

Pakinkylän Punainen Kaarti

Maija Hakanen

Maija Hakanen

Pakinkylän Punainen Kaarti

Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy

© Maija Hakanen ja Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy

Pakinkylän Punainen Kaarti

Marxilainen foorumi -julkaisusarja 57

Julkaisija Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy. Julkaistu yhteistyössä Pakilan demokraattisen kulttuurisäätiön kanssa.

Taitto ja kansi: Titta Lindström

UPC Print Vaasa 2019

ISBN 978-952-68705-3-3

ISSN 1236-6994-57

Sisällys

Lukijalle	4
1 "Kaikki olivat kuin omaa kylää rakentamassa" – Työväen Pakinkylä	7
2 "Otetaan uusia jäseniä" – Levoton vuosi 1917	21
3 "Kun kaikki oli sillä aatteen kannalla" – Punakaarti paikallisyhteisönä ja Pakinkylän komppania	43
4 "Jos uudelleen rupeisi kieltämään niin on todistajat saatavissa täällä" – Pakinkylän murhat	89
5 "Konekivääri jouti Mattilassa oikealle siivelle Virtasen johtoon" – Rintamalla ja perääntyminen itään	109
6 "Ammuttu tai muuten kuollut" – Teloitukset ja vankileirit	139
7 "Hyvin punaiseksi tunnettu jo monta vuotta" – Kuulustelut ja tuomiot	165
8 "Hyvin vaarallinen henkilö! ja lopetettava" – Ihmisiä ja kohtaloita	193
9 "Pakinkylän työläisiä kehoitetaan liittymään runsaslukuisasti yhdistykseensä" – Punainen Pakinkylä nousee uudelleen	221
LIITE Pakinkylän punakaartin matrikkeli	228
Viitteet	258
Lähteet ja kirjallisuus	271

Lukijalle

Helsingin toiseksi vanhin työväentalo, Pakilan työväentalo täytti kaksi vuotta sitten sata vuotta. Silloin julkaistiin kokoamani työväentalon historiikki ”Salamasta se kaikki alkoi”. Historiikissa kolme sivua käsitteli vuoden 1918 tapahtumia.

Sisällissodan muistovuonna innostuin perehtymään tarkemmin siihen, miten Pakinkylä – nykyinen Pakila – oli mukana noissa dramaattisissa tapahtumissa. Vuoden 1918 paikallishistoriasta löytyi yllättävän paljon aineistoa, vaikka monet paperit sekä punaisten että valkoisten puolelta ovat hävinneet. Samalla kuva tapahtumista sai uusia ulottuvuuksia.

Pakinkylä oli työväen, erityisesti lapsiperheiden asuinalue. Sen työväenyhdistys Salamalla oli keskeinen rooli silloisessa Helsingin maalaiskunnassa. Työväenyhdistyksen puitteissa järjestettiin arjen asioita ja toimittiin yhteiskunnan uudistamiseksi. Kun taistelu vallasta kärjistyi, perusti työväenyhdistys Pakinkylän Punaisen Kaartin. Sen piiristä syntyi Suomen parhaisiin lukeutuva komppania, joka lähetettiin osallistumaan taisteluille useilla rintamilla.

Arkistot kertovat työväenvallankumouksen ja sisällissodan sosiaalisesta ja poliittisesta taustasta, pakinkyläläisten arjesta, järjestäytymisestä ja pyrkimyksistä sekä punakaartilaiden kovista vaiheista sodassa ja sen jälkeen vankileireillä – mutta myös punaisen Pakinkylän nousemisesta uudelleen kaikista vaikeuksista huolimatta. Arkistot kertovat myös naapurialueiden eli työväen Pakinkylän ja pääosin porvarillisen Äggelbyn (Oulunkylän) suhteista takavarikkoineen, jopa murhineen ja Äggelbyn suojeluskunnan roolista sisällissodan ankarissa jälkiselvittelyissä.

Olen koonnut monista eri lähteistä tähän kirjaan 284 Pakinkylän punakaartilaisen ja yhdeksän muissa punakaarteissa olleen taisteluissa kaatuneen tai teloitettun, vankileirille tuomitun, maanpakoon lähteneen sekä muutaman muun pakinkyläläisen punaisen

henkilötiedot. Joukossa on myös tietoja, jotka täydentävät tähänastisia Helsingin ja Suomen sotasurmat -tietokantoja.

Pakinkylän Punaisen Kaartin ja Työväenyhdistys Salaman varsinaisia arkistoja, kuten pöytäkirjoja, ei ole sisällissodan vuosilta löytynyt. Jo työväentalon historiikkaa tehdessäni tutustuin pakilalaisen työväenliikkeen aktiivin Kaisa Junttilan arkistoon ja julkaisemattomiin käsikirjoituksiin Kansan Arkistossa. Niiden joukossa oli myös hänen isänsä Tuomas Junttilan valtiorikosoikeuden kuulustelupöytäkirja. Näistä papereista sain useita nimiä, jotka johtivat hakemaan lisää tietoja Kansallisarkistosta. Lisäksi olen hyödyntänyt Helsingin kaupunginarkistosta, Helsingin kaupunginkirjastosta, Helsingin yliopiston Helka-tietokannasta, Helsingin ja Suomen sotasurmat -tietokannoista sekä Työväen Arkistosta löytäneitä Pakinkylää ja punakaartia koskevia tietoja. Uutta tietoa on löytynyt muun muassa Huopalahden nimismiehen arkistosta ja Suomen kommunistisen puolueen Moskovian arkistosta.

Kiitän lämpimästi Tuomas Hoppua ja Raimo Parikkaa, jotka ovat historiantutkijoina kommentoineet käsikirjoituksen luonnosta. Heidän ansiostaan julkaisu säästyi muutamalta virheeltä, parani hyvien vinkkien ansiosta ja sain rohkaisua tämän työn julkaisemiseen. Vuoden 1918 sodassa kadonneiden tietoja laajasti selvittäneeltä Tauno Tukkiselta olen saanut lisätietoja eräistä Pakinkylän punakaartilaisista. Kiitokset kuuluvat myös Kansallisarkiston, Kansan Arkiston, Työväen Arkiston ja Helsingin kaupunginarkiston ammattitaitoiselle henkilökunnalle monista neuvoista ja kymmenien arkistokansioiden hakemisesta innokkaalle paikallishistorian harrastajalle. Lopuksi haluan kiittää Pakilan demokraattista kulttuurisäätiötä, Kustannusyhtiö TA-Tietoa, kustannustoimittaja Yrjö Hakasta ja kaikkia paikallishistorian tutkimisessa kannustaneita pakilalaisia siitä, että tämä kirja on nyt lukijoiden käsissä.

Helsingissä heinäkuussa 2019

Maija Hakanen

Joose Andin kotitalo, Elontie 15, tyypillinen viime vuosisadan alun pakinkyläläistälo.

1

”Kaikki olivat kuin omaa kylää rakentamassa” – Työväen Pakinkylä

Työväenyhdistys Salamalla on ollut suuri kannatus sekä omassa kylässä Pakinkylässä että rajoittuvissa Tuomarinkylässä, Haltialassa ja osittain Oulunkylässä. Lähes kaikki kylän miehet muutamaan harvaa poikkeusta lukuun ottamatta kuuluivat yhdistykseen, tosin suuri osa liittyi vasta Venäjän vallankumouksen jälkeen maaliskuussa 1917, kun työläiset yhdessä venäläisten sotilaitten kanssa määräsivät, että vain työväenyhdistysten jäsenet pääsisivät kruunun töihin. Jo ennen kapinan puhkeamista oli yhdistys kehittänyt vilkasta toimintaa ei vain omassa kylässä vaan myös Helsingin pitäjän kunnallisjärjestössä. Koska kapinamiehet paetessaan seudulta 12. huhtikuuta 1918 veivät pois yhdistyksen pöytäkirjat ja muut kirjat, ei sen toiminnasta kapinan aikana voi antaa varmempia tietoja. Yhdistyksen tiloissa kuitenkin päätettiin ottaa osaa mielenosoituksiin kunnanvaltuustoa vastaan Malmilla elokuussa 1917, ja niin kutsuttuun suurlakkoon marraskuussa samana vuonna.

– Nimismies K.J. Blomqvist 8. huhtikuuta 1919 laatimassaan selostuksessa vuoden 1918 tapahtumista¹

1900-luvun alussa silloin pääosin ruotsinkieliseen Helsingin pitäjään kuuluneen Baggbölen eli Pakinkylän pinta-ala oli 432 hehtaaria ja kylään kuului seitsemän tilaa: Erikas, Murmästars, Landmästars, Mellängård, Nystuga, Prestbacka ja Björkbacka. Tilojen nimet elävät edelleen nykyisen Pakilan kadunnimissä.

Näiden tilojen alueelle syntyi pääosin suomenkielinen Pakinkylän työväen asuntoalue, paljolti vastauksena Helsingin surkeaan asuntotilanteeseen. Asutuksen perustaminen Helsingin pitäjän puolelle oli edullisempaa ja vapaampaa kuin kaupungin alueelle.

Pakinkylään perustettiin kolme työväen asunto-osuuskuntaa. Osuuskunta Alku perustettiin vuonna 1904 (64 palstaa), Osuuskunta Lepola vuonna 1907 (88 palstaa) ja Osuuskunta Elo vuonna 1909 (150 palstaa). Palstojen koko oli silloisten maalaiskuntia koskevien määräysten mukaisesti melko suuri, puoli hehtaaria eli 5 000 m², mikä mahdollisti kotitarveviljelyn. Palstat sijoittuivat Alkutien, nykyisen Lepolantien (silloinen Puistotie ja Huvilatie), Elontien ja Välitalontien varsille. Samansuuntaiset Osuuskunnantie, Kyläkunnantie, Halkosuontie ja Ripusuontie syntyivät vasta myöhemmin, kun palstoja alettiin jakaa.

Muuta asutusta, kuten huviloita, oli Pakinkylän alueella jonkin verran muun muassa Oulunkylän asemalta Tuomarinkylän kartanoon vievän vanhan tien varrella (nykyinen linjaus suunnilleen Mikkolantie, Solakalliontien, Yhdyskunnantie, Lukupolku ja Kartanomuseontien). Asukasluvutilastoissa laskettiin usein myös Tuomarinkylä (Domarby), Haltiala (Tomtbacka) ja Niskala (Nackböle) yhteen Pakinkylän kanssa.

Asunto-osuuskunnalta palstan ostaneet olivat pääosin ammattimiehiä perheineen. Osuuskuntien osakkaina oli maalareita, kirvesmiehiä, puuseppiä ja muita eri alojen työläisiä. Pakinkylästä tuli perheiden asuinalue, lähes puolet asukkaista oli lapsia. Osuuskuntien alkuperäisiä jäseniä ja Pakinkylän asukkaita olivat myös jotkut työväenliikkeen toimihenkilöt kuten Sosialidemokraattisen puolueen puoluesihteeri Matti Turkia ja Työmies-lehden toimittaja Emil Elo (molemmat Alkutiellä).²

Pakinkylän asukasmäärä kasvoi nopeasti 1900-luvun ensi vuosikymmeninä. Kun vuonna 1905 Pakinkylässä oli 340 asukasta, oli asukasmäärä vuonna 1915 jo 1 067 asukasta. Vuoden 1918

henkikirjan mukaan³ Pakinkylän asukasluku oli 1 071 asukasta: 299 miestä, 292 naista ja 480 alle 16 vuotiasta lasta (tätä vanhemmat kirjattiin miehiin ja naisiin). Vuonna 1925 asukkaita oli jo 1 643 henkeä. Luvuissa ovat mukana myös Tuomarinkylä, Haltiala ja Niskala.⁴

Pakinkylän naapureina olivat Tuomarinkylä, Pukinmäki, Oulunkylä, Pikku-Huopalahti, Haaga ja Etelä-Kaarela. Pakinkylä kuului Huopalahden nimismiespiiriin.

Pakinkylä oli Helsingin pitäjän alueelle silloin kasvaneista taa-jamista oikeastaan ainoa, joka ei syntynyt aivan rautatien tuntumaan, mutta sieltäkin oli melko lyhyt matka rautatieasemille ja siten Helsingin kaupungin työmarkkinoille. Pakinkylän itäpäästä oli Malmille matkaa noin 5 km ja Oulunkylän asemalle noin 2,5 km. Pakinkylän länsipäästä oli vuonna 1903 avatulle Huopalahden asemalle matkaa noin 3,5 km ja Pakinkylän keskivaiheilta vuonna 1910 avatulle Käpylän seisakkeelle noin 3 km. Toisaalta työläiset eivät juuri käyttäneet rautateitä vaan monet kävelivät edestakaisin Helsingissä oleville työpaikoilleen.⁵

Pakinkylän naapuri Oulunkylä oli keskiluokan esikaupunki, jonne alkoi syntyä vakituista herrasväen huvila-asutusta jo 1800-luvun lopulla. 1900-luvun alussa se tunnettiin huvilakaupunkina, jossa oli terveellinen ilma, luonnonläheinen ympäristö, vilkas seuraelämä ja kätevä junayhteys kaupunkiin. Alueen valtakieli oli ruotsi, mutta siellä saattoi kuulla puhuttavan myös suomea ja venäjää. Paikallisen seuraelämän keskus oli kylpylähotelli Seurahuone.

Kaupungin läheisyydestä ja rautatieyhteydestä kuitenkin seurasi, ettei Oulunkylän porvarillinen idylli säilynyt säröttömänä. 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä myös työväestö löysi tiensä Oulunkylään, minkä jälkeen paikkakunnan väkiluku alkoi kasvaa voimakkaasti: kun vuonna 1906 siellä oli vielä ollut vain vajaat 700 asukasta, niin vuonna 1911 asukkaita oli jo yli 2 000. Työläisesikaupunkia Oulunkylästä ei kuitenkaan tullut, sillä kes-

kiluokan osuus säilyi merkittävänä.⁶

Oulunkylä oli Pakinkylälle monella tavalla merkittävä vuoden 1918 tapahtumien kannalta – sekä hyvässä että pahassa. Yhtäältä monet oulunkyläläiset työläiset liittyivät Pakinkylän punakaartiin, ja toisaalta Oulunkylän suojeluskunnan lausunnot vaikuttivat monen pakinkyläläisen kohtaloon sisällissodan jälkeen.

Vuoden 1918 henkikirjan mukaan Osuuskunta Elon palstoista Välitälonttiellä oli rakennettuna/asuttuna 20 palstaa ja Elonttiellä 22 palstaa. Yli puolet osuuskunnan palstoista oli siis edelleen rakentamatta. Joillakin asukkailla oli käytössään useampi kuin yksi palsta. Tuomarinkylän omistajalla Jakob Kavaleffilla oli Välitälonttiellä omistuksessaan 16 rakentamatonta palstaa ja Elonttiellä 2 palstaa, ja pastorin leskellä Anna Richterillä vastaavasti 10 palstaa ja 2 palstaa. Palstoja pidettiin ilmeisesti hyvinä sijoituskohteina. Elonttiellä oli useita muitakin kiinteistöjohbareita: A. Berndtssonilla oli 8 palstaa, Severi Salolla 5 palstaa ja Elannon toimitusjohtaja Väinö Tannerillakin* kaksi palstaa.

Osuuskunta Lepolan palstoista Huvilatilla, Puistotilla ja Koivutilla oli asukkaat 52 palstalla eli suhteessa huomattavasti enemmän kuin osuuskunta Elon kohdalla. Myöskään samanlaisista sijoitustoimintaa ei ollut, vielä rakentamattomaksi merkityt palstat olivat kaikki eri henkilöiden omistuksessa.

Osuuskunta Alkun palstoista 42:lla eli noin kahdella kolmasosalla oli asukkaat. Toisaalta monella asukkaalla oli hallussaan useampia palstoja, esimerkiksi puutarhuri Koskisella ja ajuri Fagerholmilla.

Erkko Anttila on väitöskirjassaan (2015) tutkinut paikallista yhteisöllisyyttä 1900-luvulla Helsingin seudun vanhoissa työvä-

* Tanner oli valittu Osuusliike Elannon toimitusjohtajaksi vuonna 1915. Kansanedustajana hän oli muun muassa vuosina 1914–1917 ja vastasi jonkin aikaa Oskari Tokoin senaatissa elintarvikekysymyksistä. Suomen sisällissodassa hän pysytteli sivussa ja nousi sen jälkeen uudelleen muodostetun SDP:n puheenjohtajaksi vuosiksi 1918–1926.

en esikaupungeissa, kuten Pakinkylässä. Vaikka monet hänen tutkimuksensa tilastotiedot perustuvat Harvian 1930-luvun kuntaliitosselvityksiin, antavat ne hyvän kuvan Pakinkylän elämästä 1910-luvun lopulla:

- Pakinkylä oli työväen asuinalue, jossa keskimääräiset tulot olivat selvästi alhaisemmat kuin Helsingin kaupungissa ja jopa alhaisemmat kuin muilla Helsingin pitäjän esikaupunkialueilla;
- Pakinkylä oli kaikkein suomenkielisin esikaupunki ruotsinkielisen maanviljelyspervariston hallitsemassa Helsingin pitäjässä;
- Pakinkylä oli lapsiperheiden alue, jossa naimattomien osuus oli selvästi pienempi kuin keskimäärin Helsingissä ja jossa kotitaloudet, joihin kuului enemmän kuin kaksi henkeä, olivat yleisiä;
- Pakinkylästä Helsingissä työssä käyvien osuus oli pienempi kuin useimmissa muissa esikaupungeissa;
- Tavallinen asuinrakennus Pakinkylässä oli puolitoistakeroksinen puutalo, jossa oli keittiön lisäksi huone tai kaksi. Keittiössä oli leivinuuni ja muissa huoneissa kaakeliuunit. Jos asunnossa oli alhaalla vain yksi huone, saatettiin osa huoneesta jakaa verhoilla äidin ja isän alkoviksi. Varsinkin kesällä lapset nukkuivat ullakolla. Yleensä mökit olivat omistajan asuttamia ja usein isäntäperheen lisäksi mökkiä asuttivat vuokralaiset;
- Pakinkyläläiset rakensivat itse talonsa ja tiensä, ja tukeutuvat omaan ongelmanratkaisukykyynsä ja oman yhteisönsä piirissä tapahtuneeseen yhteistyöhön kuten talkooapuun ja palvelusten vaihtoon;
- Ei ollut vesijohtoa, viemäristä puhumattakaan. Paikallinen puhelinyhtiö Pakinkylään – samoin kuin Oulunkylään – perustettiin vuosisadan alussa. Niillä oli käytössään vain yksi

puhelinkeskus, joka palveli lähialueen asukkaita. Paikallinen sähköyhtiö Pakinkylään perustettiin 1910-luvulla.

- Ruokaomavaraisuutta parannettiin kasvattamalla hyötykasveja ja pitämällä kotieläimiä omalla palstalla. Omasta puutarhasta ja kotieläimistä saaduilla tuotteilla voitiin säästää perheen menoissa ja niistä voitiin saada myös myyntituloja.

Muistelmien perusteella esikaupunkilaisten ahkerimmin viljelemiä kasveja olivat peruna, kaali, lanttu, porkkana, avomaakurkku sekä omenapuut ja marjapensaat. Kotieläiminä pidettiin sikoja, kanoja, kaneja, lampaita, vuohia ja lehmä.

Pakilalainen Maria Laakso on kuvannut Pakinkylän maalaismaista miljöötä⁷: Pihan perällä oli puuliiteri, sauna ja ulkokäymälä, tyyppillisesti kaikki saman katon alla. Siellä täällä kuului piharakennuksiin navetta tai vastaava eläinsuoja. Jos perheellä ei ollut isoa siipikarjaa, voitiin kanaa tai pari pitää kotona talvella karsinassa keittiön pöydän alla. Lisäksi oli possu, mutta lehmä oli harvinaisempi. Usein lemmikkinä ja hiiriä pois pitämässä oli kissa. Joissakin paikoin näkyi liiterin nurkilla kanikoppeja, niitä oli lapsilla myös lemmikkeinä, kuten koiriakin. Muutamilla piholla käyskentelivät lampaat tai vuohet.

Kaisa Junttila Alkutieltä muistelee: ”1910- ja vielä 1920-luvuilla oli Pakinkylässä monilla karjaa mm. lehmä. Lehmä laidunnettiin kesällä kaupungin mailla. Kaupungilta lunastettiin ja maksettiin lupa laiduntamiselle. Lehmän kaulaan ripustettiin ns. prikka, joka todisti laiduntamismaksun suoritetuksi. Lehmä oli ainakin seuraavissa mökeissä: Laineella Alkutie 11 yksi lehmä, joskus vasikka lisäksi (he laidunsivat lehmäänsä välittömästi palstansa takana olevalla kaupungin maalla), Fagerholmilla oli 3 lehmää, laidunpaikkana nyk. Pirkkolan alue, Rosendahlilla oli lehmien lisäksi aina myös sikoja ja kanoja ja hevonenkin, Koskilla oli kolme lehmää, joita paimennettiin nykyisen Pirkkolan

alueella ja patterimäellä (nyk. Suursuon sairaalan takana), siellä kävivät myös Junttilan lehmät. Junttilan lapset paimensivat useina kesinä Koskisen lehmiä, yhtenä kesänä Fagerholmin ja Hallbergin. Jotkut yksilehmäiset ruokkivat lehmäänsä osittain omilla pihamaillaan. Lepola-osuuskunnan lehmiä paimennettiin Paloheinä-suunnalla. Kanoja oli melkein jokaisessa talossa ja useimmissa myös sika. Joittenkin perheitten lapset hoitelivat kaneja. Ne lapset, jotka paimensivat vieraita lehmiä, alkoivat työssä klo 7 ja illalla klo 6 ajettiin karja kotiin. Lapset olivat kuivilla eväillä koko päivän. Tosin Junttilan lapsille tuotiin metsään joskus myös jotakin lämmintä ruokaa.”⁸

Puistotiellä (nykyisin Lepolantie) asuneen Kaarle Maaheimon poika Aares muistelee⁹: ”Pakilassa oli palstoja, jotka olivat 50 m leveitä ja 100 m syviä, eli puolen hehtaarin maakappaleita hyvin erilaisissa maastoissa. Osa oli hyvin kauniita, osa muuten ehkä käytännöllisiä puutarhaviljelyyn... Meidän palstamme oli hyvin kallioinen, kaunis koivikkoinen mäki. Rakennus rakennettiin keskelle palstaa, että siitä oli matkaa tielle ja taakse. Mutta monet muut rakennukset rakennettiin silloin aivan tien viereen käytännöllisistä syistä, sillä siellä asuvat olivat melkein kaikki helsinkiläisiä käsityöläisiä. Siellä oli seppää, räätäliä, kirvesmiestä ja kaikkia ammattilaisia. Vallitsi hyvin läheinen, hyvä suhde kaikkien välillä. Kaikki olivat kuin omaa kyläänsä rakentamassa. Kaikki meni mitä parhaiten.”

Työväenyhdistys Salama

Oleellinen osa Pakinkylän yhteisöllisyyttä oli järjestötoiminta. Vuonna 1905 pakinkyläläiset perustivat yhdessä Oulunkylän työläisten kanssa 5. marraskuuta Oulunkylän Työväenyhdistys Salaman ajamaan työväen yhteisiä asioita¹⁰. Perustava kokous pidet-

tiin Eugenia Nicklinin – kirjailijanimeltään Hilda Tihl – kodissa Oulunkylässä.* Yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin Nicklin ja sihteeriksi Urho Tuurala. 1910-luvun alkuvuosina muutettiin yhdistyksen nimessä Oulunkylä Pakinkyläksi.

Pakinkylän työväenyhdistyksellä oli 1910-luvulla merkittävä yhteiskunnallinen rooli koko Helsingin pitäjässä. Sosialidemokraattisen puolueen kunnallisjärjestön toimipaikka oli vuosina 1914–1917 Pakinkylän työväentalolla. Kunnallisjärjestön vuosikokouksen määräämä kunnallisjärjestön kotipaikka seurasi puheenjohtajan ”kotiyhdistystä” ja tavallisesti kunnallistoimikuntaan valittiin useita jäseniä ”kotiyhdistyksestä”. Edellä mainittuina vuosina kunnallistoimikunnan jäsenenä olivat T. Junttila (puheenjohtaja), E. Elo, K. Koskinen, S. Lehtonen, K. Peltonen, E. Manninen, O. Sahlstedt, T. Salomaa ja K. Siimes, joista Tuomas Junttila, Emil Elo ja Svante Lehtonen olivat Pakinkylästä.¹¹

Yhdistyksessä toimi työväennäyttämö ja ”laulukööri”, oli kirjasto sekä toimipaikat niin nuorille kuin lapsillekin. Huvitoiminta oli vilkasta. Esimerkiksi vuoden 1912 aikana huvitoimikunta järjesti yli 50 tilaisuutta: tansseja, ohjelmallisia iltamia, kesäjuhlia, vappujuhlia, naamiohuveja, rusetti-iltamia, pirtti-iltajoja, joulujuhlia, puhetilaisuuksia jne. Yhdistyksen näyttämö oli erityisen suosittu ja sen harjoittamien 1- ja 2-näytöksisten näytelmien määrä suuri, esimerkiksi vuonna 1912 esitettiin 16 eri näytelmää.

* Tuomas Hoppu (2017) kertoo mielenkiintoinen sivujuonteen Hilda Tihl–Nicklinistä ja vuoden 1918 tapahtumista: Vihdissä naiskaartiin liittymiseen oli huomattava vaikutus työjäiskirjailija Hilda Tihl–Nicklinin kehotuksilla. Hänen on kerrottu pitäneen Vihdin Otalammilla innostavan puheen naiskaartin perustamisesta sekä naisten sopivuudesta asekaartiin. Useat naisten kertoivat juuri Tihlän kehottaneen heitä liittymään naiskaartiin. Työväenliikkeessä aktiivisesti toiminut 46-vuotias Tihl ei itse liittynyt naiskaartiin, mutta hänen kerrotaan kantaneen sodan ajan vyöllään revolveria. Tihl joutui sodan loppuvaiheessa valkoisten vangiksi Vihdissä ja hänet siirrettiin Helsingin vankileirille, mistä hänen onnistui karata ennen valtiorikosoikeuden tuomiota. Hän siirtyi Neuvosto-Venäjälle ja jatkoi siellä kirjailijana. Neuvosto-Karjalassa Tihl solmi uuden avioliiton Urho Tuuralan kanssa. Tihl kuoli vuonna 1944.

Vuonna 1908 perustettu urheiluseura Yritys sekä vuonna 1914 Yrityksen ja Backaksen kartanon alueella toimineen urheiluseuran yhdistymisestä syntynyt uusi seura Pakinkylän Veljet pitivät työväentalolla harjoituksia ja kokouksia.

Kirjailija Martti Larni* muistelee¹²: ”Aivan kotini naapurissa oli Pakinkylän työväentalo, joka oli rakennettu vuosisadan alkupuolella. Kukaan ei kuitenkaan puhunut työväentalosta, vaan torpasta. ’Torpalla on näytöskappale’, ’Torpalla on iltamat’, ’Torpalle on saatu uusi gramofooni’, ’Saliinin Eetu puhuu huomisiltana torpalla’, ’Torpalla on sunnuntaina korjaustalkoot ja sitten tanssit’. Tämän tapaisia ilmoituksia oli kiinnitetty torpan ulko-oveen, koska puhelin- ja sähköpylväitä ei tienvarsilla ollut.”

Elokuussa 1914 tulipalo tuhosi Torpan irtaimistoineen, kirjastoineen ja arkistoineen. Varoja ei ollut uuden talon rakentamiseen, koska Torpan tontti oli juuri ostettu omaksi teosofi Pekka Ervastilta. Yhdistys sai vuokrattua G. Walleniukselta yhden huoneen Huvilatie 25:stä (nykyinen Lepolantie 7) kokouksia, iltamia ja harjoituksia varten.

Vuonna 1915 rakennettiin yhdistyksen tontille Torpan paikalle talkoovoimin tanssilava ja kesäkuun alussa pidettiin lavalla ensimmäiset tanssit. Pari vuotta yhdistys toimi Walleniuksen talossa ja lavalla. Tanssien ja iltamien pidolla koottiin varoja uuden työväentalon rakentamista varten.

Martti Larni* muistelee¹³: ”Torpan raunioille Pakinkylän työväenyhdistys rakennutti tanssilavan ja mäen rinteelle ’puhvetin’,

* Martti Johannes Larni (vuoteen 1942 Laine) syntyi vuonna 1909 Pakinkylässä, Alkutie 11 (nykyisin Kansantie 42, 44) maalari Johan Viktor Laineen ja Matilda Puntilan yhdeksänlapsiseen perheeseen neljäntenä lapsena. Hänen veljensä Gösta Laine oli Pakinkylän punakaartissa. Larni oli aikoinaan Suomen kansainvälisesti tunnetuimpia kirjailijoita etenkin Neuvostoliitossa ja muissa Itä-Euroopan maissa suosittu kirjansa Neljäs nikama ansiosta. Larni oli Suomen kirjailijaliiton puheenjohtaja vuosina 1964–1967. Vuoden 1918 tapahtumista Larni (silloin vielä nimellä Laine) julkaisi vuonna 1937 kaunokirjallisen teoksen Kuilu: Kertomus eräästä ihmiskohtalosta. Kirja herätti kohun, koska siinä käsiteltiin silloin hyvin arkoja aiheita, Suomen sisällissotaa punaisten näkökulmasta ja homoseksuaalisuutta.

josta lavatanssien yleisö sai ostaa limonaadia, korvapuusteja ja munkkeja. Kesäaikaan lavalla tanssittiin tavallisesti lauantai-iltoina ja tietenkin torvisoittokunnan säestyksellä. Parina kesä-sunnuntaina tontilla järjestettiin kesäjuhlat ja varsinainen juh-lakenttä ympäröitiin köysillä. Juhlapuheiden lisäksi juhlavieraat saivat kuulla Tatu Pekkarisen, Iivari Kainulaisen sekä nuoremman polven edustajien Matti Jurvan ja Gabriel Jurvan kupletteja. Lau-suntaa esitti tavallisesti Kustaa Sinikallio eli Sini-Kustu, joka myö-hemmin toimi työväenyhdistyksen näytelmäkerhon johtajana.”

Vuoden 1916 loppupuolella tuli tietoon, että viilaaja K.A. Siekkinen Puistotie 3:sta (nykyinen Lepolantie 19) myi taloan, jossa oli kaksi huonetta ja keittiö. Yhdistys osti talon ja kauppa-kirja tehtiin 22.1.1917. Maaliskuun alussa yhdistys pääsi omiin tiloihinsa Torppaan, joka nimi periytyi entiseltä työväentalolta. Saavutus oli merkittävä, sillä vuoteen 1918 mennessä Helsingin pitäjän noin parista kymmenestä työväenyhdistyksestä vain viisi (Pakinkylän lisäksi Huopalahti, Pitäjänmäki, Tapanila ja Tikku-rila) onnistui saamaan oman talon. 1920-luvulla talkoilla laajen-nettu työväentalo on toiseksi vanhin edelleen olemassa olevista työväentaloista Helsingissä.

Vuoden 1917 aikana tapahtui valtava työväen järjestäytymi-sen ja mobilisoitumisen aalto. Sosialidemokraattisen puolueen jäsenmäärä nousi 73 000:sta 120 000:n ja 130 000:n välille. Am-mattiyhdistysliikkeen kasvu oli vielä nopeampaa: vuoden 1917 aikana jäsenmäärä nousi 42 000:sta 165 000:een. Ensimmäistä kertaa Suomessa ammattiyhdistyksissä oli enemmän jäseniä kuin sosialidemokraattisessa puolueessa.¹⁴

Pakinkylän työväenyhdistys Salaman jäsenmäärä oli aluksi noin 40-60 tasolla Sosialidemokraattiselle puolueelle tehtyjen il-moitusten mukaan.¹⁵ Todellinen jäsenmäärä on todennäköisesti huomattavastikin suurempi, sillä työväenyhdistyksen alaosas-toina toimivat kirvesmiesten, sekatyöläisten ja ajurien ammatti-osastot ja jopa laulukuoro, joilla oli omat toimihenkilönsä ja oma

tilinpitonsa.

Vuoteen 1918 mennessä yhdistyksen jäsenmäärä oli kasvanut jo noin 400 henkeen.¹⁶ Käytännössä enemmistö aikuisikäisistä osuuskuntien palstoille kotinsa pystyttäneistä pakinkyläläisistä oli työväenyhdistyksen jäsenenä.

Pakinkylä oli työväenyhteisö, jossa järjestäydyttiin työväenyhdistykseen, luettiin Työmies-lehteä ja urheiltiin urheiluseura Pakinkylän Veljissä. Perheissä oli keskimäärin 3 lasta, mutta runsaasti oli myös suurperheitä, joissa oli 5-7 lasta.

Henkikirjan mukaan Pakinkylän ylivoimaisesti yleisin ammattinimike oli työläinen: 166 mainintaa. Kirvesmiehiä oli 25, maatyöläisiä ja renkejä 17, ajureita 12, maalareita 10, muurareita ja uunintekijöitä 9, levy- ja peltiseppiä 8, kirjapainotyöläisiä 6, kivityöntelijöitä 4, puuseppiä 4, verhojia 3, korityöntekijöitä 2 (joista toinen sokea), vaihdemiehiä 2 ja muita työläisiä 14. Suutareita oli kaksi, räätäleitä kolme, leipureita kaksi ja poliiseja kaksi.

Pakinkylässä asui neljä kauppiasta, Elannon osuuskaupan myymälänhoitaja ja viisi naispuolista myymäläapulaista. Ansio-työssä käyviä naisia oli myymäläapulaisten lisäksi 17 piikaa, neljä taloudenhoitajaa, ompelija ja Oulunkylän puhelinkeskuksen telefonisti. Pakinkylässä asuvista opettajista seitsemän oli naisia, yksi oli mies.

Kauppiaiden lisäksi oli yksi liikemies, Singerin ompelukoneita edustava agentti, yksi maanviljelijä ja kaksi Kokkosen puutarhuria. Seitsemän pakinkyläläisen "ammatiksi" oli riittänyt huvilanomistaja.

Sivistyneistöä ja kulttuuria Pakinkylässä edustivat opettajien lisäksi kirjailija Pekka Ervasti, näyttelijä Aapo Pihlajamäki, taiteilija Mikko Oinonen, toimittaja Emil Elo, valokuvaaja Jukka Kuusisto, teologi, maisteri, insinööri, kapteeni, kaksi rakennusmestaria ja kaksi opiskelijaa.

Siitä, missä ja minkälaisissa työpaikoissa pakinkyläläiset kävivät, on valitettavan vähän tietoa. Vuoden 1918 valtiorikosoi-

keuksien kuulustelupöytäkirjojen perusteella voidaan todeta vain muutama asia: Venäjän valtion linnoitustyössä kävi kymmeniä pakinkyläläisiä, kirvesmiehiä, muurareita, kivityömiehiä, sekatyömiehiä. Pakinkylän kaartilaisista 41 eli joka neljäs oli ollut venäläisten vallitoissa. Helsingin pitäjän ja Helsingin kaupungin töissä oli useita pakinkyläläisiä, muun muassa Helsingin vesilaitoksella.

Yksittäisistä työpaikoista nousee esille etenkin Fredriksbergin eli Pasilan konepaja, jossa työskenteli Pakinkylästä työmiehiä, kirvesmiehiä, muurareita, kivityömiehiä ja verhoojia. Myös Katajannokan telakalla, jonka työntekijöistä koottiin Helsingin punakaartin maineikas Portun pataljoona, kävi töissä useita pakinkyläläisiä. Tehdas- tai konepajatyypiseen ammattiin viittaava ammattinimike oli useilla työläisillä, työpaikkaan viittauksia em. lisäksi vain tapettehdas, Kallion konepaja, Oy Sokolin verstaas ja Viaporin insinöörihalli.

Oman erityispiirteensä Pakinkylän asutukseen antoivat venäläisten ensimmäisen maailmansodan syttyessä aloittamat linnoitustyöt Helsingin ympäristössä.¹⁷

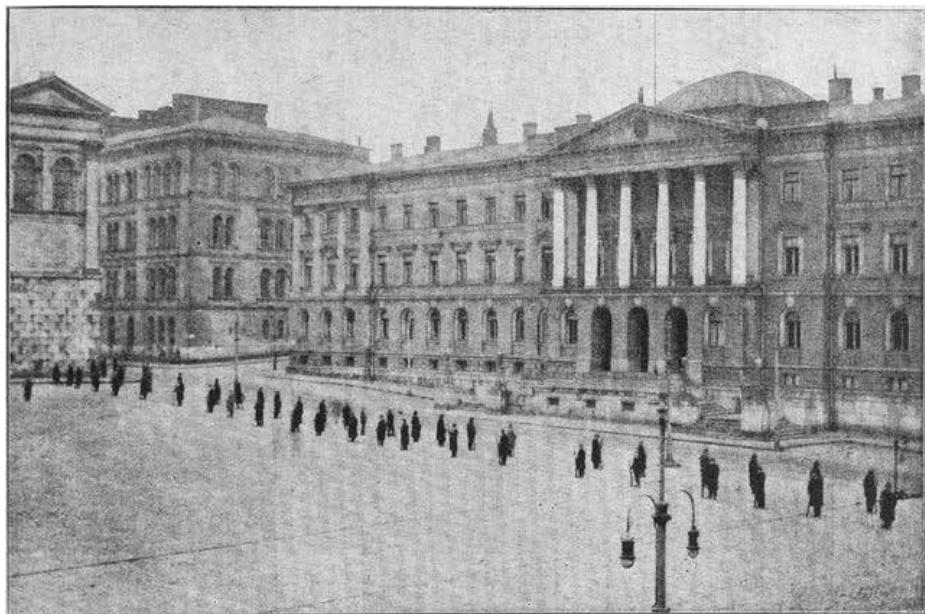
Linnoitusketjun uloin kolmas vyöhyke kulki Puotinkylänlahdelta Mellunkylän ja Malmin kautta Pakinkylään, ja siitä edelleen Leppävaaran kautta nykyisen Tapiolan seudulle. Helsingin maalinnoitukseen kuului Pakinkylässä viisi patteria, lisäksi oli miehistönsuojia ja muita rakennelmia. Linnoitustöiden aikana rakennettiin myös silta Vantaanjoen yli Oulunkylän ja Pukinmäen välille ("Ryssänsilta"). Sillä oli iso merkitys pakinkyläläisille, joiden kuntakeskus oli Malmilla. Venäläisiä sotilaita oli sijoitettuna runsaasti Pakinkylään. Monessa perheessä asui vuokralla upseereita, miehistö asui parakeissa.

Kaisa Junttila muistelee,¹⁸ kuinka Pakinkylässä Alkutien 55-57 toisella puolella olevalla kalliolla olevaa patteristoa ja miehistösuojaas sanottiin puhekielessä "lintanssiksi". Siellä valmistettiin venäläisille sotilaille ruoka, leivottiin ja paistettiin. Kyläläisetkin

saivat sieltä usein kannuihinsa keittoa, samoin sai ostaa leipää ja suuria sokeripalojakin joskus. Venäläistä upseeristoa asui lähihuviloissa vuokralaisina. Esimerkiksi Junttilan kamarissa asui venäläinen upseeri. Patterityöt antoivat paikallisille asukkaille työtä.

Myös kiinalaisia sotavankeja oli patteritöissä. Heitä asui Pakinkylässä ainakin Puistotien (nykyisin Lepolantie) venäläisten huvilassa. Huvila kiinnosti ainakin lapsia, koska siinä oli pieniruutuiset, värikkäät lasit ulkoverannassa. Myös kiinalaisnaisten pienet puristetut jalat ihmetyttivät.

Venäjän vallankumous lopetti linnoitustyöt ja vienti Venäjälle romahti, mikä johti työttömyyden kasvuun. Venäjän sotaväki oli sekavassa tilanteessa. Kaikki tämä tuli suuresti vaikuttamaan vuosien 1917 ja 1918 tapahtumiin Pakinkylässä.

Marraskuun yleislakon aikana 1917 työväki painosti senaattia seisomassa vartiossa Suurtorilla. Mukana oli myös Pakinkylän kaartilaisia.

2

”Otetaan uusia jäseniä” – Levoton vuosi 1917

Marras-joulukuussa 1917 ei sen paremmin Helsingin kuin Pakinkyläänkään kaupoissa ollut lainkaan jauhoja myynnissä. Pakinkylään oli 2.11.1916 osoitteeseen Puistotie 1 (nykyisin Lepolantie 17) avattu Elannon siirtomaatavaramyymälä N:o 20. Joulukuussa paikallinen Pakinkylän järjestyskaarti paljasti viljakätkön Tuomaringylän kartanossa. Viljaerä oli salattu paikalliselta elintarvikelautakunnalta eikä ollut tietoa sen laillisesta omistajasta, kukaan ei ilmaantunut paikalle esittämään vaatimuksiaan. Niinpä järjestyskaarti käynnisti kartanon myllyn ja jauhoi viljan jauhoiksi. Näin saatiin 8000 – 9000 kg jauhoja, jotka järjestyskaarti seuraavana aamuna lastasi hevosajoneuvoihin ja rahtasi Elannon myymälään.

Myymälänhoitaja Yrjö E. Laine ja Elannon pääkonttori kielsivät, ettei Elannon tiloihin saa ottaa muita kuin paikallisen elintarvikelautakunnan hyväksymiä elintarvikkeita. Kiellosta piittaamatta järjestyskaarti toi jauhosäkit Elannon kellariin ja aloitti jakelun voimassa ollutta leipäkortin kuponkia vastaan. Tieto jauhoista oli jo levinnyt edellisenä iltana ja myymälän ympärille oli kerääntynyt sankka joukko, joka jauhojen saavuttua järjestäytyi pitkäksi jonoksi.

Paikalle tulivat Elannon pääkonttorilta johtaja Salmio ja toimitusjohtaja Väinö Tanner. Tanner kielsi ankarasti jauhojen jakamisen Elannon tiloissa, mutta järjestyskaarti ei antanut periksi, kaartilaiset löivät kiväärinperillä lattiaan vahvistaakseen sanojaan, että jakelu jatkuu niin pitkään kuin jauhoja vain riittää. Tanner kuitenkin piti pintansa ja sanoi ettei Elannon nimeä saanut pilata jakamalla ryöstön kautta saatuja jauhoja Elannon tiloissa.

Kaartilaiset suostuivat ehdotukseen, että otettaisiin yhteyttä senaatin elintarviketoimikuntaan. Tämä teki heti päätöksen ja otti jauhoerän haltuunsa. Kaartilaiset olivat ehdineet jakaa noin 2500 kg jauhoja. Joulun alla lämpeni moni leivinuuni Pakinkylässä.

*– Reino Forsberg, Elanto Pakinkylän huvilayhdyskunnassa, teoksessa
Pakilan seudun historia, 1985*

Vuonna 1914 alkanut maailmansota sekä vuoden 1917 maaliskuun ja lokakuun vallankumoukset Venäjällä vaikuttivat monella tavalla Pakinkylän elämään ja osaltaan johtivat vuoden 1918 sisällissotaan. Elintarviketilanteen huononeminen, työpaikkojen väheneminen ja kamppailu vallasta sekä valtakunnan että kunnan tasolla näkyivät kaikki Helsingin pitäjässä ja Pakinkylässä.

Valta ja nälkä kulkivat pitäjän horisontista katsoen eri suuntiin. Vuoden 1917 huono sato ja ulkomaisen viljan tuonnin loppuminen tuntuivat syksyllä lisääntyvänä ruuan puutteena. Venäjän romahtaminen oli lopettanut pitäjän suuret vallityöt. Helsingin monet metallitehtaat seisoivat sotatarviketilausten loputtua. Nälkä ja puute ahdistivat työttömiä. Kunnan hätäaputyöt olivat vasta alkamassa eikä työttömyyskorvauksia ollut. Työväenvaltaan ja vallankumoukseen kuitenkin luotettiin. Olihan valta pitäjässä otettu vähin erin työväen omiin käsiin syksyn 1917 kuluessa.¹⁹

Elintarviketilanne

Elintarvikepula alkoi vuosina 1916 ja 1917 ensimmäiseksi ilmetä sokerissa. Pian alkoi olla pulaa voista, jauhoista, perunoista, maidosta ja tulitikuistakin. Pahimmin nälkä uhkasi Helsingin pitäjässä työväen asuinalueita, kuten Pakinkylää, Malmia, Pukinmäkeä

ja Tapaninkylää. Oulunkylän huvilayhdyskunta, jossa asui Helsingissä työssä käyviä vaikutusvaltaisia kansalaisia, oli asettanut elintarviketoimikunnan, joka perusti korttijärjestelmän, hankki voita ja sokeria sekä polttopuita. Muualla pitäjässä ei vastaavaa toimielintä ollut.²⁰

Pakinkylän Metsolan koulussa pidettiin 10.12.1916 Pakinkylän työväenyhdistyksen koolle kutsumana kansalaiskokous, joka vaati Helsingin pitäjää luomaan korttijärjestelmän sekä hankkimaan sokeria, voita ja muita elintarvikkeita ja polttopuita. Elintarvekeskuslautakunta myönsikin Pakinkylään ruisjauhoja ja vehnä jauhoja. Perunoita se ei sen sijaan hankkinut, vaan kehotti paikallista elintarvelautakuntaa hankkimaan ne. Tämä ei kuitenkaan onnistunut, koska paikallinen elintarvelautakunta koostui luottamusmiehistä eikä sillä ollut viranhaltijaa valtuuksineen käytettävissä.²¹

Vuonna 1917 pitäjän elintarvekeskuslautakunnan kokoonpano muutettiin. Sosialidemokraattinen kunnallistoimikunta oli esittänyt, että ainakin puolet elintarvelautakunnan jäsenistä tulisi valita työväen edustajista. Vasta kuvernöörin ehdotuksesta kunta uudisti elintarvekeskuslautakunnan mielialojen rauhoittamiseksi siten, että lautakunnassa oli puolet porvareiden edustajia ja puolet työväestön edustajia. Keskuslautakuntaan valittiin työväestön edustajina maalari Svante Lehtonen (Pakinkylästä), kirvesmies K. Siimes ja kirvesmies O. Kovanen.

Uuteen elintarvelakiin perustuneita tarkastuksia alkoivat tehdä piireittäin kahden miehen ryhmät, joista toinen aina edusti työläisiä. Työläistarkastajat eivät tyytyneet pelkkiin ilmoituksiin elintarvikevarastoista, vaan halusivat todella tutkia aitat ja varastot. Tosiasiallinen tai ei-virallinen valta paikallisella tasolla alkoi näin vähitellen siirtyä työläisten käsiin ilman varsinaisia hallinnollisia päätöksiä. Kumouksellinen tilanne keväällä 1917 synnytti työläisten keskuudessa uudenlaisen voiman tunteen, jota tosiasiallisen vallan vähittäinen haltuunotto ilmentää.²²

Pitäjän valtaapitävät suhtautuivat syksyn 1917 elintarviketakavarikoihin suurena syntinä, mikä näkyy selvästi kesän 1918 valtiorikosoikeuksien kuulustelupöytäkirjoissa. Takavarikot olivat ”ryöstöjä” ja ”anastuksia”. Tuomas Juntila ja Severus Pohjanvuori puolustautuivat näitä väitteitä vastaan selittäen Parkinkylän paikallisen elintarvelautakunnan toimineen laillisesti elintarvekeskuslautakunnan määräysten mukaisesti.

Elintarvikkeiden takavarikoinnit jatkuivat marraskuun yleislakon jälkeen. Helsingin Sanomat kertoi 29. marraskuuta miten ”vallankumouskomitean kuittia” vastaan vietiin Mellunkylässä heiniä ja Hämeenkylässä kartanosta ohria. Kuusitoista kartanosta lähtenyt ”Malmilta päin” tullutta aseistettua punakaartilasta oli jatkanut matkaansa ”saman kylän toisiin taloihin”. Kartanon omistaja valitti asiasta kuvernöörin virastolle ja prokuraattorille, jotka lehden tietojen olivatkin luvanneet ryhtyä toimenpiteisiin. Tilannetta kuvaa, että valitus tehtiin läänin ja valtakunnan viranomaisille, koska paikallinen virkakoneisto oli käytännössä poistetty vallankumouksen vallanoton vähitellen laajentuessa.²³

Kunnallisvalta

Elintarviketilanne vaikutti työväen järjestyskaartien muodostamiseen syksyllä 1917, mutta jo alkukesästä 1917 työaikalaki ja kunnallislait aktivoivat Helsingissä ja eräillä muilla paikkakunnilla työväestöä kaartiin hankkeisiin. Ensimmäiset kaartit syntyivät siis jo ennen Suomen ammattijärjestön valtuuskunnan 20. lokakuuta julkaistua kaartin perustamiskehotusta ja 14. marraskuuta alkanutta yleislakkoa.²⁴

Eduskunta hyväksyi 15.7.1917 valtalain ja kunnallislait, jolla kaikki 20 vuotta täyttäneet kunnan asukkaat saivat yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden, sekä työaikalain, jolla säädettiin 8 tunnin työaika teollisuus- ja erinäisillä muilla aloilla. Lakien voimaantu-

lo kuitenkin lykkääntyi, kun senaatti ei niitä saattanut voimaan ja Venäjän väliaikainen hallitus hajotti eduskunnan, vaikka eduskunta oli valtalailta julistautunut korkeimman vallan haltijaksi.

Valtakunnallisesti sosialidemokraattisen puolueen ääniosuus eduskuntavaaleissa 1910-luvulla oli yli 40 %. Myös Helsingin pitäjässä sosialidemokraatit olisivat eduskuntavaalien perusteella nousseet pitäjän suurimmaksi poliittiseksi ryhmäksi. Päätökset paikallisesti vuoden 1917 kuntakokouksissa tehtiin kuitenkin manttaalin eli omaisuuteen ja verotettavien tulojen suuruuteen perustuvan äänimäärän perusteella. Äänivaltaisella kuntalaisella oli yksi ääni kultakin maksuunpannulta veroäyryltä. Eniten ääniä saanut poliittinen ryhmä sai myös kaikki valtuustopaikat. Vasemmiston ja kunnan johdon suhde oli Helsingin maalaiskunnassa niin jännittynyt, että sellaista esiintyi yleensä vain isoissa kaupungeissa.²⁵

Tilanne kärjistyi Helsingin pitäjän kuntakokouksen ja kunnanvaltuuston piiritykseen maanantaina 13. elokuuta Malmilla.²⁶ Valtuuston esityslistalla oli työttömyystyömaiden avaaminen ja työstä maksettava palkka. Valtuuston painostamiseksi kokoussaliin saapui nelihenkinen työväenjärjestöjen lähetystö, jonka sallittiin olla paikalla päätöstä tehtäessä. Valtuusto hyväksyi muutamien tietyökohteiden aloittamisen ja 70 pennistä yhteen markkaan olevan tuntipalkan. Hätäaputöiden järjestämisen ja muunlaisen työnvälityksen järjestämisen valtuusto antoi kuusimiehille toimikunnalle, jonka jäsenistä puolet oli työväestön edustajia.

Kokouksen kuluessa oli kunnantalon ympärille alkanut koontua satamäärin työttömiä ja muita pitäjäläisiä. Valtuuston päätöstä seuranneen lähetystön kerrottua terveisensä oli joukon suuttumus suuri. Sisälle saliin lähetettiin heti uudet miehet vaatimaan uutta käsittelyä ja erityisesti suurempaa, vähintään kahden markan tuntipalkkaa. 70 pennin palkka tuntui pilkanteolta, sillä ei kukaan elättäisi itseään ja perhettään. Tämän tiesi toki

valtuustokin. Keskeisenä palkanmääräytymisen perusteena oli se, ettei palkka saanut kohota niin suureksi, että se olisi houkuttellut maatyöläisiä pelloilta tietoihin. Maatyöläiset olivat tunnustusti palkkahaitarin alapäässä.

Uusi lähetystö sai salissa tylyn vastaanoton. Valtuuston kokous oli jo lopetettu ja nyt oli menossa maamiesseuran kokous. Valtuuston puheenjohtaja, Sotungin Nissbackan kartanon omistaja William Ramsay ilmoitti, ettei uutta kokousta pidetä eikä tehtyä päätöstä muuteta. Valtuuston pöytäkirjan mukaan "julisivat työläisten edustajat läsnäolevat, niin valtuutetut kuin maamieskillan kokoukseen osallistujatkin, heti pidätetyiksi". Vuorokauden kestävä piiritys alkoi.

Olettamus työttömien vallityöläisten spontaanista kokoontumisesta ei pitäjän historiaa tutkineen Raimo Parikan mielestä tunnu erityisen luontevalta. Työttömien toimintaa organisoiva työttömyyskeskuskomitea oli ollut koolla piiritystä edeltäneenä päivänä. Parikka näkee valtuuston piirityksen osana Helsingin pitäjän järjestyneen työväestön ja sen ohella myös järjestäytymättömien työläisten kamppailua kunnallisesta päätöksenteosta, yhteiskunnallisesta asemasta ja viime kädessä vallasta kesän ja syksyn 1917 aikana. Yksityiskohtaisesti kunnantalon tapahtumia tuskin oli voitu ennakolta suunnitella, koska ei voitu varmuudella tietää valtuuston reaktioita tai päätösten sisältöä. Piirityksen johtaminen jäi tai jätettiin tietoisesti muutamien aktivistien harteille, jotka piirityksen toisen päivän aamuna järjestäytyivät lakkokomiteaksi.

Spontaanitutta vastaan puhuu myös piirityksen aikaisen toiminnan suuri kurinalaisuus ja hyvä organisaatio. Piirittäjien päätöksenteko edusti pitkälle vietyä kokousdemokratiaa, jossa väkijoukon kanta päätettäviin asioihin muokkaantui kunnantalon pihalla pidetyissä yleisissä kokouksissa, joissa jokaisella oli yksi ääni. Mitä kuuluvampi sitä parempi, sillä todistajien mukaan äänestysmenettelynä oli huutoäänestys. Yleisessä kokouksessa

päätettiin valtuuston sulkemisesta kunnantalolle ja myöhemmin valtuustosalin, aseiden etsinnästä, kunnallislakosta ja myös siitä saivatko ja milloin valtuutetut ruokaa ja juomaa.

Lähes vuorokauden kestänyt piiritys päättyi valtuuston enemmistön taipumiseen. Vaatimukseen kahden markan tuntipalkasta työttömyysoissa suostuttiin. Samalla sovittiin, että tapahtumien johdosta ei tulla nostamaan jälkikäteen syytteitä.

Sisällissodan jälkeen kunnantalon piirityksestä Malmilla syytettiin valtiorikosoikeuden pöytäkirjoissa myös eräitä pakinkyläläisiä. Työväenjärjestöjen kannasta piiritykseen on erilaisia näkemyksiä. Vantaan SDP:n historiasta kirjoittanut Aarno H. Tahvanainen²⁷ katsoo, että järjestäytyneeseen työväenliikkeeseen kiinteämmin järjestäytyneet olivat väkivaltaista toimintaa ja kunnanvaltuuston piiritystä vastaan, ja että kyseisenlaatuinen toiminta todettiin työväenliikkeelle vieraaksi ja uuden ja juuretoman väen aiheuttamaksi. Punaista kunnallishallintoa tutkineen Juhani Piiloson mukaan ”sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö tuomitsi aikanaan työttömien menettelyn.”²⁸

Raimo Parikka kuitenkin pitää valtuuston piirityksen tarkoituksena alun perinkin työttömyysasian ohella lakkauttaa Malmin nimismiespiirin virallinen poliisilaitos, asettaa tilalle työväenjärjestöjen valitsema miliisi ja ottaa radanvarren yhteisöt työväestön vallan ja valvonnan alaisuuteen. Valtuuston piiritys ei ollut mikään vallityöläisten spontaani rettelö, vaan työväenjärjestöjen toimeenpanema paikallisen vallan haltuunottoon tähännyt toimi. Kun vuonna 1965 ilmestyneen Helsingin maalaiskunnan historian kirjoittaja Tauno Perälä tulkitsee Pakinkylän työväenyhdistyksen kunnantalon piiritystä koskenutta kannanottoa siten, että yhdistys olisi tuominnut piirityksen, todellisuudessa Pakinkylän työväenyhdistys oli sitä mieltä, että piirityksen yhteydessä esiintyi vierasta hulinointia, joka teki ”järkevästi ajatteleviin työläisiin huonon vaikutuksen.” Parikan mukaan on aivan eri asia moittia ylilyöntejä kuin tuomita koko tapahtuma.²⁹

Työttömyys ja työehdot

Venäjän valtio lopetti kesä–heinäkuun 1917 aikana metalliteollisuutta erityisesti Helsingissä työllistäneet sotatarviketilauksensa ja ns. vallityöt lähes kokonaan. Tämän seurauksena seudulla syntyi välittömästi yli 10 000 työttömän joukko. Viljo Sohkasen (2017) mukaan yksin Helsingin pitäjässä työttömäksi jäi 2 000 vallityöläistä. Työttömyysavustuksia ei tunnettu, eikä korvaavia työpaikkoja tai edes ns. hätäaputoita ollut välittömästi tiedossa.³⁰

Linnoitustöiden merkitystä Pakinkylässä kuvastaa hyvin se, että niistä Pakinkylän punakaartin jäsenistä, joiden työpaikasta on tietoja Valtiorikosoikeuksien ja Valtiorikosylioikeuksien akteissa, lähes 40 % oli ollut linnoitustöissä. Eivätkä he olleet vain liikkuvaa ja juuretonta ”ainesta”, mikä kuva ”patterityöläisistä” usein annetaan, vaan heidän keski-ikänsä oli 34 vuotta ja 60 prosentilla heistä oli lapsia.

Ongelmana ei ollut vain työpaikkojen häviäminen. Palkkoja alennettiin yleisesti. Tämä koski myös kartanoissa ja tiloilla työskenteleviä maatyöläisiä. Helsingin pitäjän toivottiin ryhtyvän järjestämään jo syksyllä 1914 työttömyystöitä, kuten Helsingin kaupunki teki, mutta pitäjän kunnalliset elimet eivät ottaneet asiaa edes käsittelyyn.³¹

Eri puolilla maata puhkesi toukokuussa 1917 maataloustyöntekijäin lakkoja, joissa vaadittiin kahdeksan tunnin työpäivän soveltamista myös maataloudessa. Oulunkylän kartanossa lakko alkoi 5. toukokuuta. Se päättyi työläisten kannalta voitollisesti kahden viikon lakon jälkeen. Kartanon vuokraaja ja Pakinkylän Sekatyöväen ammattiosasto allekirjoittivat sopimuksen kahdeksan tuntisesta työpäivästä ja palkkojen korottamisesta. Lakon aikana irtisanotut työläiset saivat palata, pyysivätpä rikkuritkit anteeksi menettelyään.³²

Vaikea työttömyystilanne vahvisti työväenliikkeen organisointumista Helsingin pitäjässä. Työttömiä organisointiin työväen-

liikkeen toimintaan paikallisten kyläkohtaisten työttömyystoimikuntien ja työttömyyskeskuskomitean kautta. Keväällä alkoi suoranainen uusien jäsenten tulva työväenjärjestöihin.

Työväenyhdistysten jäsenmäärä moninkertaistui vuoden 1917 aikana ja uusia työväenyhdistyksiä perustettiin Herttoniemeen, Puotinkylään, Oulunkylä-Käpylään, Vantaankoskelle, Sotunkylään ja Puistonkylään (Puistola). Työväenyhdistysten yhteyteen perustettiin useita ammattiyhdistyksiä, joista aivan uusia olivat sekatyöväen ja maatyöläisten ammattiosastot. Pakinkylän työväenyhdistyksen vastuulle annettiin maatyöläisten järjestäytymisen Tuomarinkylän kartanossa.³³

Suurin osa uusista työväenyhdistyksistä ja maatyöläisten ammattiosastoista syntyi pitäjän varsinaiselle maaseutualueelle. Maatyöläisten radikalisoituminen keväällä 1917 laajensi siten olennaisesti työväenliikkeen järjestäytymispohjaa Helsingin pitäjässä.³⁴

Vuonna 1917 Helsingin pitäjän työväenjärjestöjen yhteiseen vappujuhlaan Malmilla osallistui noin 2 500 henkeä. Puheiden lisäksi oli torvisoittoa ja runonlausuntaa. Malmin, Mellunkylän, Vestersundomin, Herttonäsin, Pakinkylän, Vantaan, Tomtbac-kan, Seutulan ja Tikkurilan työväenyhdistysten yhteiseen juhla-kulkueeseen osallistui noin 2 000 henkeä. Lippuja oli kulkueessa 25. Puheiden lisäksi ohjelmassa oli torvisoittoa ja runonlausuntaa. ”Juhla oli hyvin onnistunut”, kertoi Työmies-lehti.³⁵

Järjestysvalta

Uudenlainen voimantunto työväestön keskuudessa kytki elintarvikekysymyksen läheisesti järjestysvaltaan. Nimismies oli elintarvikelautakuntien ohella vastuussa elintarvikkeiden saatavuudesta ja hänen tehtävänään oli huolehtia lain määräämistä elintarviketarkastuksista ja mahdollisista takavarikoinneista. Tässä oli Parikan (1992) mielestä tärkeä syy poliisin ja työväes-

tön ristiriitojen kärjistymiseen Helsingin pitäjässä keväällä 1917. Poliisikunta oli haluton toimimaan siten kuin elintarvikkeiden puutetta kärsivä ja vallankumouksen kipinän saanut työväestö halusi. Poliisit piti työntää syrjään, jotta elintarvikekysymys saataisiin hoidettua ilman virkavallan estelyä.

Valtuuston piirityksen yhteydessä valtuustoa piirittävät työläiset esittivät poliisin erottamista ja korvaamista miliisillä. Malmin Vallankumouksellinen Toimeenpaneva Komitea ja miliisi ottivat haltuunsa poliisiaseman ja kunnantalon.³⁶

Näin siis Helsingin nimismiespiirissä, johon Malmi kuului. Helsingin pitäjän alueita kuului kahteen eri nimismiespiiriin. Pakinkylä ja Oulunkylä kuuluivat Huopalahden nimismiespiiriin, jossa poliisi oli korvattu työläismiliisillä jo keväällä 1917. Huopalahdessa 24. maaliskuuta pidetyssä kokouksessa päätettiin erottaa ja riisua aseista neljä paikallista poliisia.³⁷ Näin myös tehtiin. Samalla miehitettiin Haagan poliisiasema sekä vaadittiin Oulunkylässä asuvaa piirin nimismiestä eroamaan virastaan. Nimismies Blomqvistin oman selostuksen mukaan³⁸ keskusteluissa nimismiehen ja apulaisnimismiehen kanssa kokous päätti, että näitä kahta päätös ei koskisi. Seuraavana aamuna kokouksen delegaatio otti haltuunsa poliisiaseman, poliisikons-taapeli Träskman erotettiin ja Toivo Vilo Pakinkylästä valittiin hänen tilalleen miliisiksi.

Helsingin pitäjän poliisien ja miliisien palkat olivat kuvernöörin käsissä. Vaikka poliisit oli pantu viralta, nauttivat he edelleen valtion palkkaa. Kuitenkin miliisit hoitivat järjestyksenvalvontaa työväenjärjestöjen avustuksen turvin. Joulukuun puolivälissä miliisit ja sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö saivat tilanteesta tarpeekseen ja julistivat miliisilakon pohjoiseen miliisipiiriin. Huopalahdessa oli päästy neuvottelujen jälkeen sopimukseen miliiseille maksettavasta palkasta. Miliisilakon seurauksena oli pitäjän pohjois- ja itäosiin sekä Nurmijärvelle ja Sipooseen asti ulottunut ryöstelyaalto. Kolme päivää lakon alkamisen jälkeen

Malmin järjestyskaarti päätti ryhtyä riisumaan aseista ja pidättämään ryöstelemässä tavattuja "joukkioita", koska porvarilehdet syyttelivät ryöstöistä kaartia.

Vuoden viimeisenä päivänä päästiin lääninhallituksen, kunnanvaltuuston ja työväenjärjestöjen kesken alustavaan sopimukseen lakon lopettamisesta ja miliisin aseman tunnustamisesta. Lakko osoitti, että ainoa taho, joka kykeni noissa oloissa takamaan vähääkään normaalin elämänmenon jatkumisen ja estämään anarkian seudulla, oli järjestynyt työväestö.³⁹

Pitäjän porvarilliset piirit eivät jääneet elokuussa tapahtuneen valtuuston piirityksen johdosta toimettomiksi. Syyskuussa 1917 he asettivat toimikunnan, johon nimettiin Malmin nimismiespiirin nimismies Ernst Sohlman puheenjohtajaksi ja jäseniksi tilanomistaja William Ramsay, vapaaherra Willy von Bonsdorff ja johtaja B. Z. Brander. Kaikki toimikunnan jäsenet olivat johtavia kunnallisia luottamushenkilöitä. Toimikunnan jokaisen jäsenen piti johtajana muodostaa omalle alueelleen ainakin 20 henkeä käsittävä suojeluskunta. Samalla, kun he pyrkivät saamaan toiminnalle rahoituksen, he pitäisivät huolen siitä, että porvarilliset piirit eivät asettaisi esteitä suojeluskuntalaisten kokoontumiselle ja harjoituksille. Toimikunta piti Malmi-Tapaninkylän aluetta Suomen rauhottomimpana alueena. Siellä sanottiin olevan "mitä paatuneinta ainesta".

Vantaankoskelle oli juhannuksen tienoilla Viktor Frostellin johdolla perustettu noin 100 miehen suojeluskunta. Malmille se perustettiin heti valtuuston piirityksen jälkeen arkkitehti A. Petreliuksen johdolla. Jo aikaisemmin samana vuonna oli Herttoniemeen, Haagaan, Lauttasaareen, Mellunkylään (hovineuvos Topeliuksen ja agronomi K. Neoviuksen johdolla), Tikkurilaan, Oulunkylään (Myrsky Birger Wibergin ja Runo Wibergin johdolla) ja Pitäjänmäelle perustettu suojeluskunnat "rikollisten hillitsemiseksi".⁴⁰

Yleislakko

Heinäkuussa 1917 eduskunta oli säätänyt sosialidemokraattien, maalaisliiton ja eräiden muiden Suomen itsenäisyyttä kannattaneiden kansanedustajien enemmistöllä valtalain, joka otti korkeimman vallan eduskunnalle. Venäjän väliaikaisen hallituksen pääministeriksi noussut Aleksandr Kerenski ei kuitenkaan hyväksynyt valtalakia vaan hajotti eduskunnan valtalakia vastustaneiden porvariedustajien toiveiden mukaisesti. Sosialidemokraatit jäivät pois Tokoin senaatista, joka jatkoi 8. syyskuuta 1917 lähtien porvarillisena Setälän tynkäsenaattina Nuorsuomalaisen, Suomalaisen ja Ruotsalaisen puolueen voimin.

Sosialidemokraatit eivät koskaan pitäneet eduskunnan hajottamista, uusia vaaleja ja niiden jälkeisiä toimia laillisina, sillä valtalaki oli hyväksytty eduskunnassa sen oman käsittelyjärjestyksen mukaisesti ja siinä kiistettiin Venäjän väliaikaisen hallituksen asema korkeimman vallan haltijana.⁴¹

Lokakuun eduskuntavaaleissa SDP sai 92 paikkaa eli menetti enemmistönsä vaaliliiton solmineille porvarillisille puolueille (vuoden 1916 vaaleissa SDP oli saanut 103 paikkaa). Puolue antoi 1. marraskuuta Me vaadimme -julistuksen, jossa vaadittiin saattamaan voimaan valtalaki, uudistamaan virkamieskunta ja oikeuslaitos, erottamaan senaatti, vapauttamaan torpparit isäntien vallasta sekä vahvistamaan lait kahdeksan tunnin työajasta ja kunnallishallinnosta.

Jo kesäkuussa oli Helsingin pitäjän sosialidemokraattisessa kunnallisyhteisössä varauduttu mahdollista yleislakkoa varten ja valittu lakkotoimikunta, lisätty järjestysmiesten lukumäärää ja valittu heidän johtohenkilönsä. Malmilla ja Tikkurilassa oli kunnantalon tapausten yhteydessä elokuussa perustettu työväen järjestyskaartit. Niiden tarkoituksena oli torjua porvareiden miehivaltaiset suunnitelmat, toimia lakkovahteina ja edistää työväenluokan asioita työmarkkinoilla ja yhteiskuntaelämässä.⁴²

Järjestyskaartien (uudelleen)perustaminen laajeni selvästi lokakuun lopulla. Kaarteja syntyi nyt eri puolille Helsingin pitäjää: Pitäjänmäelle 4. marraskuuta, Pakinkylään 7.11. (tai 8.11.), Malmille 8.11., Tikkurilaan 10.11. ja Seutulaan 18.11. Ainakin näistä löytyy mainintoja lehdistä tai yhdistysten pöytäkirjoista lakon edellä. Järjestyskaarteista tuli miliisien ohella lakon keskeinen toimeenpaneva elin, joka toteutti sekä paikallisia, Malmilta tulleita kuin valtakunnallisiakin ohjeita. Kaartien yleisinä tehtävinä olivat järjestyksenpito, elintarvikkeiden takavarikointi, suojeluskuntalaisten aseistariisuminen ja "työväestölle vihamielisten henkilöiden" pidättäminen.⁴³

Pakinkylään Työväen Järjestyskaarti perustettiin Pakinkylän Työväenyhdistys Salaman koolle kutsumassa kokouksessa, jossa puhetta johti Pakinkylän työväenyhdistyksen puheenjohtaja Richard Ojala. Kun marraskuun yleislakko alkoi, Pakinkylässä oli toimiva järjestyskaarti, joka lakon aikana muun muassa seisoi Helsingissä Senaatintorilla vartioimassa (=painostamassa) senaattia.⁴⁴ Pakinkylän Työväen Järjestyskaartin kokous kutsuttiin koolle sunnuntaiksi 11. marraskuuta työväentalolla, "otetaan uusia jäseniä".⁴⁵

Yleislakkotoimikunnassa Pakinkylässä olivat tietävästi ainakin Kustaa Vesa, Kalle And, Juha Kustaa Luoto, Alfred Tikkanen ja Heikki Heikkilä. Myöhemmin Pakinkylän punakaartin johdossa oli samoja miehiä. Venäjän armeijassa vapaaehtoisena maailmasodassa palvelleen Oskar Puiston kerrotaan perustaneen punakaartin lentävän osaston (eli "nopean toiminnan joukon") jo järjestyskaartin muodostamisen yhteydessä.⁴⁶

Yleislakon aikana Pakinkylän Elannon haaraliikkeen hoitajana ollut Suoma Öhman kertoi 14.6.1918 Oulunkylässä tehdyssä kuulustelupöytäkirjassa, kuinka samalla kun marraskuun lakko alkoi, muutti lakkokomitea Elannon yläkertaan ja otti sieltä kaksi huonetta kansliakseen. Tuomas Junttila oli johtohenkilö ja kansliassa oli kirjuriina Kaarlo Maaheimo. Kansliahenkilöinä toimivat

myös Kalle Salonen, Severus Pohjanvuori ja Konsta Virtanen. Elannon puhelin vaadittiin lakkokomitean käyttöön. Elannon tiloissa oltiin yöt ja päivät, yötisurina oli Junntila ja päivisin Salonen. Todistaja Öhman kertoi pelänneensä öisin kamarissaan, kun kiväärimiehiä oli puodissa ja pihamaalla yhtä mittaa. ”Tietää salaisia asioita puhutun puhelimestä ja koettivat Junntila kuin toisetkin kaikin tavoin ehkäistä todistajaa kuulemasta näitä keskusteluja... Elannon pihasta niin sisään kuin ulospääsykin kello kuudelta iltaisin oli ankarasti kielletty. Puhelimen käyttöä ei juuri sallittu paikkakunnalla ja oli tykkänään koko lakon ajan kielletty kaupunki puhelut Elannon henkilökunnalta.”⁴⁷ Myös Oulunkylän puhelinkeskus vallattiin ja sinne laitettiin järjestyskaartilaiset vahtiin.⁴⁸

Lakon johtoon Helsingin pitäjässä nimettiin uusi organisaatio, jolla oli komealta kalskahtava nimi: Vallankumouksellinen Toimeenpaneva Komitea Malmilla. Toimitilakseen Komitea valtasi kunnantalon. Järjestyskaarti otti käyttöönsä Malmin elävien kuvien talon. Työt seisahtuivat, rautatieasema ja puhelinkeskus miehitettiin. Toimeenpaneva Komitea alkoi heti ensimmäisen lakkopäivän (14.11) aamuna suorittamaan Malmilla ja ympäristössä vielä oleskelleiden nimismiehen ja poliisien pidätyksiä. Nopea toiminta viittaa siihen, että asioitu oli valmisteltu jo aiemmin.

Helsingin Sanomien värikkään kertomuksen mukaan noin 200 miehen suuruiden punakaartilaisjoukko saapui aamulla nimismies F. Hauptin asunnolla. Kun Haupt ilmeisesti yritti paeta, häntä ammuttiin jalkoihin ja pidätettiin. Suoritetussa tarkastuksessa nimismieheltä löytyi laukku, jossa oli luettelo elokuisen kunnanvaltuuston piirityksen takia vangituista malmilaisista. Myös poliisi K. Örthen haavoittui rintaan pidätyksen yhteydessä. Huonommin kävi poliisi K. Packalenille, sillä hänet ”raastettiin” kotoaan ja ammuttiin rataavalle. Neljä muuta poliisia, Nyman, Franzen, Johansson ja Åhgren selvisivät helpommalla. Heidät vain pidätettiin ja lähetettiin tavaravaunussa Helsinkiin kuulusteltaviksi.

Huopalahden nimismiehen Blomqvistin asuntoon kerättiin kaikkiaan yhdeksän Helsingin pitäjän poliisia, kaiketi suurin osa Huopalahden nimismiespiirin alueelta. Pidätykset kohdistuivat myös suojeluskuntalaisiin. Marraskuun 15. päivänä pidätettiin ainakin arkkitehti Albert Petrelius. Hänen kotoaan etsittiin suojeluskunnan jäsenlistaa, koska hänen tiedettiin värvänneen aiemmin syksyllä jäseniä suojeluskuntaan. Listaa ei löydetty, mutta Petrelius itse kuljetettiin käsiraudoissa järjestyskaartiin esikuntaan ja sieltä edelleen Helsinkiin.

Yleislakkoa koko maassa johtanut vallankumouskomitea päätti lopettaa lakon lauantaina 17. marraskuuta ja kehotti työläisiä aloittamaan työt maanantaina 20. marraskuuta. Varsinkin Etelä-Suomessa lakko oli työväen voimannäyttö. Se oli esinäytös tammikuussa 1918 alkaneelle työväenvallankumoukselle.

Tilanne ei lakon jälkeen palannut entiselleen. Miliisi ja järjestyskaarti jäivät lakon aikaiseen hallitsevaan asemaansa, eikä virallinen järjestyskoneisto enää kyennyt puuttumaan alueen järjestyksen pitoon. Kunnantalo jäi Vallankumouksellisen Toimeenpanevan Komitean ja järjestyskaartin haltuun. Poliisikamaria hallitsi miliisi. Asemilla ja kyläteillä partioivat miliisimiehet ja tarvittaessa myös kaartilaiset. Helsingin pitäjän kunnanvaltuusto ei enää piirityksen jälkeen kokoontunut kuin kerran ja silloinkin salaisesti Helsingin puolella.

Paikallinen hallinto oli kumottu, otettu työväenjärjestöjen haltuun. Eikä virallinen järjestysvalta kyennyt sitä enää kiistämään, ei edes yrittämään sellaista. Marraskuinen yleislakko merkitsi kunnallisten asioiden käytännön hoidon siirtymistä lähes kokonaan työväenjärjestöjen käsiin. Vain raha-asiat jäivät edelleenkin ns. laillisille elimille. Miliisien palkanmaksu jäi edelleen lääninhallituksesta riippuvaiseksi ja entiset poliisit saivat edelleen palkkansa, miliisien toimiessa järjestöjen avustusten varassa. Häätäputyöt ja köyhäinapu puolestaan pysyivät kunnanvaltuuston ja kunnallislautakunnan hoidossa.⁴⁹

Kolme kiveä kengässä

Syksyn 1917 tapahtumista erityisesti kolme tuntuu hiertäneen valkoisessa kengässä sisällissodan päätyttyä. Niistä tivattiin Ångelbyn suojeluskunnan suorittamissa pakinkyläläisten ja oulunkyläläisten punavankien kuulusteluissa: nimismies Blomqvistin ja nimismiespiirin poliisien vangitseminen, niin sanottu Sipoon retki ja Tuomarinkylän kartanon ”ryöstö”.

Yleislakkoviikolla joukko miehiä lähti kuulustelupöytäkirjojen mukaan Pakinkylän työväentalolta nimismies Blomqvistin asunnolle Oulunkylään, jonne saavuttiin noin kello yhdeksän aikaan aamulla. Paikalla olivat jo ”gottbyläiset” eli Käpylän kaartin miehet seisoen pihan puolella. Pakinkylän joukko asettui talon vastakkaiselle puolelle, Rönnerbergin talon läheisyyteen puutarhan pystyaidan luokse. Konsta Virtanen ja Oskar Puisto menivät taloon sisälle ja kun he tulivat ulos, oli heillä mukanaan nimismieheltä otettu ”brouninki”. Samaan aikaan vangittiin myös poliiseja. Vangitut saivat jäädä yöksi kotiinsa, mutta vahteja asetettiin sekä sisälle että ulos. Seuraavana päivänä vangit vietiin kävellen Helsinkiin, ensin Sörnäisten poliisiasemalle ja sieltä Keskuspoliisiasemalle Senaatintorille. Pakinkyläläiset jättivät vangit sinne ja palasivat kotiinsa.⁵⁰

Nimismies vapautettiin vielä samana päivänä kuulustelujen jälkeen. Häntä neuvottiin olemaan palaamatta Oulunkylään, sillä kaikki mahdollisesti vastaan tulevat kiväärimiehet eivät ole luotettavia. Nimismies noudatti neuvoa. Yleislakkoviikon jälkeen nimismies palasi Oulunkylään, mutta hänen ei sallittu hoitaa virkaansa. ”Mitä pitemmälle syksy eteni, sitä röyhkeämmin ja vaatimammin työläiset esiintyivät.”⁵¹

Ilmeisesti nöyryytys oli se tunne, joka sai oulunkyläläiset suojeluskuntalaiset kuulusteluissa palaamaan tapahtumaan aina uudestaan. Toisaalta Oulunkylän huvilayhdyskunnan yhdyskuntavaltuusto (jonka vaalissa äänioikeus perustui maksettuihin ve-

roäyreihiin) valitti syksyllä 1917 peräti kolme kertaa läänin kuvernöörille tyytymättömyyttä nimismies Blomqvistin toimintaan. Oulunkylän porvareiden mielestä poliisien olisi tullut kiertämällä valvoa järjestystä ja myös puuttua epäjärjestykseen rautatiealueella, minkä nimismies katsoi olevan heille kiellettyä aluetta. Nimismies oli myös kieltäytynyt nostamasta Oulunkylän elintarvelautakunnan vaatimaa syytettä henkilöitä vastaan, jotka olivat suorittaneet kotietsintöjä etsien sokeria, voita ja muita säännöstelyn alaisia elintarpeita. Nimismiehen mielestä asian ajaminen kuului yksittäisille henkilöille eikä elintarvelautakunnalle.⁵²

Elintarvikepula näkyi erityisesti kaupungeissa, mutta Sipoon kaltaisissa vauraissa maalaispitäjissä ruokaa oli edelleen. Hintojen nousun toivossa maanviljelijät ja varakkaat porvarit olivat myös syyllistyneet elintarvikkeiden hamstraukseen ja jopa suoranaiseen keinotteluun. Ruokapulaa takia Helsingin seudulle perustetut työväen järjestyskaartit olivat jo kesästä saakka suorittaneet Sipoon maataloissa elintarviketakavarikkoja. Tästä tuli toinen ”kivi kenkään”.

Helsingin punakaartin osasto saapui 9. tammikuuta 1918 Porvoon junalla Nikkilän asemalle, jossa joukkoon liittyi vielä paikallisia järjestyskaartin miehiä. Neljä punakaartilaisista jäi asemalle vartioon, ja muut jakaantuivat kahteen osastoon. Niistä toinen valtasi Nikkilän kunnantalon ja puhelinkeskuksen. Samalla se alkoi etsiä kylästä elintarvikkeita ja aseita. Toinen osasto puolestaan jatkoi nykyistä Isoa Kylätietä pitkin kohti reilun kilometrin päässä sijaitsevaa Sipoon kirkonkylää, jossa suurin osa paikallisesta porvaristosta asui. Sipoon kirkolle oli hälytetty noin 60 suojeluskuntalaista, joista vajaalla puolella oli sotilaskivääri, muut olivat varustautuneet haulikoilla ja revolvereilla.

Suojeluskuntalaiset asettuivat ampumaketjuun hautausmaan pohjoispuolella sijainneen Storkärrsskogenin metsän reunaan, jonne punakaartin kuuden miehen etujoukko saapui puolenpäivän aikaan. Suojeluskuntalaisiin kuulunut poliisi kehotti kaar-

tilaisia antautumaan, johon punakaartilaiset vastasivat ampu-malla. Laukaustenvaihdon yhteydessä neljä punakaartilaista haavoittui ja kaksi lähti pakoon, heistä toista ammuttiin kuolet-tavasti selkään. Myös toinen punakaartilainen menehtyi. Puna-kaartin pääjoukon ehtiessä apuun, suojeluskuntalaiset vetäytyi-vät läheiseen pappilaan, jonne he asettuivat puolustusasemiin. Toinen tulitaistelu päättyi lopulta noin kello 14, jolloin punakaar-tilaiset perääntyivät Nikkilän asemalle odottamaan Helsingistä saapuvia apuvoimia. Haavoittuneet toimitettiin lääkärin hoitoon Nikkilän mielisairaalaan.

Punakaarti sai myöhään illalla avukseen Helsingistä ja Korsosta saapuneen 100-150 miehen osaston. Helsingistä saapuneet olivat valmiita taisteluun suojeluskuntalaisia vastaan, mutta välikoh-taukseen osallistuneet halusivat jo pitkän päivän jälkeen takai-sin kotiinsa. Punakaartilaiset kävivät keskinäisiä neuvotteluja, ja päättivät matkustaa takaisin kello 22.20 lähteneellä junalla.⁵³

Sipoon retkelle osallistui myös Pakinkylän järjestyskaarti. Konsta Virtanen oli päällikkö, kun noin 35-50 miestä Pakin-kylästä lähti jalan Malmin ja Östersundomin kautta Nikkilään, mistä illalla tultiin junalla takaisin. Tällä ”Malmin ylipäälliköltä” (tarkoittanee Helsingin pitäjän rykmentinpäällikköä tai Malmin punakaartin päällikköä Frans Malmia) saadun käskyn perusteella tehdyllä retkellä pakinkyläiset eivät joutuneet taisteluun.⁵⁴

Mitä todella tapahtui kolmannessa tapauksessa, Tuomarinky-län kartanon ”ryöstössä” 16. marraskuuta ei täysin selviä kuulus-telupöytäkirjoista. Selvää on, että venäläiset sotilaat olivat päät-täneet käydä kartanossa ”kylässä”, mutta mikä oli Pakinkylän järjestyskaartin rooli: olla juonessa mukana vai koettaa pitää yllä järjestystä ja ettei mitään kovin pahaa pääsisi tapahtumaan?⁵⁵

Pakinkylän järjestyskaarti oli ennen kaikkea kiinnostunut kar-tanossa olevista aseista, jotka takavarikoitiinkin. Vuoden 1918 huhtikuussa, kun punakaarti pakeni Pakinkylästä, aseet jaettiin kaartin miehille.

Kaartilaiset laittoivat varsinaisen ryöstöksi katsottavan anastuksen venäläisten sotilaitten syyksi: muutama sata kiloa sokeria ja kartanon kalliit viinit, ja ”sotilaat olivat muutakin varastaneet ilman sitä mitä kaartti takavarikoi”. Kaarin selitys ei ole täysin vedenpitävä, sillä kun Oskar Lindfors kuulustelussa väitti Urho Dahlbomin tuoneen työväentalolle Pakinkylään yhden topan sokeria Tuomarinkylästä, todisti kartanon pehtoori että ”sen toi juuri tämän Lindfors, joka sen olkapäillään kantoi päivä jälkeen kartanossa tapahtuneen suuren ryöstön jälkeen”.

Kaarti myös sai kartanon isännältä 5 000 markkaa lahjana, ”että pysyisivät vastedes poissa, vaan se ei auttanut enään kappinan uudelleen puhjetessa 1918”. Toisaalta kuulusteluissa kerrottiin myös Tuomarinkylän kartanon omistajan herra Kavaleffin pyytäneen kaartilta yöksi vahteja, sen jälkeen, kun venäläiset olivat olleet kartanolla ottamassa väkijuomia. Useakin Pakinkylän kaartilainen todistaa kuulusteluissa olleensa Tuomarinkylän kartanolla kiväärivahtina vuonna 1917.

Kohti vallankumousta

Marraskuun yleislakko 1917 avasi Suomessa vallankumouksellisen tilanteen. Venäjän vanha valtajärjestelmä oli romahtanut ja Venäjällä oli alkanut Lokakuun vallankumous.

Senaatin kieltäytyminen vasemmistoenemmistöisen eduskunnan kesällä hyväksymien valtalakien ja uudistusten toteuttamisesta, eduskunnan hajottaminen ja syksyllä alkanut suojeluskuntien perustaminen osoittivat työväenliikkeelle, että porvaristo pyrki palauttamaan valtansa. Toisaalta työväenliike näki myös oman voimansa ja tarpeen luoda uudenlaiset valtarakenteet puolustakseen työväen etuja. Yleislakosta lähtien hallitusvallasta tuli kahden kilpailevan valtakeskuksen välisen taistelun kohde – ja molemmat vaativat itselleen ratkaisevaa valtaa valtiossa.⁵⁶

Tähän asti vaikuttamiseen lähinnä työväenyhdistysten, eduskunnan, ammattiyhdistystoiminnan ja sivistystyön kautta keskittynyt työväenliike radikalisoitui.

Loppuvuodesta 1917 ja alkuvuodesta 1918 työväen järjestyskaartit olivat kehittyneet vallankumoukselliseksi taistelujärjestöiksi. Poliittinen tilanne oli kiristynyt ja työväki koki tarvitsevan myös aseellisia taistelujärjestöjä. Porvarien äänin 97–85 eduskunnassa 13.1.1918 annetuin valtuuksin hallitus julisti porvarilliset suojeluskunnat, joita työväki piti ”lahtarikaarteina”, maan virallisiksi ja laillisiksi järjestyskunniksi. Sosialidemokraattiset kansanedustajat varoittivat eduskunnassa useissa puheenvuoroissa, että päätös merkitsi kansalaissodan alkua. Näin tapahtuikin. Päätös oli työväenliikkeelle tappio, jota se ei voinut hyväksyä ilman vastatoimia.⁵⁷

Pakinkylä kulki mukana tässä kehityksessä.

SUOMEN
PUNAINEN KAARTTI

Punaisen Kaartin
toimikunta
Pakinkylä.

Helsingin 1 rykmentin 1
pataljoonan 3 komppanian 2 osaston 42

Nimi *Himberg Yrjö A.*

Todistaa *K. Virtanen.*

Laskun oikeaksi todistaa

K. Virtanen

Komppanian *J. Lahti*
Päällikkö
erik. pääll.

PUNASEN KAARTTI
ESIKUNTA
PAKINKYLÄ

Leimat olivat sisällissodan aikaan oleellinen osa asiakirjan oikeudellisuuden varmentamista. Sisällissodan aikana Pakinkylän Punaisen Kaartin toimikunta muutti nimensä esikunnaksi. Ja leima piti tietysti uusia.

3

”Kun kaikki oli sillä aatteen kannalla” – Punakaarti paikallisyhteisönä ja Pakinkylän komppania

Otettiin käsiteltäväksi Komppanian päällikön Wirtasen eronpyyntö kysymys ja oli komitea sitä mieltä että kykyihin nähden ei ole kovinkaan suurta valikoimisen varaa ja koska komitean mielestä ei Wirtanen ole tehnyt sellaista rikosta, joka vakavasti harkiten olisi voinut aiheuttaa hänen eronpyyntönsä, vaan koska Wirtanen on ilmoittanut haluavansa jättää raha-asiaain hoidon niin ehdottaa komitea että miehistö vapauttaisi hänet muusta tilin hoidosta paitsi että hän edelleenkin nostaa ja jakaa miehistön palkat ja että talous kirjanpito ja tilien hoito siirtyisi kansliapäällikölle, tai sille jonka toimikunta siihen asettaa.

– Ote pöytäkirjasta, joka on tehty Pakinkylän kaartin yleisessä kokouksessaan 18. maaliskuuta asetettaman tutkijakomitean kokouksessa 24. maaliskuuta. Komitean tehtävänä oli tutkia kaartin toimikunnassa sattuneita erimielisyyksiä.⁵⁸

Pakinkylän Punaisen Kaartin yleisten kokousten tai toimikunnan kokousten pöytäkirjoja ei ole säilynyt* lukuun ottamatta eräitä kaartin yleisten kokousten pöytäkirjanotteita. Niissä käsitellään Pakinkylän komppanian päällikköön Konsta Virtaseen kohdistuvaa epäluottamusta ja kaartin toimikunnan jäsenten Kaarlo Maaheimon, Kalle Salosen ja Oskar Hagströmin eronpyyntöjä toimikunnan jäsenyydestä.

Epäluottamus ja eronpyynnöt esitettiin kaartin yleisessä kokouksessa 18. maaliskuuta 1918. Pakinkylän punakaartin komppanianpäällikköä Konsta Virtasta syytettiin kykenemättömäksi kaartin asioiden hoidossa ja järjestämisessä. Virtasta syytettiin myös aiheettomasta elintarvetarkastuksesta, joka ”sattumalta oli kohdistunut myös toimikunnassa toimivien henkilöiden kotitalouteen”. Syytösten johdosta Virtanen pyysi miehistöltä lausuntoa, että hänelle myönnetään ero omasta pyynnöstä. Oskar Hagström vielä lisäsi, että Virtanen oli hoitanut kaartin raha-asioita epäselvästi ja että tilit eivät ole oikealla kannalla.

Asiasta käytettiin useita puheenvuoroja. Komppanian päällikön kohdistuvien syytösten selvittämiseksi päätettiin yksimielisesti asettaa viisihenkinen tutkijakomitea. Toimikunnan jäsenen eronpyyntöjen osalta kokous katsoi, että koska ne liittyivät Virtaseen kohdistuviin syytöksiin, nekin alistettiin tutkijakomitean käsiteltäväksi, vaikka ei katsonutkaan ”olevan tällaisella sapoteerauksella nyt tällä hetkellä suurempaa merkitystä.” Tutkijakomitea valittiin Juho Salmi, Otto Siekinen, Lambert Päiviö, Otto Hintikka ja Juho Hartikainen.

Tutkijakomitea selvitti kaartin raha-asiat. Armas Vilo ja Otto Hintikka tarkastivat kaartin tilit ajalta 28.11.1917–22.3.1918. He totesivat ne esitettyjen kuittien ja laskujen kanssa yhtäpitävästi ja oikein kirjoihin viedyiksi. Rahaa oli kassassa 1 173 markkaa ja 77 penniä. Tutkijakomitea totesi kaartin tilit moitteetto-

* Kun punakaarti vetäytyi Pakinkylästä 12. huhtikuuta, paperit todennäköisesti pakkattiin työväentalolta lähteneeseen kolmeen hevoslastiin. Lastit purettiin Viipurissa huhtikuun 20. päivän tienoilla. On hyvin mahdollista, että paperit päättyivät Venäjälle. Papereita ei ole löytynyt Moskovan arkistoista Kansallisarkistoon digitoiduista aineistoista, mutta Venäjän arkistoissa on tiettävästi edelleen runsaasti käsittelemätöntä Suomesta tullutta aineistoa. Myös nimismies Blomqvist kirjoittaa omassa, vuoden 1918 tapahtumia nimismiespiirissä koskevassa selostuksessaan 8.4.1919, että Pakinkylän kapinamiehet paetessaan seudulta 12. huhtikuuta 1918 veivät pois yhdistyksen pöytäkirjat ja muut kirjat. Armas Vilo kieltää kuulustelupöytäkirjassaan ”korjanneensa punasten jättämät paperit, josta kumminkin joko häntä tai veljeä Toivo Viloa syytetään.”

miksi, ”joten niiden johdosta tehdyt syytökset ovat aiheettomat ja ennenaikaiset.”

Kaartin yleisessä kokouksessa 25. maaliskuuta tutkimuskomitea esitti toivomuksen, että eron pyytäneet jäisivät paikoilleen. Maaheimo ja Salonen uudistivat eronpyyntönsä. Hagström ei ollut paikalla, mutta ”miehistön keskuudessa esitettiin mielipiteitä että hänen eronpyyntönsä oli siksi jyrkkä että hänelle on paras myöntää ero.” Kaikille halukkaille myönnettiin ero ja ”päätettiin he siirtää plutoonaan”. Ero päätettiin myöntää heti, kun he ovat saaneet asiansa järjestettyä ja uudet jäsenet on valittu.

Eronneiden toimikunnan jäsenten tilalle valittiin Juho E. Salmi 72 äänellä, Otto Hintikka 62 äänellä ja Otto Siekkinen 62 äänellä. Kaartin varojen hoito annettiin uudelle kansliapäällikölle Juho Salmelle ”tai sille jonka toimikunta siihen asettaa.” Kaartin varojen hoitajaksi ryhtyi kaartin toimikunnan jäsen Kustaa Vesa. Virtanen jatkoi miehistön palkkojen maksamista, ja Virtasen lähdettyä noin 80 miehen kanssa Lempäälän rintamalle, kotosalla määrättiin Otto Siekkinen rahaston hoitajaksi.⁵⁹

Pöytäkirjanotteiden oheen on liitetty teksti – todennäköisesti se on osoitettu Helsingin pitäjän punakaartin esikunnalle – jossa todetaan: ”Mukana seuraavan pöytäkirjan otteen johdosta saan selitykseksi sanoa että syyt eroamisiin ovat osaksi persoonallista laatua sekä myöskin johtuneet kanslia tehtävien järjestyksestä y.m. pikku seikoista sillä osa tai kaikkikin eronneista ovat eronpyyntöään perustelleet sillä että Komppanian päällikkö ei ole tehtäviensä tasalla eikä hän ole järjestely kykyinen esimerkiksi kansliatehtävissä y.m. Tämä siksi kun minulle ilmoitettiin että otteisiin pitäisi merkitä eronpyyntöjen perustelut ja niin ollen täytyisi kirjoittaa niin monet otteet kun asia on ollut esillä monessa kokouksessa. Kuitenkin voin vakuuttaa että eroamiset eivät johdu ainakaan poliittisista syistä. J.E. Salmi”

Pakinkylän punakaartin yleinen kokous on esimerkki joukkojen demokratiasta. Punaisten johtotehtävissä Tampereella toimi-

nut Emil Saarinen on nimellä Arvid Luhtakanta (1938) kirjoittanut, kuinka ”työväenluokan luokkademokratia oli kehitetty äärimmilleen, josta sitten johtuikin aseellinen häviö... sotaakin punakaarti kävi demokraattisilla perusteilla”. Miehistö valitsi rintamapäälliköitä alemmat päälliköt itse, ja saattoi myös erottaa nämä. Helsingin pitäjän rykmentin päällikkö valittiin vaalimeinnettelyllä, joka käynnistyi 22. helmikuuta ja jonka tulos saatiin selville vasta kuukautta myöhemmin 22. maaliskuuta. Äänestyseseen osallistuivat kaikki pitäjän kaartit. Rykmentin päälliköksi valittiin G. Lovén Malmilta 425 äänellä, ehdolla ollut Pakinkylän Matti Manninen sai 76 ääntä.

Järjestyskaartista punakaartiksi

Sosialidemokraattisen puoluetoimikunnan, Järjestyskaartien esikunnan sekä Punakaartin esikunnan nimissä annettiin 26. tammikuuta 1918 yhteinen julistus.⁶⁰ Siinä ilmoitettiin toimeenpanevan komitean muodostuneen korkeimmaksi vallankumouselimeksi, jolle järjestyskaartin sääntöjen 3. ja punaisen kaartin sääntöjen 2. pykälän nojalla kuului tästedes määräysvalta järjestyneeseen työväkeen ja sen kaarteihin nähden. Julistuksen perusteella se aloitti 26. helmikuuta vallankumouskäskyjen antamisen.

Kahdessa käskyssä oli olennaista paikallisten kaartien kannalta:

- Liikekannallepano piti aloittaa 26. tammikuuta klo 24 ja se piti saattaa loppuun kolmessa päivässä;
- Tietyt porvarilliset henkilöt oli vangittava;
- Kaartien tarvetta varten oli oikeus suorittaa takavarikoita;
- Puhelinkeskukset oli vallattava;
- Väkijuomavarastot oli tuhottava ja ryöstöt estettävä;
- Toiminnan piti alkaa 27.1. klo 04.00, jos venäläiset olisivat Helsingissä valmiina ja jos Viaporista saataisiin vähintään

2 000 kivääriä. Esikunnalle jäi valta tarpeen vaatiessa lykätä taistelujen alkamista.

27. tammikuuta 1918 annettiin Päiväkäsky Suomen Punaisen Kaartin Piiriesikunnille ja Rykmenteille: Suomen Punaisen Kaartin Yleisesikunta oli muodostunut Työväen järjestyskaartista ja Punaisesta Kaartista, joiden esikunnat ovat yhtyneet; toistettiin sanatarkasti toimeenpanevan komitean antama käsky; ja annettiin ohjeet punaisten kaartiin toimintaa varten:

- Liikekannallepano ja joukkojen kokoaminen aseistamiselle edullisiin paikkoihin, mm. rautatiesolmuihin. Vaatteita varattava 2 kk:ksi, mukaan työkaluja ja muutaman päivän muona;
- Elintarvikkeet, aseet yms. takavarikoitava suunnitelmallisesti, yhtäaikaaisesti ja luetteloiden; kaikki keskitettävä varastoihin;
- Majoitus järjestettävä kasarmimaiseksi, kasarmeissa pidettävä hyvä kuri ja niitä on vartioitava hyvin;
- Porvarilliset virkamiehet ym. vaarallisiksi katsotut vangittava, työväestö paikalliseen johtoon. Porvarilliset lehdet lakkautettava. Ulkomaalaisia varottava loukkaamasta; konsuleihin pidettävä yhteyttä;
- Työväen miliisi liittyy kaartiin ja korvataan kaartiin reserveillä. Luotettavat toimihenkilöt ja etsivät osastot saavat jäädä paikoilleen;
- Omavaltaisuus tukahdutettava, vaikka asevoimin;
- Käskyn tuojan mukana on toimitettava yleisesikunnalle tiedot piiriin joukoista.

Helsingin työväentalon torniin nousi punainen lyhty vallankumouksen alkamisen merkiksi 27. tammikuuta ja aamulla alkoi aseiden jakaminen Helsingin työväentalolla.

Vallankumouksen alettua järjestyskaartit vaihtoivat nimensä punaisiksi kaarteiksi. Niin myös Pakinkylässä, jossa vain pari päi-

vää ennen vallankumouksen julistamista kutsuttiin Työmies-lehdessä 24. tammikuuta julkaistulla kokouskutsulla Pakinkylän työväen järjestyskaarti koolle 26. tammikuuta klo 7 ip: "HUOM! Jokaisen on välttämättömästi saavuttava, muussa tapauksessa haetaan." Pian kokouksen jälkeen jo esiinnyttiin Pakinkylän Punaisen Kaartin nimissä. Pakinkylässä oltiin todennäköisesti hyvin tilanteiden tasalla, asuihan muun muassa vastanimitetyn vallankumoushallituksen eli kansanvaltuuskunnan posti- ja tiedotusasioista vastaava valtuutettu (ministeri) Emil Elo Pakinkylässä, Alkutie 56:sa.

Järjestyskaartien säännöt⁶¹ pätivät punakaartissakin: tarkoitus oli "nykyisinä levottomina aikoina suojella työväen yhdistys-, kokoontumis-, lausunto- ja painovapautta sekä yleensä olla työväenluokan oikeuksien turvana. Työväen järjestyskaartin miehistö totutetaan harjoituksien ja opastuksen kautta mahdollisimman tarkkaan kansanvaltaiseen järjestykseen".

Järjestyskaartin jäsenet otettiin kaartin sääntöjen mukaan "työväen valtiollisten ja ammatillisten järjestöjen keskuudesta; valinta toimitetaan järjestöjen kokouksissa, toimikunnan tehtyä ehdotuksen, ja on kaartin jäseniksi valittava vain semmoisia henkilöitä, joiden tiedetään olevan luokkatietoisia, sosialidemokratian menettelytavoista selvillä olevia ja muutenkin luottamusta ansaitsevia tovereita". Tästä periaatteesta ei kuitenkaan kyetty pitämään kiinni ja se lieveni erityisesti keväällä 1918, kun syntyi tarve saada rintamille lisää voimaa.

Vallankumouksellista innostusta Pakinkylässä kuvastanee, että tammi-helmikuun vaihteessa Pakinkylästä soitettiin harva se päivä ja useitakin kertoja päivässä Suomen Punaisen kaartin pääesikuntaan. Puhelut on kirjattu pääesikunnan sotapäiväkirjaan⁶²: "Ojala Pakinkylästä kysy onko yksityisellä rautatien virkamiehellä oikeus käyttää sähkö lennätintä johon Malmin määräyksestä annettiin vastaus että ei missään tapauksessa. jos sellaista tapahtuu niin sähkö lennätin on kaapattava." "Pakinkylästä soitti

Esikuntapäällikkö Wirtanen että siellä on ruotsin alamainen jolla spritiä 25 litraa. Oulunkylän keskusaseman hoitaja ilmotti sen olevan ruotsalaisen osake yhtiön tarkoitus valmistaa mehua. Liike sijaitsee Ruusengvistin huvilassa.” ”Pakinkylästä kysyttiin josko Punanen kaarti saisi käyttää siellä olevia Venäjän sotaväelle kuuluvia lautoja. (Kiellettiin)” ”Pakinkylästä kysyttiin josko puoleemme kansliat on avoinna joiden puoleen vastaisuudessa voisi puheluilla kääntyä. johon vastattiin että kyllä ne on avoinna.” ”Pakinkylästä punasen kaartin päällikkö soitti telehvoonista 149 ilmottaen että sotilaat haluavat saada lihaa kaksi nautaa – mutta Elintarve osasto on kehottanu olemaan säästäväisiä ja tyytymään yhteen, jonka saisivat paikalliselta Elintarvelautakunnalta.” ”Wirtanen Pakinkylästä kysy joko toivottu on tullu, johon vastasin että ne on jo täällä.”

”Toivottu” oli todennäköisesti tammi-helmikuun vaihteessa Pietarista junalla tullut aselasti?

Millainen kaarti?

Punakaartista helposti syntyvä mielikuva on rintamalla ase kädessä sotaa käyvä armeija. Punakaarti oli epäilemättä myös ase kädessä työväen etuja puolustava ja vallasta kamppaileva taistelujärjestö, mutta tällainen mielikuva on yksipuolinen. Kuten Parikka (1994) toteaa, punakaarti oli ennemminkin paikallinen hallinto-organisaatio kuin sotilasyksikkö. ”Vähintäänkin on oikeutettua sanoa, että sen toiminta jakaantui selvästi kahteen osaan, joilla oli kovin vähän tekemistä keskenään. Vaikka punakaartin organisaation nimitykset (esikunta, komppania, rykmentti) viittaavat kaikki sotilaalliseen toimintaan, eivät nämä elimet toimineet sotilaallisesti. Esimerkiksi esikuntaa johti puheenjohtaja eikä se käsitellyt lainkaan sotilaallisia asioita... Punakaartin esikunta toimi kuten työväenjärjestö.”

Punaisen vallan aikana punaiset eivät vain hoitaneet kunnallishallintoa – ja sodan vaikeissa oloissa jopa verrattain hyvin – vaan paikalliset punakaartit kuten Pakinkylän punakaarti ottivat hoitaakseen mitä moninaisempia käytännön arkielämään liittyviä asioita alkaen elintarvikehuollosta ja yleisen keittiön ylläpidosta aseellisiin vartioihin kylän avainkohteissa ja lupalapujen kirjoittamiseen. ”Pakinkylän komppania” oli puolestaan aseellista toimintaa harjoittava ja rintamalla taisteluihin osallistunut osa Pakinkylän Punaista Kaartia.

Sosialidemokraattisen puolueen puolueenuevosto teki helmi-kuun 4. päivänä esityksen kansanvaltuuskunnalle, että siviilihallinnon alat erotettaisiin sotilaallista laatua olevien asioiden hoidosta.⁶³ Näin oli myös Pakinkylässä. Kaartin jäsenet olivat (ainakin vallankumouksen käynnistyessä) Pakinkylän Työväenyhdistys Salaman jäseniä. Vuotta 1918 käsittelevässä kirjallisuudessa mainitaan usein kaartien ja työväenjärjestöjen välisistä ristiriidoista ja työnjaon ongelmista. On vaikea sanoa, minkälainen tilanne oli Pakinkylässä, mutta selvä ero ainakin on Pakinkylän punakaartilla siviiliorganisaationa ja Pakinkylän komppaniana. Mitään erityisiä ristiriitoja ei Pakinkylän työväenyhdistyksen piirissä kuitenkaan näytä olleen. Pikemminkin voisi sanoa, että poliittinen ja ammatillinen työväenliike muodostivat varsin yhtenäisesti pohjan etenkin työväen järjestyskaartin, mutta myös punakaartin synnylle.

Osa Pakinkylän työväenyhdistyksen johdosta, muun muassa puheenjohtaja Rikhard Sinisalo, jättäytyi pois punakaartin toiminnasta, vaikka ainakin Pakinkylän työväen järjestyskaarti perustettiin Sinisalon johtamassa kokouksessa⁶⁴. Osa ”siviili-puolen” aktiiveista kieltäytyi tarttumasta aseeseen, mutta oli mukana kaartissa ja osallistui aktiivisesti punaisen vallan hallintotoimiin, kuten esimerkiksi Tuomas Junttila, joka ilmeisesti oli vakaumuksellinen pasifisti.

Valkoisille voittajille oli tarkoituksenmukaista korostaa pu-

nakaartien sotilaallista luonnetta ja siksi suojeluskunnan ja tutkintoviranomaisten laatimissa kuulustelupöytäkirjoissa puhutaan aina punakaartin esikunnista (samanlaista tarkoituksenmukaisuutta oli pöytäkirjojen systemaattinen ilmaus ”ryöstöistä”, kun kaartien näkökulmasta yleensä oli kysymys elintarvikkeiden sääntelyyn ja elintarvikepulaan liittyvistä takavarikoinneista, joista annettiin kuitti). Säilyneissä Pakinkylän punakaartin yleisten kokousten pöytäkirjoissa kaartin johtava elin on kaikissa nimeltään ”toimikunta”, siis vielä maaliskuun lopussa. Vasta aivan punaisen vallan loppuaikoina toimikunnasta tuli sotaishempi ”esikunta”.⁶⁵ Ja leimasin piti tietysti uusia, leimoilla oli suuri merkitys käskyjen ja muiden asiakirjojen asianmukaisuuden todentamisessa.

Helsingin pitäjän punakaartin esikunnan* pöytäkirjat ovat säilyneet, toisin kuin Pakinkylän punakaartin. Esikunnan pöytäkirjoista⁶⁶ ajalta 18.2.-3.4.1918 ilmenee hyvin, minkälaisia asioita paikalliset punakaartit käsittelivät:

- Esikunnan työn käytännön järjestäminen: päivystysvuorot, jäsenten todistukset ja matkaluvat, rahavaliokunta hoitamaan esikunnan raha-asioita, jäsenten ruokailun järjestäminen, vartioiden asettaminen, leimasimen tilaaminen ”kaavaan” Helsingin Pitäjän Punaisen Kaartin Esikunta;
- Wantaan Punaisen Kaartin anomus saada Helsingin Intendenttilaitokselta miehistön vaatetukseen 30 paria jalkineita, 22 kpl päällystakkia, 24 paria päällyshousuja, 45 paria alusvaatteita, 7 lakkia ja 38 miehelle pohjanahkaa jalkineiden korjausta varten;

* Helsingin pitäjän punakaartin esikunta oli Helsingin pitäjässä toimivien punakaartien yhteistyöelin. Pitäjässä toimivat seuraavat punakaartit: Malmi, Pakinkylä (edustajina pitäjän punakaartin esikunnassa olivat Alfred Tikkanen ja Kalle Salonen), Tikkurila, Hertonäs, Wanta, Fatböle, Mellunkylä, Wanhakaupunki, Pitäjänmäki ja Kottby (joka sisällissodan loppuaikoina muutti nimensä Oulunkylän punakaartiksi).

- side- ym. lääketarpeita Helsingin ambulanssiosastolta; lisää ki-väärejä ja patruunoita miehistön lisäaseistamiseksi (30 kpl ki-vääriä);
- Helsingin Pitäjän kunnanlääkärin ja Oulunkylän asemalla vah-dissa olleen Kottbyn punakaartilaisen välillä tapahtunut selk-kaus, jossa lääkäri väittää häntä aiheettomasti loukatun. Asian selvittäminen annettiin Malmin Punaisen kaartin toimeksi mainitun lääkärin itse ollessa paikalla (myöhemmin ilmeni, että vahtimies oli menetellyt täysin oikein, koska mainittu lääkäri ei ole vaadittaessa näyttänyt kulkulupatodistusta eikä asianomaista punaisen ristin merkkiä);
 - Helsingin Pitäjän punaisen kaartin I rykmentin III pataljoona II komppanian aseharjoituksessa tapahtunut tapaturmalaukaus, jossa haavoittui kaksi ja kuoli yksi henkilö;
 - Saunan omistaja Heinon ostamat halot, joita epäillään käytetyn keinottelutarkoituksiin;
 - Punakaartin suorittamat takavarikot ilman elintarvelautakun-nan lupaa ja suostumusta ja asiaa koskevan päätöksen julkaise-minen ”Työmies” ja ”Arbetarens Notisbladet” lehdissä;
 - Kartanonomistaja Heikki Pelinin anomus saada kuljettaa elin-tarpeita Helsinkiin;
 - Mellunkylän punakaartilaisten tekemä heinien takavarikko Ös-tersundomin kartanossa, jossa takavarikoitiin kaikki talon hei-nät jättäen talon karjan puutteeseen ja kuljettaen heinät pois talon hevosilla;
 - Lähetystö esittelemään esikunnan kokoonpanoa ja ”ottamaan selkoa Uudenmaan piiriesikunnasta esikunnan toiminnan lail-lisuudesta tarkkojen ohjeiden saamiseksi tulevaa toimintaa varten ja luottoa raha-asioissa y.m. seikoissa.”;
 - Pyyntö kaikille kaartin paikallisille osastoille lähettää kahtena kappaleena tarkat tiedot miehistöstä mukaan lukien toistaisek-si vapautetut. Luetteloon on merkittävä ikä, alle 16-vuotiaat lapset ja vaimot.

- Paikallisten kaartien myöntämistä lupatodistuksista kertyneiden rahojen tilittäminen Helsingin Pitäjän Punaisen Kaartin Esikunnalle;
- Kysely Malmin Punakaartin Esikunnalle kaartien järjestyksessä pataljoonittain ja komppanioittain kullakin paikkakunnalla Helsingin pitäjässä;
- Fallkullan kartanon omistajan kapteeni Tuderin yhtä kirjoitus- ja yhtä laskukonetta koskeva takavarikko Helsingin Pitäjän Punaisen Kaartin hyväksi;
- Päätös ottaa esikunnan palvelukseen yksi konttoritöitä ja konekirjoitusta taitava puolueeseen kuuluva henkilö ja hankkia yksi kirjoituspöytä lisää;
- Puollettiin Wanhankaupungin Punasen Kaartin anomus saada vaatteita kaartin miehistölle Kansanvaltuuskunnan Intendenttilaitokselta 19 paria nauhakenkiä, 13 päällystakkia, 6 kpl aluspaitoja, 8 paria alushousuja, 9 kpl villapaitoja, 6 paria kintaita, 2 kpl karvalakkia, 2 paria sukkia, 1 takki ja housut ja 1 pari päällyshousuja;
- Päätös valita esikunnan edustajat Helsingin pitäjän Elintarvelautakunnan kokouksiin aina kutakin kokousta varten erikseen. Ensimmäiseen kokoukseen tulivat valituiksi T. Ruotsalainen ja (Pakinkylästä) A. Tikkanen;
- Toveri Tikkasen (Alfred Tikkanen Pakinkylästä) tekemä ilmoitus jauhojen eriarvoisesta jaosta Helsingin pitäjässä: esimerkiksi Pakinkylässä on jaettu 400 g kun sitä vastoin Malmilla on jaettu 700 g. Päätettiin ”ottaa Elintarvelautakunnan puheenjohtajan vastaus pöytäkirjaan, että koska Pakinkylän punakaartin ja ylipäänsä kaartien taholta ei ole tehty aikanaan ilmoitusta jauhojen saantiin nähden, niin ei Elintarve lautakunta ole voinut ennakolta jakaa millekään punakaartille Helsingin pitäjässä. Ja koska mainitun Elintarve lautakunnan tiedossa on ollut, että Pakinkylän Elintarvelautakunta on jakanut edellisellä viikolla yleisölle 700 gr. josta määrästä ei kuitenkaan ole riittänyt

- koko kylän kuluttajille, jonka lisäksi Elintarvelautak. on katsonut voivansa lähettää ainoastaan 400 g. kuluttajaa kohti.”;
- Suostuttiin E. Eriksson-Långin pyyntöön saada liikkeen puhe-
limia käytettäväksi muutamilla ehdoilla: keskusteluissa käy-
tetään yksinomaan suomea tai ruotsia, puhelut tullaan kuun-
telemaan keskusasemalla ja että puhelut keskeytetään jos ne
poikkeaa liikeasioista;
 - Esitys Helsingin järjestyslaitokselle, ettei se antaisi pitkäaikai-
sia matkalupia rautateillä matkustamista varten Helsingin pitä-
jässä asuville henkilöille, sillä niitä lupatodistuksia on saatavis-
sa kaikissa pitäjän kaartien esikunnissa;
 - Kirje paikallisille kaarteille pitäjän maatalousvaliokunnan
pyynnöstä luovuttaa takaisin maanviljelystöitä varten kaikki
ne hevoset, jotka punakaarti on ottanut käytettäväkseen;
 - Päätös että Malmin kaarti voi edelleen huolehtia Wanhankau-
pungin paikallisen kaartin muonituksesta, koska ”jos Wan-
hank. kaartin pitäisi huolehtia siitä itse, kävisi se perin hanka-
laksi niin pientä joukkoa varten (50–55 miestä).”;
 - Kottbyn, Pakinkylän ja Wanhankaupungin kaartien väliset vah-
tipaikkojen vaihdot ja tunnussanat (tunnussana lauantaisin
seitsemäksi päiväksi kerrallaan);
 - Kehotus Helsingin pitäjän järjestyslaitokselle julkaista sano-
malehdissä kiello, että ”kaikenlainen kortti sekä uhkapeli on
kokonaan kielletty Helsingin pitäjässä, ja että syylliset tullaan
asettamaan edesvastuuseen vallankumousoikeudessa.”;
 - Kiertokirje paikallisille esikunnille kaartilaisen velvollisuusis-
ta vahtipalveluksessa;
 - Kullekin esikunnan jäsenelle valtakirja ”matkustamaan esteet-
tömästi junalla tai hevosella, ja liikkumaan kaikkina vuorokau-
den aikoina, kaikkialla Suomen Tasavallan alueilla, jatkuvasti.”;
 - Pakinkylän Punaisen kaartin esikunnan eräiden jäsenten eroa-
mispyynnön johdosta asetetun tutkimuskomitean selvitys;
 - Sopivan paikan etsiminen veljeshaudoilille ja hautaustoimikun-

nan valitseminen järjestämään kaatuneitten toverien hautaamista: edustaja kustakin kaartin osastosta ja Malmilta kaksi (koska kaatuneitten ruumiitten kirstuihin asettaminen ym. hautausseikat järjestetään Malmilla). Kustannukset ym. hautausmenot päätettiin hankkia Helsingin pitäjän Esikunnan kautta asianomaisesta paikasta. Paikallisten asiamiesten tulee ilmoittaa ”kulloinkin sattuneesta kuolemasta, valitulle 3 henkiselälle komitealle puhelimella N: 58 Malmi.” Päätettiin lähettää edustaja ottamaan selvää Helsingin hautaustoimikunnalta kaatuneitten toverien hautauksen, hautausmenojen ym. seikoista, mistä varoista hautausmenot maksetaan, josko ne tulevat intendenttilaitoksesta tai ei;

- Päätös ottaa paremmin selvää ”Wantaan punaisen kaartin miehistä, jotka rintamalla ollessaan ampuivat itseään, siitä syystä kun ei heidän pyyntöönä oltu suostuttu saada eroa kaartista, jota he perustelivat puolueettomuudellaan ja haluttomuudellaan kuulua mihinkään puolueeseen” ja pitää heidät edelleen vangittuina;
- ”Ottaa selvää Helsingin pitäjän punaisen kaartin merkkien suhteen, Uudenmaan piiriesik...”

Ja tähän päätyvät esikunnan pöytäkirjat 3. huhtikuuta, kesken sanan ja lauseen.

Punainen kunnanvaltuusto

Punaiset pyrkivät vakiinnuttamaan valtansa hallussaan olevilla alueilla rakentamalla oman paikallis- ja valtionhallinnon. Tämä saattaa vaikuttaa vallankumouksellisten ensimmäisenä toimena yllättävältä, mutta kuvastaa tavoitetta demokraattisesta vallan uusjaosta ja siihen liittyvistä käytännön tarpeista. Punaiset muodostivat oman paikallisen kuntien hallinnon, oikeusistuimet ja

poliisitoimen lähes koko valtaamalleen alueelle Etelä-Suomessa.⁶⁷

Tarvetta työväenvallan vakiinnuttamiseen loi myös se, että kunnallishallinnon uudistus sekä yleinen ja yhtäläinen äänioikeus kunnallisvaaleissa eivät olleet ehtineet toteutua, kun eduskunta hajotettiin syksyllä 1917. Helsingin pitäjässä valtaa piti edelleen porvarillisiin puolueisiin nojautuva valtuusto.

Helsingin pitäjän kunnanvaltuusto kokoontui elokuun 1917 valtuuston piirityksen jälkeen vasta aivan vuoden lopulla 30. joulukuuta, ja silloinkin salaa naapurikaupungissa Helsingissä suljettuun kokoukseen.⁶⁸

Vuoden 1918 alussa astuivat voimaan uudet kunnallislait.⁶⁹ Niitä tulkittiin Helsingin maalaiskunnassa kuten yleisesti muualakin siten, ettei kuntakokouksen toiminta ollut enää mahdollinen. Valtuuston asema korostui, se oli nyt oikeutettu ratkaisemaan myös kuntakokoukselle kuuluneet kysymykset.

Kun sosiaalidemokraattista puoluetuomikuntaa laajennettiin vallankumouksen aattona viidellä vallankumouksellisen suunnan miehellä, Helsingin pitäjä sai puoluejohtoon oman edustajansa, toimittaja Emil Elon Pakinkylästä. Kansanvaltuuskunnassa Elo alkoi hoitaa posti- ja tiedotusasiain valtuutetun tehtäviä. Hänen välityksellään paikallisilla puoluemiehillä oli mahdollisuudet saada punaisen hallituksen suunnitelmista ennakkotietoja (tässä vaiheessa puoluesihteerä Turkia oli jo muuttanut Pakinkylästä muualle).

Sosiaalidemokraattinen kunnallistoimikunta kutsui 28. tammikuuta päivätyllä kirjeellä työväenjärjestöjen edustajat koolle käsittelemään kysymystä kunnallisen vallan ottamisesta vasemmiston käsiin. Se perusteli ehdotustaan sillä, että "nykyiset Helsingin pitäjän kunnan asiain hoitajat ovat lyöneet tehtävänsä laimin, jolla menettelyllä ovat osoittaneet, että heidän aikansa on jo tullut". Sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö teki odotetun ratkaisun Malmin kunnantalossa illalla 30. tammikuuta ja seuraavana päivänä entisiltä luottamusmiehiltä oltiin jo takavarikoimassa pöytäkirjoja ja muuta kunnan omaisuutta.

Uuden kunnallislain mukaisten kuntavaalien ajankohdaksi oli päätetty 20. maaliskuuta 1918. Helsingin pitäjässä työväenjärjestöt olivat jo asettaneet ehdokkaita, joiden kesken oli menossa vasemmiston sisäinen jäsenäänestys. Sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö nimesi 3. helmikuuta uuden, punaisen valtuuston jäsenäänestyksessä parhaiten menestyneistä ehdokkaista. Tapahtuneista muutoksista ilmoitettiin kuntalaisille julistuksella⁷⁰, joka tyylistä päättäen saattoi olla itsensä posti- ja tiedotusministerin käsialaa:

”TIEDONANTO

Helsingin pitäjän asukkaille.

Kun maamme taantumuksellinen porvaristo on häikäilemättömillä työväen kuristustoimenpiteillään pakottanut työväen kautta maan vallankumouksen avulla kukistamaan porvariston luokkavallan, joka varsinkin kunnallisella alalla on ollut mitä rikollisinta työväenluokan eduille ja kaikkea kansanvaltaisuutta vastaan.

Pitäjämme porvariston kunnallisen koplapolitiikan seuraukset ovat kyllin katkerasti kohdanneet työväen etuja, sortanut sen oikeutettuja vaatimuksia ja elämisen oikeutta. Mitä enemmän työväestön oikeudentunto rupesi heräämään, sitä suuremmassa määrässä porvaristo pitäjässämme ryhtyi suoranaisten jarrutuksen kautta harjoittamaan sille ominaista vedenpaisumispolitiikkaa kuntamme asioiden hoidossa. Varsinkin kunnan rahataloudellinen asema on surkealla kannalla. Tuommoisella rikollisella menettelyllä toivoi porvaristo rauhoittavansa pitäjän levottomia ’huligaaniaineksia’, jolla nimellä he työväestöä kutsuvat.

Työläistoverit! Aika on tullut, jolloin meidän on vihdoinkin tehtävä loppu tuosta porvaristomme sorto- ja jarrutuspolitiikasta. Työväestön itsensä on otettava kunnan asiat hoitoonsa ja pelastettava se mitä vielä pelastettavissa on.

Tähän pakottaa meitä velvollisuutemme, ensikädessä elämisen oikeutemme.

Lähtien tästä periaatteesta, julistaa pitäjämme järjestäytynyt työväki Sos.-dem. Kunnallisjärjestön nimessä ottaneensa huostaansa tästä päivästä alkaen kunnan asiain hoidon, kieltäen porvarillista kunnan hallintoa ja heidän viranomaisiaan puuttumasta enää pitäjämme asioiden hoitoon, vaan tulee tästä päivästä alkaen valtuustolle kuuluvat tehtävät suorittamaan Helsingin pitäjän Työv. järjestöjen Kunnallisneuvosto.”

Tehdyssä ratkaisussa ei ollut muuta epätavallista kuin sen nopeus. Vaikea työllisyys- ja elintarviketilanne, vanhan hallinnon osittainen halvaantuminen ja työväenliikkeen syvä epäluottamus sen kykyyn selviytyä tilanteesta johtivat Helsingin pitäjässä poikkeuksellisen nopeaan toimintaan. Helsingin välitön läheisyys sekä oma mies kumousliikkeen valtakunnallisessa johdossa mahdollistivat osaltaan sen, että maalaiskunnassa edettiin samaa tahtia kuin itse pääkaupungissa.

Punaisen hallinnon kunnalliset luottamusmiehet tulivat täysin toisista piireistä kuin ennen. Vanha valtuusto nojautui lähinnä maanomistajiin, liikemiehiin ja virkamiehiin. Punainen hallinto taas nojasi sosialidemokraattisen työväenliikkeen perinteisiin tukijoukkoihin, työväestöön ja maaseudun tilattomaan väestöön. Luokkakysymys heijastui näin myös kunnallishallintoon.

Vanhan valtuuston 30 jäsenestä tasan puolet oli maanomistajia, minkä lisäksi tuli kaksi virkatalon vuokraajaa sekä kaksi tilanhoitajaa. Liikemiehiä, virkamiehiä ja toimenhaltijoita oli mukana jo kolmannes. Punaisen valtuuston 36 jäsenestä miltei puolet oli rakennustyöläisiä ja yli puolet kuului ammattityöväen piiriin. Suunnilleen kolmannes valtuuston jäsenistöstä voitaneen lukea silloisen yhteiskunnan keskikerroksiin, kuten toimittajat Emil Elo ja K. H. Wiik. Muita Punaisen valtuuston valtuutettuja olivat muun muassa omaa liikettä pitäneet suutari- ja räätälimestarit,

työnjohtajat, yksi veistonopettaja ja pari rautatieläistä. ”Vaikka ehdokasasettelu oli tapahtunut joulukuun kiihkeässä ilmapiirissä, työväenjärjestöt olivat yleensä päätyneet arvostetuimpiin, luotetuimpiin ja harkintakykyisimpiin jäseniinsä.”

Punaiset valtuutetut asuivat etupäässä Malmilla, Pakinkylässä, Tapaninkylässä ja Tikkurilassa eli siellä, minne suomenkielinen työväestö oli muutenkin keskittynyt. Punaisen valtuuston keski-ikä oli 37,6 vuotta, mikä oli 11,4 vuotta alaisempi kuin vanhassa valtuustossa. Kun uudet kunnallislait sallivat ensi kertaa myös naisten valinnan kunnan johtopaikoille, valtuustossa istuivat miesten rinnalla rouvat Maija Helminen ja Helmi Koskinen.

Pakinkylää Helsingin pitäjän punaisessa kunnanvaltuustossa edustivat⁷¹ toimittaja Emil Elo, kirvesmies Tuomas Junttila, kivenhakkaaja Rikhard Ojala, kivityömies Aarnet Sinisalo ja kirvesmies Kustaa Vesa, varajäsenenä maalari Juho Svante Lehtonen ja kirvesmies Severus Pohjanvuori. Lehtonen oli joukosta ainoa, joka selvisi kumouksesta ilman seuraamuksia (valtiorikosoikeuden tuomiota tai maanpakolaisuutta).

Kunnallisneuvosto asetti myös kunnallislautakunnan (kunnanhallituksen) ja valitsi siihen seitsemän varsinaista jäsentä⁷²: K. Lehtonen, A. Sinisalo (Pakinkylästä), S. Nurmi, S. Alhoranta, F. E. Koskinen, L. Korhonen, A. Ilmavirta, O. Kilpinen ja Art. Suihkonen. Lautakunnan varajäsenet olivat S. Sirén, J. N. Sailu sekä S. Pohjanvuori (Pakinkylä). Kunnallislautakunta valitsi puheenjohtajakseen K. Lehtosen ja varapuheenjohtajakseen A. Ilmavirran.

Takavarikot ja ”ryöväykset”

Punainen valta Helsingin pitäjässä jatkoi eduskunnassa touku-
kuussa 1917 kiireellisenä hyväksytyn elintarvelain mukaisia elin-
tarvetarkastuksia ja -takavarikkoja. Pakinkylän Matti Manninen
oli koko Helsingin pitäjän elintarvekomissaari eli elintarvelauta-

kuntien ylin valvoja.

Kaartin tarpeiksi suoritettut hankinnat leimaa vapaussotakirjallisuus yleensä ”ryöstöiksi”. Kokonaisuutena kuva oli kuitenkin toisenlainen. Ensiksikin kaarti hankki osan tarvikkeistaan aivan normaaleilla ostoilla. Toiseksi se turvautui elintarvelain mukaiseen takavarikkomenettelyyn, jossa kaarti pani toimeen paikallisen elintarvelautakunnan määräämiä takavarikkoja. Aluksi annettiin osastoille tarkat määräykset, mistä ja mitä piti ottaa. Toinen kontrollitapa oli pitää tarkkaa päiväkirjaa ja luetteloa. Kolmas ja tärkein tapa oli vaatia takavarikkopöytäkirjat. Kaikissa pääkeskuksissa painettiin tätä varten erityiset lomakkeet, joista toinen kappale jäi luovuttajalle. Ellei lomaketta ollut, luovuttajalle piti antaa vähintään kuitti. Tarkoitus oli selvästi, että kaartin tarpeisiin otetut tavarat myös maksettaisiin pöytäkirjojen mukaisesti. Näin tapahtuikin aivan yleisesti.⁷³

Pakko-ottojen tulkitseminen ryöstöiksi on oikeustieteen professori Kekkosen (2016) mukaan myös juridisesti ongelmallista. Lainsäätäjä ei ollut ryöstön tunnusmerkistöjä määritellessään tarkoittanut senkaltaisia tilanteita, joihin sisällisota johti. Ryöstön tunnusmerkistöön kuulunutta väkivaltaa tai edes sillä uhkamista ei välttämättä esiintynyt. Usein elintarvikkeiden pakko-ottojen motiivina oli yksinkertaisesti joukkojen muonittaminen, eikä ryöstörikokselle ominaista taloudellisen hyödyn tavoittelun motiivia ollut.

Nimismies K.J. Blomqvist kirjasi omassa, 8. huhtikuuta 1919 päiväämässään selonteossa kapina-ajan tapahtumista tarkkaan Pakinkylässä tapahtuneet ”ryöväykset”, joista myös tivattiin valtiorikosoikeuden ja suojeluskunnan kuulusteluissa:

- Koroillaaneläjä V. Veckiltä jauhoja (arvo 1 200 mk);
- Maanviljelijä N. Toivoselta kaksi hevosta, kauraa ja kalaa (10 000 mk);
- Liikemies J. Markkulalta kuusi sikaa, ruokatavaraa (6 000 mk);

- Liikemies Hirvoselta sika (2 000 mk);
- Tuomarinkylän kartanosta viisi hevosta, kuudet rattaat, kaksi lehmää, sika, elintarvikkeita, öljyä ym. yhteensä (55 100 mk);
- Haltialan kartanosta useita kertoja vehnää ja muita elintarpeita, heinää, puhelin, kaksi satulaa, hevonen ym. yhteensä (7 000 mk);
- Maanviljelijä J.H. Eklundilta elintarpeita (5 000 mk).

Vaikea elintarviketilanne huomioon ottaen takavarikkojen lista vaikuttaa maltilliselta ja järjestäytyneeltä.

Kaartin tarpeisiin takavarikoitiin liikemies J.V. Henrikssonilta rattaita ym. (1 000 mk), maanviljelijä M. Anderssonilta hevonen ja rattaat ym. (5 000 mk) ja ajuri T. Meriläiseltä kaksi hevosta ja rekeä (6 000 mk).

Maanviljelijä J.H. Eklund Nackbölen (Niskalan) kartanosta kertoi miliisi Aarne Vilon tulleen ja vaatineen saada 70 hehtoa perunoita Pakinkylän punakaartille. Vilolla oli tarvittavat tyhjätsäkit matkassa. Eklund vastusti perunoiden antamista, koska hänellä ei enää ollut tallella siemenperunoitakaan. Eklund sanoi Vilolle, että ”kolme päivää aikaisemmin oli häneltä käynyt Pakinkylän punaroistoja kymmenen miestä aseistettuna ja vieneet perunat”. Näistä Eklund tunsu Vilon nuoremman veljen Armaksen, Väinö Silmälän ja Kajander-nimisen punakaartilaisen, joka lienee ollut niin kutsutun lentävän kolonnan päällikkö Baggbölessä. Lentävää osastoa todennäköisesti käytettiin takavarikoiden toimeenpanossa. Kuultuaan, että perunat jo oli viety, pysyi Vilo kuitenkin vaatimuksessaan ja toisti olevansa paitsi miliisimies myös punakaartiin kuuluva ja että punakaartille hänen täytyy hankkia tarvittavat perunat. Eklund ei kuitenkaan lähtenyt perunakuopalle antamaan loppuja eli siementä varten löytyvää vähäistä erää ja näytti, että ”edelliseltä ryöstöltä hänelle annettiin mitätön kuittilappu vaan ei penniäkään rahaa”.⁷⁴

Aarne Vilo kertoi kuulusteluissa hakeneensa hevosella lanttu-

ja Tuomarinkylän kartanoista, jossa ne aina olivat valmiiksi mitattuna ja joista aina annettiin kuitti. Myös muut kuulusteltavat kaartilaiset kertoivat antaneensa takavarikoista kuitin.⁷⁵

Vähemmän asialliselta vaikuttaa reissu Tavastkullan (Hämeenkylä) kartanoon. Pakinkylästä sinne lähdettiin seitsemällä hevosella, 20-30 miehen voimin. Hevoset oli tilattu Tuomarinkylän kartanosta valmiiksi telefoonilla. Tavastkullan kartanolla piti olla taistelu ja mukana oli miehiä myös Pitäjänmäen kaartista. Kalle Ojala oli johtajana ratsastaen edellä. Taistelua ei kuitenkaan tullut, kun ei vihollista näkynyt, eikä muutakaan ryöstöä tehty, paitsi että pitäjänmäkeläiset ottivat sikoja ja Ojala ruskean hevosen. Hevonen oli Pakinkylän kaartilla loppuun asti ja jäi antauduttaessa Kotkaan.⁷⁶

Ojalan ottamasta hevosesta reklamoitiin Tavaskullasta Pakinkylän punakaartille: ”Me allekirjoittaneet Tavaskullan tilan työläisten valitsemat tilanhoitajat käännyimme Pakinkylän punakaartin esikunnan puoleen pyynnöllä, että täältä kartanosta takavarikoimanne hevonen luovutettaisiin tilalle takaisin, koska työt tilalla on täydessä käynnissä, olisi hevonen tarpeen. Ja koska Malmilla on saatavissa rintamalta otettuja hevosia, voisi sen hevosen korvata vaihtamalla Malmilta hevosen.”⁷⁷

Kapinan jälkimainingeissa valkoisten suuttumus takavarikoista kohdistui erityisesti Aku Heinoon, joka toimi jonkun aikaa Oulunkylässä elintarvikekomissaarina. Heino oli syytösten mukaan ollut mukana Tuomarinkylässä elintarvikkeita takavarikoimassa, määrännyt lehmän otettavaksi Haltialan kartanosta, ajanut ryöstettyjä perunoita Lillbölestä ja ollut Niskalan kartanosta ryöstämässä viljaa ja perunoita punakaartille. Palstatilallinen Pekka Hirvoselta takavarikoitu sika pääsi peräti valtiorikosoikeuden antamaan tuomiopäätökseen. Heino sai valtiopetoksesta eli osallistumisesta punakaartiin ja ”sen yhteydessä tehdyistä erinäisistä ensikertaisista törkeistä ryöstöistä” 12 vuoden kuritushuonetuomion. Valtiorikosoikeiden päätös alistettiin valtiorikosylioike-

udelle tarkastettavaksi ja tutkittavaksi, koska oikeuden jäsenet ”maanviljelijä Robert Viljanen ja reservivänrikki I. Snellman olivat sitä mieltä että August Heino olisi tuomittava elinkaudeksi kuritushuoneeseen sekä ainiaaksi kansalaisluottamuksensa menettäneeksi”. Tuomio piti valtiorikosylioikeudessa, mikä olosuhteet huomioon ottaen ei ollut pahin mahdollinen lopputulos, sillä syyttäjä oli alun perin vaatinut Heinon tuomitsemista ”ankarimpaan rangaistukseen” eli kuolemaan ”valtio- ja maanpetoksesta ja ryöstöistä ja murhiin osallisuudesta.”

Elintarvikkeiden, hevosten ja rattaiden lisäksi Pakinkylän punakaarti takavarikoi saamiensa ohjeiden mukaisesti toiminta-alueellaan aseet. Myös ne on nimismies listannut:

- Isännöitsijä O.W. Nyströmiltä ase;
- Kauppias Kustaa Hanhiselta aseita;
- Asemamies Hugo Vestliniltä revolveri;
- Uunintekijä Edvard Taipaleelta ase;
- Rakennusmestari V. Taipaleelta ase;
- Liikemies Arvid Lindiltä haulikko, jahtitorvi, dynamiittia, haulikonammuksia;
- Kelloseppä Edvard Wibergiltä kaksi haulikkoa, kaksi kivääriä, yksi stiekert, revolveri ja ammuksia (jotka kuuluvat jääkärivänrikki R. Wibergille ja hänen veljelleen).

Myös nimismies Blomqvistin luota takavarikoitiin aseet ja ilmeisesti nimismiehen virka-asuun kuuluva sapeli. Valtiorikos-oikeudessa syytetty Aarnet Sinisalo kielsi ensin kantaneensa sapelia, mutta myönsi sitten, että kyllä hänellä oli sapeli, mahdollisesti juuri se nimismieheltä takavarikoitu. Toisaalta myös herra Krabbelta oli takavarikoitu ”kirkas tuppinen sapeli”.⁷⁸

Aina aseita ei etsittäessä löydetty. Vahtimestari Hägerströmin luona etsittiin aseita tonkimalla lantapatteri ylösalaisin ja myläämällä huoneet ja kivijalka, mutta mitään ei löydetty.

Kuinka suuri Pakinkylän punakaarti oli

Koska Pakinkylän Punaisen Kaartin omaa jäsenluetteloa ei arkistoista ole löytynyt, Pakinkylän kaartin koko pitää siksi päätellä olemassa olevien muiden asiakirjojen ja tietojen pohjalta.

Huopalahden nimismies K.J. Blomqvist esittää selostukseensa Pakinkylän punakaartin kooksi 300 henkeä⁷⁹, Raimo Parikka (1994) yli 200 henkeä, Kalle Kajander kertoo kuulustelussa vahvuudeksi ”lähellä 200 miestä”⁸⁰ ja Uusimaa-lehden uutisen mukaan Pakinkylän kaartin koko olisi ollut 250 henkeä⁸¹. Alfred Tikkanen ilmoittaa Pakinkylän kaartin vahvuudeksi noin 150 aseellista ja noin 30 ilman asetta palvelevaa, näistä rintamalla oli hänen mukaansa noin 50 miestä.⁸²

Tätä tutkimusta varten kokoamani Pakinkylän punakaartilaisien matrikkelin mukaan Pakinkylän punakaartissa oli 284 henkeä: 30 naista ja 254 miestä. Matrikkelissa ovat lisäksi ne 11 pakinkyläläistä, jotka kuuluivat johonkin muuhun punakaartiin tai olivat muuten ”tunnettuja punaisia” (kuten esimerkiksi Emil Elo).

Pakinkylän punakaartin vähintään 16 vuotiaista miehistä ainakin 145 asui Pakinkylässä, mikä oli 48 % Pakinkylän vähintään 16 vuotiaista miespuolisista asukkaista.

Pakinkylän kaartilaisista 230:n eli 82 prosentin asuinpaikka on tiedossa. Niistä, joiden osalta asuinpaikka tiedetään, oli 74 % Pakinkylästä, 11 % Tuomarinkylästä, 10 % Oulunkylästä ja 4 % Haltialasta. Pakinkylän työväenyhdistys oli alun perin perustettu Oulunkylässä ja monet oulunkyläläiset olivat Pakinkylän Työväenyhdistyksen jäseniä. Oulunkylässä ei ollut omaa punakaartia, vaan oulunkyläläiset kaartilaiset kuuluivat joko Pakinkylän tai Gottbyn (Käpylän) kaartiin. Mahdollisesti rautatie oli jakolinjana, radan länsipuoliset alueet suuntautuivat Pakinkylän kaartiin ja itäpuoliset Käpylään. Monien oulunkyläläisten Pakinkylän kaartilaisien osoitteena oli Dammen eli Patola.

Vuoden 1918 kuulustelupöytäkirjoista, Suomen Sotasurmat

1914–1922 -tietokannasta ja vuoden 1918 henkikirjasta löytyy ammatti 228:lle Pakinkylän punakaartilaiselle:

- 80 sekatyömiestä/työmiestä;
- 23 kirvesmiestä tai puuseppää;
- 17 renkiä tai tallirenkiä;
- 16 maa-, ulko-, puutarhatyöläistä;
- 15 muita työläisammattajeja;
- 13 kivityömiestä;
- 11 muuraria, rapparia tai uunintekijää;
- 9 maalaria;
- 9 ajuria tai hevosmiestä;
- 5 verhoilijaa;
- 3 kirjapainotyöläistä;
- 3 suutaria ja 3 räätäliä;
- 3 leipuria;
- 3 sairaanhoitajaa tai sanitääriä;
- 2 tulkkia;
- 2 seppää;
- 2 miliisiä;
- 1 Singerin edustaja, 1 juoksupoika, 1 kauppa-apulainen, 1 koululainen, 1 lihakauppias, 1 automobiilin kuljettaja, 1 vouti, 1 telefonisti, 1 parturi, 1 merimies ja 1 näyttelijä/kirjailija.

Edellä olevan perusteella Pakinkylän punakaarti oli sosiaaliselta taustaltaan todellinen työväenkaarti. Kaartilaisista lähes 90 oli perinteisten työläisammattien edustajia.

Tiedossa on 249 Pakinkylän kaartilaisen ikä. Heidän keski-ikänsä oli 32 vuotta. Kaartilaiset jakaantuminen ikäryhmiin ilmenee seuraavasta taulukosta, jossa on esitetty myös vertailu valtiorikosoikeuksissa tuomittujen vankien ikärakenteeseen⁸³. Tiedot eivät ole aivan vertailukelpoisia, koska pakinkyläläisten joukossa on myös kaartilaisia, jotka eivät joutuneet valtiorikosoikeuteen.

Pakinkylän punakaartilaisten ikärakenne ja vertailu koko maassa valtiorikosoikeuden tuomion saaneiden ikärakenteeseen.

Ikäryhmä	Pakinkylän kaartilaisten lukumäärä	%-osuus	Koko maassa VRO:- ssa tuomion saaneet, %-osuus
alle 16 vuotta	8	3,2	1,6
16 vuotta	9	3,6	3,4
17 vuotta	14	5,6	5,1
18 vuotta	9	3,6	6,2
19 vuotta	10	4,0	6,4
20 vuotta	8	3,2	5,9
21-24 vuotta	32	12,9	15,2
25-29 vuotta	29	11,6	18,4
30-34 vuotta	26	10,4	13,2
35-39 vuotta	35	14,1	9,2
40-49 vuotta	53	21,3	11,3
50-59 vuotta	16	5,6	3,4
60 vuotta ja yli	2	0,8	0,7

Pakinkylän punakaartilaisten ikärakenne poikkeaa koko maan vastaavasta: alle 17-vuotiaiden ja yli 35 vuotiaiden osuus on suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Ero ei todennäköisesti ole ollut näin suuri, koska nimenomaan nuorimmat ja vanhimmat ikäluokat selvisivät muita useammin ilman valtiorikosoikeuden tuomiota, kun he harvemmin osallistuivat aseelliseen toimintaan. Toisaalta punakaartin ikärakenteessa näkyi myös Pakinkylän ikärakenne työläisperheiden asuinalueena. Pakinkylän kaartilaisissa 25–29-vuotiaita on selvästi vähemmän kuin koko maassa keskimäärin.

Naiset ja nuoret/lapset

Peräti kahdeksan tiedossa olevaa Pakinkylän punakaartilaista oli alle 16-vuotiaita, joita myös vuonna 1918 pidettiin vielä lapsina. Heistä kaksi oli vasta 14-vuotiaita ja heidät molemmat teloitettiin: Karl August Lindström Kotkassa Malmin suojeluskunnan toimesta sekä Juho Svante Palin Hollolassa, mahdollisesti Kalmi pataljoonan järjestämän, mielivaltaisen kenttätuomion perusteella. Myös 15-vuotias Walter Edvard Grönberg teloitettiin Hollolassa.

Pakinkylän kaartissa olleista alle 16-vuotiaista lapsista olivat ase kädessä ”ketjussa” ainakin Vieno Armas Leinonen, Karl Aksel Janhunen ja Klaus Gunnar Helenius Lempäälän rintamalla, ja todennäköisesti myös Hollolassa teloitettut Palin ja Grönberg. Julius Waldemar Blomqvist oli mukana Uudenkylän taisteluissa. Gunnar Viktor Lindströmin ja Kotkassa teloitettun Karl August Lindströmin (eivät olleet veljeksiä) osallistumisesta aseelliseen taisteluun ei ole tietoa. Tässä mainituista ja hengissä säilyneistä lapsista Gunnar Viktor Lindström vapautettiin Kotkan vankileiriltä alaikäisenä.⁸⁴ Muut saivat valtiorikosoikeudessa ehdollisen tuomion. Blomqvistin tuomio aleni ehdolliseksi vasta valtiorikosylioikeudessa, sillä hän sai valtiorikosoikeudessa peräti viiden vuoden tuomion, ehkä osin koska ei saapunut oikeuden istuntoon.

Tomtbackan (Haltialan) kartanon pehtori Emil Olin sitoutui ottamaan Julius Waldemarin töihin, jos hänet vapautetaan. Olin antoi myös mainetodistuksen, jossa hän todistaa että ”Blomqvist, joka on työskennellyt Tomtbackan kartanossa kolmen vuoden ajan, on hän sillä ajalla osoittautunut siivoksi ja rehelliseksi sekä kaikin puolin kunnolliseksi nuorukaiseksi. Joten hänen liittymisensä punakaartiin on pidettävä suuren palkan sekä toisten houkutuksen tuloksena”.

35:sta Pakinkylän 16-19-vuotiaasta punakaartilaisnuoresta

kuoli 13 eli useampi kuin joka kolmas: kuusi vankileirillä, viisi taistelussa kaatuneena ja kaksi teloitettuna. Yhteensä 15:stä sisällissodassa henkensä menettäneestä alle 20-vuotiaasta Pakinkylän punakaartilaisesta vain kolmannes kaatui varsinaisissa taisteluissa, kaksi kertaa suurempi määrä menetti henkensä taisteluiden jo tauottua teloitettuna tai vankileirillä. Julma oli valkoisten kosto.

Pakinkylän punakaartin matrikkelin 30 naista ovat kaikki muonituskomiteassa viittä lukuun ottamatta. 21-vuotias Aino Elina Hintikka oli Oulunkylän puhelinkeskuksen telefonisti, joka vangittiin kotonaan kapinan kukistuttua ja joutui Katajannokan vankileirin kautta Iso-Mjölön vankileirisaarelle. Aino Elina kylä kuulusteltiin, mutta hänet vapautettiin ilman tuomiota. Neljä muuta olivat Pakinkylän sairashuoneella työskennelleet sairaanhoitajat Aune Irene Gadd ja Martta Wilander sekä sanitäärit Anni Kärkkäinen ja Olga Nefedoff. Nimismies Blomqvist vapautti Gaddin ja Wilanderin kuulustelun jälkeen. Kärkkäisen ja Nefedoffin kohtalosta ei ole tietoa, mutta ainakaan valtiorikosoikeuden aktia heistä ei löydy.

Muonituskomitea

Helmikuun alussa 1918 muodostettiin kansanvaltuuskunnan si-
säasiainosaston alainen intendenttilaitos. Paikallisiin esikuntiin
perustettiin vastaavasti muonituskomiteoita, jotka piti jakaa
elintarvike-, vaatetus- ja majoitusosastoihin.

Muonituskomiteoista muodostui kuntiin yhteensä tuhansien
henkilöiden itsenäinen organisaatio. Tällä alalla järjestöke-
mus selvästi riitti tehokkaaseen ja olosuhteisiin katsoen lähes
moitteettomaan tehtävien hoitoon. Muonituskomiteoiden hen-
kilökunnan paisumiseen vaikutti myös se, että ne saivat ainakin
selustassa vastuulleen myös ruuanvalmistuksen. Suuriin keskuks-

siin syntyi useita ruokaloita kaartia varten. Punakaartit valvoivat eri tavoin, että ruokaa jaettiin vain ilmaiseen muonitukseen oikeutetuille.⁸⁵

Myös Pakinkylän Punaisella kaartilla oli muonituskomitea. Siihen kuuluvista henkilöistä on säilynyt kolme palkkaluetteloa (kahden viikon jaksoilta, maaliskuulta kaksi ja huhtikuulta yksi), joissa on kaiken kaikkiaan 47 eri nimeä.⁸⁶

Työ muonituskomiteassa oli lähinnä vanhempien miesten, nuorten naisten/tyttöjen ja joidenkin vaimojen tehtävänä. Pakinkylän komiteassa miehiä oli 23 ja heidän keski-ikänsä oli 43 vuotta. Naisia oli 24, heistä seitsemän oli naimisissa ja heidän keski-ikänsä oli 38 vuotta. Loput 17 naista olivat yhtä 40-vuotiaasta naimatonta naista lukuun ottamatta nuoria naisia ja tyttöjä, joiden keski-ikä oli 19 vuotta. Valtaosa nuorten naisten ja tyttöjen isistä oli mukana kaartissa.

Vaimojen pieni määrä nuoriin tyttöihin nähden selittynee ensiksikin sillä, että naisten tuli huolehtia lapsista ja pitkälti omavaraistalouteen perustuvasta ruuanlaitosta. Toiseksi kansanvaltuuskunta antoi määräyksen, että naiset, joiden miehet nauttivat kaartissa palkkaa, eivät saaneet itse nostaa palkkaa. Palkkaluetteloihin kaikki naiset oli merkitty naimattomiksi, vaikka henkikirjan mukaan kuusi heistä oli vaimoja. Vaimojen palkkakysymykseen puuttui Helsingin pitäjän punaisen kaartin esikuntakin kiertokirjeessään N:o 5 maalikuun 9. päivänä: ”Koska on tietoomme tullut, että joka paikassa ei ole noudatettu Suomen Kansanvaltuuskunnan päätöstä niiden vaimojen suhteen joiden miehet ovat Punasen Kaartin palveluksessa Yllä mainitun päätöksen mukaan He eivät tule nauttimaan palkkaa maaliskuun 3 päivästä lukien, ja ovat he viipymättä erotettavat Punaisen ristin ensi apu osastoista. Ja on suotava tositarpeessa oleville työttömille naisille etutila niissä toimissa.”⁸⁷

Muonituskomiteassa maksettiin sama palkka kuin muissakin kaartin tehtävissä: miehille 15 markkaa päivässä ja naisille 10 mk.

Kun miehet saivat kaartilta etenkin rintamapalvelukseen tarpeellisia päällystakkeja, housuja, saappaita, villapaitoja ja alusvaatteita, naisista esimerkiksi Edith Ahti sai palkan lisäksi ”6 m esiliinakangasta, 3 m flanellia, 2 m paitakangasta, sotilaskengät, 2 par. sukia”. Naisten ilmeisesti oletettiin osaavan ommella kankaat vaatteiksi itse.

Muonituskomitean tehtävänä oli valmistaa ruokaa sekä Pakinkylässä oleville kaartilaisille että myös muille kyläläisille. Pakinkylään on pantu pystyyn yleinen keittiö jo vuoden 1917 puolella.

Pakinkylän punakaartin muonitusvarusmestari oli 36-vuotias lihakauppias Johan Arvid Salonen Huvilatieltä.⁸⁸ Salonen mainitaan myös keittiöpäällikkönä, keittiöosaston päämiehenä ja työkompanian johtajana. Hänen nimensä onkin aina muonituskomitean palkkalistassa ensimmäisenä. Salonen myönsi kuulus- teluissa olleensa punaisten tavarahankkijana, mutta sanoi aina suorittaneensa hinnan siitä, mitä oli ostanut. Salosen toiminta punakaartissa alkoi myymällä ja kuljettamalla omasta kaupasta lihaa, makkaraa, silakoita ja tupakkaa, sekä punnitsemalla punakaartille tuodut siat. Nimismiehen mukaan Salonen ei ollut ollut mukana kaartilaisien harjoittamisissa rikollisissa teoissa eikä kantanut asettakaan. Suojelukunnan lausunnon mukaan hän oli kyllä sikoja Markkulalta pakottanut punakaartille ja muualtakin pakottamalla hankkinut kaartiin ruokatarpeita.

Muonituskomitean palkkalistalla ovat myös hevosmiehet Oskari Kallonen, Aukusti Niemiö ja Herman Mattila sekä ensiapuosaston Matti Pyhtilä ja Anders Jansson.

Mattila ajoi kuorma-ajurina omalla hevosella puita, vettä ja sianruokaa sekä halkoja Niskalan kartanon metsistä ja heiniä Haltialan kartanon ladoista päämajalle. Mattilan seurana oli ajuri Oskar Kallonen, joka oli aikaisemminkin halkoja ajanut ja tunsi paikat. Haltialassa seurana oli ajomies Juho Nurmi. Haltialan pehtori antoi heinät, niputus oli toimitettu talon puolesta ja heinistä annettiin kuitti. Itselleen saaduista heinistä Mattila maksoi

pehtorille 6 markkaa nipulta. Heinää otettiin kaartille noin 2 000 kiloa.

Hevosmies Niemiötä nimitetään suojeluskunnan pöytäkirjassa ”punaryssäksi”, joka on ”käynyt puettuna venäläisessä sinellissä”, ”Punakaartille ajanut ryöstökuormia halkoja ja heiniä Nackbölen ja Tuomarinkylän kartanoista”, ollut mukana ”Hyökäysretkellä Pakinkylästä, kun noin 30 kaartilasta, pakolla otetuilla hevosilla, piti lahtareita kurittaa Hämeenkyllän kartanossa, jossa kumminkaan ei lahtareita ollut, joukko teki sikojen ryöstöä”. Niemiö oli värväytynyt suomalaisena vapaaehtoisena sotilaana Venäjän armeijaan, kun maailmansota vuonna 1914 syttyi. Suojeluskunta kertoo vielä lausunnossaan, että ”Elintarvelautakunnan kansliassa Åggelby’ssä on N punaisella ajalla esiintynyt uhkaavasti ja syyttänyt lautakunnan puheenjohtaja että ei ole hyvää tehnyt, ei tarkoittanut, eikä milloinkaan tule tekemään. Saattanut toimivan, toimiston apulaisen, neiti A. Villander’in itkemään kun uhannut että hänkin saa vastata sanoistaan kun hän vain puolsi lautakuntaa”.

Muonituskomitean palkkalistaan sisältyy myös Pakinkylän kaartin/komppanian ensiapuosasto, josta palkkaa saivat 42-vuotias työmies Matti Pyhtilä ja 35-vuotias kirvesmies Anders Jansson. Janssonin kuulustelupöytäkirjassa mainitaan hänen liittyneen Pakinkylän komppanian ambulanssiosastoon. Alli Ketovirta mainitsee kuulustelupöytäkirjassaan menneensä Punaisen ristin kurssille Pakinkylän sairashuoneelle. Hän myös lähti 28. maaliskuuta kuukaudeksi komppanian mukaan rintamalle Mattilan seisakkeelle saksalaisten miehitettyä Helsingin pitäjän, mahdollisesti sairaanhoitajaksi. ”Muutamia naisia oli myös mukana, ne olivat semmoisia niin kuin sairaanhoitajia, jotka sitten rintamalla sitoi haavat. Aseitten kanssa en muista kenenkään naisen olleen tekemisissä”, muistelee Pakinkylän kaartilainen Laino Rantanen.⁸⁹

Juho Kustaa Karola oli Suomen vanhassa kaartissa toiminut

välskärinä ja joutui samoihin hommiin punakaartissakin. Karola toimi välskärinä Pakinkylässä aina maaliskuun 23. päivään, jolloin hänet siirrettiin punakaartin sairaalana olleeseen hotelli Fenniaan Helsinkiin. Sieltä hän siirtyi 29. maaliskuuta sairasjunan mukana Toijalaan, huhtikuun 20. päivänä sairaitten mukana Hämeenlinnaan ja sieltä parin päivän kuluttua Vesalaan, missä joutui vangiksi. Kuulustelija toteaa lausunnossaan, että syytetyn ilmoitukset tuntuvat varsin luotettavilta ja koska punakaartissa toiminut koko ajan välskärinä, olisi laskettava vapaalle jalalle. Tästä lausunnosta kului päätökseen ehdollisesta tuomiosta kaksi kuukautta, jonka jälkeen kuuden lapsen leski-isä menehtyi heti leiriltä päästyään. Myös komppanian ensiapuosaston Anders Jansson menehtyi, hän jo vankileirillä.

Kapinan aikana Pakinkylässä oli myös suurarin- ja räätälin verstaita, joissa valmistettiin jalkineita ja vaatteita punakaartilaisille. Suomen punakaartin yleisesikunta kääntyi 13. maaliskuuta kansanvaltuuskunnan intendenttilaitoksen yhteyteen perustetun teknillisen jaoston puoleen: ”Armeijamme kärsii suurta vaatteiden ja kenkien puutetta. Ja kuitenkin: raaka-aineita, kuten kangasta ja nahkaa pitäisi meillä tietääksemme olla runsaasti. Miksi ei järjestetä kenkä- ja pukutuotantoa nopeasti täyttämään huutavaa puutetta? Toivon, että niin tehdään ja pian. Ellei miehistölle saada vaatteita ja kenkiä, elää joukoissa kapinahenki ja aiheuttaa jatkuvaa hankausta. Miehistömme varustaminen mahdollisimman hyvin, on sodankäynnin välttämätön ehto ja on sen täyttämiseksi mobilisoitava kaikki raaka-aineet ja työvoima mitä suinkin voidaan sekä asetettava tuotantolaitoksia sotatarvetuotannon palvelukseen. Luotamme, että toimitte nopeasti.”⁹⁰

Suutari August Ritvanen puhuu jopa ”Pakinkylässä sijaitsevas- ta kenkätehtaasta”. Räätäli Kalle Salonen perustelee valintaansa Pakinkylän punakaartin esikunnan varajäseneksi sillä, että hänen tehtävänään oli hinnoitella Helsingistä Pakinkylän kaartille tuodut kankaat, mihin tarvittiin ammattimies. Räätäli Johannes

Kääpä kertoo Oulunkylässä tehdyssä kuulustelupöytäkirjassa, että kun hänet mobilisoitiin Pakinkylän punakaartin räätälin-verstaalle, toi kaarti koneen ja työvehkeet. Räätälit Johan Ranta ja Kalle Salonen olivat myös mobilisoidut, lisäksi kaksi naista ja tilapäisesti kaksi miestä. Kääpä sai ainoastaan kaartilaisen palkan, ja totesi jääneensä tappiolle.⁹¹

Kun huhtikuun 12. päivänä Pakinkylästä kohti itää pakoon lähteneet pakinkyläläiset vangittiin Kotkassa, hämmästyttävän monelta takavarikoitiin pohjanahkaa, pukukangas, housukangas tms. Mukaan pakomatkalle oli ilmeisesti otettu sitä, mitä käyttökelpoista, rahanarvoista ja helposti mukana kuljetettavaa oli saatavissa.

Miksi kaartiin?

”En minä muista, että kukaan olisi vastustanut kaartin perustamista. Siihen sai vapaaehtoisesti liittyä, jos ei liittynyt niin ei, ei siinä sen kummempaa ollut... Kun kaikki oli sillä aatteen kannalla, niin kaikki myös liittyi siihen, ei siinä muuta syytä tarvittu”, muisteli Laino Rantanen.⁹²

Valtiorikosoikeudessa syytetyn ei tarvinnut eikä tietenkään kannattanut puhua itselleen kovaa tuomiota eli oli parempi keksiä kaartiin liittymiselle muitakin selityksiä kuin vallankumoukselliset tavoitteet. Kuulustelupöytäkirjoissa mainitaankin lähes poikkeuksetta palkka ja toisaalta muiden ansiomahdollisuuksien puute syyksi liittyä punakaartiin.

Kaarti julistettiin 3. helmikuuta 1918 valtion laitokseksi ja laki Suomen Punaisen kaartin palkkauksesta hyväksyttiin työväen pääneuvostossa 16. helmikuuta. Se määräsi kuukausipalkaksi 450 mk ja lyhyemmiltä ajanjaksoilta päiväpalkaksi 15 mk. Perheellisille luvattiin avustusta vaimosta 100 mk sekä työkyvyttömistä ja alle 10-vuotiaista lapsista 25 mk kuukaudessa. Kaartilaisille an-

nettiin myös vapaa muonitus. Jaettava vaatetus myytiin sisäänstohintaan siten, että varusteita saaneilta pidätettiin 10 % palkasta kunnes varusteet oli maksettu. Kun muonaetu otetaan huomioon, kaartiin liittyjälle oli siten luvassa ammattimiehen tulot.⁹³

Monet kuulusteltavat puolustautuivat sillä, että heidät oli pakotettu kaartiin. Eino Kallonen oli ollut isällään renki- ja ajomiehenä ja liittyi punakaartiin 4. päivänä maaliskuuta isänsä pakotuksesta. Isä oli kieltänyt ruuan ja asunnon, ellei liity kaartiin, ja koska silloin ollut 30 asteen pakkaset, ei Einolle juuri ollut jäänyt vaihtoehtoja. Einon sisaren Martan osalta suojeluskunta arvelee, että ”isä oli pakottanut tyttärensä kaartiin ehken muuten olis säästynnyt.” Ankara isä menehtyi Lappeenrannan vankileirillä.

Oskar Lindfors myönsi kuulusteluissa, että ”hän ase kädessä oli vaatinut ajuri Lindström’in tulemaan kaartiin sanoen että keltakalla haetaan vanhatkin miehet jol’ei hyvällä tule”.

Kuten Aapo Roselius toteaa⁹⁴, kuulustelupöytäkirjat eivät kerro siitä komppanioiden toverihengestä, solidaarisuudesta, taisteluinnosta, jännityksestä ja halusta osallistua historialliseen kamppailuun, joka ajoi lukuisia nuoria ja vanhempia miehiä liittymään punakaartiin ja lähtemään rintamalle.

Vähän oli niitä, jotka – ymmärrettävästi ja todellisen hengenmenetyksen pelossa – valtiorikosoikeudessa perustelivat kaartiin liittymistä ”asian harrastuksella ja kumouksen kannattamisella” (Oskari Hako), tai kuten Gösta Laine, että ”tuli palkan puolesta liittyneeksi, kun toisia meni niin meni mukaan vapaaehtoisesti, ei erikoista syytä. Taistelunhalu ja innostus. Ei hyväksy murhia ja ryöstöjä, muttei pidä P.Kn toimintaa muuten millään tapaa hylättävänä tai vääränä.”

Kaikki eivät kaartiin liittyneet, syystä tai toisesta. Helsingin pitäjän punakaartin esikunta piti tarpeellisenä lähettää pitäjän punakaartien esikunnille kiertokirjeen nro 8: ”... koska pitäjäsämme on paljon tyhjäntoimittajia joilla ei ole muuta tekemistä, kuin laiskana vetelehtiminen ja kulkeminen Helsingin ja jonkun

muun aseman väliä, ja on myöskin tultu huomaamaan, että useasti mainitut tyhjäntoimittajat ovat suurena haittana kaartin toiminnalle esim. toiselta paikkakunnalta toiselle matkustavat henkilöt etupäässä levittelevät kaikenlaisia päättömiä huhuja ja provoseeraavat vastustajamme hyväksi, niin päätti Helsingin pit. Punaisen Kaartin Esikunta saman pitäjän Kunnallistoimikunnan esityksestä ryhtyä vastaaviin toimenpiteisiin sanottuihin henkilöihin nähden, niin että ne ennen pitkää ja viivyttelämättä tulisivat mobilisoitua hyötyä tuottavaan työhön. Jonka vuoksi pyydämme Teitä ensi tilassa toimittamaan tarkan luettelon paikkakunnalla olevista henkilöistä joilla ei ole sanottavaa tointa eikä työpaikkaa ja toimittamaan mainittu luettelo ensi tilassa tänne. Tämä koskee niin miehiä kuin naitakiin. Asiasta aiheutuvista toimenpiteistä voitte sopia paikkakunnan järjestyslaitoksen kanssa. Mainitun luettelon perusteella tullaan Maataloustoimikunnan puolesta järjestämään työtä näin mobilisoiduille henkilöille.”

Huhtikuun 9. päivänä, kun vaikeudet kasvoivat rintamalla, Helsingin pitäjän punakaartin toimikunta lähetti toisen kierto-kirjeen alueen punakaartin esikunnille, jossa niitä kehoitetaan järjestämään tilaisuus, jossa voidaan yksitellen tiedustella syytä, miksi kaartiin ei ole liittyyty. Vastustajille ja henkilöille, jotka eivät muusta syystä voi liittyä kaartiin, on ilmoitettava, että heidät tullaan tarpeen vaatiessa kutsumaan töihin. Kunnan maatalouskomitea ja työttömyyskomitea tulisivat sitten järjestämään tarpeen vaatimia töitä. Järjestäytyneistä työläisistä, joita ei voi asettaa rintamapalvelukseen, muodostettaisiin järjestysmiesreservi.⁹⁵

Pakinkylän Punaisen Kaartin toimikunta/ esikunta

Vallankumouksen käynnistyessä Pakinkylän punakaartin toimikuntaan kuuluivat huvilanomistaja ja verhoilija Kaarlo Maaheimo

puheenjohtajana ja kansliapäällikkö (42 v) sekä jäsenenä kirvesmies Kalle And (44 v), kirvesmies Kustaa Luoto (47 v), myyntiedustaja Alfred Tikkanen (43 v), räätäli Kalle Salonen (39 v), kirvesmies Kustaa Vesa (44 v) ja muurari Oskar Hagström (23 v). Maaliskuun lopulla Maaheimon tilalle puheenjohtajaksi valittiin leipuri Johan E. Salmi (35 v) sekä jäseniksi Salosen ja Hagströmin tilalle peltiseppä Otto Hintikka (23 v) ja puuseppä Otto Siekkinen (33 v).

Pakinkylän komppanianpäällikkö Konsta Virtanen ja apulaispäällikkö Oskar Puisto eivät kuuluneet ”esikuntaan”, mikä osaltaan vahvistaa näkemystä ”Pakinkylän komppaniasta” vain yhtenä osana Pakinkylän Punaista Kaartia. Arkistotietojen mukaan kukaan toimikunnan/esikunnan jäsenistä Hintikkaa lukuun ottamatta ei osallistunut rintamataisteluihin (todennäköisesti myös Otto Siekkinen oli rintamalla, mahdollisesti myös Hagström, mutta heiltä ei löydy kuulustelupöytäkirjaa).

Huopalahden nimismiespiirin nimismies K.J. Blomqvist kertoo omassa selonteossaan seudun tapahtumista, että Pakinkylän punakaarti oli ”kuten muutkin tällä seudulla ärhäkässä kunnossa 27. tammikuuta”. Nimismiehen mukaan esikuntaan olisivat kuuluneet: Kustaa Vesa, puheenjohtaja, Kalle August And, Joose And, Juho Oskar Puisto, varapäällikkö ja järjestyspäällikkö, Karl Herman Maaheimo, Juho Kustaa Luoto, Oskar Anders Hagström, Heikki Heikkilä, Kalle Salonen, Alfred Tikkanen, Johan Edvin Salmi, kuten myös lopussa Lambert Agapetus Päiviö. Listassa on nimiä, jotka eivät kuuluneet esikuntaan kuten Joose And ja Oskar Puisto ja siitä puuttuvat Hintikan ja Siekkisen nimet. Heikkilä ja Päiviö kuuluvat niiden kuuden henkilön joukkoon, joiden nimet edellä mainittujen lisäksi nousevat esille valtiorikos- ja valtiorikosylioikeuksien kuulustelupöytäkirjoissa, mutta joiden jäsenyys toimikunnassa/esikunnassa on epätodennäköistä, ja vähintäänkin epävarmaa (Heikkilän VRYO-akti on kadonnut Kansallisarkistosta, Päiviön nimeä ei löydy valtiorikosoikeuden aktiluettelosta).

Pakinkylän punakaartin toimikunta ei ollut mikään poikasten joukko. Vallankumouksen käynnistyessä toimikunnan keski-ikä oli 40 vuotta. Maaliskuun henkilövaihdosten jälkeen keski-ikä putosi 38 vuoteen.

Miliisit

Helsingin pitäjään oli perustettu paikallinen järjestystoimikunta, jonka puheenjohtajana toimi Pakinkylän Tuomas Junntila. Järjestystoimikunta vastasi järjestyksenpidosta yhteistyössä pitäjän hallinnon kanssa. Punaisen vallan aikana järjestystoimikunnan alaiset miliisit olivat periaatteessa riippumattomia, mutta kaikki miliisit olivat punakaartin jäseniä ja käytännössä sille alisteisia.

Huopalahden nimismiespiirissä piti jättää hakemukset miliisinvirkoihin 26.1.1918 mennessä.⁹⁶ Pakinkylän kirvesmies Severus Pohjavuori tuli valituksi nimismiespiiriin apulaismiliisipäälliköksi. Miliiseinä toimivat kuulustelupöytäkirjojen mukaan ainakin Armas ja Toivo Vilo, Richard Ojala, Urho Dahlbom, Oskar Puisto, Otto Forssell ja Matti Manninen.

Pakinkylän komppania

Punakaartien paikallisuus ja kiinteä kotipaikkasidonnaisuus oli ongelma, kun piti organisoida armeijaksi. Kaarti koettiin paikalliseksi ja järjestystä ylläpitäväksi orgaaniksi, toista oli lähteä sotaan vieraille seuduille. Hyppäys kuntatasolta ylös armeijaksi oli hidas ja tuskallinen prosessi.⁹⁷ Tämä tie kuitenkin Pakinkylässä kuljettiin.

Järjestyskaarti vuonna 1917 ja vastaavalla tavalla punakaartin sotilaspuoli vuonna 1918 organisoitui komppanioittain. Komppania käsitti 96 miestä, ja lisäksi kahdeksan osaston- ja neljä plutoonin päällikköä, järjestäjän ja komppanian päällikön. Komppanian

miesluku oli siis 110 miestä. Sääntöjen mukaan paikallista joukkoa nimitetään paikkakuntansa nimellä. Oli siis Pakinkylän komppania, jonka miesluku ilmeisesti hyvinkin oli normin mukainen.

Pakinkylän komppania oli Helsingin pitäjän I rykmentin I pataljoonan III komppania. Pakinkylän punakaarti toimi osana ja oli mukana Helsingin pitäjän punakaartissa, mutta rintamataisteluihin osallistuessaan sen komppania toimi – ainakin sodan alkuvaiheessa – osana Helsingin punakaartia. Kymmenen Pakinkylän kaartilaisen kohdalla mainitaan kuulustelupöytäkirjoissa kuuluminen Helsingin kuuluisaan A-komppaniaan.

Kaarti oli demokraattisesti hallittu, lähes tehottomuuteen asti: Komppania valitsi itse päällikkönsä; ja nämä vuorostaan esittävät pataljoonien ja rykmenttien päälliköt, jotka miehistö lopullisesti hyväksyi. ”Touhu oli vähän sellaista lapsellista, kun ei tiedetty mitään tosi sotaväestä. Mutta minkäänlaista riitaa ei ollut. Toteltiin kyllä hyvinkin, mutta ei se ollut mitään sellaista sotilaskuria. Päälliköt valittiin yhdessä, ei mitään erottamisia tapahtunut, ei ollut erimielisyyksiä, vaan samat miehet oli koko ajan... sen kun käytiin välillä talolla ja harjoiteltiin”, Laino Rantanen muisteli.⁹⁸

Pakinkylän punakaartin päällikkönä toimi Konsta Virtanen. Hän oli 24.9.1873 Lammilla syntynyt kirvesmies, joka asui vaimonsa Amanda Kytän, samoin 44-vuotiaan, ja 7-vuotiaan lapsensa kanssa Puistotiellä, numerossa 13–15. Hän oli siis vuoden 1918 keväällä 44-vuotias. Virtanen oli kirjoilla Sörnäisten suomalaisessa seurakunnassa, mikä oli tyypillistä sen ajan pakinkyläläisille, kirjoja ei ollut siirretty Helsingin pitäjään. Vain 44 prosentilla Pakinkylän kaartilaisista oli kirjat Helsingin pitäjässä, 45 prosentilla Helsingin kaupungissa ja 11 prosentilla muualla Suomessa. Lain mukaan kirkkoon piti kuulua, uskonnonvapaus toteutui Suomessa vasta 1920-luvulla.

Komppanian päällikön tehtävänä oli sääntöjen mukaan hoitaa komppanian asioita, antaa sopivalla tavalla tieto päiväkäskyistä,

persoonallisesti johtaa harjoituksia, järjestää vahdit ja päivystys, lähettää komennuskunnat, pitää raportti- ja päivystyskirjaa, valvoa kuria ja järjestystä, sekä yleensä määrätä kaikista komppanian asioista näitten sääntöjen ja annettujen määräysten sisäpuolella.

Komppanian varapäälikönä toimi Oskar Puisto, 29-vuotias kivityömies, joka henkikirjan mukaan asui osoitteessa Alkutie 8. Virtanen mainitsee varapäälikönä Puiston rinnalla myös Viktor Oksasen, 45 vuotta, Puistotie 48.

Komppania oli jaettu neljään plutoonaan. Plutoonan päälliköistä on kuulustelupöytäkirjoissa monenlaisia ilmoituksia, mikä johtuu ainakin osittain siitä, että plutoonapäälliköiksi mainituista kahdeksasta kaartilaisesta ainakin kolme kaatui rintamalla (Jussi Kajander, Sulo Nissilä, Vuorisalo) ja yhdestä ei löydy mitään arkitomerkintöjä, mikä saattaa viitata katoamiseen rintamalla (Päiviö). Osa plutoonapäälliköiksi mainituista on mahdollisesti ollut osaston päälliköitä. Todennäköisiä plutoonapäälliköitä olivat:

1. plutoona Jussi Kajander, jonka kaaduttua Lempäälässä Kalle Alku;
2. plutoona Oskar Puisto;
3. plutoona Otto Siekinen;
4. plutoona Jalmari Vuorisalo, jonka kaaduttua Lambert Päiviö.

Muita esitettyjä nimiä ovat Otto Haapa, Heikki Heikkilä, Aarnet Sinisalo, Otto Hintikka, Reino Blomqvist, Juho Hartikainen ja ”toinen Nissilän veljeksistä”. He lienevät mahdollisia osaston päälliköitä.

Sääntöjen mukaan plutoonapäälliköt ”panevat täytäntöön heille annetut määräykset, johtavat harjoituksia osastoissaan, pitävät huolen, että miehistö käy harjoituksissa, merkitsevät muihin poissaolon syyt, tarkastavat aseet harjoituksissa, sekä ilmoittavat kaikista epäsäännöllisyyksistä komppaniain päälliköille”.

Järjestyskaartin säännöt tuntevat vielä järjestäjän, joka valitaan komppaniasta, toimii komppanian päällikön apulaisena si-

säisissä tehtävissä, sekä komppanian varusmestarin, joka pitää huolta varustuksista ja muonitusasioista. Maaheimo kertoi kuulustelussa, että Pakinkylän komppaniassa olisi Tuomas Junttila ollut järjestäjä. Muissa kuulusteluissa tämä ei tule esille.

Pakinkylän komppanian varusmestarina toimi 44-vuotias kirkkovesmies Kustaa Vesa apulaisenaan 40-vuotias kivityömiestä Jaakko Mattila. Muonitusvarusmestari oli J. A. Salonen. Harjoituspäällikköinä olivat 35-vuotias Matti Manninen ja Suomen kaartissa palvellut Matti Kokkonen⁹⁹. Myös Venäjän armeijassa palvellut sotamies, virolainen Oskar Allik ”opetti temppuja”.¹⁰⁰

Komppanian kirjuri oli Armas Malinen.¹⁰¹ Kirjanpidosta vastasi Alfred Tikkanen, mutta komppanian toimiessa osana helsinkiläistä pataljoonaa, kirjanpito hoidettiin helsinkiläisten toimesta. Samoin olivat kokit silloin Helsingistä, sillä ”manskapet var miss-nöjdt med egna bys kvinnors kokkonst” (miehistö oli tyytymätön oman kylän naisten keittotaitoon).¹⁰²

Pakinkylän kaartilla oli aluksi myös ns. lentävä osasto, mistä tarkemmin tämän kirjan luvussa neljä.

Aseistus

Kuulustelijat, etenkin suojeluskuntalaiset, olivat erittäin kiinnostuneita komppanian aseista. Kuulustelupöytäkirjoissa onkin niistä runsaasti tietoja.

Joitakin aseita Pakinkylän kaartille saatiin jo yleislakon aikana marraskuussa 1917. Pakinkylän järjestyskaartilaisista olivat matkassa ainakin Severus Pohjanvuori, Oskar Puisto, Oskar Lindfors, Kustaa Vesa, Urho Dahlbom, Richard Ojala, Joose And ja Toivo Vilo, kun lähdettiin hakemaan aseita Työväentalolta Siltasaaresta. Helsingistä tuotiin 50 kivääriä ja yksi hevoskuorma patruunalaatikoita. Aseet Helsingissä sai miliisi Severus Pohjanvuori ”siksi kuin hän oli tunnettu luotto henkilöksi järjestetyssä työ-

väen piireissä.” Pohjanvuori jakoi aseet Siltasaarella miehistölle, vaan patruunat toi Kustaa Vesa hevosella. Kiväärit olivat lainassa Venäjän armeijalta, mutta 35 kivääriä jäi jo syksyllä 1917 Pakinkylään.¹⁰³

Kevättalvella 1918 Pakinkylän komppanialle saatiin kaksi konekivääriä eli ”kuularuiskua”, jotka haettiin Kallion kansakoululta. Konekiväärit hankki esikunnan jäsen Oskar Hagström, joka yhdessä venäjää osaavan Oskar Puiston kanssa toimitti venäläisiltä sotilailta joitain muitakin aseita Pakinkylän kaartille.¹⁰⁴ Valtiorikosoikeuden kuulusteluissa ei tullut tunnustuksia konekiväärin käyttäjäksi. Konekiväärin käyttöä kerrottiin varusmestari Kustaa Vesan opettaneen Eino Jokiselle ja Otto Siekkiselle. Aapeli Hintikka nuorempi mainittiin kuularuiskuosaston päällikkönä.¹⁰⁵ Eino Sepposen kerrottiin kuljettaneen hevosella kuularuiskua.¹⁰⁶

Pakinkylän punakaarti kykeni toimittamaan punakaartille muualle Suomeen suuren määrän ampumatarvikkeita. Pakinkylän kaarti vastasi Venäjän armeijan varastoista Pakinkylässä, joihin komppanian kirjuri Armas Malinen oli saanut avaimet eräältä vaaleaveriseltä, 25-30-vuotiaalta ja laihalta venäläiseltä insinööriupseerilta, joka lieenee asunut Oulunkylän asemapäällikön huvilassa. Malinen oli toiminut tulkkina venäläisten patteritöissä ja tällä tavalla tutustunut venäläiseen upseeriin ja varastoihin. Upseerin kortteerin emäntä kertoi upseerin olleen aina hyvin levo-ton, että hän kulki siviilivaatteissa punaisena aikana ja että rahojä hänellä oli kotonaan tuhansia ruplia. Upseeri osti myös paljon kallista korutavaraa ja oli varoittanut emäntää pitämään hänen asuntonsa salassa sotamiehiltä. Kerrankin upseeri oli valittanut, että kaksi sotamiestä, jotka olivat löytäneet hänen asuntonsa, olivat vieneet häneltä 8 000 ruplaa.

Upseerilta saaduilla avaimilla päästiin kaikkiin ruutikellareihin ja tunneleihin linnoitusalueella. ”Tietää että Portun piilitkin olivat kuljettamassa Pakinkylän alueelta tykin tarpeita ja lastattiin

ne useita vaunulastia Riihimäen ja Toijalan rintamille.”¹⁰⁷ Pakinkylän kaartin esikuntapäällikkö J.E. Salmi allekirjoitti valtakirjan, jonka mukaan ”Pakin kylän punasen kaartin jäsenet E. Mattson, J. Partanen ja Autio valtuutetaan ja velvoitetaan seuraamaan läheteinä varusjunassa Oulunkylästä Toijalaan ja ovat he vapaat palaamaan takaisin työnsä tehtyään sekä ovat velvolliset jättämään täydellisen ja selvän raportin matkastaan Pakinkylän punaisen kaartin esikunnalle”. Juho Partanen kertoi sotatarpeita olleen kaksi vaunulastia, jotka otettiin Pitäjämäen tunnelista ja tuotiin Oulunkylän asemalle Tuomarinkylän kartanosta otetuilla 14 hevosella. Lastausta Oulunkylän asemalla toimitti parisen kymmentä miestä. Jätettyään ampumatavarat Toijalaan tulivat miehet takaisin Pakinkylään.¹⁰⁸

Pakinkylän varastoista vietiin Konsta Virtasen kuulustelupöytäkirjan mukaan Toijalaan rintaman esikunnalle junassa 1.4.1918 ”7 laatikkoa ruutia, 18 laatikkoa tykin työkaluja, 1 käsiheitto pommeja, 4 laat. sarjellisytyttäjää, 12 ammuslaatikkoa, 6 tykkien vetohihnoja, 107 laatikkoa sharpnelliä, 102 laatikkoa 31inj. kivääri patruoneja”. Riihimäelle vietiin junalla 2.4.1918 ”161 laatikkoa patruunoita, 155 laatikkoa venäläisiä kivääreitä, 20 laatikkoa tykin ruutia”.

Kun Pakinkylästä lähdettiin pakomatkalle kohti itää, haudattiin patruunalaatikoita Mustosen huvilan tallin lattian alle 5-6 kuormaa.¹⁰⁹

Vartiointi

Ase kädessä vartiointi oli oleellinen osa Pakinkylän Punaisen kaartin tehtäviä. Vartioitavia kohteita olivat Oulunkylän ja Pakinkylän puhelinkeskukset, Vantaanjoen yli menevä maantiesilta (Venäjän armeijan rakentama ns. Ryssänsilta), rautatiesilta, Oulunkylän asema, ”vartiointi maanteilla” ja varmastikin myös työväentalo, kaartin esikunnan talo, miliisin talo, ja ennen kaik-

kea venäläisten rakentamaan linnoitusketjuun liittyvät ase- ja ammusvarastot.

Pakinkylän alueella linnoituslaitteita oli Vantaanjoesta nykyisen Keskuspuiston alueelle. Luolia, joissa oli ammustarvikkeita, oli nykyisen Yhdyskunnantie 49 ja 51 kohdalla, Pakilan kirkon vieressä oleva ja nykyään väestönsuojakäytössä oleva luola, Toivolanpuistossa oleva väestönsuoja, Patolan metsäalueella olleet ammusvarasto ja luola (romahtaneet ja ainakin osittain hävinneet), Kustaankartanon alueella oleva ja nykyään väestönsuojelukäytössä oleva luola, Lepolantien varrella nyt yksityiskäytössä oleva luola sekä Pirkkolan urheilupuistossa olleet ammusvarasto ja useat luolat.

Suomen Punaisen Kaartin yleisesikunta antoi 15. helmikuuta 1918 Uudenmaan piiriesikunnalle määräyksen: Kun Helsingin ympäristön varustuksista poistui paljon sotilaita, jäivät ampu-ma-aseet ja -varastot ilman vartiointia. Piiriesikunnan tuli heti ilmoittaa Oulunkylän, Pakinkylän, Pukinmäen, Pitäjänmäen, Kautiaisten ym. ympäristössä oleville kaarteille, että sitä mukaan, kun sotilaat poistuvat, on punakaartilaisten ne miehitettävä ja vartioitava.¹¹⁰

Punakaartin Uudenmaan piiriesikunta lähetti 6. maaliskuuta 1918 määräyksen Helsingin pitäjän Punaiselle kaartille: ”Pakinkylässä on useita pattereja ilman riittävää vartiota. Lähettäkää heti sinne vähintään 20 miestä, niin että ainakin 4 miestä on yö-aikana jokaisessa varustus tai asepaikassa. Miesten on mentävä ensiksi Oulunkylän päämajaan, josta saavat ohjeet ja oppaan vahtipaikalle.”¹¹¹

Pakinkylän punakaarti raportoi päiväämättömällä kirjeellä ”Kansanvapauden suojellus osastolle”¹¹² Pakinkylässä ja Oulunkylässä sijaitsevasta venäläisestä sotilasosastosta, joka harjoitti lakkaamatta ”ampumista ja muuta provoseeraamista”. Sotilaat olivat 27. ja 28. päivää vastaisina öinä hätyytelleet punakaartin vahtimiehiä ampumalla, mihin kaartin miehet olivat vastanneet.

Ei ollut tiedossa varmuudella, oliko tullut haavoittuneita. Sotilaat kävivät tykkipattereilla ottamassa irti tykin osia sekä koettivat väkivalloin tunkeutua tunneleihin, joissa on ampuma-aineita, kiväärinpatruunoita, löysää ruutia ja ladattuja tykinkuulia. Pakinkylän punakaarti pyysi toveruudella, ja leimalla varustettuna, mitä pikemmin toimia kaartin ja kyläläisten turvallisuuden vuoksi näiden henkilöiden poistamiseksi paikkakunnalta.¹¹³

Oulunkylän puhelinkeskusta vartioitiin yhdessä Käpylän kaartin kanssa. Puhelinkeskuksesta tehtiin kuuden tunnin vuoroja. Ainoastaan punaisten puheluita sai yhdistää. Luvalliset numerot oli kirjoitettu paperille, muita oli ankarasti kielletty yhdistämästä. Vakituinen sentraalin hoitaja oli häädetty pois. Vain punaisiin liittyneet kolme nuorta naista olivat päivisin siellä vartiossa olevien miesten kanssa.¹¹⁴

Pakinkylän punakaartin maantiede

Pakinkylän punakaartin päämaja muutti paikkaa muutaman kerran. Aluksi se oli työväentalolla Puistotie 3:ssa (nykyisin Lepolantie 19), sitten ilmeisesti Maaheimon huvilalla Puistotie 11:ssa (nykyisin Lepolantie 27, 29) ja lopuksi Haanojan huvilassa nykyisen Itä-Pakilan puolella Välitalontien alkupäässä (nykyisin Uudentuvantie).

Oskar Puisto ja Alfred Tikkanen menivät Helsinkiin pyytämään maalari Haanojalta hänen huvilaansa punakaartille, saatuaan asiaankuuluvan valtakirjan Smolnasta. Haanoja sanoi, että kaarti voisi ottaa huvilan alakerroksen ja soitti avaimista Pakinkylään kapteeni Grönmanille. Haanoja pyysi kaartilaisia säästämään yläkerroksen, jonne hän oli antanut viedä tavaroita venäläisten varalta. Kun Haanoja kapinan jälkeen tuli huvilaansa, huomasi hän, että yläkerrokseen oli murtauduttu ja viety yhtä ja toista. Vahingot olivat noin 1 300 mk eikä Haanoja ollut saanut

vuokraa.

Haanojan lähellä olevassa Saarisen huvilassa asui nuoria herroja, joilla oli puhelin. Tikkanen kävi heidän luonaan pyytämään, että punakaarti voisi käydä heidän luonaan soittamassa. Nuoret herrat mieluummin luovuttivat puhelimen ja tulivat itse soittamaan punaisten luo.¹¹⁵

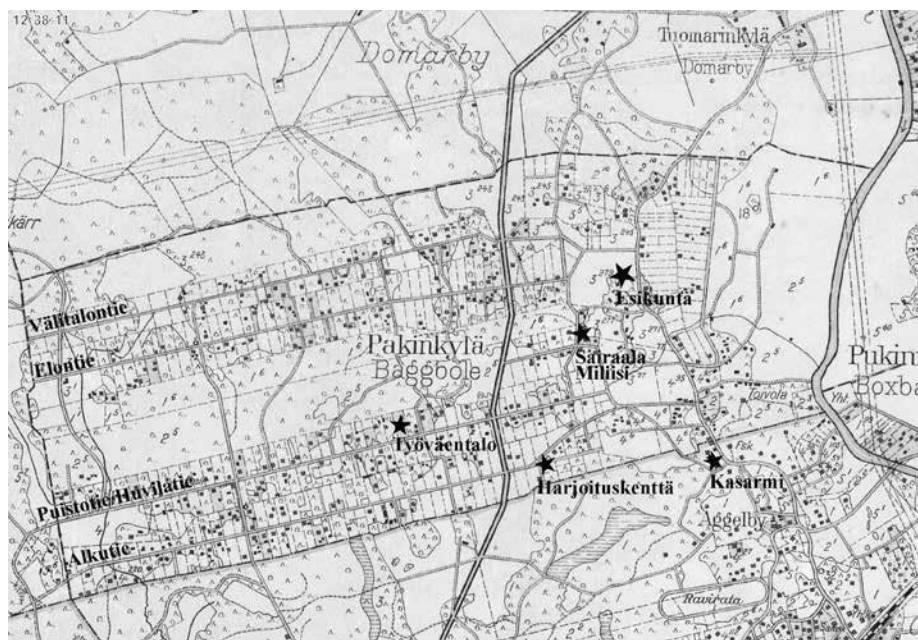
Miehistön kasarmina oli Venäjän armeijan rakennus lähellä ruotsalaista koulua Pakinkylän ja Oulunkylän rajalla, nykyisen Yhdyskunnantien ja Mikkolantien kulmauksessa, samassa rakennuksessa, jossa nykyisin toimii Pakilan lastenpaikka. Mahdollisesti myös Pakinkylän kaartin ylläpitämä ruokala sijaitsi noissa tiloissa.

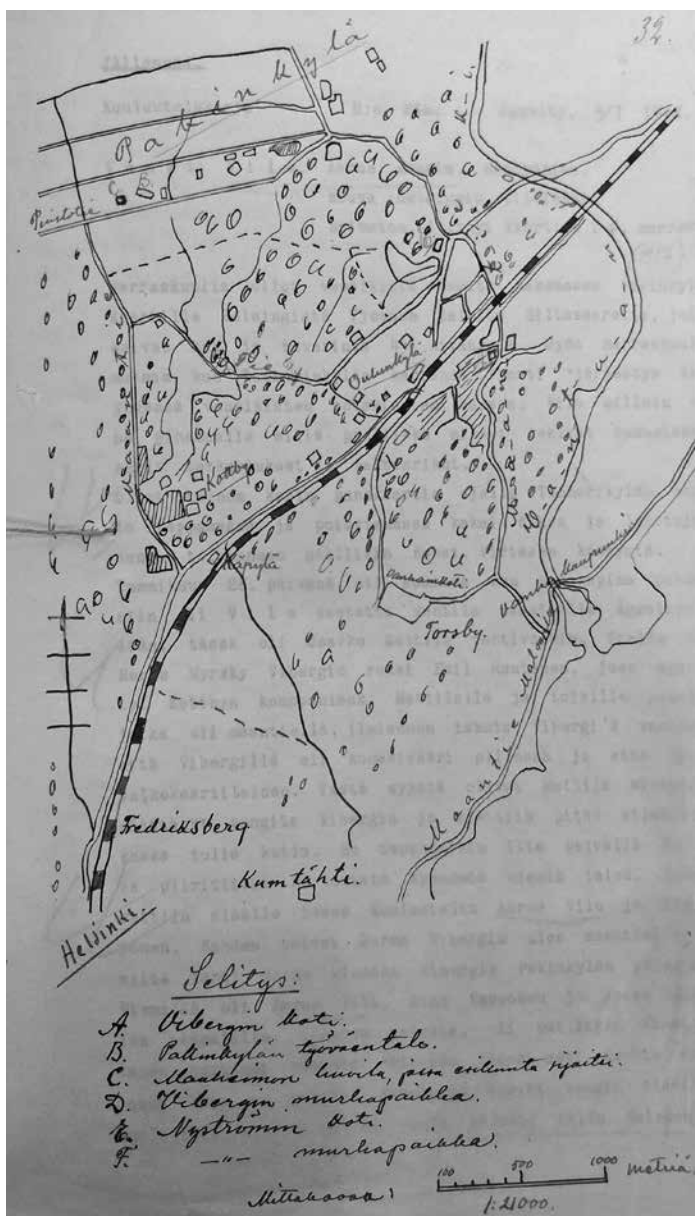
Vallankumouksen alkamisen aattopäivinä Pakinkylän punakaartilaiset pitivät jo ennen sotaa palaneen entisen työväentalon eli Torpan kentällä (nykyisen Heimokujan varrella) ampumaharjoituksia. Kentän toisella laidalla asuva Sahlström ei ollut erityksen ihastunut kiväärien paukkeeseen. Kun hän huomautti siitä Richard Ojalalle eli Ojalan Moosulle (Moosu oli työväenyhdistyksen ja Pakinkylän punakaartin puuhamiehiä), niin tämä vastasi: ”Pakinkylä on punainen kylä ja täällä määrää punakaarti”.¹¹⁶

Useat haavoittuneet kaartilaiset mainitsevat tulleen hoidetuksi ”Pakinkylän sairaalassa” tai sairashuoneella, jossa toimi Pakinkylän punakaartin ensiapuosasto. Pakinkylän kaartin ensiapuosaston sairashuone perustettiin pian sisällissodan alettua, sillä saksalaisten tullessa kaartista ”eronneet” sairaanhoitajat kertoivat työskennelleensä siellä sen perustamisesta saakka noin kahden kuukauden ajan. Sairashuone sijaitsi Mustosen huvilassa. Mustosen huvila oli myös miliisin toimipaikka. ”Mustosen huvila” oli todennäköisesti maalari Kustaa Mustosen huvila osoitteessa Koivutie 3 (nykyisin Maanmittarintie 11, 13), jossa vuoden 1918 henkikirjan mukaan Mustonen ei kuitenkaan perheineen enää asunut, vaan miliisi Matti Manninen. Toinen mahdollinen, mutta epätodennäköisempi ”Mustosen huvila” olisi voinut olla

Peltola-nimisellä palstalla Prästbackan Björkbackan tilalla, jonka omisti Adele Mustonen.

Ensiapuoston etumiehenä toimi Matti Leino, lisäksi siinä toimivat Anders Viktor Jansson ja Matti Pyhtilä, sekä välskärinä Juho Kustaa Karola. Ensiapuosto lakkautettiin huhtikuun alussa ja siitä muodostettiin kaartin sairaala, jossa toimivat Matti Leino ja eräs virolainen välskäri (sanitäärinä Pakinkylän kaartissa toiminut Olga Nefedoff?¹¹⁷). Sairaanhoidajattarina sairashuoneella ja sairaalassa toimivat Martta Wilander ja Aune Gadd.¹¹⁸ Nimismies Blomqvistin luettelossa Pakinkylän punakaartilaisista mainitaan sanitäärinä myös Anni Kärkkäinen.

Aarne Vilon ja Kalle Salosen vuoden 1925 oikeudenkäyntiasiakirjoissa oleva kartta Wibergin ja Nyströmin murhapaikoista.

**”Jos uudelleen rupeisi kieltämään niin on
todistajat saatavissa täällä”
– Pakinkylän murhat**

*Hyökkäys kolonna, miliisi Dahlbom'in johdolla ja seitsemän miehi-
senä joukkona lähtivät Nyström'in kotiin. Raastoivat Nyström taas
metsälle kauaksi kotoaan lähelle Kottbyn kylää ja ampuivat sekä
pistivät pistimellä häntä, oli pääkin halki ja aivot vuotannut ulos.
Tässä murhajokossa oli vanki Eino Sepponen mukana, vaika sanoo
että hän ei ampunut, vaan oli murhapaikalla vahti että ei tulisi ylei-
söä näkemään sitä mitä tehtiin. Nyström vainajaa peitettiin puilla
ja havuilla ja myöntää nyt Sepponen että hänkin peitti havuilla ruu-
mista. Tämän tehtyä menivät samat uudelleen Nyström'in kotiin
ja tekivat ase-etsinnön, sillä oli syytös että Nyström'illä olisi aseita.
Ei löytynnyt paitsi yksi muinaismuisti pyssy millä ei mitään olisi
voinnut tehdä, tämä kumminkin otettiin pois ja kantoi sen työväen
talolle juuri tässä syytetty Ojala eikä Sepponen.*

*Näkiöitä että sanottu miesjuokko vei kylästä Nyström'in on usioi-
ta, ja kumminkin Eino Sepponen usiampia päiviä on tässä kuulus-
telussa kieltänyt tekonsa vielä sittenkin kun toiset murhaajat Urho
Dahlbom ja Aarne Vilo hänen kuullen ja saman lautakunnan edessä
otti syyt päälleen ja ilmoitti että Sepponen oli mukana. Sepponen on
mitä paatunneimpia sälliä olla voi. Hän on nyt täällä kuulostelussa
lopulta kaikki tunnustannut ja kertonut eri kohdista, niin että jos
uudelleen rupeisi kieltämään niin on todistajat saatavissa täällä.*

*– Eino Sepposen kuulustelupöytäkirja,
laadittu 2. ja 5. heinäkuuta 1918 Äggelbyn suojeluskunnassa*

Helsingin pitäjän alueella tapahtui tammi-helmikuussa 1918 yhteensä 18 murhaa, mikä oli "runsaammin kuin missaan muualla koko maassa"¹¹⁹. Näistä murhista Pakinkylän punakaartiin kuului miehet tekivät ainakin neljä, viidennen (Hanhisen murha) tekijät eivät selvinneet. Kuuden päivän aikana tehtiin viisi murhaa eli 28.1., 29.1., 30.1., 1.2. ja 2.2. Murhatuiksi tulivat:

- liikemies, Oulunkylän suojeluskunnan päällikkö Myrsky Birger Wiberg;
- ajuri, tulkki Tuomas Meriläinen Oulunkylästä;
- kauppias Kustaa Hanhinen Pakinkylästä;
- pankin vahtimestari Karl Hägerström;
- isännöitsijä, talonomistaja Otto Wilhelm Nyström Oulunkylästä.*

Myrsky Birger Wibergin murha¹²⁰

Halkoliikettä pitänyt 27-vuotias ja naimaton liikemies, Oulunkylän suojeluskunnan apulaispäällikkö¹²¹ Myrsky Birger Wiberg murhattiin ampumalla Oulunkylässä 28. tammikuuta 1918.

Valtiorikosoikeudenkäynnin asiakirjojen mukaan Wibergin oma renki Emil Rantanen ilmiantoi hänet Pakinkylän punakaartin esikunnalle suojeluskuntaan kuulumisesta ja aseiden kätkemisestä. Väitteen mukaan Wibergillä olisi ollut kivääri, jolla voisi

* Parikka (1994) listaa ns. Oulunkylän murhiksi Wibergin ja Nyströmin ohella poliisikonstaapeli Bernhard Rosendahlin ja kauppias Albert Lahikaisen murhat. Rosendahlin ja Lahikaisen murhista ei syytetty pakinkylän kaartilaisia, vaan Gottbyn (Käpylän) kaartin Karl Hjalmar Feliniä ja Karl Liljaa. Lilja vapautettiin, koska kaikki todistajalausunnat viittasivat Feliniin. Felin oli mukana ainakin Wibergin murhaneissa joukossa. Suomen sotasurmat 1914-1922 ei tunne Albert Lahikaista. Helsingin vallankumousoikeus tuomitsi Felinin viideksi vuodeksi vankilaan (Äggelbyn suojeluskunnan tutkijalautakunnan laatima kuulustelukirja N:o 249 Oulunkylässä 22. heinäkuuta 1918 Felinin karattua Katajannokan vankilasta). Felin teki itsemurhan Suomenlinnan vankileirillä 30.7.1918 (Suomen sotasurmat 1914-1922).

ampua 18 laukausta peräkkäin. Ilmiannon perusteella Oulunkylän aseman vahtipäällikkö, kivityömies Jaakko Mattila komensi – todennäköisesti komppanianpäällikkö Konsta Virtasen käskystä – vahtimiehiään Urho Michelssonia, Eino Jokista, Oskar Lindforsia ja paria muuta sekä joukkoon liittyneitä Aarne Viloa ja Eino Sepposta pitämään vahtia Wibergin talon ympärillä, odottaen milloin tämä tulisi kotiin. Myös Oulunkylän sillalla vahdissa ollut Joose And käskettiin mukaan.

Kun illan hämärissä kuuden seitsemän aikaan 28. tammikuuta huomattiin Wibergin tulleen kotiin, menivät ainakin Eino Sepponen ja pari muuta sisälle toimittamaan kotietsintää. Etsijät löysivät ainoastaan haulikon, mutta jättivät sen takavarikoimatta, koska Wibergillä oli sille lupa. Kun Wiberg kielsi itsellään olevan muita aseita, määräsi Mattila Andin, Sepposen ja Jokisen viemään Wibergin tutkittavaksi Pakinkylän työväenyhdistyksen talolle.

Työväentalolle oli tuotu kuulusteltavaksi myös kaksi Wibergin ajuria tai renkiä, Arthur Roth ja Emil Rantanen, jotka kuulustelun jälkeen päästettiin vapaaksi. And ja Venneri (Verner) Vuori määrättiin sitten viemään Wiberg Kaarlo Maaheimon talolle, jossa punakaartin toimikunnalla oli tapana kokoontua. Wiberg jätettiin yhdeksän aikaan Oskar Puiston haltuun.

Wibergia kuulustelivat ainakin Kalle Salonen ja Oskar Puisto. Kun Salonen kysyi Wibergiltä, missä hänen vanhin veljensä on, vastasi Wiberg hänen olevan Pohjanmaalla. Tähän sanoi Salonen hänen siis olevan valkoisten rintamalla, johon Wiberg taas vastasi, ettei hän sitä tiedä.

Wibergin kuulustelun päätyttyä Salonen, Puisto ja Wiberg tulivat kymmenen aikaan ulos. Puisto antoi Vilolle ja Sepposelle määräyksen lähteä viemään Wiberg kotiinsa. Vilon piti kulkea Wibergin kanssa edellä ja Sepposen heidän jäljessään. Kun Vilo esteli sanoen vieneensä jo kiväärinsä työväentalolle varusmestari Vesalle, oli Puisto vastannut, ettei Vilo tarvitse kivääriä, kun muukaan tulevalla Sepposella on sellainen.

Kuulusteluissa Vilo kertoi, että 5–6 metriä hänen ja Wibergin takana kulkenut Sepponen huusi, puolivälissä Pakinkylän ja Oulunkylän välisellä tiellä, Viloa väistymään vähän. Silloin Vilo siirtyi äkkiä Wibergin rinnalta oikealle sivulle ja Wiberg, jotain aavistaen, vasemmalle. Samassa Sepponen ampui takaapäin Wibergiä, joka heti oli kaatunut kuolleen maahan. Sepponen ja Vilo kantoivat Wibergin ruumiin, toinen hartioista ja toinen jaloista, tiheään pensaikkoon. He palasivat työväentalolle ja ilmoittivat Wibergin ampumisesta siellä olleille Saloselle ja Puistolle. Nämä kielsivät Viloa ja Sepposta puhumasta asiasta mitään, luvaten itse vastata seurauksista.

Kun Wibergia ei seuraavana päivänä kuulunut kotiin, kävivät hänen veljensä ja äitinsä yhdessä huvilanomistaja, liikemies Uljas Grönroosin kanssa Pakinkylän punakaartin toimikunnassa tiedustelemassa Wibergia. Siellä vastattiin hänen päässeen jo edellisenä iltana vapaaksi. Jonkin päivän päästä eräs nimeltä tuntematon sanitääri kävi ilmoittamassa omaisille, että Myrsky Wiberg oli murhattu ja että ruumis on Kottbyssä. Sieltä ruumista ei kuitenkaan löydetty ja sitä alettiin etsiä läheisestä metsästä. Sieltä ruumis löydettiinkin Oulunkylästä Pakinkylään johtavan tien varrelta. Lääkärin lausunnon mukaan Wibergia oli ammuttu kerran takaapäin ja pistetty pistimellä rintaan, mutta rinnan läpäissyt luoti oli aiheuttanut kuoleman. Wibergiltä oli viety kultasormus, hopeinen kello ja rahaa.

Sepponen ja Vilo langettavat vastuun Wibergin murhasta Pakinkylän punakaartin toimikunnalle, Kalle Saloselle ja Konsta Virtaselle. Wibergia olisi kuulusteltu vain muodon vuoksi ja Salonen olisi antanut määräyksen Sepposelle ja Vilolle: ”Viekää Äggelby’n metsälle ja ei saa ryöstää ruumista että ei näytettä tule Pakinkylään että murha on täällä tehty, ja että kirjoitamme kuulustelukirjaan että Wiberg on laskettu pois ja syytöksestä vapautettu”. Vuoden 1925 oikeudenkäynnissä Sepponen sanoi Virtasen antaneen murhakäskyn. Kuulustelun aikana olisi Virtanen

kuulusteluhuoneen ulkopuolella sanonut Sepposelle, ettei Wibergä tarvitse viedä kovin pitkälle, ja käsenyt ottamaan työväentalon seinältä ratsuväen kiväärin.

Virtanen ja Salonen kielsivät antaneensa mitään murhakäskyä. Sana sanaa vastaan. Ainakin Virtasen kuulustelijat Äggelbyn suojeluskunnassa halusivat saada Virtasen syylliseksi: ”Sepponen oli 18 vuotta vanha poika ja Vilo 20 vuotta vanha, joten niitten murha teko Wiberg’iin oli katsottava Päällikkö Virtasen toimeksi.” Virtasen valtiirikosoikeudessa saamassa tuomiossa Virtanen katsottiin osalliseksi Myrsky Wibergin murhaan, mikä tarvittiin yhdessä maanpetoksen kanssa perusteeksi Virtasen saamalle kuolemantuomiolle. Virtaseen kohdistuvan näytön heikkouteen viitannee, että Virtasen kuolemantuomio muutettiin valtiirikosylioikeudessa elinkautiseksi – tosin Virtanen oli ehtinyt tällöin jo kuolla Suomenlinnan vankileirillä.

Lahden vankileiriltä karannut Salonen saatiin kiinni vasta vuonna 1925, jolloin hänet tuomittiin yllytyksestä Wibergin murhaan 12 vuodeksi kuritushuoneeseen. Salonen kielsi edelleen antaneensa käskyä Wibergin murhaan. Vilo tuomittiin samassa oikeudenkäynnissä kuin Salonen vuonna 1925 kahdeksaksi vuodeksi kuritushuoneeseen.

Sepponen tuomittiin rikoksia tehdessään 15 vaan ei 18 vuotiaana nuorena henkilönä valtiopetoksesta ja sen yhteydessä tehdystä murhasta, osallisuudesta murhaan, laittomista kotietsinnöistä ja vangitsemisista kymmeneksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Kärsittyään rangaistuksesta vajaa seitsemän vuotta vapautettiin hänet ehdollisesti vuonna 1925 Tammisaaren pakkotyölaitoksesta.

Tuomas Meriläisen murha¹²²

Oulunkylässä asuva 42-vuotias ajuri ja tulkki¹²³ Tuomas Meriläinen murhattiin 29. tammikuuta. Hän oli naimissa ja yhden lap-

sen isä. Suomen Sotasurmat 1914–1922 -tietokannassa hänen ei katsota kuuluneen kumpaankaan sisällissodan osapuoleen.

Pakinkylän kaartilaiset Antti Laine ja Kalle Ojala menivät illalla seitsemän aikaan Meriläisen asunnolle ja ilmoittivat, että hänet oli määrätty haettavaksi esikuntaan. Meriläinen puki päällystakin päälleen ja lähti suosiolla Ojalan ja Laineen matkaan. Kuljettuaan noin kilometrin verran Pakinkylän tietä, tulivat he erään mäen päälle, jolloin Ojalan ja Laineen mukaan Meriläinen olisi tarttunut Ojalan pistimeen ja Ojala ampui Meriläistä. Meriläinen huusi: ”Rakas Ojala älä ammu” ja lähti juoksemaan pakoon, mutta kaatui, jolloin Ojala kävi pistimellä Meriläisen kimppuun. Meriläinen sai pistimestä kiinni ja huusi: ”Ammu vaan älä pistä”, jolloin Ojala ampui toisen kerran. Myös Laine ampui. Laine ja Ojala vetivät sitten ruumiin noin 10 metriä sivuun maantieltä. Murhan jälkeen Laine ja Ojala ryöstivät Meriläisen ja jakoivat saamansa 170 markkaa. Ojala otti Meriläisen kellon. Lompakossa oli myös kaksi panttilappua.

Murhan jälkeen Ojala ja Laine palasivat päämajalle nukkumaan. Seuraavana aamuna korjasivat Oskar Puisto ja Toivo Tapola Meriläisen ruumiin. Laine kävi murhan jälkeisenä päivänä Meriläisen kodissa tarkastamassa, olisiko siellä aseita. Löytyi vain yksi pamppu, joka vietiin päämajalle. Kaarti otti omaan käyttöönsä Meriläisen kaksi hevosta ja reen. Oskar Puisto käytti toista Meriläisen hevosta ratsuna koko sisällissodan ajan.

Ojala kertoi saaneensa Oskar Puistolta paperin, jossa olisi ollut määräys hakea Meriläinen. Komppanian päällikölle Virtaselle Ojala sanoi ilmoittaneensa, että ”nyt se oli tehty”, johon Virtanen olisi vastannut ”jaha”. Ojalan mukaan Puisto ja Virtanen eivät olleet paheksunut tekoa.

Laine ehti kuolla Tammisaaren vankileirillä ennen valtiorikos-oikeuden käsittelyä. Ojala tuomittiin kuolemaan ja tuomio panttiin täytäntöön lokakuussa 1918.

Kustaa Hanhisen murha¹²⁴

Pakinkylässä Puistotiellä asuva 43-vuotias kauppias Kustaa Hanhinen murhattiin matkalla Pakinkylästä Sipooseen 30. tammikuuta 1918. Hän oli naimisissa ja hänellä oli neljä lasta. Suomen Sotasurmat 1914–1922 -tietokannan mukaan ei tiedetä, kumpaan sisällissodan osapuoleen hän kuului.

Hanhinen oli 29. tammikuuta 1918 mennyt Pakinkylässä punaisten kansliaan saadakseen luvan heinien ostamiseen. Seuraavana aamuna hän lähti Sipooseen ostamaan heiniä mukanaan 8 000 mk. Hänet kuitenkin ryöstettiin ja murhattiin matkalla, todennäköisesti Malmilla yhdeksän aikaan, jolloin eräs Thomasson oli kuullut avunhuutoja.

Hanhisen murha jäi selvittämättä. Pakinkyläläisiä ei siitä syytetty, mutta pakinkyläläisillä oli tieto, että Hanhinen oli menossa heiniä ostamaan ja että hänellä todennäköisesti oli mukanaan rahaa. Sama tieto oli myös Malmin punakaartissa, jossa Hanhinen myös kävi murhapäivänä.

Murhasta kuulusteltiin Alfred Tikkasta, koska Tikkanen oli aikaisemmin yleislakon aikana 1917 yhdessä aseistettujen Oskar Puiston, August Heinin, Kalle Ojalan ja Jussi Kajanderin kanssa pidättänyt Hanhisen ja hänen poikansa Bertilin ja vienyt heidät Elannon myymälän yläkertaan kuulusteltavaksi.* Hanhista syytettiin puhelinkeskustelusta, jossa olisi mainittu saksalaisten olevan jo Ahvenanmaalla. Tikkanen oli kuunnellut puhelua Oulunkylän puhelinkeskuksessa ollessaan siellä vahiassa. Bertilin mukaan puhelimesta oli ollut hän, ei isänsä, ja hän oli vain puhunut puhelimesta ystävänsä Karin kanssa saksanläksyistä. Lopulta kaartilaiset

* Tuntuu oudolta, että jo yleislakon aikana 1917 olisi ollut esillä kysymys saksalaisten olemisesta Ahvenanmaalla. Toisaalta Venäjän armeija pelkäsi saksalaisten hyökkäystä Suomeen ja kaikenlaisia huhuja oli liikkeellä. Hentilä ja Hentilä (2018) mukaan ”Saksa kutsui itse itsensä” valkoisen Suomen avuksi helmikuussa 1918 ja lähetti maaliskuun alussa laivasto-osaston ja jääkäripataljoonan aluksi Ahvenanmaalle.

uskoivat Hanhisia ja päästivät ensin isä Hanhisen ja sitten Bertilin menemään. Hanhinen oli jopa saanut pitää browning'insa.

Kun Hanhinen kävi 29. tammikuuta hakemassa lupaa heinänhakumatkalle, ei sitä myönnetty. Hanhisen poika Sulo kertoi, ”että hänen isäänsä Pakinkylän punakaarti kielsi lähtemästä mihinkään pitemmälle heinämatkalle kun hän olisi saanut niitä lähempääkin, mutta, kun meidän isä on aina niin itsepäinen kuin piru, eikä tottele vaikka kuinka kielletään, sanoi vaan että minä ’paskannan’ pakinkyläläisille ja meni, ja sille tielle jäi. Kysyin mistä hän aikoo saada lupatodistuksen menoa varten hän lupasi mennä hakemaan Malmin kunnantalolta, hän meni ja Sulo jäi odottamaan yhteen torppaan eikä kuulunut tulevaksi sen perästä.”

Hanhisen murhaajat eivät selvinneet.

Karl Hägerströmin murha

Oulunkylässä asuva pankin vahtimestari Karl Gustaf Hägerström murhattiin ampumalla ja ryöstettiin 1. helmikuuta Pakinkylässä. Hän oli 33-vuotias, naimisissa ja kuului sisällissodan valkoiseen osapuoleen.

Karl Hägerström oli veljensä, pakinkyläläisen palstanomistaja Berndt Johan Hägerströmin kanssa 31. tammikuuta 1918 kävellemässä Helsingissä Punanotkonkadulla. Ohi ajavat pakinkyläläiset Alfred Tikkanen ja Oskar Puisto huomasivat heidät. Tikkanen pysäytti hevosen ja osoitti heidät Puistolle, joka nousi reestä ja tervehti veljeksiä. Tämän jälkeen Puisto ja kaksi Robertinkadulta mukaan huudettua aseistettua punakaartilaisista veivät heidät Kasarmikatu 40:een (Nyländska Nationshuset). Sieltä Tikkanen ja Puisto veivät veljekset Töölön tietä pitkin Pakinkylään, kaartin päämajaan Maaheimon huvilalle.

Huvilalla käydyssä kuulustelussa oli Maaheimon ja Puiston lisäksi läsnä neljä muuta henkilöä. Molempia veljeksiä syytet-

tiin siitä, että ovat lahtareita. Erään kertomuksen mukaan Karl Hägerströmiä syytettiin myös siitä, että hän olisi uhannut Alfred Tikkasen sisarta Olgaa, joka oli naimisissa virolaisen sotilaan Allikin kanssa. Berndt Hägerström vapautettiin ja hän matkusti Oulunkylän aseman kautta junalla Helsinkiin. Karl luvattiin vapauttaa myöhemmin, ja näin tapahtuikin, mutta seuraavana aamuna hänet löydettiin murhattuna. Todennäköisesti murha tapahtui matkalla Käpylän seisakkeelle.

Kun Karl Hägerström vapautettiin, Kalle Ojala ja Antti Laine lähtivät saattamaan häntä. Laine kertoi kuulusteluissa, että miesten kuljettua noin kilometrin, Ojala ampui edellä kulkevaa Hägerströmiä selkään ja Laine uhrin jo kaaduttua maahan vielä päähän. Ruumis ryöstettiin ja rahat, noin 60–70 mk jaettiin. Kellon sai Ojala, joka myös otti Hägerströmin kengät ja palttoon. Ruumis jätettiin tien syrjään.

Seuraavana päivänä Hägerströmin veljesten sisar, rouva Emmi Björk, Pakinkylästä (Elontie 57), kääntyi punaisten kanslian puoleen saadakseen tietää, kuinka hänen veljensä oli murhattu. Portailla hän tapasi Tikkasen, joka kieltäytyi päästämästä häntä sisään. Kun Björk kysyi, kuinka Tikkasen siskolla Olgalla oli murhatun Hägerströmin kukkaro, vastasi Tikkanen, että partio oli löytänyt sen, että rouva Björkillä ei ollut mitään tekemistä asian kanssa ja että hänen täytyi poistua.

Laineen mukaan murhaan oli Oskar Puiston suullinen käsky, joka oli saatu maantiellä, kun Puisto luovutti Hägerströmin saat-tajille. Ojalan kertomuksen mukaan Puisto oli antanut luvan, että Hägerströmin saisi ampua kotimatalla.

Laineella oli huono maine suojeluskuntalaisten silmissä: elämäntapa oli kuljeksiva, eli ”varkaudella ja vallityöläisten keinot-telutavalla”. Kortteerin isännän mukaan Laine asui naisen kanssa, joka ei ollut hänen vaimonsa. Isäntä näki, kun poliisit hakivat Laineen asunnosta varastetun palttoon. Kaikilta naapureilta hävisi tavaraa, kuivamaan asetettua pyykkiä ja rahaa. ”Punaisetkin

viimeksi ottivat häneltä jäsenkortin pois ja samaten aseet, sillä hänellä ei enää ollut luottamusta millään puolella.”

Alfred Tikkanen tuomittiin seitsemäksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Tuomiossa sanotaan hän osallistuneen Hägerströmin veljesten vangitsemiseen ja kauppias Hanhisen ja hänen poikansa viemiseen kuulusteltavaksi. Tikkanen vapautui Suomenlinnan vankileiriltä vuona 1921. Laineen ja Ojalan tuomiot esitettiin edellä Meriläisen murhan yhteydessä.

Otto Wilhelm Nyströmin murha

Isännöitsijä, talonomistaja Otto Wilhelm Nyström Oulunkylästä murhattiin 2. helmikuuta. Hän oli 53-vuotias ja naimaton, ja tiettävästi kuului suojeluskuntaan tai oli sen kannattaja. Ennen punaista aikaa Nyström oli ollut kunnallislautakunnan ja kunnanvaltuuston jäsen.

Helmikuun 2. päivänä Pakinkylän punakaartin ns. lentävän osaston päällikkö, miliisi Urho Dahlbom käski samaan osastoon kuuluneet Antti Laineen, Aarne Vilon, Kalle Ojalan, Väinö Silmälän ja Eino Sepposen mukaansa Nyströmin huvilaan etsimään aseita. Silmälän ja Vilon ollessa pihalla vahdissa, toimittivat toiset kello yhdeksän aikaan illalla sisällä tarkastuksen ja löysivät metsästyskiväärin, jonka takavarikoivat.

Pois lähtiessään he ottivat Nyströmin mukaansa ja lähtivät kulljettamaan häntä tietä pitkin metsän halki Käpylään päin. Antti Laineen kuulustelupöytäkirjan mukaan, miesten päästyä metsän laitaan viimeisten talojen kohdalle, käski Dahlbom Sepposen ja Vilon jäämään tienristeykseen vahtimaan, ettei ketään syrjäisiä pääse häiritsemään. Silmälälle Dahlbom sanoi, että Nyström on ammuttava, jolloin Silmä ampui takaa päin Nyströmiä selkään. Nyström kaatui, jolloin Ojala ampui häntä päähän. Nyströmin ruumis peitettiin havuilla tien oikealle puolelle jonkun metrin

päähän tiestä. Murhatulta ryöstettiin hopeainen kello kultaisine perineen, arvoltaan yhteensä noin 225 markkaa, huopasaappaat, arvoltaan 30 markkaa, vanha kukkaro, arvoltaan noin 5 markkaa ja rahaa ehkä 10 markkaa, eli yhteensä omaisuutta 270 markan arvosta.

Samassa tuli Pakinkylästä päin tietä pitkin nainen, joka tiedusteli laukausten syytä. Vilo sanoi punaiset kuljettavan siellä vankia ja mahdollisesti ampuneen tämän. Suutarinvaimo Karolina Liukkonen Oulunkylästä, joka asuu lähellä Nyströmin taloa, todisti myöhemmin, että näki 2. helmikuuta kuuden tai seitsemän miehen kuljettavan Nyströmiä tämän kotoa metsään päin, mistä Nyströmin ruumis sitten löydettiin. Ja että samanlainen, ehkä samakin sakki, oli sieltä päin palannut takaisin Nyströmin huvilalle.

Joukko palasi toista tietä Oulunkylään ja kävi vielä klo 12 aikaan toimittamassa toisen kotitarkastuksen Nyströmin asunnossa. Kaartilaiset veivät löytämänsä laatikon salonkikiväärin patruunoita, mutta lisää aseita he eivät löytäneet.

Nyströmin ruumis löydettiin myöhemmin metsästä muutama metrin päässä Oulunkylästä Käpylään johtavasta tiestä. Ruumista tarkastettaessa havaittiin ampumahaava rinnassa, pistinhaava selässä ja ohimo oli lyöty nähtävästi kiväärin perällä murskaksi.

Myös tässä tapauksessa murhaan osalliset syyttivät murhaan määräämisestä Pakinkylän kaartin toimikuntaa: suojeluskunnan sodan päätyttyä tekemien kuulustelujen mukaan Kustaa Luoto olisi antanut toimikunnassa määräyksen Nyströmin murhaamiseen, ”jonka itkien tunnustaa murhan tehneet täällä kuulusteltu vanki Eino Sepponen ja Urho Dahlbom.” Laineen mukaan Dahlbomilla olisi ollut murhaan Pakinkylän toimikunnan kirjallinen määräys, jossa olisi ollut Nyströmin nimi ja toimikunnan leima.

Dahlbom ja Silmä karkasivat vankileiriltä ennen valtiorikos-oikeuden käsittelyä. Luoto tuomittiin maanpetoksesta ja murhaan yllytyksestä kuolemanrangaistukseen. Kuolemantuomiota

ei kuitenkaan pantu täytäntöön ja Luoto vapautui Tammisaaren pakkotyölaitoksesta vuonna 1924. Ojalan, Sepposen, Vilon ja Laineen saamista tuomiosta kerrottiin jo edellä.

Ryöstömurhia, poliittisia puhdistuksia vai vihollisen eliminointia?

Näyttää selvältä, että Pakinkylän kaartilaiset tekivät vallankumouksen ensimmäisen viikon aikana neljä murhaa ja viidenteen heidän päälleen lankeaa vähintäänkin varjo. Surmien tekijät syyttivät Pakinkylän punakaartin johtoa murhakäskyjen antajaksi: yhdestä murhasta Kalle Salosta ja Konsta Virtasta suullisen käskyn antamisesta, Oskar Puistoa yhdestä kirjallisen ja yhdestä suullisen käskyn antamisesta, ja yhdestä Kustaa Luotoa ja toimikuntaa kirjallisen käskyn antamisesta. Viidennen murhan osalta syytteitä ei esitetty eikä tekijää löydetty.

Murhien toteuttajista ei ole epäselvyyttä, he tunnustivat tekonsa ja todisteet löytyvät julkisista asiakirjoista. He puolustautuivat tehneensä vain ylempien tahojen määräysten mukaisesti. Mutta oliko näin ja koskeeko se kaikkia tapauksia?

Murhaajat kertovat punakaartin toimikunnan yhteydessä toimineen ns. tutkijatoimikunnan, joka olisi voinut langettaa jopa kuolemantuomioita. Epäilemättä Pakinkylässä oli jonkinlainen tutkijatoimikunta, joka hoiti poliittisista syistä vangittujen kuulustelut. Siitä, keitä siihen kuului, on useita näkemyksiä: Yhden mukaan siihen kuului Kalle Salonen, Oskar Puisto ja Venäjän armeijassa ollut sotilas, virolainen Allik. Toisen mukaan tutkijatoimikuntaan olisivat kuuluneet Oskar Puisto, Kaarlo Maaheimo, Alfred Tikkanen ja joku neljäs. Kolmannen mukaan tutkijatoimikuntaan kuului Tikkanen, Salonen, Puisto ja Jalmari Vuorisalo. Neljännen näkemyksen mukaan tutkijatoimikuntaan kuului Konsta Virtanen, Puisto, Salonen ja Oskar Hagström.

Tutkijatoimikuntaan kuulumisesta syytettyjen selitykset sekoittavat kuvaa entisestään.

Kalle Salosen mukaan punakaartilla oli kyllä tutkijatoimikunta, mutta kielsi itse siihen kuuluneensa tai edes tietävänsä, keitä siihen oli kuulunut. Komppanian päällikkö Wirtanen olisi tavallisesti määrännyt jonkun toimikunnan jäsenistä tutkimaan, milloin tutkittavia oli. Salonen muisti kuitenkin, että Oskar Puisto olisi kuulunut tutkijatoimikuntaan, ”hääräten Puisto myöskin muissa johtavissa hommissa”.

Alfred Tikkasen mukaan tutkijatoimikuntaan kuuluivat Salonen ja Puisto, mutta ei osannut sanoa oliko se tuominnut ketään kuolemaan.

Kuulustelupöytäkirjan mukaan Pakinkylän punakaartin toimikunnan jäsen Kalle And ”tietää että Maaheimo, esikunnan (toimikunnan) puheenjohtajana tietysti oli mukana langettamassa kuolemantuomioita. Tämän vangin myöntämän tultua merkityksi pöytäkirjaan, lisää vanki: jos siellä kuolemantuomioita yleensä langetettiin”. And ei kertonut tietävänsä mitään sellaisesta osastosta esikunnassa, jossa kuolemantuomioita langetettaisiin, eikä siitä, että kuolemantuomioitten alle olisi lyöty esikunnan leimaa.

Kaartin toimikunnan jäsen Kustaa Luoto myönsi kuuluneensa toimikuntaan silloin, kun Otto Nyström murhattiin, mutta sanoi, ettei ollut esikunnassa mukana silloin kuin Nyström tuomittiin kuolemaan. Luoto ei pitänyt mahdollisena, että miiliisi Urho Dahlbomilla ja Eino Sepposella olisi ollut esikunnan kirjallinen käsky murhata Nyström, mutta väitti, ettei ottanut osaa tähän päätökseen, sillä ei ollut siinä kokouksessa. Luodon mukaan Oskar Puisto oli kiihkein esikunnasta tekemässä päätöksiä kuolemaan tuomitsemisesta ja näitä päätöksiä panemassa täytäntöön. Luoto myönsi, että esikunta olisi langettanut useita kuolemantuomioita, mutta kysyttäessä, ketkä näin tuomittiin, ei sanonut tietävänsä, sillä oli aina poissa niistä kokouksista, joissa tuomioita tehtiin, sillä ei hyväksynyt kuolemanrangaistusta. Ky-

syttäessä kuinka Luoto aina tiesi olla poissa niistä kokouksista, joissa tuomioita tehtiin, sanoi niitä varten olleen eri osasto. Luodon mielestä tuon osaston jäsenet käyttivät väärin asemaansa, kun leimasivat tuomiot esikunnan leimalla, saattaen täten koko esikunnan vastuunalaiseksi töistään.

Murhien tekijöistä Ojala, Sepponen ja Vilo viittaavat Pakinkylän punakaartin toimikunnassa laadittuun listaan, jossa olisi ollut noin parinkymmenen henkilön nimi, jotka olisi määrätty surmataviksi. Myös nimismies Blomqvist kertoo omassa selonteossaan kevään 1918 tapahtumista listasta, joka olisi laadittu Pakinkylän kaartissa 29. tammikuuta. Listalla olisi ollut 20 nimeä, muun muassa konstaapelit Bernhard Rosendahl, Arthur Berggren ja Jarl Träskman, maanviljelijä Otto W. Nyström, tulkki Tuomas Meriläinen, liikemies Myrsky Wiberg, kauppias Arvid Lind ja itse nimismies Blomqvist (Eino Sepponen mainitsee kuulustelussa 8.7. listalla olleen myös Forsbergin ja Hägerströmin). Murhat olisi annettu tehtäväksi kaartin lentävälle osastolle, mutta Ojalan mukaan ”ei miehet viitsinneet näitä kaikkia toimittaa” ja Vilon mukaan ”murhia olis tullut monta vertaa enempi kun mitä tuli tehtyä lentävän kolonnan toimesta, jos vaan olis saatu kiini kaikki ne henkilöt jotka olivat Pakinkylän esikunnan listalla määrätty tapettaviksi”.

Mikä on totuus? Olivatko murhat yksittäisten kaartilaisten tekemiä ryöstömurhia vai Pakinkylän punakaartin johdon päättämiä, viholliseksi sodassa katsottujen henkilöiden poliittisia kuolemantuomioita? Murhatuista viidestä henkilöstä ainakin kolmea epäiltiin suojeluskuntalaiseksi.

Vastaus saattaa olla, että molempia. Yhtäältä Meriläisen, Hanhisen ja ehkä myös Hägerströmin murhissa on selviä ryöstömurhan merkkejä. Toisaalta Wiberg oli Äggelbyn suojeluskunnan päällikkö ja Nyströmkkin tiedettiin suojeluskuntalaiseksi. Myös Hägerström oli todennäköisesti poliittisesti epäilyttävä henkilö, jonka luona kotietsinnöissä etsittiin aseita. Kaartin johtoon kuuluvista henkilöistä syyttävä sormi osoittaa ennen muuta Pa-

kinkylän komppanian varapäällikköön Oskar Puistoon, joka oli Venäjän armeijassa palvellut sotilas ja oli tullut paikkakunnalle vasta suhteellisen vähän aikaa sitten. Hänen saamansa koulutuksen mukaan olisi saattanut sotilaallisesti olla rationaalista eliminoida paikkakunnan pahimmat valkoiset.

Väitteitä punakaartin laatimista valkoisten tappolistoista esitettiin Suomessa monilla paikkakunnilla. Nimilistoja varmastikin oli olemassa, mutta olivatko ne tappolistoja, on hyvin epätodennäköistä. Suomen punakaartin esikunnan 27. tammikuuta 1918 piiriesikunnille ja rykmenteille antamassa salaisessa päiväkäskyssä määrätään vangitsemaan ”porvarilliset virkahenkilöt samoin kuin sellaiset henkilöt, jotka tiedetään olevan työväestölle erikoisen vihamielisiä”. Samalla määrätään, että ”varsinkin tarkastuksissa ja vangitsemisissa [on] noudatettava päättäväisyyden ohella kohteliaisuutta. Vankien ja haavoitettujen rääkkääminen ei saa tulla kysymykseenkään.”¹²⁵ Kirjallisia päätöksiä epäilyttävien valkokaartilaisten noutamisesta kuulusteluihin varmasti oli Pakinkylässäkin, ja niissä nimet ja leimat alla. Mutta on epätodennäköistä, että tappokäskyjä olisi pantu paperille.

Pakinkylästä lähetettiin työväen järjestyskaartin toimikunnan leimalla varustettu, valitettavasti päiväämätön viesti punakaartin pääesikunnalle Helsinkiin, jossa todetaan, että 30. tammikuuta tehtiin Pakinkylässä raaka ryöstömurha, josta on yritetty syytä vierittää paikalliselle punakaartille.* Kaarti oli vanginnut murhaajan, ja siitä löytyivät sitovat todisteet. Kaarti oli toimialueellaan, missä murhakin tapahtui, ”julkipannut julistukset joissa tihutyön tekijöitä uhataan ankaralla rangaistuksella”. Lopuksi viestissä kysytään, menetteleekö Pakinkylän kaarti väärin,

* Järjestyskaarti oli ilmeisesti jo muuttanut nimensä punakaartiksi, mutta leimaa ei vielä ollut saatu uusituksi. Kyseisellä päivämäärällä murhattiin kauppias Hanhinen, mutta häntä ei murhattu Pakinkylässä. Viestissä joko viitataan häneen tai sitten johonkin muuhun ko. viikolla Pakinkylässä murhattuun.

jos itse rankaisee murhaajan.¹²⁶

Suomen Punakaartin yleisesikunnan kokouksessa 2. helmikuuta 1918 käsiteltiin Kottbyn punakaartin Ernst Päiviön ja Väinö Heinon ilmoittamia, kaartilaisten Kottbyssä tekemiä ryöstömurhia. Muuan muassa tilanomistaja Nyström ja eräs Wiberg, joita epäiltiin lahtareiksi, oli murhattu. Myös Pakinkylässä tutkittu ja vapautettu J.T. Rosendahl oli ammuttu tiellä. Kottbyn punakaartin osastonpäällikkö Hjalmar Felin nimettiin syylliseksi asiaan, samoin kuin Pulliainen. Todistajana asiassa olivat Matti Jurva ja Rauttu. Yleisesikunta päätti tutkia asian. Maaliskuun 7. päivänä pidetyssä kokouksessa yleisesikunta päätti asettaa punakaartilais-ten tekemiä murhia ja muita rikoksia tutkimaan 9-jäsenisen tutkijakomitean, johon kansanvaltuuskunta, punakaartin Uudenmaan piiriesikunta ja yleisesikunta kukin valitsisi kolme jäsentä.¹²⁷

Kansanvaltuuskunta antoi 2. helmikuuta lain kuolemanrangaistuksen poistamisesta. Murhat Pakinkylässäkin loppuivat eikä väkivaltaisuuksia Pakinkylässä enää ollut. Ei edes sodan käännytyä punaisten tappioksi ja monien pakinkyläläisten lähtiessä pa-keen saksalaisten lähestyessä.

Pakinkylän punakaartin lentävään osastoon kuuluvan, usean murhan tehneen joukon annettiin toimia vielä helmikuussa, jolloin se kuitenkin kaartin toimikunnan käskystä hajotettiin ja miehet jaettiin komppanian eri osastoihin.¹²⁸ Tämäkin viitannee vähintäänkin ristiriitaiseen suhtautumiseen murhiin Pakinkylän punakaartin johdossa.

On myös muistettava, että punaisiin kohdistunut valkoisten voittajien oikeudenkäyttö oli tarkoitushakuista ja mielivaltaista. Huopalahden nimismiespiirin arkistosta löytyvät esimerkiksi Åg-gelbyn suojeluskunnan 5.7.1918 pitämän Aarne Vilon kuulustelun alkuperäiset käsinkirjoitetut muistiinpanot, joissa ”Dahlbo-milla oli pitkä lista joita piti vangita.” Lopulliseen pöytäkirjaan on kuitenkin kirjattu, että ”listassa oli useita tapettavia”.

Lentävä osasto

Sekä valkoisilla että punaisilla oli sisällissodassa ns. lentäviä osastoja. Ne olivat nimensä mukaisesti nopeasti hevosilla, joko ratsain tai reen kanssa liikkuvia joukkoja. Kotirintamalla punaisten lentävät osastot toimivat aseiden ja elintarvikkeiden tarkastuksissa ja takavarikoissa avustaen näihin toimiin oikeutettuja miiliseläitöitä ja elintarvelautakuntia. Käytännössä lentävät osastot tai ”hyökkäysosastot”, miksi niitä myös kutsuttiin, syyllistyivät usein laittomuuksiin, jopa murhiin. Kaikki edellä mainitut murhiin syylliset kuuluivat Pakinkylän punaisen kaartin lentävään osastoon. Pakinkylän punakaartin lentävästä osastosta murhiin syyllistyivät Dahlbom, Laine, Ojala, Sepponen ja Vilo. Muiden osalta ei ole esitetty mitään tällaisia syytöksiä.

Pakinkylän punakaartin lentävään osastoon kuuluivat ainakin:

- Juho/Jussi Kajander, johtaja, 22 vuotta, miilisi, Tomtbacka (Haltiala)
- Urho Dahlbom, 28 vuotta, miilisi, porari, Tuomarinkylä, myös mainittu johtajana
- Antti Laine, 32 vuotta, sekatyömies, Pakinkylä
- Kalle Ojala, 30 vuotta, työmies, Pakinkylä
- Eino Sepponen, 18 vuotta, kivityömies, Oulunkylä
- Väinö Silmälä, 30 vuotta, Oulunkylä
- Aarne Vilo, 21 vuotta, Pakinkylä
- Toivo Tapola, 27 vuotta, Oulunkylä

Pakinkylän lentävä osasto teki aseiden ja elintarvikkeiden takavarikoita ja vangitsemisia. Osaston hajottamisen jälkeen kaikki edellä mainitut osallistuivat Pakinkylän komppaniassa rintama-taisteluihin. Jussi Kajander kaatui 31. maaliskuuta Lempäälän rintamalla. Urho Dahlbom ja Kalle Ojala haavoittuivat Vilppulan rintamalla eivätkä enää sen jälkeen osallistuneet taisteluihin.

Dahlbom, Laine, Ojala, Sepponen, Silmälä, Vilo ja Tapola jou-

tuivat vankileirille. Dahlbom, Silmälä ja Vilo karkasivat eivätkä joutuneet valtiorikosoikeuteen.

Dahlbom meni rajan yli Norjaan ja sieltä Amerikkaan, hän toivottaa ”Onnellista uuta vuotta, innostusta ja työtarmoa kotimaassa asuville tuttavilleen ja aatetovereilleen” Amerikassa olevien työläistovereiden joukossa Työväen urheilulehdessä 30.12.1919. Silmälä meni rajan yli Venäjälle ja Muurmännin legioonaa. Kun legioona kotiutettiin vuonna 1919, ei Suomi suostunut ottamaan Silmälää vastaan. Hän joutui muiden saman kohtalon kohdanneiden kanssa Englantiin ja sieltä todennäköisesti Amerikkaan. Vilo jäi kiinni vuonna 1925 ja tuomittiin kahdeksaksi vuodeksi kuritushuoneeseen.

Antti Laine kuoli 21. syyskuuta 1918 Tammisaaren vankileirillä ja Toivo Tapola 29. heinäkuuta 1918 Hämeenlinnan vankileirillä.

Valtiorikosoikeudessa tuomion saivat Kalle Ojala ja Eino Sepponen. Kalle Ojala tuomittiin kuolemaan ja hänet teloitettiin 30-vuotiaana 21. lokakuuta 1918 Viipurissa, ainoana oikeuden päätöksellä teloitettuna Pakinkylän punakaartilaisena, noin kuukausi ennen kuin kuolemantuomioiden täytäntöönpanosta luovuttiin. Eino Sepponen tuomittiin 10 vuodeksi kuritushuoneeseen, josta hän vapautui 9. maaliskuuta 1922.

5

N° 4 320

Pöytäkirja, pidetty alempana nimittua vankia

kuulusteltaessa Lappeenrannan pitäjässä

kaupungissa 19 päivänä kesä kuuta

1918. Todistajina olivat läsnä: Siipiläinen

Lappeenrannasta, Pekka Ruuskausta Vihtiästä.

134.05...

Milloin ja missä vangittu:

15 Lahden lähestyksi

Milloin ja minne vanki lähetetty:

Onko sairas? Onko tarttuva tauti?

ei

V Vangin ammatti ja nimi:

Työmiehen Kaarlo Evert Ojala

Missä ja milloin syntynyt:

Punkalaidun 2/8 1888

Kotipaikka ja kodin osoite:

Helsingin pitäjän, Pakinkylä

Jos naimaton, läheisimmän sukulaisen nimi ja osoite:

Jos naimisissa, valmon nimi, kuinka monta lasta sekä nuorimman ikä:

Hilda Maria o.s. Tuominen, 3 lasta nuor. 4 v. vanha

Mitä koulua on käynyt, tahi osaako kirjoittaa ja lukea:

ei käynyt

Missä ja kenen luona kauemman aikaa ja viimeiseksi tehnyt työtä:

Helsingin kaupungin vesijohtolaitoksen, varaton

Mihin työväenyhdistykseen ja ammattiosastoon liittynyt ja milloin:

Kiv. työn. am. os. 1/1 1918

Esimerkki lomakkeesta, jolla tutkintotuomarit kirjasivat vankien kuulustelut.

Pakinkylän punakaartilainen, 17-vuotias Gösta Laine.

**”Konekivääri jouti Mattilassa oikealle siivelle
Virtasen johtoon”
– Rintamilla ja perääntyminen itään**

Rakas vaimoni ja lapset

Taas kirjoitan teille koska on vähän loma aikaa täällä ei tierä koska hälyytetään ja ilmoitan että olen terve vaikka vähän kylmetyin kun oltii 1. vuorokasi yhtämittaa lumi hankessa ja rupes rinnan alta pakottaa ja sitä pakotti jo kotonakin mutta ehkä se paranee täällä kyllä täällä tehreän siivoa kylät ja talot ne palaa ei tierä minne niistäkin on ihmiset menneet jos sinnekki tulee semmosta niin kyllä se on kamalaa

Tampere on lahtareiden hallussa mutta kuinka kauan sitä ei tierä osta nyt niitä porkanan siemeniä katto nyt jos 100 krammaa piisaa täytyyhän sitä vielä koittaa menköön sitte kaikki jos menee meneehän sitä muiltaki

minä koitan jos pääsen jonku ajan perästä lomalle wirtanen tuli 4 päivän lomalle jos olis ajat niinkun ennen niin minä toisin täältä yhren pienen kilin ja pari lammasta mutta nyt ei osaa mitään kasta kyllä ne ajat on nyt sillä kannalla

katto ettei poikien saappaat mene pilalle täytyy vierä suutarille pohjattavaksi minunki saappaat jäi kotia tahtoo jalat kastua ei minulla ole nyt paljo enempää tällä kertaa muutakun tykit ne paukkuu molemmiin puolin lahtariilla on jo yksi tykki vaikka onhan meillä neljä toista ja kiväärin ne paukkuu ja kymmenet kuularuis-kut rätisee että niin on kuin konsertissa

ei pakinkylän miehiä ole vielä kuin 2 kuollut ja kymmenkunta haavoittunut

sille Eljas rannille jäi 100 mark velkaa mutta kyllä minä sen maksan jos vielä tulen ei sinun tarvitte sitä maksaa

*kirjota sitten jos jotain tapahtuu erityistä
ei minulla nyt ole muuta kun jääkää hyvästi*

*– Kiertokoulun käynyt Jaakko Mattila kirjoittaa Lempäälän
rintamalta vaimolleen Ainolle Pakinkylään 9. huhtikuuta, 1918*

Vankileireillä tehtyjen ja Oulunkylän suojelukunnan suorittamien kuulustelujen sekä kaatuneiden kuolinaikojen ja -paikkojen perusteella Pakinkylän komppania osallistui taisteluihin valkokaartilaisia vastaan Hämeen rintamalla Vilppulassa ja Lempäälässä sekä joutui vastatusten saksalaisten kanssa Helsingin pitäjässä, Lahden seudulla ja Nastolan Uudessakylässä.

Suomen sisällissodan taisteluissa kaatui, kuoli haavoihinsa tai katosi 8 279 punaista ja 3 242 valkoista eli yhteensä 11 521 suomalaista.¹²⁹ Lisäksi vuoden 1918 sodassa kaatui 350 saksalaista ja 500-600 venäläistä sotilasta tai vapaaehtoisia.¹³⁰ Sisällissodassa kaatuneiden yhteenlaskettu lukumäärä on siis noin 12 500.

Suomen sisällissodan osalta tarkkojen tappiolukujen esittäminen on ongelmallista: ei ollut ammattimaista sotakoneistoa, joka olisi huolehtinut kaatuneiden dokumentoinnista; sodan ja rauhan välillä oli pitkä epäselvä ajanjakso; ja vallankumouksen käynnistyminen oli väkivaltainen tapahtumaketju.¹³¹

Pakinkylän punakaartilaisia kaatui taisteluissa tai teloitettiin välittömästi sotatoimien yhteydessä rintamalla ainakin 19. Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokannassa Pakinkylän muualla kuin vankileireillä kadonneiksi merkittyjä punakaartilaisia on neljä, mutta heistä kolme on osoittautunut selvinneen hengissä (Sulo ja Kustaa Vesa sekä Otto Siekkinen). Kadonneeksi ja mahdollisesti taistelussa kaatuneeksi jää Elias Hirvonen, joka julistettiin kuolleeksi vuonna 1945. Hänen vanhempansa eivät olleet kuolleet hänestä vuoden 1918 jälkeen, eli on hyvin mahdollista, että hän kaatui taistelussa. Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokannasta puuttuvat tiedot kahdesta todennäköisesti taistelu-

kentällä kaatuneesta Pakinkylän kaartilaisesta eli Oskar Tapolas-
ta ja Konsta Kiiskisestä.

Kaatuneiden osalta on tarpeellista käyttää ilmausta ”taistelussa kaatuneet tai välittömästi sotatoimien yhteydessä teloitettut”. Sotavankeja ei juuri otettu, antautuneet ja haavoittuneet teloitettiin usein heti. Pakinkylän kaatuneissa on viisi kaartilaista, jotka ovat joko kaatuneet tai jotka on teloitettu välittömästi rintamalla Hollolassa ja Hollolan Hatsinassa. Pahamainen ja antautuneiden telottajana tunnettu Hans Kalm joukkoineen osallistui samoihin taisteluihin Hollolassa. ”Siellä syntyi jälleen taistelu Hatsinassa. Hollolan kirkolla Kalm teurastutti paljon vankeja.”¹³²

Taisteluissa kaatuneet tai välittömästi sotatoimien yhteydessä teloitettut Pakinkylän punakaartilaiset ikäryhmittäin (kahden kaatuneen ikä ei ole tiedossa ja yhden osalta taistelussa kaatuminen on epävarmaa, he eivät sisälly taulukon lukuihin).

Ikäryhmä		Ikäryhmä	
14-16	4	29-30	-
17-18	2	31-32	1
19-20	1	33-34	-
21-22	3	35-36	-
23-24	1	37-38	1
25-26	-	39-40	1
27-28	1	41-42	2

Pakinkylän punakaartin kaatuneiden keski-ikä oli 24,9 vuotta, kun koko maassa kaatuneiden punaisten keski-ikä oli 27,4 vuotta. Koko maassa eniten kaatuneita oli ikäryhmässä 17–22 vuotta. Myös Pakinkylän kaatuneista yli puolet oli alle 23-vuotiaita. Eniten eli neljä kaatunutta oli Pakinkylän kaartilaisten nuorimmassa

ikäryhmässä eli 14–16 vuotiaissa.

Koko maassa kaatuneiden punaisten tavallisin kotipaikkakunta oli Helsinki. Pakinkylän kaatuneista 11 oli kirjoilla Helsingin pitäjässä ja kuusi Helsingissä (kahden kaatuneen osalta tietoa ei ole). Sama ilmiö eli Helsingistä pitäjään muuttaneiden kirkonkirjojen jääminen Helsinkiin myös muualla Helsingin pitäjän radanvarren taajaväkisissä yhdyskunnissa (Malmi, Tapanila, Huopalahti, Käpylä jne.) nostaa tilastoissa helsinkiläisten kaatuneitten lukumäärää ja vastaavasti antaa Helsingin pitäjän osalta liian alhaisen luvun.

Helsingissä ja sen lähikunnissa miespuolisista kuntalaisista kaatui noin 0,7 %. Pakinkylässä tämä luku oli 2,3 % (mukaan on otettu vain Pakinkylässä asuneet seitsemän, vähintään 16-vuotiaista kaatunutta ja verrattu sitä Pakinkylän henkikirjan 299 miespuoliseen henkilöön).

Punaisista kaatuneista 34 % oli tai oli ollut naimisissa. Myös Pakinkylän kaatuneista kaartilaisista naimisissa oli noin joka kolmas eli kuusi ja heillä oli yhteensä 14 lasta (tieto puuttuu kahden kaatuneen osalta).

Hämeen rintama: Vilppula, Seppälä ja Lylly

Hämeen rintama oli sodan molemmille osapuolille tärkeä. Joukkojen lukumäärän suhteen sitä voi kutsua sodan päärintamaksi. Rintama kulki Kurusta Ruoveden, Väärinmajan kylän ja Vilppulan kautta Kuorevedelle ja edelleen Kuhmoisiin. Punaiset kutsuivat sitä Pohjoisrintamaksi tai Länsirintaman pohjoisosaksi.

Rintaman sotavaiheet voi jakaa Roseliuksen (2006) mukaan neljään vaiheeseen: 1) rintaman muodostuminen ja punaisten aktiivinen kausi (noin kuusi viikkoa sodan syttymisestä 15. maaliskuuta asti); 2) noin viikon mittainen valkoisten hyökkäysjakso; 3) Tampereen piiritys ja valtaus; 4) punaisten irtautuminen rintamalta.

Taisteluita käytiin tammi-maaliskuussa Vilppulan kirkonky-

län tuntumassa, Ruoveden Väärinmajalla ja Juupajoen Lylyssä. Punaisten tavoitteena oli edetä 25 kilometriä Vilppulan pohjoispuolella sijaitsevalle Haapamäelle, joka oli tärkeä Hämeen, Pohjanmaan ja Keski-Suomen välisten rautateiden risteysasema.¹³³

Pakinkyläläiset osallistuivat Hämeen rintaman tapahtumiin Helsingin punakaartin A-komppanian täydennysmiehinä. Kuulusteluissa esiintyvät paikannimet Lylyn asema (Juupajoella) ja Seppälä (Väärinmajalla). Maaliskuun 4. päivänä Pakinkylän komppaniasta lähti 48 miestä Helsingin A-komppanian täydennyksenä Oskar Puiston johdolla Lylyn rintamalle. A-komppaniasta päällikkönä oli Topias Harju. Komppania oli harjoitellut ampumista ensin Helsingissä ja sitten Tampereella ennen rintamalle menoa.¹³⁴ Operaatioita Vilppulassa johti riihimäkeläinen Erkki Karjalainen. Yleisorganisaattorina Lylyssä oli punaisten tunnetuimpiin sotilasjohtajiin kuulunut Eino Rahja, Lempäälän rintaman ylipäällikkö. Vilppulaan pakinkyläläiset saapuivat 7. maaliskuuta. Siellä oltiin 1,5–2 viikkoa, ja myös pakinkyläläiset osallistuivat koviin taisteluihin Väärinmajassa Seppälän luona.

”Meidät vietiin ensin tänne Helsinkiin ja täältä suoraan Vilppulaan. Meidät liitettiin Helsingin komppaniaan. En muista päälliköitä enää yhtään. Meitä sanottiin keskenämme Pakinkylän komppaniaksi... kun mentiin vaan ja kaikki oli innostuneita, kun kerta vapaaehtoisesti mentiin. Vilppulassa se oli Seppälä, S:n kartano, siellä oltiin 2-3 viikkoa maattiin pakkasessa järven rannalla. Sellainen pieni mökki vain oli siitä ja siellä oli sanitäärit, me miehet olimme avotulilla. Sieltä meidän täytyi perääntyä vähitellen Tamperetta kohden ja siinä sitä aikaa kului. Tampereelle me sitten lopulta tultiinkin. Heti Vilppulassa jouduimme taisteluun. Meidän täytyi perääntyä siitä. Tietysti vähän masensi kun täytyi perääntyä, eihän se niin mukavaa ollut”, muisteli Laino Rantanen.¹³⁵

Pakinkylän punakaartin kuulustelupöytäkirjoissa on maininta Vilppulan rintamalla olemisesta 34 miehen osalta, mikä on jo lähes kolme neljännestä edellä mainitusta 48 Vilppulaan lähte-

neestä miehestä. Vilppulassa mukana olleiden Pakinkylän kaarti-
laisten keski-ikä oli 25. Alle 20-vuotiaita Vilppulassa oli mukana
yhdeksän.

Gösta Laine oli Vilppulassa (eli todennäköisesti Ruoveden
Väärinmajassa) mukana kahdessa eri taistelussa, jotka molem-
mat kestivät puoli päivää. Valkoiset olivat noin 200 metrin pääs-
sä. Punakaarti hyökkäsi, mutta sen täytyi perääntyä. Valkoisia ei
näkynyt koko aikana, ampuivat vain erään mäen takaa. Laine ei
kuulusteluissa kertomansa mukaan nähnyt yhtään valkoista van-
kia eikä ruumista.

Jalmari Partanen oli Lylyn asemalla ketjussa, jossa kaatui
neljä miestä, Pakinkylästä Sulo Nissilä, Oskar Tapola ja Konsta
Kiiskinen¹³⁶. Näistä kolmesta nimellä mainitusta pakinkyläläi-
sestä ja Lylyssä kaatuneesta ei löydy tietoa Suomen Sotasurmat
1914–1922 -tietokannasta tai Tauno Tukkisen selvityksistä.
Nissilän osalta tämä selittyy sekaannuksella hänen veljeen-
sä Augustiin. Sulo Nissilä on Suomen Sosialidemokraatissa
3.1.1920 olleessa kuolinilmoituksessa merkitty ammutuksi Kot-
kassa toukokuussa 1918 ja hänen veljensä August kaatuneeksi
Seppälän rintamalla maaliskuussa 1918. August on kuitenkin
Kotkassa Malmin suojelukunnan teloituttamien ”malmilaisten”
listalla, hän ei siis ole voinut kaatua Seppälässä. Veljesten Sulo
ja August tiedot ovat vaihtaneet paikkaa. Suomen Sotasurmat
1914–1922 -tietokannassa ja Tukkisen selvityksissä molemmat
Nissisen veljekset on merkitty teloitetuksi Kotkassa, mikä siis
tuskin pitää paikkaansa.

Tapola ja Kiiskinen eivät löydy lainkaan mainituista lähteistä,
mutta todennäköisesti kaikki Tampereelle vetäytymisvaiheen ai-
kana kuolleet punaiset eivät muutenkaan löydy Suomen Sotasur-
mat 1914–1922 -tietokannasta. Ei liene syytä epäillä itse paikalla
olleen Jalmari Partasen tietoa. Sekä Konsta Kiiskinen ja Oskar
Tapola löytyvät nimismies Blomqvistin laatimasta Pakinkylän
punakaartilaisten luettelosta.

Vilppulassa haavoittuneita Pakinkylän punakaartilaisia oli useita, ainakin:

- Kalle Kajander oli rintamalla kolme päivää, meni Tampereelle lääkärinhoitoon ja palasi kahden viikon kuluttua Pakinkylään;
- Heikki Merisaari oli ketjussa kolme päivää, jolloin haavoittui pahasti;
- Kalle Ojala haavoittui ensimmäisenä toimintapäivänään sanitäärinä käsivarteen ja joutui sairaalaan;
- Harald Helenius haavoittui 11.3., vietiin Hatanpään sairaalaan ja sieltä 14.3. Helsinkiin Fennian sairaalaan;
- Väinö Johannes Virta;
- Otto Haapa haavoittui Tampereen Ensiapuosaston potilasluetelon mukaan 15.3.

Pohjoisen rintaman murruttua punaiset vetäytyivät Tampereelle melkoisen sekavissa olosuhteissa. Tampere täyttyi hajalle joutuneista komppanioista, joiden miehet etsivät toisiaan, pitivät kokouksia, syyttivät piiriesikuntaa, rintamaesikuntaa ja omia päälliköitään ja vaativat lomalle pääsyä. Useat helsinkiläiset ja turkulaiset osastot lähtivät mitään kyselemättä heti Tampereelle päästyään suoraan kotiin.¹³⁷ Jalmari Partanenkin tuli takaisin Pakinkylään ennen pääsiäistä, kun ”pyysi Pakinkylän joukko eron Tampereelta”.

Kun Eelis Hämäläinen Porvoon maalaiskunnasta¹³⁸ Seppälän, Lylyn ja Korkeakosken taisteluiden jälkeen tuli Tampereelle, ”komppanian päällikkö Oskar Puisto sanoi, että onko kahta sataa miestä, lähdetään Helsinkiin. Puisto oli Pakilan punakaartin päällikkö. Minäkin lähdin mukaan ja meitä oli satoja miehiä, Puiston johdolla tultiin Vesilahden kautta Lempäälään ja sieltä junalla Riihimäelle. Sieltä sai kolmen vuorokauden loman. Karjalainen¹³⁹ lupasi kun sanoin isän kuolleen. Käski jäädä sitten Pakilan kaartiin... Rintamalla ollessa vain sanottiin, ettei pidä sanoa, että on pakolla joutunut, on oltava vapaaehtoinen. Kokouksiin ei ollut

rintamalla aikaa. Lylyn asemalla pidettiin vain kokous, joku puhui halkopinon päällä ”puolustetaanko Lylyn asemaa vai antaako olla?” Yksi sanoi: ”Ei puolusteta.” Se heti ammuttiin. Mutta eihän sitä voitu puolustaa sitten kun tuli panssarijuna... Konekivääri oli komppaniallamme Pohjoisella rintamalla, ei toiminut kuitenkaan. Tykki oli, jolla yritettiin ampua. Ei saatu osumaa navettaan ennen kuin tuli virolainen vapaaehtoinen, joka oli ollut Venäjän rintamalla. Virolainen sai kohta toimimaan.”

Hämeen rintama: Tampereen puolustus, Lempäälä

Tampereen taisteluihin Pakinkylän punakaarti osallistui Lempäälässä eli valkoisten saartorenkkaan eteläpuolella. Tarkoituksena oli murtautua punaisen apujoukon mukana Tampereen puolustajien avuksi. Pakinkyläläiset puhuvat kuulusteluissa Viialan ja Lempäälän rintamista.

Punaisten toimia Lempäälässä johti Eino Rahja. Punaisten joukkojenhallinnasta ja tehokkuudesta kertoo jotain se, että kun Rahja pyysi Helsingistä joukkoja Tampereen avuksi, tuli vastaukseksi, ettei joukkoja ole saatavilla. Rahja matkusti itse Helsinkiin ja onnistui lyhyessä ajassa saamaan kokoon 21 komppaniaa, eli noin 2 000 miestä, jotka lähtivät Lempäälän rintamalle.¹⁴⁰ Näissä joukoissa oli ilmeisesti ainakin osa Lempäälässä olleista pakinkyläläisistä. On mahdollista, että osa Pakinkylän komppaniasta oli tullut Lempäälään jo aikaisemmin.

”Heinolan toisen ison taistelun jälkeen siirrettiin Helsingin hyökkäyspataljoona Lempäälän rintamalle. Samoin Helsingistä lähetettiin jo 1917 harjoitettuja joukkoja, joista mainittakoon miilisiemien, kivimiesten, suutarien, Malmin ja Porvoon komppaniat. Myöhemmin lähetettiin itärintamalta Helsingin Jyryn komppania ja Hyvinkään punakaartin osastot. Iskujouk-

koja olivat myöskin Pakinkylän, rautatieläisten, Maarian, Vähä-Heikkilän ja Helsingin putkityöläisten komppaniat”, muistellee Luhtakanta.¹⁴¹ Myös Tuure Lehén mainitsee tässä yhteydessä Pakinkylän komppanian.¹⁴²

Samaan aikaan kun valkoiset lähestyivät Tamperetta, lähetti Punaisen Kaartin Uudenmaan Piiriesikunta 19. maaliskuuta määräyksen Helsingin pitäjän punakaartilaisille: ”Meille on tullut ilmoitus, että Tikkurilassa ovat useat Punaisen Kaartin miehet kieltäytyneet tottelemasta Esikuntansa antamia määräyksiä. Tällaisen menettelyn lopettamiseksi määrätään, että heiltä on kysyttävä 3 kertaa, lähtevätkö Työväen asian puolesta tappeluun porvareja vastaan ja noudattavatko Punaisen Kaartin Päälystön antamia määräyksiä. Jos he vastaavat kieltäytymällä, on heidät heti riisuttava aseista ja palkka pidätettävä.”*

Suomen punakaartin yleisesikunnasta annettiin 26. maaliskuuta määräys paikallisesikunnille, että miesten oli oltava kasarmeissa koko yö aina valmiina lähtemään tarpeen vaatiessa. ”Kasarmeissa saavat ruveta levolle vaan että ovat joka hetki saapuvilla lähtövalmiina.”¹⁴³

Lempäälän rintamalle Pakinkylästä lähdettiin kiirastorstaina 28. maaliskuuta yötä vasten. Käsky oli tullut Punakaartin Uudenmaan piirin esikunnasta ja lähdössä oli joidenkin, tähän asti lähinnä Pakinkylässä vartiointitehtävissä olleiden kuulustelupöytäkirjojen selostusten perusteella jo pakko-oton tuntua. Miehiä käskettiin Oulunkylän asemalle, haettiin kotoaan, kiväärin oli

* K. E. Jaakkola kertoo julkaisussa Lehtosaari toim. 1929, että Punakaartin Uudenmaan piiriesikunta oli majoittunut entisen senaatin, silloisen Kansanvaltuuskunnan taloon. Sen muodosti kaksi metallityöläistä, kaksi muuraria ja yksi sähkötyöläinen. Piiriesikunta oli etupäässä kansliaesikunta, joka hoiti muonittamiseen, asuntoasioihin jne., mutta järjesti myös joukkojen lähettämistä rintamalle, huolehti joukkojen palkanmaksusta, miesluvusta, aseistamisesta jne. Esikunnan kirjoilla oli lähes 18 000 kaartilasta. Yleisesikunnan kanssa Uudenmaan piiriesikunnalla ei juurikaan ollut yhteyttä, esimerkiksi miesten lähettäminen rintamalle tapahtui yleisesikunnalle edes ilmoittamatta.

saanut vasta pari päivää ennen lähtöä... Vaikka häviöön päättyneiden taisteluiden jälkeen oli kuulusteluissa varmaankin tarkoituksenmukaista korostaa pakon edessä rintamalle joutumista, oli kertomuksissa varmaan peräinkin. Verner Sylvester Rainio mainitsee omassa kuulustelupöytäkirjassaan, että ”vaan ei tullut rintamalle lähetetyksi koska sattui olla poissa sinä ainuana yönä kun sieltä päämajasta pakolla pantiin miehiä lähtemään. Kaikkiaan oli rintamilla noin 80 miestä Baggbölen komppaniasta lähteneitä enemmän osaksi vapaaehtoisesti.”

Miehiä koottiin Oulunkylän asemalle, josta noin 80 miestä lähti Konsta Virtasen johdolla junalla kohti Lempäälää. Kokoamasani Pakinkylän punakaartin matrikelissa on maininta Lempäälän rintamalla olemisesta 76 miehen kohdalla. Lisäksi voitaneen olettaa, että neljä Lahdessa tai Hollolassa vangittua ja vankileirillä ennen valtionrikosoikeuden käsittelyä menehtynyttä olivat mukana Lempäälän rintamalle lähteneessä joukossa. Lempäälän rintamalla olleiden pakinkyläläisten keski-ikä oli 29 vuotta eli useita vuosia korkeampi kuin Vilppulan rintamalla olleiden.

Osa Lempäälän lähteneistä miehistä oli varmaankin ollut mukana jo Vilppulan rintamalla, Lylyssä ja Seppälässä. Kuulustelupöytäkirjojen perusteella vain kahdeksan Pakinkylän kaartilaista olisi ollut sekä Vilppulan rintamalla että Lempäälässä: Karl Wilhelm Grönroos (19 v), Kalle Hanhinen (29), August Nissilä (23 v), Urho Mickelsson (19 v), Gösta Laine (18 v), Jalmari Nyholm (20 v), Eino Sepponen (18 v) ja Kalle Kajander (18 v). Myös kahdeksan Lahden seudulla kaatunutta, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat alle 23-vuotiaita, ovat voineet kuulua tähän nuorten miesten aseelliseen taisteluun valmiiseen joukkoon.

Suurin osa Lempäälään lähteneistä pakinkyläläisistä oli menossa ensimmäiseen taisteluunsa. Asetta he olivat kantaneet aiemmin vain Pakinkylän punakaartin vastuulla olevissa varvartiointitehtävissä ja todennäköisesti saaneet ainakin jonkinlaista koulutusta ampuma-aseen käytössä.

Rintamalle lähdön aiheuttamaa, Pakinkylässä tehtävään vartiointiin syntynyttä miehistövajausta paikattiin yhtä draamatiesesti kuin itse rintamalle lähtöäkin.¹⁴⁴ Samana yönä 28. maaliskuuta, kello puoli kaksi, kaikki Tuomarinkylän kartanon 18 renkiä määrättiin punakaartin kansliaan, jossa komppanianpäällikkö Konsta Virtanen käski liittyä kaartiin. ”Kun vastustelivat, antoi vain jäsenkortit”, kertoi kuulusteluissa Oskar Heinonen. Palkanmaksusta ei puhuttu mitään. Vahtivuorot alkoivat saman tien ja rengit olivat vahdissa ruutikellareilla ja tykkipattereilla. Jo aikaisemmin kaartiin liittyneet, jotka tähän asti olivat saaneet olla kartanon töissä, joutuivat vahtipalvelukseen.

Kuuden päivän kuluttua kartanon pehtori Viktor Thorman kävi pyytämässä miehiä takaisin kartanon töihin, jolloin Oskar Heinonen, Adolf Saarinen, seppä Matti Silmälä ja Kalle Nyberg pääsivät pois. He saivat viedä mukaansa kiväärin, jotka vietiin kartanon konttoriin.*

Jotkut Pakinkylän komppanialaiset taistelivat Tampereella Helsingin maineikkaan A-komppanian riveissä. 17-vuotias renkinpoika Arvid Mikael Janhunen Tomtbackan (Haltialan) kartanosta kävi katutaisteluita Tampereella ja vangittiin 6.4. Pispä-

* Tämä yksityiskohta lieenee hyvä esimerkki alueen kartanoiden ja Pakinkylän punakaartin suhteista. Ne eivät näytä kärjistyneen punaisen vallan aikana, ja valkoisten otettua vallan kartanoiden pehtorit kirjoittivat mainetodistuksia punavangeista ja sitoutuivat ottamaan vapautettavia vankeja töihin.

Tuomarinkylän, Niskalan ja Haltialan kartanot olivat kaikki Jacob Kavaleffin (1870-1936) omistuksessa. Hän opiskeli maataloutta Hallsessa ja Jenassa Saksassa ennen kuin ryhtyi johtamaan Tuomarinkylän tilanhoitoa vuonna 1888. Kavaleff kehitti Tuomarinkylästä yhden Suomen suurimmista maanviljelystiloista, toi Suomeen uusia viljelymenetelmiä, kasvilajeja, maatalouskoneita ja friisiläistä karjaa. Hänellä oli parhaimmillaan 300 lypsylehmää ja hän kasvatti tiloillaan monenlaisia eläimiä. Hän tuotatti siemeniä eri maanosista ja perusti oman koepuutarhan viljelyskasvien siemenkauppaa varten ja vuonna 1905 Helsingin seudun ensimmäisen taimitarhan eksotisille puu- ja pensaslajeille. Kavaleffilla oli Haltialassa myös oma mylly, saha, sähkölaitos ja kiskoyhteys taimitarhaan. Kavaleffin taimitarhasta syntynyt Niskalan arboretum eli puulajipuisto on nykyään suojeltu.

lassa. Ennen rintamataisteluita hän oli tehnyt vahtipalvelusta Pakinkylässä. Hän joutui Tampereen vankileirille, josta vapautui ehdollisen kolmen vuoden tuomion saaneena elokuussa 1918. Tampereella vangittiin myös Vihtori Hakala, Harald Helenius ja Robert Toivonen.

Helsingin A-komppaniassa taistellut V. Koski on muistellut Lempäälän rintaman taisteluista.¹⁴⁵

”Jonkun tunnin levon jälkeen meidät komennettiin Lempäälään, rintaman keskustan oikealle siivelle. Lempäälän rintaman keskusta käsitti rautatien kummallakin puolella olevan alueen, ulottuen kummallakin puolella järveen. Paljon oli joukkoja kerätty kahden puolen rautatietä. Käytettävissämme oli myös panssarijuna ja toista odotettiin saapuvaksi. Rautatien ja Lipon välisellä alueella olivat seuraavat komppaniat: Fredriksbergin rautatieläiskomppania, Pakinkylän, Maarian, Vähän-Heikkilän, Malmin ja Helsingin putkityöläisten komppania sekä Helsingin hyökkäyskomppania. Jokaiselle komppanialle oli määrätty paikkansa.

Saimme määräyksen hyökätä eteenpäin. Koko keskustassa alottivat punaiset joukot hyökkäyksen. Panssarijuna syöksi tulta kahtapuolen rataa ja jalkaväki hyökkäsi sivustoilla. Vihollinen pakeni Lempäälän aseman ja Mattilan pysäkin väliselle alueelle. Punaisten rintamaesikunta asetui Mattilan pysäkin rautatierakennukseen ja viereisiin taloihin siirrettiin lepäävät joukot. Luultiin päästävän jo seuraavana päivänä Tampereelle viemään ammuksia siellä oleville punaisille.

Hyökkäystä emme voineet jatkaa, koska keskusta oli edennyt liian kauaksi sivustoista. Luultiin päästävän jo voittoon, mutta sodassa ei tiedä milloin tulee voittamattomia vastuksia.”

Ei päästy Tampereelle. Tampere kukistui useita päiviä kestäneiden ankarien taisteluiden jälkeen. Myös Lempäälän rintamalla taisteltiin ankarasti, mutta lopulta jouduttiin perääntymään.

Lempäälässä Mattilan pysäkillä pakinkyläläiset olivat lähes neljä viikkoa. Punaisten kannalta kiivaimmat Tampereen saarron murtamisyrietykset tehtiin 31.3. ja 1.4. Näiden päivien taisteluja on usein kuvattu erittäin kiivaiksi ja verisiksi. Pakinkylän kaartista saivat taisteluissa surmansa 18-vuotias Väinö Lindgren, joka kaatui 30.3.¹⁴⁶, tiedustelijana toiminut 22-vuotias Jussi Kajander, kaatui 31.3. ja 40-vuotias platoonanpäällikkö Jalmari Vuorisalo, kaatui 30.3. Sanitääri Anders Viktor Janssonin kuulustelupöytäkirjassa mainitaan hänen korjanneen kaatuneita Lempäälän rintamalla, muun muassa Lindgrenin ja Vuorisalon. Myös Pakinkylän kaartissa toiminut virolaislähtöinen entinen Venäjän armeijan sotilas Oskar Allik kaatui mahdollisesti Lempäälässä.¹⁴⁷

Väinö Lindgrenin ja Jussi Kajanderin ruumiit kuljetettiin Helsinkiin Koleraparakille, josta isä haki Väinön ruumiin. Kuolinilmoituksessa omaiset surevat ”On elämäsi synkkä, jylhä ollut ja surut oli huolenasi ain. Ei tullut kesä Sulle niin kuin muille, tuli kevään jälkeen syksyn synkkä vain.” Taistelutoverit kysyvät ”Kevätlintujen ääntä et kuullut, reippahin toveri, miks’ taistossa kaaduit sä varhain, jäi toverit kaihoten sua kaipaamaan.” Todennäköisesti myös Jussi Kajanderin omaiset hakivat hänen ruumiinsa, sillä hän ei – kuten ei Väinökään – ollut niiden Koleraparakille tuotujen joukossa, jotka juhlallisin menoin 7. huhtikuuta haudattiin Mäntymäen toverihautaan.¹⁴⁸

Pakinkyläläisten majapaikkana Lempäälässä oli Köykän talo. Huolto ja varusteet eivät aina olleet viimeisen päälle: ”Kyllä sitä huoltoa sen verran koitettiin hoitaa, että jotain ruokaa aina saatiin, vaikkei se kyllä aina niin hääviä ollut. Hevosella tuotiin rintaman takaa jotain soppaa ja kalapurkkikin oli joskus siinä mukana ja leipää. Maitoa eikä voita juuri ollut. Kyllä siinä nälkäkin oli, välistä kun oli pitkiäkin aikoja ennenkuin taas sai ruokaa, eikä

siinä koskaan saanut vatsaansa täyteen. Kaikilla oli omat vaat-teet, housut ja pomppatakki, villatakki ehkä kanssa ja joillakin saappaat tai vilttitossut, mitä nyt kullakin sattui olemaan.”¹⁴⁹

Lempäälän joukkojen tarvikehuollosta vastasi osaltaan Viialan punakaarti, joka piti kirjaa toimittamistaan tarvikkeista. Pakin-kylän komppanialle toimitettiin muun muassa seitsemän palaa saippuaa, kaksi litraa kivääriöljyä, 11 askia saapasrasvaa, kolme metriä palttinaa ja kaksi litraa petroolia. Pakinkylän ensiapuostosasto sai kaksi paitaa ja neljät alushousut sekä ”13 mtr. pientä liinaa”.¹⁵⁰

Tampere kukistui 6. huhtikuuta ja tiistaista 9. huhtikuuta läh-tien Lempäälän rintaman taistelut muuttuivat runsaaksi kahdek-si viikoksi asemasodaksi. Gösta Laine kertoi kuulusteluissa tästä vaiheesta: ”kun oli käsky että joka turhanpäiten ampuu saa tehdä ylimääräisiä vahtivuoroja, ei monesti ampunut. Ei myös nähnyt vihollista kun oli joka kerta ketjussa metsässä, ei sanonut näh-neensä vihollista; ampui kyllä joutessaan joitakin laukauksia il-man tarkoitettua maalia, ei ottanut osaa taisteluun, toimitti vain etuvahtipal. Ampui n 50–60 laukausta, osaksi maaliin metsässä, joutui varaketjuun, jossa ei ampunut laukaustakaan, kun oli toi-ssessa eli jälkiketjussa ei tullut ottamaan osaa taisteluun ja ei suu-rempia taisteluita, vain pienempiä kahakoita, joihin otti osaa, ei nähnyt ketään, kuulia vain satoi, joihin vastasi.”¹⁵¹

Lempäälässä oltiin sen verran kauan, että sieltä päästiin lo-mallekin. Muun muassa komppanian päällikkö lähti Pakinky-lään, jolloin päälliköksi tuli pakinkyläläinen, Kallion Konepajalla Helsingissä työskennellyt Taavetti Lähteenmäki. Lempäälässä komppanialla oli myös ”kuularuisku” eli konekivääri. Arvo Hä-mäläinen kertoi: ”konekivääri löytöi siinnä Baggbölen joukossa jossa H:nen lähti rintamalle. Konekivääri jouti Mattilassa oikealle siivelle Virtasen johtoon, itse oli vasemmalla siivellä Vuorisalon johdossa.”¹⁵²

Lempäälän rintamalla oli Pakinkylästä myös ainakin kaksi muonituskomppaniassa palvelutta nuorta naista. 19-vuotias

Martta Kallonen oli huhtikuun alussa saksalaisten ollessa tulossa lähtenyt Pakinkylästä jalkaisin Keravalle, sieltä junalla Riihimäelle ja edelleen Mattilaan, jossa hän oli vähän toista viikkoa. Juuri 20 vuotta täyttänyt Alli Ketovirta – joka oli käynyt punaisen ristin kurssin Pakinkylän sairashuoneella – lähti jo 28. maaliskuuta komppanian mukana keittäjäksi. Sanitäärinä Lempäälässä oli ainakin Anders Jansson, ehkä myös toinen Pakinkylän punakaartin ensiapuosastoon kuulunut Matti Pyhtilä. Ehkä myös Alli osallistui ensiaputoimiin?

Lempäälässä haavoittuivat ainakin:

- Arvo Hämäläinen haavoittui vasempaan käsivarteeseen, jonka johdosta lähetettiin Helsinkiin Fennian hotellin sairaalaan, mistä siirrettiin ”Pakinkylän sairaalaan jossa oleskeli päivät mutta yöt kotona mitään hommaamatta kunnes saksalaiset tulivat”;
- Elis Hinkkanen, 30.3. haavoittui vasempaan käteen, kävi 1.4. sidottamassa haavansa Helsingissä Fennian sairaalassa, mistä vietiin Pakinkylän sairaalaan;
- Gustaf Lindholm tuli tapaturmaisesti ammutuksi oikeaan sääreen;
- Armas Näppi;
- August Nissilä.

Lääkärintodistuksella Lempäälästä kotiin lähtivät myös ainakin Karl Oskar Holmström, Jaakko Mattila ja Antti Niemimäki. Heidän haavoittumisensa tai sairautensa laatu ei ole tiedossa.

Perääntyminen ja Lahden seudun taistelut

Pakinkylän punakaartin ja komppanian tapahtumat huhtikuussa 1918 ovat rekonstruoitavissa kuulustelupöytäkirjojen ja huhtikuun taisteluja koskevien yleisten selostusten pohjalta. Saksa-

laisten vallattua Lahden pakinkyläläiset taistelivat kirjaimellisesti rintaman kahdella puolella: yhtäältä Lempäälässä taistelleet ja sieltä perääntyvät joukot pyrkivät Lahden länsipuolella murtautumaan eteenpäin kohti itää; toisaalta Pakinkylästä saksalaisten tullessa pakoon kohti itää lähteneet ja Lahden jo ohittaneet punakaartin joukot pyrkivät murtamaan saksalaisten Lahden saartorenkaan idästä päin ja avaamaan radan lännestä tuleville joukoille.

Saksalaisten Itämerendivisioona nousi maihin Hangossa 3. huhtikuuta, sitten Tammisaaressa ja alkoi etenemisen kohti Helsinkiä. 12. huhtikuun saksalaiset nousivat maihin Loviisassa, tavoitteenaan Lahti ja punaisten tien katkaiseminen kohti itää.

Punaiset kävivät taistelua aikaa vastaan: ehtiäkö vetäytyä itään ennen saksalaisten ja valkoisten ratkaisevaa hyökkäystä. Jo maaliskuun lopulla Suomen kansanvaltuuskunnan puheenjohtaja Kullervo Manner ehdotti Tampereella pidetyissä päälliköiden kokouksessa, että kaikki voimat olisi vedettävä Kymijoen varsille ja muodostettava sinne uusi lyhyempi puolustusrintama. Tällä toimenpiteellä voitaisiin pitää pakotie avoinna Venäjälle, ellei kyettäisi puolustautumaan. Ehdotus ei saanut kannatusta.¹⁵³

Vaikka ajatus Venäjälle vetäytymisestä ei maaliskuussa saanut kannatusta, monet näkivät punakaartin ”elävän voiman” pelastamisen Venäjälle mahdollistavan työväenliikkeen taistelun jatkamisen myöhemmin.¹⁵⁴

Tampereen kukistuttua Eino Rahjalle annettiin 14. huhtikuuta muutama päivä aiemmin punakaartin ylipäälliköksi nimetyn Kullervo Mannerin määräys huolehtia punakaartin joukkojen siirtämisestä lännestä itään päin.¹⁵⁵ Vetäytyminen Lempäälästä alkoi kuitenkin vasta 25. huhtikuuta. Sitä ennen tilanne oli jo kiristynyt myös Helsingin pitäjässä.

Helsingin pitäjän Punaisen Kaartin Esikunta lähetti 9. huhtikuuta 1918 pitäjän punakaartien esikunnille kiertokirjeen, jossa kehoitetaan ”järjestämään ilmoittautumis tilaisuuden, jossa voitte yksitellen tiedustella syytä miksi eivät ole yhtyneet kaar-

tiimme ja mitä hän nyt toimii? Jos huomaatte, ettei ole mitään estettä kaartiin liittymiseen niin ei muuta kuin riviin vaan, taistelujoukkoomme.”¹⁵⁶

Saksalaisten hyökkäys Helsingin maalinnoitusta vastaan alkoi antautumisneuvotteluiden kariuduttua 11. huhtikuuta. Aamulla 12. huhtikuuta saksalaisten hyökkäys jatkui useampana kiilana. Saksalaisten tavoitteena oli katkaista pohjoiseen johtava rautatie. Kun saksalaiset joukot etenivät Helsingin pitäjässä 11. huhtikuuta jo kirkonkylään, keskittyi punaisten vastarinta Tikkurilan kylään ja asemalle. Tikkurilan puolustus oli pääasiassa juuri linjaan hälytettyä kokematon paikallisjoukkoa. Kun saksalaisten karkikomppania hyökkäsi, punaiset joutuivat omien kotipihojensa ojissa konekiväärien ja pistinten lähes avuttomiksi uhreiksi.¹⁵⁷

Pakinkyläläisistä kuolivat Tikkurilan taistelussa Paavo Mäkinen, 27 vuotta ja Oskar Oittinen, 38 vuotta. Suomen sotasurmat 1914–1922 -tiedoston mukaan Malmilla kaatui 11. huhtikuuta 17-vuotias Kalle (Karl Brynolf) Lindgrén.¹⁵⁸

Pakinkylässä tehtiin johtopäätöksiä: osa katsoi parhaaksi lähteä pakoon, kohti itää, osa päätti jäädä odottamaan mitä tuleman piti. ”Sitten minä jouduin tänne Helsingin ympäristöön Pakinkylän punakaartiin. Sitten oltiin siinä niin kauan, kun saksalaiset valtasivat Helsingin. Minun isäni oli Tuomarinkylässä muonamiehenä. Torppari niminen paikka oli missä venäläisten rakennuttamissa juoksuhaudoissa. Siinä saksalaiset ottivat niin lujille, että minäkin lähdin siitä kalppimaan, en lähtenytkään enään aamulla vaan menin Tuomarinkylän kartanoon töihin kuten muutkin miehet. Se komppania, joka joutui Malmilla saksalaisten kanssa suureen taisteluun, heistä kaatui paljon ja niin olisi käynyt minullekin, jos olisin jäänyt komppanian mukaan. Olin sitten kartanossa työssä juhannukseen asti”, muisteli Eelis Hämläinen.

”Vasta Vantaan rintamalla saatiin tietää, että saksalaisia oli noussut maihin Inkoossa. Se rintama oli vähän arvoitus, kun tä-

män päivän lehdessä oli tietoja, että Oulu, Kemi ja Kokkola on jo antautunut. Sitten Vantaan työväentalolle tuli soitto. Puisto oli ollut sotavankina Saksassa (joutunut Venäjän armeijasta vangiksi kuten Pynnönenkin) ja osasi saksaa. Oskar Puistolle saksalaiset ilmoittivat, että he tulevat kaikki punakaartilaiset tappamaan.”

Pakinkyläläisiä oli Torpparimäen juoksuhaudoissa ketjussa muun muassa Otto Haapa, Lauri Paldan ja Väinö Silmälä. Taisteluun ei saksalaisten kanssa kuitenkaan jouduttu, kun Oskar Puisto määräsi kaartilaiset lähtemään pois Pakinkylästä.¹⁵⁹

Ajuri Karl Lindström kuvaa Pakinkylästä lähtöä kuulustelupöytäkirjassa:¹⁶⁰ ”Keskiviikkoiltana 10.4. ajoi hän noin 20 pakinkyläläistä ja noin 20 nurmijärveläistä Vantaan sillalle, missä kaikki yöpyivät. Seuraavana aamuna piti joukon edetä, mutta siitä ei tullut mitään ja Lindström palasi klo 12 aikaan kotiinsa. Samana iltana klo 9 haki poikansa Gunnarin parakille, sanoen siellä että kaikkien tulisi paeta Malmille. Lindström ja poika menivät yöksi kotiin. Klo 10 perjantai-aamuna tuli Gunnar taas parakilta ja pyysi isäänsä tulemaan parakille, jossa oli 25–30 miestä. Silloin Lindström ja Gunnar piiloutuivat ampumahautaan ja muut pakenivat. Klo viiden aikaan menivät he takaisin parakille, jossa oli edelleen useita miehiä. Lindström lähti sieltä, poika Gunnar jäi muitten kanssa.”

Tästä isä Lindströmin selostuksesta ei ole vaikea lukea rivien välistä isän yritystä saada poika Lindström jäämään Pakinkylään ja poika Lindströmin halu pysyä kaartissa ja lähteä muiden mukana pakomatalle. Gunnar lähtikin ja päätyi lopulta vangiksi Kotkan vankileirille ja edelleen Lahteen, josta hänet vapautettiin heinäkuussa alaikäisenä. Isä Lindström puolestaan otti perjantai-iltana parakilta kolme ja puoli säkkiä korppuja ja neljä vajaata säkkiä kuroja. Kauran hän myi Viljami Vähäkoskelle 50 markasta. Pohjanvuori oli ollut paikalla ja sanonut, että Lindström voi tehdä kuinka haluaa.

Joose And oli vahtivuorossa, kun saksalaiset tulivat. ”Toverinsa Nikander vaati lähtemään pakoretkelle ja siinä oli silloin kaksi

Tuomarinkylän hevosta joista toista pantiin And ajamaan päämajalta kuormattuna porsliineilla ja muilla tavaroilla. Hämäläinen ajoi edellä, And keskellä ja Nikander perässä. Varusmestari Vesa teki kuormat. Hämäläinen, joka oli pakolla otettu kyytiin, saattoi joko Keravalle tai Riihimäelle.”

Karkuun lähdettäessä myös Herman Mattila määrättiin ottamaan omalla hevosella kuorma päämajasta. Kuormiin asetettiin kivääreitä, patruunalaatikoita, vaatteita ja ruokatavaraa.

Pakomatkalke Pakinkylästä lähdettiin 12. huhtikuuta. Ensimmentiin kävellen Keravalle (noin 25 km), ja sieltä ”punaisten karkujunalla” eteenpäin, kohti itää. Matti Manninen oli junassa johdaja ja määräyksen antajana.

Pakinkylästä pakoon lähteneiden osalta tapahtumat etenivät seuraavasti:

13.4. Keravalla miehet, kuormat ja hevoset lastataan junaan. Riihimäellä pakinkyläläiset ilmeisesti jakaantuvat kahteen joukkoon: kuormasto ja pieni joukko miehiä viipyy Riihimäellä useita päiviä, jonka jälkeen he menevät junalla Viipuriin asti, ohittaen Lahden ennen kuin saksalaiset valtaavat sen; pääosa miehistä viipyy Riihimäellä vain vuorokauden yöpyen kansakoululla. ”Vanha Kallonen, ajuri, Baggbölestä erosi tai hävisi tässä pois.”¹⁶¹

Saksalaiset valtaavat Lahden itäpuolella Nastolan Uudenkylän aseman ja katkaisevat radan.

14.4. Panssarijuna N:ro 4 saa käskyn lähteä Riihimäeltä Lahteen ja edelleen Uuteenkylään karkottamaan sieltä saksalaiset ja avaamaan taas radan. Panssarijuna lähtee saattamaan Uuteenkylään lähtenytta joukkojenkuljetusjunaa, jossa todennäköisesti on myös pakinkyläläisiä.

Pakinkyläläiset saapuvat Lahteen, missä he yöpyvät yhden yön työväentalolla.

- 15.4. Punaiset valtaavat Uudenkylän takaisin. ”Malmin, Dickursbyn ja Baggbölen miehet ovat ketjussa”.¹⁶² Mikko Kokko kirjoittaa muistelussaan ”malmilaisista”, mutta edellä olevan lainauksen perusteella joukkoon kuuluivat myös pakinkyläläiset. ”Annoin malmilaiselle komppanialle kaartomääräyksen vasemmalta. Tykkipatterille ja panssarijunalle annoin määräyksen avata »hirmutulen» joka torvesta ja eri etäisyydelle. Lisätyn tykkitulen avaamisesta oli kulunut 40 minuuttia, kun annoin määräyksen liikkua eteenpäin koko rintamalla. Malmilaisen joukon tekemä kaartoliike aiheutti sen, että lahtarit joutuivat kolmelta suunnalta kohdistetun tulen alle. Panssarijuna teki nyt tehtävänsä myös reilusti tehden tietä rataa pitkin. Ja niin me pojat aivan tuokiossa otimme saksalaisilta kalliioleikkauksen. Siihen oli heidän täytynyt jättää kaikki kenttäyhteysjohdot ja täysinäiset soppa- ja puurokattilat.”¹⁶³

Uudenkylän taisteluissa kaatui ainakin 26 punaista. Pakinkylän komppaniasta kaatuivat 15. huhtikuuta August Nikander, 42 v ja Adolf Eriksson, 32 v. Pakinkylän komppania oli komppanianpäällikkö Virtasen johdolla osaksi ketjussa, osaksi radalla patrullina. Virtanen kertoo ”ylijohtajana” olleen venäläisen upseerin. ”Päällikkö miliisi O. Puisto kulki ratsunselässä siellä edes takaisin. Venäläinen upseeri antoi määräyksiä. Näki että Uudessa kylässä oli kaksi tykkiä panssarijunassa. Sanoo että kyllä ainakin 60 Pakinkylän joukko oli Uutenkylän ja Nastolan taistelussa.”¹⁶⁴

Pakinkylän punakaartista kokoamassani matrikkelissa on tiedossa vain 19 nimeä, jotka olivat mukana Uudenkylän

taisteluissa. Tämä on huomattavasti pienempi luku kuin edellä mainittu 60 hengen joukko. Näiden 19 miehen keski-ikä oli 32 vuotta eli korkeampi kuin Vilppulan tai Lempälän rintamalla olleiden.

16.4. Pakinkylän miehet jäävät turvaamaan Uudenkylän asemaa viikon ajaksi asuen junavaunuissa.

19.4. Saksalaiset valtaavat Lahden ja Hollolan Villähteen.

20.4. Pakinkyläläiset jatkavat Uudenkylän turvaamista ja/tai osallistuvat Villähteen taisteluun. Punaiset valtaavat Villähteen takaisin.

Pakinkylän kuormasto ja sen mukana olleet miehet saapuvat Viipuriin, missä he ovat toista viikkoa. Mukana seurasivat muun muassa Herman Mattila ja Kalle Hakala hoidossaan neljä hevosta.

21.4. Pakinkylän komppania plutoonapäällikkö Otto Siekinen antaa Viipurissa Pakinkylän ja Gottbyn (Käpylän) esikuntien puolesta Reino Blomqvistille valtakirjan ”tiedustelemaan joukkomme asemasta ja olinpaikasta Villahten (Villähteen) rintaman osalta. Joten pyytämme Viipurin Esikuntaa antamaan tälle paperille tunnustuksensa.”¹⁶⁵

Taistelussa rautatiestä punakaarti joutuu yhä ahtaammalle: Hyvinkää menetetään 21. huhtikuuta ja Riihimäki seuraavana päivänä. Huhtikuun 23. päivänä valkoiset katkaisevat Viipuri-Pietarin radan.

23. huhtikuuta punakaarti aloittaa Lahden takaisinvaltausyritykset. Lahden kautta kulkeva rautatie oli ainoa realistinen pakkotie itään ja rautatien valtaaminen takaisin siksi välttämätöntä.

Huhtikuun 24. päivänä perääntyminen Lempäälästä vihdoinkin alkaa – liian myöhään, kuten pian selvisi. Pakinkyläläiset lähtivät illalla yhdeksän aikaan jalan maantietä pitkin Toijalaan, jonne tultiin aamuyöllä. Toijalasta päästiin parin tunnin kuluttua junalla Hämeenlinnaan. Kuormasto kulki maantietä pitkin. Hämeenlinnassa oltiin kasarmissa pari yötä, jonka jälkeen saksalaisten vallattua Hämeenlinnan 26. huhtikuuta perääntyminen jatkui kelirikkoisia maanteitä myöten (ainakin jotkut polkupyörillä) Tuuloksen, Kosken (jossa yövyttiin 1–3 yötä) ja Lammin kautta Hollolaan ja Lahteen päin. Matka kesti 3–4 päivää ja ”joukkoa oli tällöin jo maantiet täynnä”.¹⁶⁶ ”Hämeenlinnasta komppanian piti lähteä Lahteen avustamaan siellä olevia punakaartilaisia”.¹⁶⁷

Muutaman päivän ajan pakinkyläläisiä on molemmilla puolella Lahtea yrittämässä läpimurtoa. Tapahtumat kulkivat seuraavasti:

27.4. Lempäälästä peräytyvät pakinkyläläiset kulkevat Kosken (Hämeenkoski) kautta lännestä kohti Lahtea.

Lahden itäpuolella punaisten joukot vetäytyvät Villähteestä ja Udestakylästä Kausalaan (Lahti–Kouvola-radan varrella oleva Iitin kirkonkylä). Pakinkyläläiset ovat Kausalassa 3–7 päivää majoittuneena junavaunuissa.

28.4. Punaiset jatkavat lännestä käsin Lahden takaisinvaltausyrityksiä. Pakinkylän Valter Grönberg kaatuu Hollolassa. Todennäköisesti osa pakinkyläläisistä on jo ehtinyt mukaan Lahden takaisinvaltausyrityksiin. Parikin pakinkyläläistä mainitsee kulkeneensa Hämeenlinnasta Lahteen ”etupäässä” tai muita ennen.

Hämeenlinnasta viimeisten joukossa perääntyvät punakaartilaiset joutuvat valkoisten kanssa taisteluun Tuuloksen Syrjäntaassa (28.–29.4.). Pakinkylän kaartilaisista vain

Väinö Vihtori Haapanen mainitsee kulkeneensa Hämeenlinnasta Hollolaan Tuuloksen Syrjäntaan ja Kosken kautta. Asiakirjojen perusteella ei selviä osallistuiko hän tai jotkut muut pakinkyläläiset Syrjäntaan taisteluun. Johan Artur Himberg mainitsee kulkeneensa Lahteen Lammin kautta.

Viipuri antautuu valkoisille.

- 29.4. Pakinkyläläisten vetäytyminen lännestä kohti Lahtea jatkuu ja punakaarti jatkaa Lahden takaisinvaltausyrityksiä.

Viipurissa olleet pakinkyläläiset palaavat viimeistään tällöin Kouvolaan.

- 30.4. Saksalaisten aloittavat voimakkaan hyökkäyksen Lahdessa. Hans Kalm saapuu joukkoinen Hatsinaan ja Hollolan kirkokylään. Historioitsija Hannu Takalan luonnehdinnan mukaan ”merkityksettömissä pikkukahakoissa”¹⁶⁸ ja niiden jälkiselvittelyissä kaatuu tai teloitetaan 30.4.–1.5. enemmän pakinkyläläisiä kuin missään muussa kevään 1918 taisteluissa. Kuulustelupöytäkirjoissa yksikään pakinkyläläinen ei mainitse antautuneensa valkoisille. Eikö ”pikkukahakasta” saatu lainkaan antautuvia vankeja vai eikö heistä kukaan jäänyt henkiin kertomaan antautumisesta?

Hollolassa punaisten joukot hajaantuvat.

Lahden itäpuolella punakaarti vetäytyy Kausalasta Kouvolaan.

- 1.5. Lännestä perääntyneet punakaartilaiset antautuvat saksalaisille.

Pakinkyläläisiä antautui Hollolan kylistä ainakin Vesalassa, Herralassa ja Okeroisissa. Ylipäänsä Hollolassa, ”Lahden lähellä” ja ”Lahdessa” antautui kuulustelupöytäkirjojen mukaan Pakinkylän komppaniasta ainakin kuutisenkymmentä kaartilasta. Lähteenmäen johdolla oli Okeroisten pysäkillä vielä ”noin parikymmentä miestä pakinkyläläisiä (Baggböle). Okeroisista Jalkarantaan, jossa yksi yö, sitten taas Hämeenlinnaan päin.” Kaikki pakinkyläläiset kertovat antautuneensa ja luovuttaneensa aseensa saksalaisille.

Pakinkylän punakaartista kaatuivat Lahden taisteluissa tai teloitettiin välittömästi sotatoimien päätyttyä Lahdessa tai Hollolassa Juho Svante Palin (14-vuotias), Walter Edvard Grönberg (15-vuotias), Aarne Erland Eriksson (16-vuotias), Onni Richard Sinisalo (16-vuotias), Wäinö Waldemar Ekberg (22-vuotias), Johan Emil Heinäranta (19-vuotias), Sulo Edvard Heinäranta (21-vuotias) ja Johan Viktor Lehmusvaara (41-vuotias). Kahden kuolinpaikaksi on merkitty Lahti, yhden Lahden rintama ja muiden viiden Hollola, joista kolmen kuolinpaikaksi on vielä tarkennettu Hatsinan kylä.

Kuten Jaakko Paavolainen¹⁶⁹ on todennut, voi olla vaikeaa välttää sekaannuksia teloitettujen ja kaatuneiden välillä. Näin on pakinkyläläistenkin kohdalla Lahden taisteluissa.

Suomen Sotasurmat 1914–1922 -tietokannassa Palin ja Sinisalo on merkitty murhatuiksi eli teloitetuiksi. Eriksson ja Grönberg on Sotasurmat-tietokannassa merkitty kaatuneiksi, mutta Suomen Sosialidemokraatissa 3.1.1920 Helsingin pitäjän sos.-dem. Kunnallisjärjestön julkaiseman, koko etusivun kuolinilmoituksen ”Kansalaissodan myrskyissä ja mainingeissa sortuneista työläisistä Helsingin pitäjässä” mukaan Eriksson murhattiin Hollolassa Hatsinan kylässä ja Grönberg murhattiin Hollolassa.

Ekberg on merkitty kaatuneeksi sekä Sotasurmat-tietokannassa että Suomen Sosialidemokraatin ilmoituksessa. Lehmusvaaran kohtalo on erikoisempi: Sotasurmat-tietokannassa on

huomautus, että papintilaston mukaan Lehmusvaara olisi lähtenyt 28. huhtikuuta Hollolasta Helsinkiin. ”Sen jälkeen ei tietoa.” Lehmusvaara on ensin merkitty kadonneeksi ja Valtiorikosasiain tiedusteluosaston Luettelossa C 15.9.1918 häntä haetaan punakaartin esikunnan jäsenenä. Tietokantaan hänet on päädytty merkitsemään kaatuneeksi.

Hollolan Hatsinan kylässä punaisia vastassa olivat siis Kalmin joukot, joita on luonnehdittu myös valkoisten lentäviksi osastoiksi. Hatsinan kylän tienoilla käydyn taistelun yhteydessä vangit vietiin Hollolan kirkolle¹⁷⁰, jonne majuri Kalm asetti ”kenttäoikeuden”, joka ilmeisesti jakoi kuolemantuomioita kymmenittäin, ellei sadoittain; Hollolan pitäjän alueella teloitettiin Paavolaisen mukaan ainakin noin 200 henkeä.¹⁷¹ Heidän joukossaan saattoivat olla 14-vuotias Juho Svante Palin, 15-vuotias Walter Edvard Grönberg, 16-vuotias Aarne Erland Eriksson ja 16-vuotias Onni Richard Sinisalo.

Onni Richard Sinisaloon äiti Anna Sofia Sinisalo haki oikeuskanslerille 28.7.1919 saapuneella kirjeellä selvyyttä poikansa kohtaloon ja ”pyytää toimenpiteitä että saisi kuolintodistuksen pojastaan, jotta voisi hänet haudata kirkkomaahan”. Hollolan piirin nimismiehen Hatsinan kylän Metsä-Tikkalan talossa asiassa laatiman poliisitutkintapöytäkirjan mukaan Rouva Sinisalo oli kannellut Oikeuskanslerille, ettei ollut saanut todistusta siitä, että hänen poikansa on haudattu Hollolan pitäjän Hatsinan kylässä olevan Metsä-Tikkala -nimisen talon navetan viereen. Poliisikonstaapeli K. Mäkisen todistuksen mukaan ”Hatsinankylässä ei minkäänlaista ampumista kapinan jälkeen tapahtunut ampuminen mikä tapahtui oli Hatsinassa tapahtunut sinä tiistai iltana yöllä ja keskiviikko aamuna jolloin Valkoiset saapuivat Hollolaan nimittäin aivan kapinan aikana... ainoastaan oli Majuri Calmin esikunta kulkenut mukana... ja luultavaahan on ettei sodassa voi olla eri vihollispuolilla toisistaan mitään kirjan pitoa vaan omista joukoistaan.. ja tutkimuksissa täällä ei voi mihinkään parempiin

tuloksiin päästä.” Oikeuskanslerin päätös oli, että ”kun Onni Rikhard Sinisalonen kohtalosta ei ole voitu saada luotettavaa tietoa, ei sama kirjoitus aiheuta enempää toimenpidettä”.¹⁷²

Esko Kokkonen muistelee, että valkoiset olivat ampuneet Onnia jalkaan. Onni pakeni erääseen mökkiin, mutta hänet löydettiin sieltä, vietiin mökin eteen pikkuisen matkaa ja ammuttiin. Sotien jälkeen veli Toivo meni äitinsä kanssa hakemaan ruumiin, joka oli haudattu puolen metrin syvyyteen, ja toivat sen Malmin hautausmaalle.¹⁷³

Antautuneet punaiset vietiin ”Lahden niitylle” ja sieltä edelleen vankileireihin. Punaisten rautatieyhteyden katkettua Lahden menetyksen jälkeen oli Hollolaan kertynyt jo tuhansia ihmisiä. Lahden seudulla vangittujen – sekä sotilaiden että siviilien – määräksi on arvioitu 15 000–30 000 henkeä. Asiakirjoista ei tule esille, että ”Lahden niityllä” eli Fellmanin pellolla olisi ollut Pakinkylästä muita kuin komppaniassa olleita. Tämä onkin uskottavaa: Pakinkylästä pakoon lähteneet olivat jo ehtineet Lahden itäpuolelle eivätkä jääneet Lahden sumppuun.

Lahden itäpuolella olleiden pakinkyläläisten osalta sisällissodan viimeisten päivien tapahtumat kulkivat seuraavasti:

2.5. Punakaarti saa käskyn vetäytyä Inkeröisiin (noin 25 km Kouvola etelään), Kouvola tyhjennetään.

3.5. Peräytyminen kohti Kotkaa jatkuu.

4.5. Valkokaarti tulee Kotkaan. ”Kaikista ’rauhantoimikunnan’ kanssa tehdyistä sopimuksista huolimatta porhalsi lahtarijuna Kotkan asemalle jo toukok. 4 p:nä klo 10 aamulla, riisuttuaan ensin joukkojamme aseista Inkeröisissä ja Kymminlinnassa... Heti asemalla alkoi aseidenriisunta ilman mitään vastustusta.”¹⁷⁴ Monet pakinkyläläiset mainitsevat antautuneensa Kotkan rautatieasemalla, myös Herman Mattila ja

Kalle Hakala hevosineen (mukana myös Tuomarinkylästä otetut). Kuuden pakinkyläläisen kohdalla mainitaan vankileiriksi Kyminlinna, josta heidät siirrettiin Riihimäen vankileirille. Muut pakinkyläläiset (ne, joita ei teloitettu) siirtyivät Haminan kautta Tammisaaren vankileirille. Olivatko nämä kuusi vangittu muualla kuin rautatieasemalla? Toisaalta Kotkan vankileiri tunnettiin myös nimellä Kyminlinnan vankileiri, ehkä leiri vain kirjattiin Riihimäellä tällä nimellä.

Pakinkylään jääneet

Helppoa ei ollut Pakinkylään jääneilläkään. Johan Salmi kirjoitti kansliassa kulkulupalippuja vielä 12. huhtikuuta kaksi tuntia, mutta lähti pois, kun kerrottiin, että saksalaiset ovat tulossa. Salmi jätti kiväärinsä punakaartin vahtiparakkiiin ja oli kotonaan, kunnes ilmoittautui nimismiehelle ja pidätettiin seuraavana päivänä 15. huhtikuuta.¹⁷⁵

Aares Maaheimo muistelee:

”Kun sitten saksalaiset joukot tulivat auttamaan valkoisia ja nousivat maihin Helsingissä ja Hangossa, oli järkytys punaisten puolella valtava, sillä hirmuinen oli saksalaisten maine. Olimme kellarissa paossa, kun laivatykistö tulitti punaisia pakenevia joukkoja. Ja niin alhaalta menivät kranaatit, että koivuistamme varisi huomattava määrä oksia.

Vielä enemmän pelkäsimme, kun saksalaisten joukot ja hevoskolonna ohitti Pakilan [Pakinkylän] matkalla sisämaahan ja partiot poikkiesivät joka huvilaan, mutta käyttäytyivät kurinalaisesti, etsiessään hevosia.

Taistelujen rauhoituttua meille tuli monena yönä, kun olimme äidin kanssa kahdestaan, suojeluskuntalaisia. Ne löivät kiväärinperällä ovelle kahden – kolmen aikaan yöllä ja

tulivat tarkastukselle. Meidän rakennuksemme oli takavarikoitu valtiolle ja kaikki huonekalut inventoitu. Meillä oli kuitenkin 20 litran maaliöljykanisteri vintillä. Äiti istui sen päälle ja niin se jäi huomioonottamatta. Meillä oli siitä pieni tulonlähde...

Muutoin aika tästä eteenpäin oli meille hyvin vaikeaa. Käyntejä oli toistunut melkein päivittäin. Meille ei jäänyt mitään, eikä meillä ollut mitään. Se, mikä lopulta tuli meille eteen, oli nälkä. Helsingistä ei saanut mitään. Kaikki ruohot, kaikki nokkoset, kaikki syötiin, mitä hiukankaan voi olla. Kerran saimme ostaa Elannosta säkillisen ruisjauhoja. Mutta siinä oli jotain kalkkia tai muuta sellaista joukossa, joten sitä ei voinut käyttää lainkaan ravinnoksi.

Sitten lähdimme äidin kanssa Karkkuun. Siellä oli kaksi taloa Alanen ja Katajisto, meidän sukulaistaloja, joissa olimme ennenkin käyneet. Mentiin ja kysyttiin, saisimmeko ostaa vähän leipää. Ei meille myyty, koska olimme sieltä punaiselta alueelta. Ja niin me tulimme vesi silmissä takaisin. Ei saatu mitään.”¹⁷⁶

Itärajan yli siirtyneet

Suuri osa Punaisen Suomen johtoa saapui viiden suomalaisen pakolaislaivan saattueessa Viipurista Pietariin 26. huhtikuuta. Vähäisempiä pakolaisjoukkoja tuli junalla ja laivoilla Turusta, Helsingistä, Kotkasta ja Viipurista. Suurin osa pakolaisista kuitenkin ylitti rajan Karjalan kannaksella.

Venäjälle tuli jopa 13 000 suomalaista, joista monet palasivat kotiin sotatoimien asetuttua. Pietariin arvioitiin jääneen 6 000 pakolaista. Kun Karjalan ja Muurmannin pakolaiset lasketaan mukaan, Suomen sisällissota kasvatti Venäjän suomalaista väestönsä arviolta 10 000 hengellä. Myöhemmin kesällä ja syksyllä

Suomesta tuli vielä joitakin kymmeniä vankileireiltä karanneita.¹⁷⁷

Pakinkyläläinen kansanvaltuuskunnan liikenne- ja postiasiain valtuutettu Emil Elo oli Venäjälle siirtyneiden joukossa. Pakinkylään kaartilaisista Oskar Puisto ja Väinö Silmälä pakenivat Riihimäen vankileiriltä, ylittivät itärajan Kainuussa ja liittyivät Muurmannin legioonaan. Myös Urho Dahlbom karkasi vankileiriltä ja siirtyi Norjan kautta Pohjois-Amerikkaan. Itärajan taakse pakeni viilaaja Kaarlo Gustaf Takala, Huvilatie 11. Hän kuoli vuonna 1928 Leningradissa.¹⁷⁸ Oliko rajan taakse pakoon päässeitä pakinkyläläisiä muitakin, siitä ei ole tietoa.

Monet suomalaiset punakaartilaiset liittyivät Venäjällä puna-armeijaan joko suoraan tai elokuussa 1918 perustetun Suomen Kommunistisen Puolueen järjestämien kutsuntojen kautta. He osallistuivat vuosina 1918–22 sisällissodan taisteluihin eri puolilla Venäjää. Vaikka puna-armeijaan perustettiin melko nopeasti ns. kansallisia, suomalaisia joukko-osastoja, joihin suurin osa suomalaisista pyrittiin keskittämään, huomattava osa suomalaisista palveli suurempina tai pienempinä ryhminä myös venäjänkielisissä joukko-osastoissa.¹⁷⁹

Punaisia Suomenlinnan vankileirillä.

6

”Ammuttu tai muuten kuollut” – Teloitukset ja vankileirit

Oulunkylä, Pakinkylä 9.5.1918

Hämeenlinnan tutkintotuomarille!

Pyydämme ystävällisemmin lähettämään pidätetyn neiti Alli Emilia Ketovirran Oulunkylään (Helsingit pit.) seurahuoneelle sijaitsevaan vankileiriin. Täällä hänet tunnetaan ja on tämä hänen kotipaikkansa.

Emilia Ketovirta, äitinsä

Hän sijaitsee Hämeenlinnassa Kivikasarmi, puurakennus no 5, 2 kerros

Harva nykyinen oulunkyläläinen varmaan tietää, että Oulunkylän seurahuone toimi vuonna 1918 myös ”vankileirinä”, vankilana. Oulunkylän suojeluskunta keräsi sinne vangitsemiaan ja vankileireiltä kuulusteltavaksi tuotuja Pakinkylän, Oulunkylän ja Käpylän punakaartilaisia ja muita punaisiksi seudulla tunnettuja. Tämä aikoinaan kylpylänä ja ravintolana ja sen jälkeen asuinkäytössä ollut rakennus on nykyään kaupungin ylläpitämä asukastalo.

Emilia Ketovirta ei ollut ainoa äiti tai vaimo, joka toimi lapsensa tai miehensä pelastamiseksi.

Ompelija Hilda Helenius (kuulustelupöytäkirjassa virheellisesti Tilda), jonka mies Johan Helenius ja 15-vuotias poika Klaus Gunnar olivat Pakinkylän kaartilaisia, oli tullut ”asialle” nimismiehen kansliaan ja joutui pidätetyksi sopimattoman käyttäyty-

misen vuoksi. Hilda sai varoituksen ja hänet vapautettiin seuraavana päivänä. Mahtoiko ”sopimaton käytös” kuitenkin vaikuttaa siihen, että nimismies vapautti Johan Heleniuksen?¹⁸⁰ Klaus Gunnar oli Lempäälästä perääntyneiden kaartilaisten joukossa ja joutui 1.5. vangiksi Lahden edustalla. Hän sai ehdollisen kolmen vuoden tuomion 13. elokuuta, odotettuaan asiansa käsittelyä Riihimäen vankileirillä yli kaksi kuukautta.

Juho Partasen vaimo ja Juho Jalmari Partasen äiti Hilma Partanen lähetti kirjeen tutkintotuomarille Tammisaaren vankileirille:

”Herra tutkiatuomari

minä tahton ilmoita etä minun miäheni Johan Partanen ja poikani jalmar Partanen ovat sytömät sen asen jon ka jalmar oli ostanu sejai kotijo kun lähtivät pakon minun piäni poikani Yrjö 11 vuoten vanha oli viäny sen kivarin kallarin ja pilotannu ja eihän ymmartäny etä seoli värin setay ty

Hilma Partanen”¹⁸¹

Kotkassa Malmin suojeluskunnan toimesta teloitettun Lauri Paldanin vaimoa, Ruovedellä 1886 syntynyttä Vieno Pauliina Paldania kohdeltiin tylästi. Kohteluun saattoi olla yhtenä syynä, että hän oli kansanedustajana ja toimittajana toimineen, sosiaalidemokraattisen puolueen johtoon kuuluneen Yrjö Mäkelinin sisar. Vieno Paldan joutui valtiorikosoikeuteen, jossa syyttäjä vaati rangaistusta avunannosta valtiorikokseen, mutta Suomenlinnassa annetussa valtiorikosoikeuden päätöksessä 32/582 ”nähdessä mitä asiassa on selville käynyt, katsoi oikeus 18.11.1918 oikeaksi vapauttaa hänet ja päästää heti vapaalle jalalle.”

Vieno Paldan oli vangittu 14. toukokuuta Pakinkylässä ja lähetetty Helsinkiin 21.5. Kuulustelupöytäkirja tehtiin 6.6. mutta Vieno joutui siis odottamaan yli viisi kuukautta ennen kuin sai vapauttavan tuomion. Ja kolme lasta, joista nuorin oli vasta yh-

deksän kuukauden ikäinen, joutuivat siksi ajaksi lastenkotiin. Paldanit olivat muuttaneet Pakinkylään syksyllä 1912 ja liittyneet syksyllä 1917 Pakinkylän työväenyhdistys Salamaan. Vieno ei ollut punakaartissa.

Vangitsemiseen johtaneet tapahtumat olivat seuraavat: Vienon käydessä 12. toukokuuta Oulunkylässä neiti Eine Ketovirran kanssa, kertoi hän tälle eräästä tapauksesta sanoen, että oli yksi työmies ja yksi lahtari. Kun Vieno vangittiin, kuulustelussa sanottiin, että lehtori Vikman oli kuullut, että vangittu oli käyttänyt nimitystä lahtari.

Suojeluskunnan 3.7.1918 päivätyssä lausunnossa Vienoa luonnehditaan kiivaaksi ja yllyttelijäksi ja hänen miestänsä Lauria ”hyvinkin kiihkoiseksi” ja A-osaston rintamamieheksi Lyllysä. Suojeluskunta katsoo Vienon ”rikokseksi”, että ”vakuuttanut usiammalle sodan loputtua että uudelleen punaset pääsevät valtaan. Erinomaisen hävytön suustaan, vaikka kyllä paljon lukenut ja asioissa hyvin selvillä.”

Äggelbyn eli Oulunkylän suojeluskunnan tutkintolautakunnan Oulunkylän seurahuoneella laaditussa pöytäkirjassa nojataan suojeluskunnalle tullessiin raportteihin: Suojeluskuntalaisen Gustaf Anderssonin mukaan Vieno Paldan oli vastustanut pidätystä väkivaltaisesti ja nimittänyt hallitusta laittomaksi ja että olot muuttuvat, kun laillinen hallitus palaa valtaan. Tätä ennen Paldan oli Berggrenin kaupan ulkopuolella puhunut ”lahtareista” hyvin katkeraan sävyyn. Kun Paldan kieltäytyi sanomasta nimeään, seurasi Andersson häntä Pakinkylään ja otti selvää hänen nimestään ja missä hän asui. Anderssonin mukaan Paldan olisi agitoinut kutsuntoja vastaan Venäjän vallan aikana ja väittänyt, että porvarit olisivat ostaneet Eugen Schaudmanin ampumaan Bobrikoffin. Paldan oli väittänyt voivansa todistaa, että lahtarit olivat järjestelmällisesti murhanneet punakaartin sairaanhoitajia ja että porvarilliset virkamiehet sabotoivat elintarvike- ja muissa asioissa. Paldan oli kehottanut ”lahtareita” tappamaan hänet ja

hänen lapsensa tyydyttääkseen verenhimoaan ja syyttänyt Oulunkylän elintarvelautakuntaa, että se olisi ryövännyt pakinkyläläisiltä maidon, joka heille kuului. Anderssonin yhteenveto oli, että Paldan ilman epäilystä on taitava ja fanaattinen agitaattori, joka siksi pitää vangita ja samalla sijoittaa hänen kolme lastaan lastenkotiin.

Vieno Paldania tultiin vangitsemaan kuuden suojeluskuntalaisen voimin. Myös he antoivat tutkintolautakunnalle raporttinsa. Tutkintolautakunnan edessä Paldan myönsi perin hermostuneensa ja pelänneensä lastensa kohtaloa, jonka tähden ja kun häneen käytiin käsiksi, hän rupesi vastustamaan. Paldan ei varmasti muista kutsuneensa suojeluskuntalaisia ”lahtareiksi”, mutta jos niin oli käynyt, oli ”syynä ylen kiihtynyt mielentila, johon oli pidätysvaatimuksen tähden joutunut”. Tutkintolautakunta päätti, että ”koska vaimo Vieno Paldan on tehnyt itsenä syypääksi nykyisen laillisen hallituksen moittimiseen, on hän lähetettävä Helsinkiin läänin maaherran tämän kuun 4. päivänä julkaiseman kuulutuksen mukaan asianomaisen tutkintotuomarin enempää käsittelyä varten”.¹⁸²

Vankileirien perustaminen

Sisällissodan päätyttyä huhtikuussa 1918 oli vangittuja punakaartilaisia kaikkiaan Suomessa noin 80 000. Heistä noin 13 500 menetti leirillä henkensä teloitettuna, nälkään tai tauteihin. Varsinaisissa taisteluissa oli kaatunut runsaat 8 000 punaista.¹⁸³ Sisällissodan jälkeinen punavankileirien murhenäytelmä syntyi, kun valkoinen hallinto halusi pitää vangitut punakaartilaiset ja monet muutkin punaiseksi tunnetut vangittuna, kunnes heidät oli tutkittu ja tuomittu. Siinä oli myös kosta ja halua ehkäistä työväenliikkeen uutta nousua.

Senaatin ja vankeinhoitoviranomaisten kesken sovittiin, että

sotilasviranomaiset hoitaisivat ja sijoittaisivat vangit. Ylipäällikkö C.G.E. Mannerheimin päiväkäskyllä 23.4.1918 perustettiin päämajan alainen sotavankilaitos. Vankien vartioiminen oli aluksi suojeluskuntalaisten tai valkoisen armeijan joukko-osastojen tehtävänä, mutta vähitellen tulivat tilalle sotaväestä muodostetut vartiopataljoonat.

Vankien sijoituspaikkoja oli aluksia useita, sillä kaikki mahdolliset sotavankiloiksi kelpaavat rakennukset ja venäläisten jättämät kasarit tarvittiin käyttöön. Toukokuun puolivälissä vankileirejä oli 61. Kun valtiorikosvangeista huolehtiminen syyskuun 15. päivänä siirtyi siviilivankeinhoitolaitokselle eli vankeinhoitohallitukselle ja siten oikeusministeriön alaisuuteen, oli vankileirejä enää kymmenen: Suomenlinna, Hämeenlinna, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Riihimäki, Tammisaari, Tampere, Turku ja Viipuri. Samalla vankileireistä tuli pakkotyölaitoksia ja valtiorikosoi-keudessa tuomitut vangit muuttuivat kuritushuonevangeiksi. Vuoden 1919 kuluessa lakkautettiin Suomenlinnan, Tampereen, Viipurin, Hämeenlinnan ja Lahden pakkotyölaitokset. Riihimäki lakkautettiin 1921 ja Turku 1923. Ainoaksi valtiorikosvankien säilytyspaikaksi jäi tällöin Tammisaaren pakkotyölaitos, joka toimi myös 1920- ja 1930-lukujen poliittisten vankien leirinä.

Sisällissodan päättyessä huhti-toukokuun vaihteessa 1918 pakinkyläläisiä ja Pakinkylän punakaartilaisia vangittiin lähinnä kolmella eri seudulla. Niistä 158 pakinkyläläisestä / Pakinkylän punakaartilaisesta, joista kuulustelupöytäkirjojen perusteella tiedetään vangitsemispaikka, Lempäälän rintamalta perääntyneitä kaartilaisia vangittiin Hollolassa 28, Lahdessa 31 ja muulla 5 eli yhteensä 64 kaartilaista. Kotkassa vangittiin 41 Pakinkylästä ”karkujunalla” saksalaisia pakoon lähtenyttä, Lahden ja Kouvolan välillä rataa itään päin auki pitänyttä, ja lopulta Kotkaan päätynyttä kaartilaista. Kotiseudulla pidätettiin 40 Pakinkylän kaartilaista. 13 kaartilaista pidätettiin muualla: neljä Tampereella, kaksi Viipurin seudulla sekä seitsemän ”omin luvun eron kaar-

tissa ottaneita”, yksi Luhdinmäessä, neljä Forssan Mustialassa, yksi Iitissä ja yksi Riihimäellä.

Pakinkyläläiset joutuivat pääasiassa kolmelle leirille: parikymmentä vankia Tammisaareen, pääosin Kotkassa vangittuja ja Hamminan vankileirin kautta tai Viipurista Tammisaareen siirrettyjä; Riihimäelle vajaa 50 vankia pääosin Lahden seudulla vangittuja, joitain myös Kotkasta siirrettyjä; noin 50 vankia Helsingin vankileireille, pääosin Helsingin pitäjässä vangittuja. Lisäksi Hämeenlinnassa oli yhdeksän, Lahdessa yhdeksän, Lappeenrannassa kahdeksan, Tampereella kuusi ja Kuopiossa kaksi Pakinkylän kaartilaista.

Lahden seudulla vangitut pakinkyläläiset kertovat kuulustelupöytäkirjoissa poikkeuksetta antautuneensa ja luovuttaneensa aseet saksalaisille. Kotkassa antautuminen on vankikorteissa merkitty kaikkien kohdalla ”valkokaartilaisille”.

Lahden seutu

Huhti-toukokuun vaihteessa Lahden seudulle kertyi sodan suurin antautuneiden kaartilaisten ja itään pakomatkalla olleiden siviilien joukko. Fellmanin pellolle koottiin yli 20 000 punakaartilaista, naista, lasta ja vanhusta hevosineen ja tavaroineen.

Fellmanin pellolle päätyneiden vankien ensikokemukset olivat kenties raskaammat kuin minkään muun vastaavan ryhmän. Suurin osa heistä joutui viettämään ainakin 3-4 vuorokautta avoimen taivaan alla, ennen kuin vankien siirtäminen Hennalan kasarmialueelle alkoi.¹⁸⁴

Lahden seudulla vangittiin 64 Pakinkylän kaartilaista. Heidän joukossaan oli neljä naista, jotka kaikki toimitettiin Hämeenlinnan vankileirille: Edith Ahti, Ellen Alku, Martta Kallonen ja Alli Ketovirta. Hämeenlinnaan joutuivat naisten lisäksi myös Armas Fredrik Malinen, Taavetti Lähteenmäki, Toivo Tapola, Kalle Koski ja Juhani Rinne.

Kaikki Hämeenlinnassa olleet Pakinkylän naiset vapautettiin tai saivat ehdollisen tuomion. Miehillä kävi huomattavasti.

Toukokuun 20. päivänä saapui Hämeenlinnan vankileirille seurue, joka koostui Helsingin pitäjän nimismiespiirin poliisiviranomaista ja Malmin suojeluskuntalaisista. Mukana mainitaan olleen ainakin syksyllä 1917 punaisten vangitsema poliisikons-taapeli Vilho Frantzen ja teurastaja G.A. Osenius.¹⁸⁵ Hämeenlinnan vankileirien kuolleiden kirjassa¹⁸⁶ on 20.5.1918 peräkkäin merkitty kuolleeksi 19 Helsingin pitäjästä kotoisin olevaa vankia. Teloitettujen joukossa on Armas Malinen, Pakinkylän punakaartin kirjuri. Taavetti Lähteenmäki ja Toivo Tapola kuolivat leirillä, Lähteenmäki sairauteen, Tapolan osalta kuolintapaa ei ole merkitty. Koski ja Rinne selvisivät hengissä.

Valtaosa Lahden seudulla vangituista pakinkyläläisistä päätyi Riihimäen vankileirille. Muutama mies vietiin Lahden, Santahaminan tai Lappeenrannan vankileireille.

Myös Lahden vankileirillä teloitettiin toukokuussa Helsingin pitäjässä asuneita punakaartilaisia, mutta heidän joukostaan ei ole löytynyt pakinkyläläisiä.

Lahden vankileirillä oli yhdeksän Pakinkylän punakaartilaista, joista neljä kuoli: Juho Kustaa Karola, Oskar Fischer, Johan Fredrik Kollin ja Johan Viktor Lehtonen. Näistä kolmen yli 50-vuotiaan, vahtipalveluksessa ja ajomiehinä (Fischer ja Lehtonen) sekä väliskärinä (Karola) olleen miehen kohtaloksi koitui kuolema.

Juho Kustaa Karola kuoli kotonaan heti leiriltä päästyään. Kuulustelija oli todennut lausunnossaan, että ”syytetyn ilmoitukset tuntuvat varsin luotettavilta ja koska on punakaartissa toiminut koko ajan väliskärinä, olisi laskettava vapaalle jalalle”. Tästä lausunnosta valtiorikosoikeuden ehdolliseen tuomioon kului kaksi kuukautta, jonka seurauksena tämä kuuden lapsen leski-isä menehtyi.

Myös Oskar Fischerillä oli kuusi lasta. Hänen kohdallaan kuulustelija totesi, että ”katsoen siihen, että vangittu vasta sodan

loppupuolella olosuhteiden pakosta liittynyt punakaartiin, ehdotetaan hänet laskettavaksi vapaalle jalalle.” Suojeluskunta lausui, ettei ole vaarallinen. Tämä kaikki kesäkuun puolessa välissä, ja kuitenkin hänen annettiin nääntyä leirillä nälkään puolentoista kuukauden kuluttua näistä lausunnoista, heinäkuun lopulla. Oskar Fischer vastaus kuulustelijan kysymykseen, keitä sotaan tahi kaartiin kiihottajia tuntee kotipaikallaan: ”joka mies kun vastaan tuli”.

Johan Viktor Lehtosta koskeva kuulustelijan lausunto kuului: ”Vangittu näyttää olevan vanha ja rehellinen mies. Hän on kyllä puhunut totta. Ehdotan laskettavaksi vapaaksi, koska vasta huh-tikuussa liittynyt kaartiin.” Kun Åggelbyn suojeluskunta lausun-nossaan heinäkuun alkupuolella kysyy, että ”Onko elossa vielä? Jos elää niin ei ole vaarallinen vaikka saa ehdollisen tuomion”, on Lehtonen viikkoa aikaisemmin kuollut vankileirillä. Kaipaamaan jäivät vaimo ja neljä lasta, joista nuorin 14-vuotias.

Kotka

Yhdeksän Pakinkylän punakaartilaisen elämä päättyi Kotkaan. Kotkan suojeluskunnan paikallisesikunta kirjoittaa 29.10.1918 päivätyllä kirjeellä Sotavankilaitoksen Tiedonanto-osastolle Hel-sinkiin: ”T.k.10 p:n kirjelmänne n:o 891 johdosta, sekä vastaisuuden varalle lähetämme tämän ohella asianomaisilta viranomaisilta toukokuulla saamamme luettelon täällä toukokuun kuluessa ’Malmin suojeluskunnalle’ luovutetuista ’malmilaisista’, jotka mikäli olemme myöhemmin saaneet tietää, ovat täällä ammutut. Näiden joukossa mainitaan myös kysymänne Johan Emanuel Berg.”¹⁸⁷

Kirjeen liitteenä on luettelo ”Kotkassa toukokuun ajalla am-mutuista malmilaisista punakaartilaisista”. Listan 70 nimestä ai-nakin kahdeksan on Pakinkylän kaartilaisia:

- Lindström Karl/Kaarlo August, s. 21.8.1903, Alkutie 8, naimaton
- Nissilä August Ferdinand, sekatyömies, s. 5.5.1895, Oulunkylä, naimaton
- Paldan Lauri Anton, muurari, s. 16.1.1888, Alkutie 7, naimisissa, 3 lasta
- Roth Anders Valfrid, kivityömies, s. 15.10.1890, Kunnantie 27, naimissa
- Stålberg Karl Vilhelm, työmies, s. 1880, Alkutie 63, naimaton(?)
- Wuori Kalle Werner, sekatyömies, s. 27.3.1890, Oulunkylä(?), naimisissa, 1 lapsi
- Virta Väinö Vihtori, työmies, s. 1890, Alkutie 8
- Virtanen Jalmari, sekatyömies, s. 6.11.1884, Pakinkylä.

Miksi juuri nämä Pakinkylän kaartilaiset teloitettiin? Kotkassa vangittiin myös Pakinkylän komppanian päällikkö (Konsta Virtanen) ja varapäällikkö (Oskar Puisto) sekä kolme Pakinkylän Punaisen kaartin toimikunnan jäsentä (Kalle And, Juho Kustaa Luoto ja Kalle Salonen), jotka eivät tulleet malmilaisten ampu-miksi. "Myös kuulin kerrottavan, että kun Malmin punakaartilaisia pyydettiin astumaan esiin (heidän annettiin ymmärtää, että pääsisivät kotiin), jotkut pahaa aavistellen jättäytyivät pois tai piiloutuivat ja siten pelastuivat. Saattaa olla tarinaa".¹⁸⁸

Jaakko Paavolainen kuvaa Malmin suojeluskunnan toimia Kotkassa¹⁸⁹:

"Kirjelmässään 19.9.1918 Helsingin pitäjän nimismies Ernst Sohlman mainitsee, että hän useita kertoja kapinan kukistumisen jälkeen määräsi piirinsä poliiseja käymään eri vankileireillä etsimässä ja kuulustelemassa paikkakunnan punakaartilaisia, jotta asianomaiset sitten voisivat tutkimusviranomaisille jättää kaikki ne tiedot vangeista, jotka Helsingin pitäjässä tunnettiin. Nimismies kieltää täysin,

että kukaan vankileireille lähetetyistä poliiseista olisi ot-
tanut vankeja pois leireistä kotipaikkakunnalle tuotavaksi.
Kotkan vankileirin kanslisti rouva Elma Valtari puolestaan
muistaa 'toukokuun vaiheilla jonkun Suojeluskuntalaisen
Malmin Suojeluskunnasta käyneen Kotkassa noutamassa
Malmilaisia vankeja, joita silloisen Kotkan kaupungin ko-
mendantin eversti Sucksdorffin luvalla vienyt noin 60 hen-
kilöä, antaen kuitenkin', ja lisäksi, että 'rakennusmestari Huo-
vinen, joka siihen aikaan toimi vankileirin päällikkönä, oli
antanut kanslialle määräyksen vankien siirroista'. Mainittu
vankileirin päällikkö Osk. Huovinen toteaa puolestaan, että
'vankeja siirrettiin usein vankileiriltä toisille paikkakunnil-
le, kuten Lahteen, Malmille ja Haminaan y.m., aina kuiten-
kin komendanttiviraston määräyksillä ja mikäli muistelee
siirrettiin Malmilaisia vankeja ainakin suuremmassa erässä
vain yhden kerran, josta kansliaan jäi vastaanottajan an-
tama kuitti.' Tämä mainittu 'kuitti' on todella säilynyt, se
käsittää 68 Helsingin pitäjältä kotoisin olleen punakaarti-
laisen nimet ja kuittaus kuuluu: 'Toisella puolella mainitut
vangit on luovutettu minulle komentantin käskystä. Kot-
kassa 22 päivä toukokuuta 1918 Väinö Rimpinen. v.t. pa-
tal. päällikkö ja adjutantti'."

Kaarlo August Lindströmin isä Karl J. A. Lindström¹⁹⁰ teki
28.9.1918 kantelun prokuraattorille (vuodesta 1919 oikeuskans-
leri) 14-vuotiaan poikansa murhasta.¹⁹¹ Kantelun mukaan Kaarlo
August, joka kapinan kukistuessa oli joutunut vangiksi ja viety
säilytettäväksi Kotkan vankileiriin, oli sieltä luovutettu Malmin
suojeluskuntaan kuuluvalla teurastaja Useniukselle ja kahdelle
Malmin poliisilaitoksen konstaapelille, saatettavaksi kuulustelua
varten Malmille. Mutta Kaarlo August Lindström olikin matkalla
Malmille todennäköisesti tullut murhatuksi, minkä jälkeen hä-
nestä ei enää ollut saapunut omaisille mitään tietoja.

Prokuraattori pyysi asiasta selvitystä vankeinhoitohallitukselta, joka vastasi 8.10., että ”kuten Kotkan Suojeluskunnan jättämästä vastauksesta ilmenee, on mainittu Kaarlo August Lindberg sotilasviranomaisten toimesta rikollisena henkilönä ammuttu Kotkassa Vapaussodan päättyessä.” Vastaukseen on liitetty Kotkan suojeluskunnan paikallisesikunnan ja Malmin suojeluskunnan asiaa koskevat kirjeet. Kotkan suojeluskunta ilmoittaa, että ”kun valkoisten vallattua Kotkan nykyinen Paikallisesikunta otti hoitaakseen juoksevat asiat sotilasviranomaisten jälkeen, annettiin Paikallisesikunnalle muun muassa luetteloita vangituista ja ammutuista pahantekijöistä. Näiden luetteloiden joukossa on myöskin eräs ’Malmin suojeluskunnalle luovutetut vangit’. Mikäli tietoomme on tullut sisältää tämä luettelo kuitenkin sellaisten punakaartilaisten nimiä, jotka ovat kuuluneet Malmin punaseen kaartiin ja jotka silloisten sotilasviranomaisten toimesta ovat täällä ammutut. Tässä luettelossa mainitaan myöskin kysymänne Kaarlo August Lindström. Kirjelmässänne mainittua teurastaja Oseniusta emme tunne.”

Malmin suojeluskunta puolestaan ilmoittaa, että ”mainittu Kaarlo August Lindström ei ole luovutettu Malmin suojeluskunnalle eikä ole pyydetty luovuttamaan, ei edes ole tiedetty että hän on ollut Kotkassa säilytettykään” ja että ”Malmin suojeluskuntalainen teurastaja G. A. Osenius ei ole koskaan käynyt Kotkassa ja niin muodoin huvilanomistajan Karl. J. A. Lindströmin ilmianto väärä alusta alkaen.”

Prokuraattorin päätös on tily: ”Koska asiaan hankitusta selostuksesta käy ilmi, että Kaarlo August Lindström on kuulunut niihin kapinan kukistuessa vangittuihin punakaartilaisiin, jotka kenttäsotaoikeus hallituksen joukkojen valloitettua Kotkan kaupungin on törkeiden rikosten vuoksi tuominnut kuolemaan, ja että tämä tuomio on sotilasviranomaisten toimesta pantu täytäntöön, niin oheenliitetty kirjoitus ei anna minulle aihetta enempiin toimenpiteisiin.”¹⁹²

Kun oikeuskanslerinvirasto pyysi sotaministeriöltä vielä päätöksessä mainitun kenttäsotaoikeuden pöytäkirjaa, ilmeni (12. 5. 1919), ettei sitä voitu toimittaa, koska silloisen komendantin, eversti Sucksdorffin, seuraaja Paul Londen parhaillaan oleskeli Virossa ja koska "vapaussodan aikana syntyneet sotilasarkistot sitäpaitsi joka tapauksessa eivät enää ole sotilaslaitoksen hallussa."¹⁹³

Jää epäselväksi missä, milloin ja keiden toimesta vangit ammuttiin. Mahdollisesti heidät ammuttiin vankileirin lähetytyillä ja teloituksen suorittivat vankileirien vartijat. Tapausten tutkinat jätettiin auki ja ilmoitettiin vain, ettei ole mahdollista saada selkoa tapahtumien kulusta.¹⁹⁴

Raimo Parikan (1994) mukaan teloitus on silloisen Prokuraattorin tekemän selvityksen pohjalta todennäköisesti tapahtunut ns. Tampsan hiekkakuopalla, jossa nykyään on teloitettujen punaisten muistomerkki. Tapahtumat Kotkassa ja muissa leireissä olivat Parikan mukaan osa järjestelmällistä puhdistusta, jonka organisoivat Malmin nimismiespiirin poliisit ja Malmin suojeluskunta. Toukokuun lopun teloituksissa ammuttiin sellaisia miehiä, joita suojeluskunnan mielestä "ei haluttu enää paikkakunnalle takaisin". Malmin ja muiden kylien punakaartilaiset olivat teloittajilleen "huligaaneja", roskajoukkoa, jolla ei ollut elämisen oikeutta.

Malmin suojeluskunnan toimista antaa kuvan tikkurilalaisen punavankileirillä olleen Viljo Sohkasen langon, Vilho Tiihosen kokemus¹⁹⁵: Tiihonen oli käynyt Tikkurilassa nimismies Sohlmanin luona ilmoittautumassa, niin kuin vapautumispassissa määrättiin. Nimismies oli käskennyt lähtemään kiireesti pois Tikkurilasta eikä palata. Jos suojeluskuntalaiset sattuisivat näkemään Vilhon, niin ampuvat varmasti eikä nimismies voisi mitään. Nimismies oli tuntenut Vilhon pikkupojasta asti, koska asuivat naapureita Fastbölessä. Vilhon vaimo oli käynyt pyytämässä suosituksia miehensä vapauttamiseksi, mutta "siellä olivat valkokaartin esikuntamiehet sanoneet, ettei Tiihonen mitään suosituksia kaipaa.

Hänet ammutaan heti kun tavataan.”

Myös Äggelbyn eli Oulunkylän suojeluskunta oli kiinnostunut vankileireillä olevista paikkakuntalaisista. Huopalahden nimismiespiirin arkistosta löytyy Haminan sotavankilan kansliasta 22. toukokuuta 1918 Äggelbyn tutkintolautakunnalle lähetetty kirje, jossa todetaan, että ”Arv. kirjeenne t.k. 18 pltä johdosta saamme täten kunnian ilmoittaa, että täällä kyllä on tiedustelemianne vankeja. – Mutta pyydämme, että itse noutaisitte vangit täältä.” On tiedossa, että suojeluskunta haki eri vankileireiltä useita Pakinkylän kaartilaisia Oulunkylään kuulusteltavaksi. Ainakin komppanianpäällikkö Konsta Virtanen selvisi tästä kuulustelumatkasta hengissä Tammisaaren vankileirille ja sieltä edelleen Suomeen, jossa hän kuitenkin kuoli. Riihimäeltä Oulunkylään 5.7. kuulusteltavaksi tuotu Pakinkylän punakaartin toimikunnan jäsenen Oskar Hagströmin viimeisiä arkistosta löytyviä merkintöjä ovat passitus Oulunkylään kuulusteltavaksi ja sen jälkeen merkintä leiriltä kadonneeksi. Valtiorikosoikeuteen hän ei koskaan joutunut eikä Riihimäen vankileiriltä löydy myöskään kuulustelupöytäkirjaa, kuten ei Oulunkylästäkään. Karkasiko vai mihin Hagström katosi, ei selviä asiakirjoista.

Kuten Roselius toteaa¹⁹⁶, Helsingin pitäjän tapauksessa puhdistuksia johtivat poliisiviranomaiset yhdessä suojeluskuntalaisten kanssa eli rankaisutoimenpiteissä olivat mukana myös rikollisuuden vastaisen työn ammattilaiset. Teloitukset voi nähdä pitäjän poliisiviranomaisten ja suojeluskuntalaisten kollektiivisena kostona syksyn 1917 tapahtumista. Kymmenien paikkakuntalaisen noutamisen vankileireiltä ja näiden jo vangittujen teloitukset toteuttivat poliisikoulutuksen ja juristikoulutuksen saaneet viranomaiset, joiden olisi pitänyt tietää toimivansa laittomasti.

Kotkan vankileiriltä kuljetettiin vankeja Riihimäen vankileirille junalla ja proomuilla Haminaan. Haminan vankileiriltä kuljetettiin 2 700 vankia Tammisaareen junalla kahdessa isossa lähetyksessä toukokuun lopulla. Myöhemmät kuvaukset Saksan

juutalaiskuljetuksista tulevat helposti mieleen. Matka kesti pitkään, noin puolitoista vuorokautta. Se oli yhtämittaista odottamista täpötäyteen sullotuissa ja kuumissa vaunuissa. Lahdessa oli pysähdys, jonka aikana naiset saivat käydä tarpeillaan. Miehet eivät päässeet lainkaan ulos matkan aikana.¹⁹⁷

Kotkan ja Haminan vankileirien sulkeuduttua lähes kaikki Kotkassa vangitut Pakinkylän kaartilaiset olivat joko Riihimäen tai Tammisaaren vankileireillä.

Tammisaaren vankileiri

Parista kymmenestä Tammisaaren vankileirillä olleesta Pakinkylän kaartilaisesta kuoli leirillä kahdeksan eli useampi kuin joka kolmas: Andin veljekset Kalle ja Joose, Kallen vain 16-vuotias poika August, Kallen ja Joosen veljen Juho Kustaa Luodon poika Kustaa Rudolf, Nymanin veljekset Toivo ja Otto, Villehard Rafael Vainio sekä Antti Laine.

Heidät on haudattu Tammisaaren joukkohautaan. Ruumiita hautaan kuljettanut Lauri Salmi on kuvannut kuljetuksia:¹⁹⁸ ”Haudalla kuusi miestä nosti laatikon vähän toista metriä pitkien vahvojen seipäiden päälle, toiset kantoivat ne seipäiden varassa haudan reunalle, missä laatikot tyhjennettiin kaatamalla ruumiit hautaan. Hautaa oli kaivettu valmiiksi noin 10-15 metriä, ja sen syvyys oli noin yksi metri. Kohtaan mihin ruumiit haudattiin, oli kaivettu lisää noin metrin syvyinen, kaksi metriä leveä ja noin metrin pituinen monttu, jossa oli neljä miestä oikomassa lapiolla ruumiita suoraan ja asettamaan niitä montun luiskaan, joka oli niin loiva että ruumiit hyvin pysyivät siinä. Ne asetettiin siihen viisi päällekkäin ja kaksi päittäin. Sitten ruumiit peitettiin montun vastakkaisesta reunasta otetulla hiekalla niin että ylimmäisen ruumiin päälle tuli noin 20-30 senttiä maata. Tällä tavalla monttu eteni.”

Kaikista vankileireistä juuri Tammisaassa vankien kuollei-

suus oli korkein. Leirin 10 000 vangista yli 3 000 kuoli täysin sietämättömissä oloissa. Leiri perustettiin kiireellä toukokuun lopulla. Osa alueesta ympäröitiin piikkilangalla ja parissa viikossa punatiilikasarmeihin sijoitettiin lähes 9 000 punaista.¹⁹⁹ Useimmat pakinkyläläiset olivat ensimmäisten Tammisaareen tulleiden joukossa, junakuljetuksissa 28. ja 29. toukokuuta, osa tuli Tammisaareen kesäkuun alkupuolella.

Vangit kuljetettiin härkävaunuissa, joissa kussakin oli 50 miestä, ja ennen lähtöä heille ilmoitettiin, että jos perillä puuttuisi yksikin mies, kaikki vangit tapettaisiin. Suljetuissa ja ahtaissa vaunuissa vangit kärsivät janosta ja kuumuudesta sekä sietämättömästä löyhkämästä, koska saniteettiolot olivat järkyttävät – tarpeet oli tehtävä vaunuun.

Vartijat olivat saaneet määräyksen ampua kaikki, jotka yrittivät karata. Varoittavia esimerkkejä annettiin kesäkuun alussa: karkulaiset, jotka onnistuttiin saamaan kiinni, teloitettiin saman tien. Vankeja ammuttiin myös mielivaltaisesti, esimerkiksi sopajonoon, jos pyysi lisää ruokaa. Kertomuksia vartijoiden raakuudesta ja pahoinpitelyistä on runsaasti.²⁰⁰

Sture Lindholm (2007) kuvaa Dragsvikin eli Tammisaaren vankileirihelvetiksi. Sitä se oli: ruokahuollon romahtaminen, veden puute, olematon hygienia, ahtaus, kulkutautien leviäminen, sairaanhoidon puutteet ja mielivalta johtivat vankien kuolleisuuden räjähdysmäiseen kasvuun. Elokuussa Tammisaarella kuoli keskimäärin 30 vankia päivässä.

Kyse ei ollut vain vaikeista oloista vaan myös politiikasta, kun esimerkiksi junalla Helsingistä tulleita omaisia estettiin jättämästä ruokapaketteja vangeille ja punaisia pidettiin katastrofaalisissa oloissa odottamassa oikeuden ratkaisuja pienimmistäkin syytöksistä.

Riihimäki

Riihimäen vankileirillä kuoli touko-syyskuun aikana yhteensä yli 1 000 ihmistä. Pahimmillaan nälkään ja tauteihin menehtyi 17 vankia vuorokaudessa. Kesään tultaessa vankien ampumiset vähentyivät, mutta vankeja ruoskittiin, piestiin teräspampuilla, lyötiin ja potkittiin, solvattiin ja uhattiin. Tyystin vankien ampumiset ilman tuomiota päättyivät vasta, kun heinäkuussa 1918 alkavat valtiorikosoikeuksien käsittelyt.²⁰¹ Suhtautumista vankeihin kuvastanee merkintä erään Riihimäen vankileirillä kuolleen vangin kohdalla leirin Kuolleitten Kirjassa 1918: ”Ammuttu tai muuten kuollut”.²⁰²

Suomen Sotasurmat 1914–1922 -tietokannan mukaan pakinkylälaisten teloituksia ei tapahtunut Riihimäen vankileirillä.

Riihimäen vankileirissä olleesta 46:sta Pakinkylän kaartilaisesta kuoli kuitenkin nälkään ja tauteihin kymmenen eli lähes joka neljäs: Kalle Alku, Anders Viktor Jansson, Aleksander Jokimies, Johan Järvinen, Onni Kärkkäinen, Leevi Lindström, Otto Liukkonen, Johan Fredrik Paasikivi, Karl Herman Salmi ja Juho Toivonen. Kalle Alku kuoli kotonaan kuukauden kuluttua siitä, kun hänet oli heinäkuussa vapautettu vankileiriltä.

Liukkonen ja Järvinen löytyvät Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokannasta merkinnällä ”kadonnut Riihimäen leiriltä”. Heidän nimensä löytyvät myös Suomen Sosialidemokratissa 3.1.1920 julkaisusta koko etusivun ilmoituksesta ”Kansalaissoidan myrskyissä ja mainingeissa sortuneet työläiset Helsingin pitäjästä”: Liukkonen ”kuoli Riihimäellä elokuussa 1918” ja Järvinen ”kuoli Riihimäellä kesällä 1918”. Ovatko he neljän päivän aikana 17.–20.7. vankileirin hautausmaalle haudatun 55 ”tunte mattoman” vainajan joukossa?²⁰³

Järvinen oli ammatiltaan puuseppä. Helsingin Sanomissa oli 31.8.1918 pieni ilmoitus, jossa oli ”myytävänä puusorvi, höyläpenkki, sekä kaikenlaisia puusepän ja kirvesmiesten työkaluja

kuten höyliä, sahoja y.m. sekä miehen puku” osoitteesta Elontie 26. Samassa lehdessä oli myynnissä muitakin miesten pukuja.

Riihimäeltä passitettiin 5.7. kymmenen vankia ”pyynnöstä enempiä toimenpiteitä varten Åggelbyn Suojeluskunnalle”. Matkaa tehtiin rautateitse sotilasvartion saattamana. Kalle Alku ja Johan Artur Himberg merkittiin laskettavaksi toistaiseksi vapaaksi. Myös suojeluskunta oli omassa pöytäkirjassaan katsonut Himbergin vaarattomaksi henkilöksi, joka tulisi päästää vapaalle jalalle. Himberg kutsuttiin kuitenkin elokuun lopulla valtiorikos-oikeuteen, koska häntä syytettiin heinien varastamisesta. Oman kertomansa mukaan hän oli niittänyt paikasta, josta ”kaikkihan sitä ottaa”. Hän sai sitten oikeudessa kolmen vuoden ehdollisen tuomion ja pääsi vapauteen 1,5 kuukauden tutkintovankeuden jälkeen Katajannokan vankilasta.

Edellä mainitulla passituksella lähti Åggelbyn suojeluskunnan kuultaviksi Pakinkylän kaartilaisista ”takaisin”-maininnalla Blomqvist Reino Aleksander, Vilo Aarne, Hintikka Abel, Niemiö August Viktor ja Hagström Oskar Anders. He siis tulivat Oulunkylään pelkästään suojeluskunnan kuulusteltavaksi. Samanlaista liikennettä leireiltä Oulunkylään ja takaisin oli muidenkin vankileirin osalta.

Riihimäen vankileiriltä karkasi vankeja muita leirejä useammin. Oskar Puisto ja Väinö Silmäla siirtyivät karkumatkansa jälkeen itärajan yli ja liittyivät Muurmannin legioonaan.²⁰⁴ Aarne Vilo oli karkaamisensa jälkeen vanhempiensa luona Tammistossa Helsingin pitäjässä kevääseen 1919, jolloin muutti Humppilaan ja sieltä vuonna 1922 Forssaan, käyttäen aina omaa nimeään. Vilo jäi kiinni vasta vuonna 1925 ja sai kuritushuonetuomion osallisuudesta edellä käsiteltyihin Pakinkylän murhiin.²⁰⁵

Lisäksi Pakinkylän kaartilaisista karkasivat Riihimäeltä ainakin Kustaa Robert Ketovirta, Aukusti Niemiö ja Adrian Aleksander Manninen. Niemiö ja Manninen ehtivät olla karussa kesäkuun lopulla vain kolme päivää, ennen kuin heidät saatiin kiinni Mäntsä-

lässä. He olivat onnekkaita, ettei heitä ammuttu, sillä 9. kesäkuuta ja 18. kesäkuuta välisenä aikana ammuttiin Riihimäen vankileirillä 13 vankia karkurina.²⁰⁶

Ketovirran karkumatka on dokumentoitu Riihimäen arkistoihin: karkuripäiväkirjan mukaan²⁰⁷ hän karkasi 18.10.1918 ja jäi kiinni vasta vuoden kuluttua 31.10.1919. Paosta tehdyn kuulustelupöytäkirjan²⁰⁸ mukaan vankilan saunalla valvojana oleva vartija Otto Tirronen ilmoitti, että mainitulla saunalla veden vetäjänä ollut kuritushuonevanki, palstatilallinen Kustaa Robert Ketovirta oli hävinnyt työmaaltaan ”kello 2:si ip lokakuun 18:sta päivä 1918, luultavasti menen läheiseen metsään”. Kiinni jouduttuaan Ketovirta kertoi kuulustelussa, että ”ollessaan työssä laitoksen saunalla no 2 lokak. 17.p. 1918 tekeytyi hän sairaaksi ja pyysi toisia vankitovereitaan tekemään hänelle määrättyt työt. Työmaalta poistuttuaan läksi hän karkumatkalle kulkien jalkaisin pitkin metsiä seuraten maantietä Helsinkiin. Helsingissä sijoittui hän asumaan Rantatie 8. jonne kutsui sittemmin perheensäkin Pakinkylästä. Sitten kertoi saaneensa talonmiehen toimen Alppik N:o 13. ja oli siinä talonmiehenä t.k. 28 p. iltaan, jolloin tuli pidätetyksi”.

Helsingin vankileirit

Helsingissä toimi kevään ja kesän 1918 aikana useita eri vankileirejä, joskin periaatteessa yhden johdon alaisuudessa ja yhteisellä Helsingin alueen sotavankilat -nimellä. Alkuvaiheessa niitä ei järjestänyt eikä ohjeistanut armeijan virkakoneisto, vaan helsinkiläiset paikallisviranomaiset ja saksalaiset sotilasviranomaiset. Myöhemmin leirit sijaitsivat suoraan koko vankileirihallinnon ja maan poliittisen johdon silmien alla. Helsingin vankileirien – Suomenlinnan, Iso-Mjölön (nykyään Isosaari), Katajannokan Merikasarmin ja Santahaminan – vankiluku nousi kesäkuun

1918 loppuun mennessä yli 13 000:een.²⁰⁹

Kotiseudulla Helsingin pitäjässä vangittiin ainakin 40 Pakinkylän punakaartissa mukana ollutta, jotka joutuivat Helsingin vankileirille. Vangittuja ja Åggelbyn suojeluskunnan kuulustelemia punakaartilaisia on ollut enemmänkin, kaikkia ei lähetetty Helsinkiin Merikasarmille tutkittavaksi ja edelleen vankileirille toimitettavaksi. Nimismies Blomqvistin luettelossa hänen vähemmän syyllisinä tai Oulunkylän suojeluskunnan vapauttamista henkilöistä (Förteckning över sådana deltagare i upproet, hemma från Åggelby, Kottby, Baggböle och Domarby byar i Helsinges socken, vilka sosom mindre skyldiga ej häktats eller efter häktning av skyddskåren i Åggelby frigivits²¹⁰) on 37 Pakinkylän punakaartilaista, muun muassa suurin osa niistä Tuomarinkylän rengeistä, jotka joutuivat vartiointitehtäviin Pakinkylässä monien kaartilaiden lähtiessä Lempäälän rintamalle. Myöskään useimmat muonituskomitean naisista eivät tule esille kuulustelupöytäkirjoissa, todennäköisesti heidät katsottiin vaarattomiksi jo omassa kotikylässä pidetyissä kuulusteluissa.

Suurin osa Helsingin pitäjässä vangituista päätyi Suomenlinnaan, ja heistä ainakin pääosa joutui sinne Katajannokan Merikasarmilla tai Suomalaisella reaalilyseolla pidettyjen kuulustelujen jälkeen. Helsingin vankileireillä oli ainakin 53 Pakinkylän kaartilasta, kotiseudullaan pidätettyjen lisäksi heitä oli tullut myös muista vankileiristä. Vankeja siirrettiin leiriltä toiselle myös Helsingin sisällä.

Katajannokan Merikasarmin sotavankileirin pääasiallinen tehtävä oli vankityövoiman välittäminen. Tämä mahdollisti myös runsaat karkaamiset. Pakinkyläläisistä Katajannokalta karkasivat ainakin Urho Dahlbom ja August Ritvanen.

Erikoinen tapaus oli Pakinkylän punakaartilaisen Heikki Heikkilän karkaaminen Rysskärin eli Rysäkarin linnakkeesta, josta Rysskärin linnakkeen vartiopäällikkö raportoi Katajannokan vankileirin johtajalle: ”Herra Johtajalle saan täten ilmoittaa, että täällä

työssä olevat vangit kirvesmies Heikki Heikkilä, Helsingin pitäjäs-tä, tehtaantöyries Vilhelm Ferdinand Grönvall, Åminneforsin teh-taalta Pohjan pitäjä, ja torppari Viljam Valdemar Valfrid Holmberg, Vihdin pitäjäs-tä, ovat karanneet, mikä tapahtui siten, että sitten-kuin varapäällikkö Häkli allekirjoittaneen poissaollessa myöntänyt heille luvan valvonnan alaisena laskea ulos pitkänsiiman Rysskärin saaren ulkopuolelle, onnistui heidän veneellä soutaen, ja vartian huomion välttären karata. Herra Johtaja suvainnee ryhtyä asianmu-kaisiin toimiin heidän kiinni saamiseksi. Tämän helpottamiseksi saan ilmoittaa, että he karkasivat maalatussa soutuveneessä, jonka sekä keula että perä ovat suipot, että veneessä on kaksi paria airoja sekä soudettiin sitä hankaimista (klykor)... Heikkilä on suomeapu-huva, sangen laiha ja kapeakasvoinen, keski-ikäinen ja enemmän vaalean - kuin tumman verevä mies.”²¹¹ Heikkilä oli ilmeisesti pit-kään karkuteillä, sillä hän joutui valtiorikosoihteuteen vasta kesällä 1919 ja sai yhdeksän vuoden, valtiorikosylioihteudessa vahvistetun kuritushuonetuomion. Valitettavasti hänen valtiorikosylioihteuden aktinsa on hävinnyt Kansallisarkistosta.

Helsingin vankileireillä kuoli neljä Pakinkylän kaartilaista eli vähemmän kuin joka kymmenes: Konsta Virtanen, Matti Perä-aho, Viktor Metsävuori ja Oskar Hako. Hako kuoli heti vankilei-riltä vapauduttuaan.

Helsingin vankileireiltä ehdollisen tai vapauttavan tuomion sai 18 Pakinkylän punakaartilaista. Vapautettujen joukossa oli Aino Elina Hintikka, jonka vankileiri oli pahamaineinen Iso-Mjölön saari. Olisikohan hyvä arvaus, että hän oli keittämässä, siivoa-massa tai muissa vastaavissa töissä? Vai olisiko toimi Oulunkylän telefonistina edellyttänyt paikkaa pahimpien rikollisten joukos-sa? Kuulustelijan mukaan ”puhuu avoimesti, tuntuu todelle, ei näytä toimillaan tahtoneen kapinaa avustaa, ehdotetaan vapaalle jalalle.” Vaikka ainakaan kuulusteluaineistossa ei ole suojeluskun-nan lausuntoa (mikä edellytettiin, jos syytetty vapautettiin ilman valtiorikosoihteuden tuomiota), syytettä ei nostettu. Myös Pakin-

kylän kaartissa keittiöhommissa ollut Ida Vesanto oli Iso-Mjölössä ja sai vapauttavan tuomion.

Iso-Mjölön vankileirillä olivat myös Matti Manninen ja Alfred Tikkanen, joita epäilemättä molempia pidettiin Pakinkylän pahimpiin kuuluvina punaisina. Miliisinä toiminut Matti Manninen pärjäsi myös Iso-Mjölössä: hän toimi järjestysmiehenä ja oli leirin johtajan mukaan ”osoittautunut erittäin työteliääksi sekä muuten käyttäytynyt mallikelpoisesti.”

Suomenlinnan vankileirille joutui myös kotoaan pidätetty Tuomas Junttila, työväenyhdistyksen aktiivi, Helsingin pitäjän punaisen valtuuston jäsen ja seitsemän lapsen isä. Suurena huolenaiheena Junttilalla oli perheen toimeentulo, mutta kirjeistä saa mielenkiintoisen – joskin ilmeisesti perhettä ajatellen kaunistellun kuvan vankileirin elämästä. Suuri osa kirjeistä on säilynyt ja ne löytyvät Kansan Arkistosta.²¹²

”17.5. ...iltaseksi saimme saksalaisten läksiäisiksi niitten vihereäksi homehtuneita leivänjätteitä, 4-5 silakka mukana. Valkoiset kertoivat, että ensi viikolla pitäisi alkaa tuomioitten jako ja sitten hekin pääsevät kotio Vaasaan. Mielipiteet vaihtuvat. Toiset, epätoivoiset, väittävät että tämä on viimeinen reissu. Ensin kidutetaan nälällä ja sitten kuulla otsaan joka ei kiduttamalla ota kuollakseen. Toiset taas laskevat asian kehityksen vaativan pikaista ratkaisua siksi, että maan taloudellinen asema ei siedä niin suurien vankilaumojen toimeentuloa elättämistä, sillä maanviljelyksen laiminlyöminen olisi koko maanviljelyksen tuho...”

18.5. ... Ensimmäinen yö on vietetty valkoisten valvonnan alla, joka osottautui entistä ankarammaksi. Yöllä ei päästy ulos kuin 4 miestä kerrallaan... lisäksi kiellettiin meren rantaan pääsy itseämme pesemään...

24.5. Päivänpaisteisessa karsinassa toiset ovat odotelleet töihin pääsyä jo pari tuntia täyttäen käytävät, niin että niissä kul-

keminen on kokonaan mahdotonta. Töihin pääsy kilpailu on tullut niin suureksi siitä syystä, että siitä on annettu yksi lisäsoppa ja pala leipää, toisinaan lisäksi yksi ja toisinaan kaksi ja kolmekin silliä ja vielä pääse tupakkitrokari ulos tupakin hankintaan, sillä siitä on kova kysyntä...

- 2.6. Mieliala on masentunut vankien keskuudessa, kun huhut tuomioistuimen muodostamisesta näyttävät siirtyvän päivä päivältä ja ruoka-annokset heikontuvat vesihulinkiksi...
- 12.6. Aamulla kun oli ylösnousemisen aika niin huomattiin, että yksi joukostamme on muuttanut paremmille metsästysmaille. Ei ota noustakseen, vaan lepää rauhallisesti ja hänet on vapaakyydillä kannettava pois joukostamme. Ja sen toimen täyttäjiä on yllin kyllin. On tapana antaa lisäruoka-annos tällaisista pikkupalveluksista. Iltapäivällä sai yksi tovereista kuulan reiteensä vahtisotamiehen kivääristä aivan syyttömästi, sillä syylliset leipävarkaat väistivät.
- 26.6. ... Tänäänkin otti yksi tovereistamme oikeuden vapautua vankilasta ja niin äkkiä. Oli vielä työn touhussa koko päivän ja työstä tultuaan kaatui lattialle ja toimitti lisäsopan kuudelle kantajalle.
- 27.7. ... Minun tuomioni luettiin enempi marraskuun lakon ajalta kuin talvellisesta kumouksesta. Nimismies raportissaan kanto, että oli hänen tilalleen asetettu ja puuttunut hänen virkatehtäviinsä ja hän syytti myös että olin puittamassa viljaa Tuomarinkylässä ja Nackbölessä kaartin tarpeisiin. Niin kuin alussa ilmoitin sain tuomion 6 vuotta kuritushuonevankeutta, mutta älkää olko siitä millännekään."

Junttila kirjoitti päiväkirjanomaisesti melkein joka päivä perheelleen ja onnistui toimittamaan niitä perille "sivuteitä". Yksi sivutie oli Suomenlinnassa töissä oleva pakinkyläläinen puuseppä Lindqvist. Hänet mainitaan ensimmäisen kerran 27. heinäkuuta, mutta kolme viikkoa myöhemmin "niin äkkiarvaamatta katkesi

se tie, joka piti yhteyttä välillämme suureksi iloksemme.”

Lindqvist pidätettiin 18. elokuuta ja vietiin Etsivään osastoon, koska hän oli välittänyt kirjeenvaihtoa Suomenlinnan vankileirissä olevien ja näitten tuttavien kesken. Kuulustelun jälkeen Lindqvist päästettiin vapaalle jalalle, mutta pidätettiin uudelleen 5. joulukuuta 1918 ja toimitettiin lääninvankilaan. Kun isästä ei ollut kuullut mitään viikkoon, kääntyi hänen tyttärensä Fanny oikeuskanslerin puoleen ja anoo ”nöyryimmästi Herra Oikeuskanslerin apua”.

Poliisiraportin mukaan Lindqvistiltä oli elokuun pidätyksen yhteydessä löytynyt 38 eri henkilölle osoitettua kirjettä. Lindqvist oli työskennellyt kaksi ja puoli kuukautta Suomenlinnassa puuseppänä. Aluksi hän oli kuljettanut muutaman vangin kirjeitä omaisille, mutta vähitellen toiminta oli laajentunut suureen määrään kirjeitä ja paketteja, joissa oli ruokaa ja muuta, rahaa-kin. Lindström oli veloittanut yhdestä kahteen markkaa kirjeeltä, ansaiten näin noin 40 mk viikossa. Koska Lindqvist laskettiin lääninvankilasta vapaaksi 11. joulukuuta, ei päätöksen mukaan ”Fanny Lindqvistin oheellinen kirjoitus anna aiheetta enempiin toimenpiteisiin Oikeuskanslerinviraston puolelta”.

Elämä ja ruokatalous Suomenlinnan vankileirillä ainakin kasarmissa 69 helpottui kesän kuluessa ja etenkin kun omaiset saivat luvan toimittaa vangeille paketteja. Junttila sai kuuden vuoden tuomion ja vapautui toisessa armahduksessa 13. joulukuuta 1918. Hän kuoli vatsasyöpään vuonna 1923 vain 47-vuotiaana.

Lappeenranta

Lappeenrannan vankileirillä oli kahdeksan Pakinkylän kaartilais-
ta, joista peräti kuusi menehtyi leirillä.

Oskari Kallonen oli 44-vuotias hevosmies – myös ammatiltaan - joka oli toiminut Pakinkylässä muonituskomiteassa ja todennäköisesti komennettu myös pakomatkalle hevosmieheksi. Hänen

kuolinsyykseen on merkitty sairaus, todennäköisesti isorokko. Myös Kaarlo Kustaa Salonen oli muonituskomitealle töitä tehnyt hevosmies. Kuulustelussa Salonen kertoo ajaneensa pakomat-kalla Tuomarinkylän hevosella, mutta ei tietävänsä kuka sen oli takavarikoinut. Salonen kuoli 18. heinäkuuta ja kuolinsyyksi on merkitty aliravitseminen ja kuoleminen nälkään.

Lappeenrannan vankileirillä menehtyivät myös Juho Vihtori Autio (kuolinsyyksi merkitty heikkous ja suolitulehdus), Mikko August Heikkilä (kuollut nälkään) ja Veikko Kalervo Lehtonen (kadonnut, ollut Lappeenrannan vankileirillä toukokuussa).

Kalle Evert Ojala on ainoa Pakinkylän punakaartilaisista, jonka valtiorikosoikeudessa saama ja valtiorikosylioikeuden vahvistaman kuolemantuomio pantiin täytäntöön. Ojala ammuttiin Viipurin pakkotyölaitoksessa 21.10.1918.

Muut vankileirit

Tampereen vankileirille joutui kuusi Pakinkylän kaartilaisista.

Arvid Janhunen ja Vihtori Hakala osallistuivat Tampereen valtauksen katutaisteluihin (ainakin Janhunen Helsingin A-komppanian riveissä) ja joutuivat vangiksi Pispalassa 6. huhtikuuta. Robert Toivonen vangittiin Tampereella sairaalasta. Aleksi Savinen, Karl Grönroos, Kalle Rönholm ja Matti Utter karkasivat kaartista Hämeenlinnassa, kun joukot perääntyivät Lempäälästä kohti itää. Valkoiset vangitsivat heidät jo parin päivän kuluttua Forssassa, Multialan maatalousopistolla. Kolme heistä joutui Tampereen vankileirille, Utter Turkuun.

Harald Valdemar Helenius vangittiin Tampereella, Hatanpäässä 4. huhtikuuta, ja lähetettiin Kuopion vankileirille 14. huhtikuuta. Kuopion vankileirillä oli myös Väinö Uno Rantala. Hänet siirrettiin Outokummun vankileirille, jossa hän kuoli 12.7.1918.²¹³

Toukokuussa saapui kolmen konstaapelin komennuskunta

Viipuriin mukanaan luettelo seitsemästätoista Viipurin leirillä olevasta ”Helsinges största huliganer”. Nämä huligaanit olivat konstaapelien mukaan syyllisiä kymmeniin murhiin Helsingin pitäjän ja Helsingin alueella ja lisäksi kunnanvaltuuston vangitsemiseen ja ryöstöihin. Syntilistä oli sen verran pitkä ja synkkä, ettei ollut epäselvää, mihin sen laatijat pyrkivät. Listan saatuaan Viipurin tutkijalautakunnat ottivatkin kyseiset henkilöt uudelleen kuulusteluihin ja merkitsivät heidät I luokkaan, mikä käytännössä tarkoitti kuolemantuomiota. Lähes kaikki on Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokannassa merkitty ammutuiksi Viipurissa toukokuussa. Ilmeisesti heidät teloitettiin 22.5. Viipurissa käyneet ja syytekirjelmän antaneet poliisit olivat Verner Åhlgren, J. Örthén ja Axel Eklund.²¹⁴ Kukaan ”huligaaneista” ei vuoden 1918 henkikirjan mukaan asunut Pakinkylässä.

Pakinkyläläisiä oli Viipurin vankileirillä Karl Holmström ja Vilhard Rafael Vainio. Heidät siirrettiin molemmat Tammissaaren vankileirille, jossa Vainio menehtyi ”heikkouteen”.

Valtiorikosoikeuden istunto Hämeenlinnassa, mukana juristeja, luutnantti, kansankoulunopettaja ja kauppias.

”Hyvin punaiseksi tunnettu jo monta vuotta” – Kuulustelut ja tuomiot

Pöytäkirja pidetty Viipurin pakkotyölaitoksella 21 p:nä lokakuuta 1918 Valtiorikosoikeudessa kuolemanrangaistukseen tuomittujen työmiesten Kalle Evert Ojalan, kotoisin Helsingin kaupungista ja Jalmari Edvard Illukan, kotoisin Heinolan kaupungista sekä mäkitupalaisen Nestor Erland Järvisen, kotoisin Porin maaseurakunnasta Kokemänsaaren kylästä, joiden tuomiot Valtiorikosylioikeus oli vahvistanut, rangaistusten täytäntöönpanotilaisuudessa. Pöytäkirjaa piti allekirjoittanut Viipurin pakkotyölaitoksen sihteeri.

1§ Tuomituille, jotka oli tuotu pakkotyölaitoksen kansliarakennukseen, luettiin kello 6 i.p. tuomiot ja ilmoitettiin, että täytäntöönpano tulee tapahtumaan vielä samana iltana sekä kysyttiin, haluavatko he puhutella pastoria.

2§ Tuomitut, jotka kaikki olivat ilmoittaneet haluavansa puhutella pastoria, saatettiin yksitellen pakkotyölaitoksen pastori Arvo Pohjannonon luo, jossa salaripin tehtyään nauttivat Herran Pyhän Ehtoollisen.*

* Frans Arvo Ilmari Pohjannoro (1893-1963) toimi pappina Viipurin vankileirillä vuoden 1918 lokakuun loppuun. Pohjannoro kirjoitti lokakuussa 1918 vankeinhoidonhallitukselle: ”...kuolemaantuomittujen asia on tehnyt minuun siksi järkyttävän vaikutuksen, että olen pakoitettu paikkani jättämään. En enää jaksa valmistaa kuolemaan miehiä, jotka valtiorikosoikeudet ovat katsoleet vanhain lakipykäläin johdosta kuoleman ansainneeksi, mutta sielunhoitaja tulee toisiin tuloksiin. Vielä meillä vankeilassa on ilmoitettu, että kuolemaan valmistajan tulee seurata kuolemaantuomittuja teloituspaikalle. Olen sen tehnyt, enää en jaksa”. (Peltonen 2003). Pohjannoro oli sittemmin Kokoomuksen kansanedustaja Mikkelin läänin vaalipiiristä vuosina 1936–1948.

3§ Kello 8 i.p. kuljetettiin tuomitut n.s. Keisarinkadun kasarmilla sijaitsevaan tallirakennukseen, jonne olivat kokoontuneet v.t. kunnallisneuvosmies Oskar Himmanen Viipurin kaupungin maistraatin edustajana, Viipurin pakkotyölaitoksen päällikkö, majuri G. Wennerström, apulaispäällikkö Matti Savolainen, tohtorit A.W. Krötzer ja M.A. Alopaeus, pastori Arvo Pohjannoro sekä allekirjoittanut, joille allekirjoittanut ennen tuomittujen sisääntuloa luki tuomioiden sisällön.

4§ Täytäntöönpano toimitettiin kello 8,5 ampumalla kiväärillä yhteislaukauksena ja suorittivat sen Viipurin pakkotyölaitoksen 9 vartiomiestä. Läsnaolleet lääkärit totesivat kuoleman heti tapahtuneen.

– Pöytäkirja kuolemanrangaistuksen toimeenpanosta

21. lokakuuta 1918²¹⁵

Valtiorikosoikeuksissa langetettiin koko maassa kuolemantuomioita yhteensä 555, joista pantiin täytäntöön 117.²¹⁶ Yksi näistä oli Pakinkylän Kalle Ojalan kuolemantuomio.

Sisällissodan taisteluissa kaatui, kuoli haavoihinsa tai katosi 8 279 punaista ja 3 242 valkoista, yhteensä 11 521 suomalaista.²¹⁷ Taisteluiden ulkopuolella surmattiin punaisia 7 750 ja valkoisia enintään 1 200, yhteensä 9 159 suomalaista. Vankileireillä menehtyi nälkään ja sairauksiin 12 500 punaista ja muutaman viikon sisällä vapautumisesta lisäksi noin 500 henkeä. Punaisia menehtyi sisällissodassa siis lähes 30 000 tuhatta ja valkoisia lähes 5 000.

Tässä luvussa käsitellään ”kapinallisen väestönosan” kohtelua ensiksikin sisällissodan aikana ja välittömästi punaisten antauduttua, toiseksi punaisten vankien kuulusteluita, kolmanneksi suojelukunnan roolia, neljänneksi valtiorikosoikeuksia ja viimeiseksi Pakinkylän punakaartilaisten saamia tuomioita.

Ammutaan paikalla

Valkoisen armeijan päämajassa etsittiin sodan alusta saakka oikeudellista perustaa sille, kuinka olisi meneteltävä kohdattaessa kapinallista väestönosaa, aseistettuja henkilöitä ja muuta siviiliväestöä rintaman selustassa; entä miten käsiteltäisiin aseensa laskeneita vastustajia: ”vihollissotilaita”, ”sotavankeja” vai ”rikollisia”; entä kiinni otettuja ja pidätettyjä.²¹⁸ Vastaus kysymykseen annettiin niin sanotussa ”ammutaan paikalla” -kuulutuksessa ja sitä täydentävässä kiertokirjeessä 25. helmikuuta 1918. Jo tätä aikaisemmin ylipäällikön päiväkäskyillä oli ohjeistettu ampumaan itse teossa taistelun aikana kiinni saadut murhaajat ja tuhopolttajat (8. helmikuuta), käsittelemään sabotaasiin syyllistyneitä kuten vakoojia sota-aikana (10. helmikuuta) ja ampumaan sabotaasitoiminnasta rintaman takana tavatut (17. helmikuuta).

Ns. ammutaan paikalla -kuulutuksen ja sitä täydentävän kiertokirjeen mukaan rintamantakaiset haitantekijät, sotavoimaa aseellisesti vastustavat, aseita luvattomasti hallussa pitävät, sala-ampujat ja murhapolttajat on heti tavattaessa rikospaikalla ammuttava.

Käytännössä suurimmaksi ongelmaksi oli tullut, kuinka oli asennoiduttava vankien ottamiseen taistelussa. Tästä keskeisestä pulmasta on kuulutuksessa yksi ainoa virke: ”Kuitenkin niitä vihollisia, jotka avonaisessa taistelussa heittävät aseensa ja tarjoutuvat vangiksi, voidaan päällikön harkinnan mukaan vangeiksi ottaa.” Päällikkö siis harkitsisi, otetaanko antautuva vangiksi vai annetaanko hänen mennä, päästä vapaaksi? Antero Jyrängin mukaan käytäntö kulki kuitenkin aivan päinvastaiseen suuntaan: vaihtoehdoiksi tuli, surmataanko antautuva vai otetaanko vangiksi. Sisällissodan alkuaikoina vangitseminen jäi poikkeustapaukseksi ja juuri siitä päättämisessä olisi kunkin päällikön harkinta ollut tarpeen.

Valkoisten joukkojen johto katsoi, että jokainen taistelussa

vangittu tai rintamantakainen vastustaja taikka sellaiseksi epäilty, aseistettu tai ei, sotilas tai siviili, punainen toiminnaltaan tai mielipiteiltään, kuului siihen piiriin, johon oli oikeutettua kohdistaa ”mitä tarmokkaimpia toimenpiteitä”.

Sisällissodan taisteluiden alkuvaiheessa pakinkyläläisiä osallistui taisteluihin Hämeen rintamalla Vilppulassa, Seppälässä ja Lyyssä. Näissä taisteluissa kaatuneista pakinkyläläisiä oli kolme. Ei ole tiedossa, että joku pakinkyläläinen näissä taisteluissa olisi ”ammuttu paikalla”.

Maaliskuun lopulla Pakinkylän punakaarti osallistui Tampereen puolustuksessa Lempäälässä. Näissä taisteluissa kaatui kolme, ehkä neljä pakinkyläläistä. Tämän tarkempaa heidän kohta-loistaan ei voi sanoa.

Lahden taisteluissa huhtikuun lopulla kuoli kahdeksan Pakinkylän kaartilaista. Heistä mahdollisesti puolet ”ammuttiin paikalla” antautumisen jälkeen. Se, tapahtuiko surmaaminen ”välittömästi taistelutoimien jälkeen” vai antautumisen jälkeen esimerkiksi Kalmin joukkojen Hatsinan kylässä pystyyn pane-massa ”kenttäoikeudessa”, ei ole selvillä. Lakiin perustuvia nämä teloitukset eivät olleet kummassakaan tapauksessa.

Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokannassa on sisällissodassa kadonneita 1 767 henkeä. Ihmisiä katosi taistelukentillä, vankileireillä ja myös omilla kotiseuduillaan. Ovatko kaikki kadonneet tulleet kirjatuiksi asiakirjoihin, on vähintäänkin epävarmaa. Jonkun on täytynyt todistaa tapahtumaa ja kertoa siitä jollekin. Tai jonkun on täytynyt kaivata kyseistä henkilöä ja ryhtyä selvittämään asiaa. Pakinkylän komppaniassa oli muualta muuttaneita ”patterityöläisiä” tai ”vallityöläisiä” eli Venäjän valtion linnoitustöissä olleita. He olivat ehkä myös niitä, jotka osallistuivat aseelliseen taisteluun. Osasiko kukaan välttämättä esimerkiksi kotiseudulla kysyä tällaisen henkilön vaiheista, jos tämä katosi taistelukentälle?

Sodan loppuvaiheessa tai taisteluiden päätyttyä antautuneita

punavankeja oli tuhansia. Valkoisten päämaja ja Vaasan senaatti olivat periaatteessa samaa mieltä kapinallisten ankarasta kohtelusta, mutta erimielisiä sen käytännön toteuttamisesta. Armeija kannatti kenttäoikeuksia, jotka olisivat pikaisesti tapahtumien jälkeen tuominneet kapinoitsijat. Mannerheimin mielestä pahimmat "rikolliset" olisi pitänyt tuomita kuolemaan, mutta rivi-miehet päästää vapaiksi ilman rangaistusta. Kenttäoikeusmenetely olisi kuitenkin vaatinut sotatilaa, jota Suomessa ei virallisesti ollut. Tästä syystä senaatti vastusti sen käyttöä. Sotatilaa ei Suomeen haluttu julistaa, ja senaatti päätyi kannattamaan erityisiä valtiorikostuomioistuuksia.²¹⁹

Ennen kuin valtiorikosoikeudet aloittivat, oli epävirallisia tutkijalautakuntia (Jukka Kekkonen ei kutsuisi niitä kenttäoikeuksiksi, koska näin voi syntyä mielikuva, että niillä oli jotain tekemistä oikeuden kanssa). Niiden langettamien kuolemantuomioiden ja yksittäisten upseerien ja sotilaiden päätösten perusteella teloitettiin muutaman kuukauden aikana yli 8 000 punaista. Jos mukaan lasketaan myös ne punaiset, jotka ammuttiin taisteluiden yhteydessä, mutta jotka on merkitty kaatuneiksi, luku lähenee historiantutkija Aapo Roseliuksen mukaan 10 000:ta. Kun ottaa huomioon punakaartin koon, joka on alle 100 000 miestä, teloitusten määrä on huikea. Luku on karmaiseva ja hakee vertaistaan uuden ajan sotahistoriassa.²²⁰

Maa oli hukkumassa vereen samaan aikaan kun Gustaf Mannerheim Helsingin vapaudenjuhlassa kiitti sodan valkoista osapuolta siitä, että se oli pelastanut kansalaiset hirmuvallasta, joka oli uhanut "upottaa nuoren itsenäisyytemme ja vapautemme vereen."²²¹

Punavankien tutkinta ja kuulustelut

Ylipäällikön päiväkäskyllä perustettiin 23. huhtikuuta sotavankilaitos ja tutkintoasiain osasto päämajan poliisiasiain osaston

alaisuuteen. Sotavankilaitos huolehti punavankien säilyttämisestä ja tutkintoasiain osasto kaikista tutkinnoista oikeudenkäyntejä varten. Tutkintoasiain osasto oli armeijan alainen keskuselin, jonka alaosastoina olivat paikallisten tutkintoasiain päälliköt. Päälliköiden kansliat sijoitettiin useimmiten suurten vankileirin yhteyteen, missä kuulustelutkin pääosin tapahtuivat.

Tutkintoja varten luotiin erityinen järjestelmä, johon mobilisoitiin aluksi lähes kaikki maan asevelvollisuusikäiset lakimiehet. He suorittivat vangittujen kuulustelut, joiden jälkeen paikallisen tutkintoasiain päällikön tuli hankkia vangista hänen kotipaikkakuntansa suojeluskunnan esikunnan lausunto sekä virkatodistus. Sekä kuulustelulomake että suojeluskunnan lausunto oli laadittu pöytäkirjan muotoon. Ne lähetettiin Helsinkiin, missä niitä vielä täydennettiin ns. todisteainekorteilla. Heti sodan jälkeen ryhdyttiin koko maassa keräämään punakaartien asiakirjoja, jotka käytiin läpi Helsingissä tutkintoasiain osastolla. Jokaisessa niissä mainitusta henkilöstä kirjoitettiin viite- eli todisteainekortti. Näin täydennetty aineisto lähetettiin paikalliselle tutkintoasiain päällikölle, joka luovutti ne valtiorikosoikeuden syyttäjälle.

Tutkintotuomareita oli parhaimmillaan lähes kaksi ja puoli sataa. Sotavankien pääosa eli noin 69 000 punakaartilasta saatiin tutkittua alustavasti jo kesäkuun loppuun mennessä. Mutta valtava ”korttipeli” oli ennakoitua suurempi urakka ja aiheutti pulonkauloja valtiorikosoikeuksien toimintaan. Kaiken kaikkiaan tapauksia oli käsiteltävänä 75 575.²²²

Valittu tutkimis- ja tuomiomenettely johti vankileirikatastrofiin ja tuhansien vankien kuolemaan. Samalla koottiin – voittajien näkökulmasta valikoiden ja värittäen – valtava määrä tietoa kevään 1918 tapahtumista. Pelkästään Pakinkylän kaartilaisia koskevia tutkintoviranomaisten ja suojeluskuntien laatimia kuulustelupöytäkirjoja on satoja sivuja. Tapahtumien kulusta syntyy näin jonkinlainen kuva, joskin eritoten yksittäisten kuulusteluiden osalta epätäydellinen ja vinoutunut. Kuulusteltavat ym-

märrettävästi pyrkivät vähättelemään omaa, etenkin aseellista toimintaansa aivan todellisen, kuolemaan tuomituksi tulemisen uhkan edessä. Valkoiset puolestaan kirjoittivat pöytäkirjoissa samalla ”voittajien historiaa”.

Tutkintoviranomaisten suorittamaa kuulustelua varten oli lo-
make, johon kirjattiin:

- Missä ja milloin vangittu, milloin ja minne lähetetty;
- Onko sairas ja onko tarttuva tauti;
- Nimi ja ammatti, syntymäaika ja -paikka, kotipaikka ja osoite;
- Jos naimaton, lähimmän sukulaisen nimi ja osoite;
- Jos naimisissa, vaimon nimi, kuinka monta lasta sekä nuorim-
maisena ikä (oletus vain miehistä!);
- Mitä koulua käynyt, tahi osaako kirjoittaa ja lukea;
- Missä ja kenen luona kauemman aikaa ja viimeksi tehnyt työtä;
- Mihin työväenyhdistykseen ja ammattiosastoon liittynyt ja
milloin;
- Milloin punakaarti perustettiin vangin kotipaikalla, ketkä oli-
vat johtajia;
- Milloin yhtyi punaiseen kaartiin: mihin rykmenttiin, pataljoo-
naan, komppaniaan ja osastoon (plutoonaan), päällikköjen ni-
met, esikunnan jäsenet ja muut kaartin toimihenkilöt;
- Mistä syystä liittynyt punakaartiin, mitä palkkaa luvattu ja saa-
nut;
- Keitä sotaan tahi kaartiin kiihottajia tuntee kotipaikallaan;
- Missä ja milloin ollut taisteluissa, missä muissa toimissa ollut,
mitä aseita on kantanut ja missä aseet nykyään;
- Mitä vanki tietää kätkeyistä asevarastoista tai aseista;
- Mitä vanki tietää aseista riisumisesta ennen sotaa ja sodan ai-
kana (esim. ketkä johtivat), ryöstöistä, murhista ja murhapol-
toista yleislakon ja myöhemmin ja ketka ottivat niihin osaa.

Kuulustelupöytäkirjan lopussa on tutkintotuomarin lausunto, joka ainakin pakinkyläläisten osalta oli harvoin vapauttava. Tutkintotuomarilla oli valta vapauttaa vanki suoraan, jos paikallinen suojeluskunta ei tätä vastustanut. Oikeustieteilijä Antero Jyränkin mukaan (2014) kymmenen prosenttia punavangeista vapautettiin jo oikeusistuimen tutkinnassa. Suunnilleen sama määrä löytyy pakinkyläläisiä, tutkintoviranomaisten kuulustelemaa, mutta ilman oikeudenkäyntiä vapautettuja eli yksitoista niistä ¹²² Pakinkylän kaartilaisesta, joiden saama tuomio tiedetään.

Pakinkylässä kuulustelut suoritti alkuvaiheessa nimismies Blomqvist. Kuten jo aikaisemmin on todettu, nimismiehen vähemmän syyllisinä kaartilaisina vapauttamien listalla on nelisenkymmentä nimeä. Kotiseudulla vangittuja, mutta Katajannon Merikasarmille tai Reaalilyseoon edelleen kuulusteltavaksi lähetettyjä ja myöhemmin tuomion saaneita on ainakin 30 eli noin joka toinen kuulusteltava vapautettiin ja joka toinen lähetettiin eteenpäin.

Nimismies pidätti Matti Mannisen 15.5. ja kuulusteli häntä 17.5. ja 21.5. Kuulustelupöytäkirjasta ilmenee, että nimismies Blomqvistin vaimo kertoi Mannisen usein kuiskutelleen punaisten kanssa ja kun oli nimetty konstaapeliksi, oli Manniselle annettu tehtäväksi vakoileminen. Entinen konstaapeli vaimoineen kertoi Mannisen näyttäneen takin sisäpuolella olevan sinisen ristin, joka merkitsi korkeampaa arvoa kaartissa, kuin pelkän sotamiehen. A. Matsson kertoi kuulleensa O. Forsellilta ja tämän vaimoltakin, että Manninen oli nauttinut kaartilta kuukausittain 600 mk siitä, että hän oli opettanut punakaartilaisia sotilaiksi. Manninen yritti puolustautua, että oli hakenut ylimääräiseksi konstaapeliksi ilman houkuttelua ja vakoilemistarkoitusta. Punaista (?) ristiä ei ollut näyttänyt, vaan neulan, jossa oli sana ”vapaus” ilman mitään muuta merkitystä. Ei ollut punakaartilaiden harjoittajana eikä sellaisena nauttinut palkkaakaan. Kun kaatuneita punakaartilaisia haudattiin Malmilla, oli kulkenut saaton

nenässä pukeutuneena leveään punaiseen nauhaan ja puhunut haudalla kaatuneitten muistoksi. ”Johtohenkilönä kapinallisessa Helsingin pitäjän Pakinkylän kylässä passitetaan Matti Manninen Helsingin poliisilaitokselle, toimitettavasti edelleen, Tutkintolautakunnan lähempään käsittelyyn”, kuului kuulustelijan johtopäätös.

Tutkinnassa kysyttiin myös kuulusteltavan kuuluminen työväenyhdistykseen ja ammattiosastoon, samoin kuin toiminta yleislakon aikana. Kyse ei siis ollut vain osallistumisesta sisälissotaan vaan ”rikokseksi” voitiin katsoa myös aktiivisuus työväenliikkeen toiminnassa yleensä. Esimerkiksi pakinkyläisten osalta toiminta 1917 yleislakon aikana ja elintarviketakavarikoissa otettiin usein esille, todennäköisesti aina kun siihen arveltiin olevan vähänkään aihetta. Åggelbyn suojeluskunta vetosi lausunnossaan Pakinkylän järjestyskaartin ”matrikkeliin”, joka sillä oli käytössään.²²³ Niistä Pakinkylän 109 punakaartilaisista, joista on kuulustelupöytäkirja, 89 % ilmoitti kuuluvansa työväenyhdistykseen tai ammattiosastoon (jotka olivat silloin työväenyhdistyksen alaosastoja).

Kuulustelijat olivat myös kiinnostuneita siitä, miksi tutkittava oli liittynyt punakaartiin (vapaaehtoisesti vai pakolla), oliko palvelus ollut aseellista, oliko kuulusteltava ollut mukana taisteluissa tai osallistunut väkivallantekoihin taistelujen ulkopuolella. Huomiota herättää ”ryöstöjen” suuri rooli tuomioissa, ilmeisesti omaisuuteen kajoaminen koettiin erityisen suureksi synniksi. ”Ryöstöiksi” kirjattiin myös punaisten näkökulmasta – ja sotaa edeltävältä ajalta peräisin olevan elintarpeiden takavarikoimista koskevan lain mukaan – lailliset elintarvikkeiden takavarikot.

Entä miten vastata kysymykseen ”Keitä sotaan tahi kaartiin kiihoittajia tuntee kotipaikallaan”? Jonkun tai joidenkin nimeäminen saattaa parantaa omaa asemaa (tutkijan lausunnossa tunnutaan usein käyttävän ilmaisuja ”kuulusteltava tuntuu vastaavan avoimesti ja rehellisesti” tai ”tuntuu salaavan jotain ja

tietävän enemmän kuin kertoo”). Toisaalta jonkun nimeäminen kiihottajaksi saattaa ratkaisevasti heikentää tämän tilannetta, kapinan johtajille oli tarkoitus antaa rivimiehiä ankarammat rangaistukset. Jo kuolleeksi tiedetyn henkilön mainitsemisessa tällaista vaaraa ei ollut.

Vastauksia kuulustelulomakkeen kysymyksiin päälliköistä, esikunnan jäseniä ja muista kaartin toimihenkilöistä sekä so-
taan tai kaartiin kiihottajista kotipaikallaan löytyy 138 kuulus-
telupöytäkirjasta:

- 22 kuulusteltavaa (16 %) ei maininnut yhtään nimeä;
- 18 kuulusteltavaa (13 %) mainitsi ainoastaan komppanianpääl-
likkö Konsta Virtasen nimen;
- 25 kuulusteltavaa (18 %) mainitsi komppanianpäällikön lisäk-
si vain päällikköasemassa olleiden Oskar Puiston ja kaatuneen
Jalmari Vuorisalon nimen;
- 18 kuulusteltavaa (13 %) mainitsi mahdollisesti edellä mainit-
semiensa päälliköiden (Virtanen, Puisto, Vuorisalo) lisäksi vain
yhden muun, yleensä oman plutoonanpäällikkönsä nimen;
- 30 kuulusteltavaa (22 %) mainitsi mahdollisesti edellä mainit-
semiensa päälliköiden (Virtanen, Puisto, Vuorisalo) lisäksi 2-3
muuta nimeä, useimmiten plutoonanpäälliköiden lisäksi kaar-
tin toimikunnan puheenjohtajan Maaheimon, jonkun muun
näkyvän henkilön kuten kaartin muonitusmestari Salosen tai
jonkun yksittäisen kaartin toimikunnan jäsenen nimen;
- Ne 12 kuulusteltavaa (9 %), jotka mahdollisesti edellä mai-
nitsemiensa päälliköiden (Virtanen, Puisto, Vuorisalo) lisäk-
si mainitsivat 4–8 muuta nimeä, luettelivat yleensä jo useita
kaartin toimikunnan jäseniksi tuntemiansa nimiä;
- 13 kuulusteltavaa (9 %) mainitsi mahdollisesti edellä mainitse-
miensa päälliköiden (Virtanen, Puisto, Vuorisalo) lisäksi 9 tai
enemmän.

Noin puolet kuulusteltavista ei siis maininnut kuulusteluissa yhtään nimeä tai mainitsi vain yleisesti tiedossa olleen komppanian päällikkö Virtasen tai varapäällikkö Oskar Puiston nimen ja/tai Lempäälässä kaatuneen Jalmari Vuorisalon nimen. Heidän voitaneen katsoa selvinneen suhteellisen kunniallisesti tästä tovereiden ilmiantoon viittaavasta kuulustelun osasta.

Entä ne 13 kaartilaista, jotka toivat esille yhdeksän tai enemmän muuta kuin kaartin päälliköihin luettavaa nimeä. Mikä teki heistä niin puheliaita?

Suurimmat nimimäärät eivät tulleet esille tutkintoviranomaisten kuulustelulomakkeissa, vaan suojeluskunnan erillisistä kuulustelupöytäkirjoista. Näistä pöytäkirjoista viisi koski Pakinkylässä tehtyjen murhien tekijöiksi tunnustaneita Aarne Viloa, Urho Dahlbomia, Kalle Ojalaa, Antti Lainetta ja Eino Sepposta eli murhatutkimuksia ja saattoivat olla paikallaankin tapahtumien selvittämiseksi.

Viisi pöytäkirjaa, joissa tuotiin esille paljon nimiä, olivat niiden Pakinkylän punakaartin johdon jäsenten kuulusteluista, joita syytettiin murhakäskyn antajiksi eli Juho Kustaa Luotoa, Kalle Andia, Kaarlo Maaheimoa, Konsta Virtasta ja Alfred Tikkasta. Heidän osaltaan on kyseenalaista, olisiko oman nahan pelastaminen edellyttänyt näin mittavia nimien kertomisia. Etenkin komppanian päällikön Konsta Virtasen ja kaartin toimikunnan ”kansliapäällikön” Kaarlo Maaheimon runsaat nimien tunnistamiset kiinnittävät huomiota. Toisaalta voitaneen olettaa, että Pakinkylän punakaartin johtoon kuuluneita hiillostettiin kuulusteluissa huolellisemmin kuin rivikaartilaisia.

Vielä on kolme nimeä: 36-vuotias naimaton kirvesmies selostaa suojeluskunnan laatimassa pöytäkirjassa laveasti toimiaan punakaartissa ja siinä sivussa tuo esille 16 kaartilaisen nimet. 18-vuotias puutarhatyöläinen kertoo kaikki mainitsemaansa 12 nimeä (muuta kuin oman komppanian päälliköitä) tutkintoviranomaisten lomakkeella, nimeten paitsi kaartin toimikunnan jä-

seniä myös kaikki rintamilla tietämänsä päälliköt Eino Rahjasta alkaen. Nuorukainen oli ollut mukana taisteluissa sekä Vilppulan että Lempäälän rintamilla. Hän tuskin pyrki parantamaan omia asemiaan, sillä hän kertoi menneensä mukaan punakaartiin vapaaehtoisesti, taistelunhalusta ja innostuksesta. Tällaiset syyt kaartiin liittymiselle olivat kuulustelupöytäkirjoissa äärimmäisen harvinaisia. Nuorukainen todennäköisesti vain ajatteli, että näin kuului kuulusteluissa menetellä, kertoa mitä tiesi.

Ja vielä kolmas nimi: miksi 35-vuotias, Tammisaaren vankileirillä kuumeeseen ja vatsatautiin menehtynyt kirvesmies toi suojeluskunnan kuulusteluissa esille paitsi oman komppanian- ja plutoonanpäällikkönsä nimet, myös 30 muun Pakinkylän kaartilaisen nimet? Tällä tavalla tappion ja vankileirin murtaneita miehiä oli Pakinkylän kaartissa loppujen lopuksi äärimmäisen vähän.

Tutkintoasiain osasto ja paikalliset päälliköt lopettivat toimintansa 15.8.1918. Niiden työtä jatkoi 16.8.1918 alkaen prokuraattorin (oikeuskanslerin) viraston alainen valtiorikosoikeuksien syyttäjistön keskuskanslia paikalliskansioineen. Tutkinta siirtyi myös hallinnollisesti armeijalta siviiliviranomaisille.

Suojeluskunnan rooli tutkinnassa

Sotatoimet päättyivät Helsingin pitäjässä saksalaisten kukistuttua vastarintaa tekevät punaiset ja kymmenien punakaartilaisten lähdettyä 12.4. pakoon kohti itää. Kun ensimmäisessä vaiheessa paikkakunnalle vielä jääneiden epäilyttävien punaisten vangitsemisen ja kuulustelut suoritti Pakinkylässä nimismies Blomqvist, siirtyi tehtävä hyvin pian Äggelbyn eli Oulunkylän suojeluskunnalle.

Paikallissuojeluskuntien rooli valkoisen vallan kurinpitotoimissa oli merkittävä. Ne olivat paikallisia järjestyksenvalvojia, ja nimismiesten ja poliisienkin oli annettava niille virka-apua. Suo-

jeluskunnat seuloivat väestöstä vangittavia henkilöitä, kapinaan tavalla tai toisella, suoraan tai välillisesti osallistuneita, kuulustelivat vangittuja, vartioivat näitä ja antoivat lausuntoja tutkittavista tutkijalautakunnille.²²⁴

Synkintä suojeluskuntien historiaa on se, mitä Malmin suojeluskunta teki Kotkan, Hämeenlinnan ja Viipurin vankileireillä: käytiin etsimässä oman paikkakunnan punaisia, jotka teloitettiin ilmeisesti ilman sen kummempaa tutkintaa. Vähemmän väkivaltaiselta tuntuvat Äggelbyn suojeluskunnan suorittamat vangittujen kuulustelut ja annetut lausunnot. Lopputuloksen kannalta jälki oli kuitenkin yhtä pahaa: kun alkuvaiheen teloituksissa murhattiin 14 pakinkyläläistä ja valtiorikosoikeuden tuomiolla teloitettiin vain yksi Pakinkylän kaartilainen (Kalle Ojala), kuoli vankileireillä nälkään ja tauteihin ainakin 30 Pakinkylän kaartilaista.

Äggelbyn eli Oulunkylän suojeluskunta oli perustettu 19. elokuuta 1917. Sitä johtivat ja kouluttivat Myrsky Birger Wiberg ja Runo Wiberg. Äggelbyn suojeluskunta oli ainoa Helsingin pitäjän suojeluskunnista, jonka keskuudessa oli sisällissotaa ennen ja vielä sen kestäessä harjoitustoimintaa.²²⁵

Äggelbyn porvarillinen yhdyskuntavaltuusto otti vallankumouksen kukistuttua vastatakseen suojeluskunnasta ja sen kustannuksista. Se muun muassa vuokrasi Oulunkylän seurahuoneen suojeluskunnan käyttöön. Suojeluskunta toimi yhteistyössä seudun järjestysvallan kanssa, kuitenkin niin ettei suojeluskunta ollut järjestysvallan alainen.

Suojeluskunnan päälliköksi nimettiin Albin Krabbe, alipäälliköksi S. Sederqvist ja reservin päälliköksi U. Grönroos. Suojeluskunnan hallitukseksi nimettiin U. Grönroos, A. Krabbe ja S. Sederqvist varsinaisina ja E. Elfvengren, N. Sittkoff ja K. Grönlund varajäseninä.

Valtuusto valitsi vankien kuulustelua varten tutkintolautakunnan/tutkijakomitean, jonka puheenjohtajaksi nimettiin Arvid Lind ja varapuheenjohtajaksi J.W. Juselius. Sen varsinaisiksi jäse-

niksi nimettiin K.E. Winter, K.R. Lindfors ja N. Sittkoff sekä varajäseniksi E. Holmsten, J.A. Söderlund, F. Andersson ja Richard Lindberg. Valtaosan Åggelbyn suojeluskunnan laatimista kuulustelupöytäkirjoista ja -lomakkeista lausuntoineen on allekirjoittanut kolme henkilöä: A. Lind, N. Sittkoff ja K.R. Lindfors. Lind on allekirjoittaja jokaisessa, joissain tapauksissa on neljäntenä tai Sittkoffin tai Lindforsin korvaajana K.G. Winter.

Arvid Lind syntyi 19.7.1871 Heinolassa ja opiskeli Helsingissä. Hän oli urheilu- ja liikemies, toimi kunnanvaltuutettuna Helsingin pitäjässä ja Oulunkylän elintarvikelautakunnan puheenjohtaja 1917-1921. Lind avioitui vuonna 1897 Maria Kopjeffin kanssa. Pariskunta asui Oulunkylässä Villa Lindebon huvilassa ja oli lapseton. Lind teki itsemurhan vuonna 1932 ampumalla itsensä 61-vuotiaana eräässä autotallissa Katajannokalla. Lindin leski – joka tunnetaan nimellä Maj Lind – eli vielä kymmenen vuotta miehensä jälkeen. Maj Lind testamenttasi rahaa muun muassa Sibelius-Akatemialle pianistien kehittämiseen. Rahasumma on merkittävä, ja sillä päätettiin perustaa pianokilpailu.²²⁶

Kuulustelupöytäkirjoja ja lausuntoja allekirjoittaessaan Arvid Lindia ei tuntunut häiritsevän, että hän oli itse ollut toisena osapuolena tapahtumissa, joista punakapinallisia kuulusteltiin. Kaarti teki kotietsintöjä ja asetakavarikkoja Lindin kotona. Hänen nimensä myös sanottiin olevan tärkeimpien vangittavien paikkakunnan porvarien nimilistalla.

Nikolai Sittkoff oli 50-vuotias tullitarkastaja, joka asuin vaimonsa Edithin, neljän lapsensa ja piian kanssa Itäisessä huvilakompleksi 2:ssa. Kauppias Karl G. Winter oli 55-vuotias, hän asui vaimonsa Annan, yhden lapsen ja 20-vuotiaan piian kanssa Käpylän Metsälässä. K.R. Lindforsia ei ole löytynyt vuoden 1918 henkikirjasta.

Tutkintolautakunta kuulusteli kotipaikkakunnalla vangitut, punaisiksi tunnetut tai ilmiantojen perusteella sellaisiksi epäillyt vangitut ja päätti, ketkä lähetään eteenpäin Helsinkiin Merika-

sarmille ja Ruotsalaiselle lyseolle tutkintaviranomaisten kuulusteltavaksi. Pakinkylän ja Käpylän punakaartilaisten Oulunkylässä suoritettujen kuulustelujen lisäksi suojeluskunta antoi lausunnot myös vankileireillä kuulustelluista.

Oulunkylän huvilayhdyskunnan valtuustolle esiteltiin kokouksessa 11.4.1919 kertomus tutkijalautakunnan toiminnasta. Se päätti säilyttää kertomuksen yhdyskunnan arkistossa. Harmillisesti kertomusta ei kuitenkaan löydy Helsingin kaupunginarkistosta muiden yhdyskunnan asiakirjojen joukosta.²²⁷ Samassa kokouksessa kirjattiin pöytäkirjaan kumousaikana Åggelbyn suojeluskuntaan kuuluneiden henkilöiden nimet, joille ehdotettiin maassa jaettavaa muistomitalia: Runo Wiberg, August Jansson, Ragnar Lundberg, Selim Sederqvist, Uljas Grönroos, Walfried Weck, Albin Krabbe, Ilmari Wiberg, Rafael Sittkoff, Reino Wilander, Fredrik Ålander, Odin Silfverberg, Myrsky Wiberg, Elis Nikander, Ernst Lönngren, Gunnar Olsson, Kurt Grönlund, Arvid Lind, Göran Sittkoff, Edvin Wallden, Eino Simolin, Einar Carlborg, Oskar Hakulin, Odo Brandt, Gunnar Öhman ja Yrjö Rainio.

Suojelukunnan vaikutusvaltaisia lausuntoja kirjoittivat Oulunkylässäkin henkilöt, joiden taloudelliset edut ja etuoikeutettu asema olivat uhattuina, ja joihin väitetty väkivalta tai uhkailu oli kohdistunut henkilökohtaisesti. Jääviys ei ollut esteenä. ”Kun paikalliset tunsivat hyvin toisensa ja sodan aikana punaisten hallinnassa olleella alueella tapahtuneet väkivallanteot, voitiin tekoihin syylliset nopeasti selvittää.”²²⁸

Syytökset saattoivat perustua epämääräisiin kuulopuheisiin.

Abel Sepponen oli ”Kehunnut punasten voittoa varmaksi Berggren’in puodissa” ja oli ”hyvin punaiseksi tunnettu jo monta vuotta. Kun Lahdesta siirrettiin Santahaminaan niin junasta heittänyt ilmoituslappuja Åggelby’n asemasillalle”. Paavo Laine joutui melkein oikeusmurhan kohteeksi, kun häntä syytettiin paitsi valtiopetoksesta myös varkauksista ja useista murhista. Tutkintotuomarin ”Käsitys: tyypillinen suurrikollinen, kieltää kylmästi

kaiken. Ehdotus: jos todistukset oikeat, tuomittava ensitilassa hengiltä”. Tutkintotuomarin arvio perustui nimismiehen ja suojeluskunnan esityksiin. Nimismies Blomqvistin mukaan ”mies tunnetaan pitkäaikaisesta huonosta, työttömästä elämästään”. Suojeluskunnan mukaan Laineella oli ”kuljeksivat elämäntavat ja hän eli varkaudella ja vallityöläisten keinottelutavalla.” Onneksi nimismies Blomqvistin uusi kirje kuitenkin saavutti valtiorikosoikeuden ennen kuin Laine oli ”ensitilassa” otettu hengiltä: ”syytökset vastaan vangittua Paavo Lainetta ovat, kuten on selvinnyt sekä minun että täkäläisen suojeluskunnan toimittamissa kuulusteluissa, perättömät ja aiheutuneet siitä, etteivät ensiksi kuulustellut henkilöt tietäneet syytetyn ja erään toisen Laineen ristimänimejä erottaa toisistaan”. Paavo Laine sai silti kolmen vuoden ehdottoman kuritushuonetuomion.

Eino Jokista kuvattiin hyvin todennäköiseksi agitaattoriksi; ”mycket troligt uppträdt som agitator”, myös Tuomas Juntila ”mycket sannoligt uppträdt som agitator”.

Väinö Silmälä oli ”hyvin viekas, sakkilaistapainen, yllyttelijä, heti puukolla tai aseella valmis. Venäläisten patteritöissä. Pakinkylän komppaniaan 1 p. marraskuusta 1917. Kuulunut Oskar Puiston valitsemaan ryöstäjä ja murhaaja sakkiin nimeltä ’Lentävä kolonna’ jotka jo marraskuulla nauttivat 15:- päiväpalkkaa ryöstömatkoista ympäri Helsingin pitäjää. Sotilaan asema punakaartissa, vaan suuremmasta arvosta kun omat päälliköt kun rikollisuutta arvostellaaan... Hyvin vaarallinen mies, joka varmasti käyttää ensimmäistä tilaisuutta koston ja katsomatta keneen se osuu. Mies on vähän yli 3 kyynärää pitkä”.²²⁹

Suojeluskunnan tehtäviin kuului myös tehdä luettelo oman paikkakuntansa vaarallisimmista punakaartilaisista. Tällainen luettelo tehtiin myös Pakinkylän punakaartista ja sen on allekirjoittanut ja Äggelby Skyddskår’in leimalla varustanut Arvid Lind.²³⁰ Listassa on 53 nimeä. Esimerkiksi Heikki Heikkilästä kerrotaan, että hän on ”marrask. lakkokomitean jäsen, Sipoon

retkellä, ase-etsijä, vangitsija, tutkia, punaesikunnan jäsen, murhamääräyksien antaja, hevosten ryöstäjä, Lylyn rintamalla, viljan ryöstäjä, Helsingissä vankina.”

Valtiorikosoikeudet

Valkoisten voiton varmistuttua alkoi pohdinta siitä, mitkä ratkaisumallit kapinallisten rankaisemisessa olivat mahdollisia. Vaihtoehtoja oli tarjolla maltillisista – jossa rankaiseminen ehdotettiin rajoitettavaksi kapinan johtajiin, asetetun määräajan jälkeen aseellista taistelua jatkaneisiin sekä vakaviin siviilirikoksiin syylistyeneisiin – laajamittaiseen ja kovaan rankaisemiseen. Asiasta käydyssä keskustelussa sovinnolliset äänenpainot vaimenivat. Erityisten valtiollisia rikoksia käsittelevien tuomioistuinten perustamista pidettiin välttämättömänä, jotta pystyttäisiin käsittelemään kymmeniin tuhansiin nouseva juttumäärä. Samasta syystä ehdotettiin, että juttujen tutkimus suoritetaan ”laveammitta mutkallisuuksitta” vapaata todisteiden harkintaa noudattaen.

Hallitus antoi 17. toukokuuta 1918 pahasti vajaalukuiselle ns. tynkäeduskunnalle – SDP:stä vain yksi, punaisten toiminnasta irtisanoutunut kansanedustaja – esityksen laiksi eräiden valtiorikosten käsittelemistä varten asetettavista tuomioistuimista ja oikeudenkäynneistä niissä. Esitys hyväksyttiin 9. heinäkuuta.²³¹

Valtiorikosoikeuksien toiminnasta tuli Kekkonen (2016) mukaan jatkumoa sisällissodan aikaiselle puhdistukselle, jota oli toteutettu kevään mittaan laillisuudeltaan kyseenalaisin muodoin. Kun nopeasti säädetyissä ja sisällöltään suppeissa laeissa ei ollut säännöksiä oikeudenkäynntejä varten tarvittavasta esitutkinnasta, jouduttiin sen käytännöt luomaan muuta kautta.

Normaali todistustaakka kääntyi valtiorikosoikeuksissa sel-laiseksi, että syytetyn olisi pitänyt kyetä osoittamaan itsensä syyttömäksi, mikä niissä olosuhteissa oli miltei mahdotonta.

Punaisia oikeudessa puolustanut lakimies Väinö Hakkila kritisoi valtiorikosoikeuksia syytettyjen heikon aseman lisäksi muiden lainsäädännöllisten ja oikeuskäytäntöön liittyneiden ongelmien vuoksi: oikeusastejärjestys oli vain kaksiportainen; tuomioistuimilla oli vapaa harkintavalta todisteiden arvioinnissa; suojeluskuntien erittäin subjektiivisilla lausunnoilla oli keskeinen painoarvo tuomioita langettaessa; ja valtiorikosoikeuksien eri osastojen rangaistuskäytäntö vaihteli huomattavasti.²³²

”Vapaa todisteiden harkinta” ei missään nimessä tarkoittanut, että punakapinalliset olisi päästetty liian helpolla. Päämajan tutkintaosaston päällikkö, majuri Gustaf Aminoff ohjeisti syyttäjiä, että ”kuolemanrangaistusta on vaadittava johtajille, sota-päälliköille, sota-agitaattoreille, murhaajille, ryöstäjille ja muille rosvoille. Johtajat ja agitaattorit y.m., jotka ovat tuottaneet kurjuutta puoluetovereilleen ja aiheuttaneet syyttömien ja rehellisten ihmisten verenvuodatuksen ja teurastukset, ansaitsevat kuolemanrangaistuksen, ja muut rosvot, jos olisivatkin olleet itse johdon alla eikä johtajina, ovat tehneet itsenä syypääksi maanpetokseen tuntematta omantunnonvaivoja. Maanpetos on heidän rikostensa huippu”.²³³

Kuolemanrangaistus sisältyi vuoden 1918 aikaan vielä rikoslakiin. Maanpetoksesta samoin kuin murhasta oli yleisellä tuomioistuimella valta tuomita kuolemanrangaistus, niin kuin oli joissakin tapauksissa tapahtunut vielä 1900-luvun alussa. Viimeinen kuolemantuomio ennen sisällissotaa oli kuitenkin pantu täytäntöön vuonna 1825. Taistelutoimiin osallistuminen tuskin toteutti murhan tunnusmerkistöä. Maanpetos taas edellyttää yksilötasolla yhteistoimintaa vieraan vallan kanssa, minkä ehdon täytyminen sisällissotaan osallistuneiden kohdalla oli monesta syystä kyseenalaista. Jos Suomi ja Venäjä olisivat olleet keskenään sodassa, olisi osallisuus punakaartiin ja punaiseen hallintoon voitu katsoa vieraan vallan sotilaallisten toimien avustamiseksi. Suomi ja Venäjä eivät kuitenkaan olleet julistaneet sotaa

toisilleen. Myöskään Saksan päätökset lähettää joukkoja Suomeen eivät perustuneet sodan julistamiseen Venäjälle.

Aseen ottaminen punakaartissa saatettiin tunnistaa valtiopetokseksi, mutta siitä oli rikoslain mukaan mahdollista tuomita enintään elinkaudeksi kuritushuoneeseen, ei kuolemaan. Kesällä 1918 valkoisen puolen linjaus kapinavankien tekojen oikeudellisessa arvioinnissa muuttui radikaalisti, toteaa Jyränki. Keskeiseksi syyteperusteeksi valtiopetoksen oheen haluttiin maanpetos. Olettamus maanpetoksesta kirjoitettiin valtiorikosoikeuksille valmiiksi jaettuun päätöskaavaan. Kun oikeudenkäynnit alkoivat, syytetyistä lähes kymmenosalle vaadittiin tällä perusteella rangaistusta yksinomaan tai myös maanpetoksesta taikka avunannosta sellaiseen. Maanpetos mahdollisti kuolemantuomion.²³⁴

Pakinkylän kaartilaisten tuomiot

Koko maassa annettiin kaikkiaan 67 788 langettavaa tuomiota. Kun niiden käsittelyyn tuli 75 500 tapausta, syytteiden hylkäämisprosentti oli noin 10 prosentin luokkaa.

Kuolemanrangaistuksia langetettiin 555 kappaletta. Niistä valtiorikosylioikeus, jonka käsittelyyn tuli kaikkiaan 548 juttua, pysytti voimassa 280 kappaletta. Kuolemantuomioista 117 pantiin täytäntöön.

Elinkautisia kuritushuonerangaistuksia langetettiin 882 ja määräaikaista vähintään kymmenen vuoden rangaistuksia 1 282.

Enintään kolmen vuoden mittaiset rangaistukset voitiin antaa ehdollisina. Yli kahdessa kolmasosassa tapauksista tuomio tuli olemaan ehdollinen.²³⁵ Tuomioihin liittyi kansalaisluottamuksen ja vaalikelpoisuuden menettäminen määrääjaksi, yleensä useaksi vuodeksi.

Pakinkylän punakaartin matrikkeliin sisältyvistä Pakinkylän

282 kaartilaisesta valtiorikosoikeudessa/valtiorikosylioikeudessa saatu tuomio on tässä tutkimuksessa selvitetty valtiorikos- ja valtiorikosylioikeuden akteista 122 kaartilaisen osalta. Seuraavassa taulukossa on esitetty heidän saamansa tuomiot:

Pakinkylän punakaartilaiden saamat tuomiot (jos tuomiosta oli valitettu, valtiorikosylioikeuden vahvistama tuomio; tuomio alennettiin 16 tapauksessa).

Tuomio	lkm	%	Alennettuna valtiorikosylioikeudessa
vapauttava	11	9 %	
ehdollinen tuomio	58	48 %	2
2-4 vuotta	27	22 %	7
5-6 vuotta	12	10 %	3
7-12 vuotta	11	9 %	2
kuolemantuomio/elinkautinen	3	2 %	2
yhteensä	122	100 %	16

Vapauttavan tuomion sai runsaat puolet tuomituista. Ottaen tämä huomioon, 30 leirillä kuollutta on järkyttävän suuri määrä, laskennallisesti heistä puolet olisi voinut saada vapauttavan tuomion.

Vapauttavia tuomioita tuli muun muassa seuraavissa tapauksissa suojeluskunnan lausunnon pohjalta:

– Eino Kallonen: ”äiti sairaana, viiden pienen lapsen kansa on kykenemätön omistamaansa maapalstaa viljelemään jonka tähden hän tarvitseisi poikansa kotiin...”. Einolla oli myös mainetodistus nimismies Blomqvistilta.

– Johan Brynolf Kinnunen: ”ehdotetaan että koska Kinnunen on rauhallinen ja siivo mies sekä hänen vaimonsa tiedetään valkoiseksi aatteeltaan, Kinnusen asiaa mahdollisimman kiireesti ratkaistaisi... kotonaan 5 lasta jotka lankeaa kunnan päälle syystä että isä on poissa... Kinnusta painaa liittyminen 27.1. punasiin ja

mukana olo Lempäälän rintamalla... Kinnunen ei ole yhteiskunnalle vaarallinen henkilö laillisissa oloissa.”

– Vieno Armas Jaakoppi Leinonen: ”lapsi vielä... Ei liene tehnyt sellaista mistä häntä syyttäisi. Nuorena kai seurannut vanhempia tyhmyydestä.”

Suurin osa Pakinkylän punakaartin muonituskomitean naisista selvisi ilman tuomioita eikä joutunut valtiorikosoikeuteen. Nimismies Blomqvist ei edes sisällyttänyt punakaartilaisista tekemäänsä listaan heistä kuin muutaman.

Oskar Heinosen lisäksi Tuomarinkylän rengeistä Kustaa Evert Nyholm ja Kustaa Jalmari Nyholm joutuivat valtiorikosoikeuteen, Heinosen ja Kustaa Evert Nyholmin saamat tuomiot olivat ehdollisia. Nimismies Blomqvistin ymmärrys kartanon työvoiman tarpeelle oli huomattava, sillä hän vapautti kaikki kuulustelemansa Tuomarinkylän rengit. Myös kartanon vouti Karl Gustaf Nyberg otettiin dramaattisena yönä 28. maaliskuuta kaartiin ja vahtipalvelukseen (kun Lempäälän rintamalle lähtevien aiheuttamaa vartiointivajasta paikattiin Tuomarinkylän reungeilla). Blomqvist päätti olla syyttämättä häntäkään.

Koko maassa langetettiin kuolemantuomioita yhteensä 555, joista täytäntöön pantiin 177. Kolme Pakinkylän kaartilaisista sai kuolemantuomion: Konsta Virtanen, Juho Kustaa Luoto ja Kalle Ojala.

44-vuotiaan kirvesmiehen ja yhden lapsen isän Konsta Virtasen syntilistä oli pitkä: ”Toimimalla Pakin kylän punakaartin päällikkönä ja rahastonhoitajana kuin myös kuulumalla sen esikuntaan, päällikkönä ja esikunnan jäsenenä ollut vangitsemisiin ja ryöstöihin käskyn antajana ja Myrsky Wibergin murhaan määräjänä, hankkimalla venäläisten sotilaitten kautta aseita paikalliselle punakaartille, harjoittamalla kiihotusta kapinan hyväksi ja ottamalla osaa rintamataisteluihin, minkätähden ja kun on katsottava että syytetty päällikkönä ja esikuntaan kuuluvana on ollut tietoinen että sotatila oli olemassa Suomen ja Venäjän välillä...

Valtiorikosoikeus... harkitsee oikeaksi tuomita Konsta Wirtasen osallisuudesta murhaan, maan- ja valtiopetoksesta kuolemanran- gaistukseen ja ainiaaksi olemaan kansalaisluottamusta vailla.”

Konsta Virtanen oli vangittu Kotkassa 4.5., mistä hänet siir- rettiin Haminan vankileirille, mistä hänet kuljetettiin Oulunkylän suojeluskunnan 13.6. pitämää kuulustelua varten Oulunkylän seu- rahuoneen vankileirille, mistä Virtanen saapui 16.6. Tammisaaren vankileirille. Siellä Virtanen kuulusteltiin 29.6. Lisäksi Äggelbyn suojeluskunta oli katsonut tarpeelliseksi lähettää Tammisaaren vielä kaksi uutta pöytäkirjaa. Suojeluskunnan lausunnon mukaan ”jos rikollista on, mitä törkeempää, niin Virtanen on siksi paik- kakunnalla tunnettu ja käynne selville tämä meidän Tammisaa- reen lähetetystä kuulustelukirjasta n:o 188”. Valtiorikosoikeuden eteen Virtanen joutui 16.8. ja sai kuolemantuomion.

Kuolemantuomion saaneet vangit, jotka jättivät armonan- omuksen, siirrettiin Suomenlinnan, Hämeenlinnan, Lahden ja Viipurin vankileireille (ne, jotka eivät anoneet armoa, teloitettiin heti). ”Huvilanomistaja Konsta Virtanen” lähetettiin Suomen- linnan vankileirille 21. elokuuta vankipassilla N:o 2096, yhdessä yhdentoista muun kuolemaantuomitun kanssa.²³⁶ Virtasen tuo- mion lievennettiin valtiorikosylioikeuden päätöksellä 10.9. elin- kautiseksi, mutta Virtanen oli jo ehtinyt kuolla tätä ennen 28. elokuuta 1918 Suomenlinnan vankileirillä.

47-vuotias kirvesmies ja viiden lapsen isä Juho Kustaa Luoto tuomittiin maanpetoksesta ja yllytyksestä murhaan. Kuuluste- lupöytäkirjan mukaan Luoto on ”yllyttäjä” ja Pakinkylän kaartin esikunnan jäsen. ”Vanki on tunnustanut ilmeisesti vain mur- to-osan niistä törkeistä rikoksista, joihin hän on ottanut osaa. On ylen vaarallisena lujasti vangittuna edelleen säilytettävä tääl- lä, kunnes hänestä selvemmin määrätään.” Suojeluskunta lausuu, että ”Luoto arvellaan enempiakin toimineen, vaikka sitä Suoje- luskunnassa nyt ei saada selville, koska itse Luotolla on huono muisti näistä asioista kuulustellessa.” Itse Luoto kiistää olleensa

esikunnassa mistään murhista päättämässä ja ei hyväksyvänsä kuolemanrangaistusta.

Myös Luoto vangittiin Kotkassa 4.5., toimitettiin sieltä Haminan vankileirille ja sieltä ensimmäisten joukossa Tammisaaren 29. toukokuuta. Luoto onnistui säilymään hengissä Tammisaaren vankileirihelvetissä ja joutui valtiorikosoikeuteen 25. syyskuuta. Häntä ei ilmeisesti kuulusteltu Oulunkylässä, mutta suojeluskunta toimitti Tammisaaren heinäkuussa useitakin ”pöytäkirjoja”. Niiden mukaan ”pidämme hyvin luultava että syyllinen kaikkiin” kiihottajana esiintymisen lajeihin (punaiseen kaartiin, vallankumoukseen, laillista hallitusta vastaan, asevelvollisuutta vastaan, levittänyt vääriä kulkupuheita sotatoimista tahi uhkauksia laillisen hallituksen kannattajia vastaan).

Luoto toimitettiin 26. syyskuuta Lahden vankileirille. Hänen kuolemantuomionsa aleni valtiorikosylioikeudessa 28. marraskuuta elinkautiseksi kuritushuonerangaistukseksi. Hän vapautui armahduksen seurauksena 18.10.1924 ja oli kuultavana (edelleen kansalaisluottamusta vailla) Aarne Vilon ja Kalle Salosen oikeudenkäynnissä vuonna 1925.

30-vuotias työmiehes ja kolmen lapsen isä Kalle Evert Ojala tuomittiin valtiopetoksesta ja sen yhteydessä tapahtuneista kolmesta murhasta ja ryöstöistä (näistä tarkemmin luvussa Pakinkylän murhat). Ojala tunnusti murhanneensa Tuomas Meriläisen, Karl Hägerströmin ja O.W. Nyströmin. Hänet oli vangittu 1.5. Lahden lähistöllä ja toimitettu Lappeenrannan vankileirille, jossa kuulusteltu 19.6. Valtiorikosoikeus antoi tuomionsa 29. elokuuta eikä valtiorikosylioikeus 21. syyskuuta katsonut tarpeelliseksi muuttaa tuomiota. Kalle Ojalan kuolemantuomio pantiin täytäntöön 21. lokakuuta 1918 Viipurin pakkotyölaitoksessa.

Syyttäjä vaati myös Aukusti Heinon tuomitsemista ”ankarimpaan rangaistukseen valtio- ja maanpetoksesta ja ryöstöistä ja murhiin osallisuudesta” eli kuolemantuomiota. Kuolemantuomiota ei Heinolle sentään tullut. Tuomio tuli ”vain” valtiopetoksesta

ja sen yhteydessä tehdyistä erinäisistä ensikertaisista törkeiksi katsotuista ryöstöistä. Kuolemantuomion/elinkautisen jälkeen kovimman tuomion pakinkyläläisistä (12 vuotta) Heino kuitenkin sai. Hän oli todella saanut suojelukunnan vihat päälleen: määrännyt lehmän ryöstön Tomtbackan kartanosta, ajanut ryöstettyjä perunoita Lillbölestä, Nackbölen kartanossa ollut ryöstämässä viljaa ja perunoita punakaartiin, palstatilallinen Hirvoselta ryöstänyt sian. ”Heino kai on tehnyt paljo enempi koska hän oli yleinen takavarikon päällikkö ja hankkija koko Pakinkylän komppanialle”, ”A. Heino on hurjempia meidän paikkakunnallamme”.

Pakinkylän päälliköiden tuomiot

Seuraavien 24 henkilön voi katsoa olleen Pakinkylän punakaartissa johtavassa asemassa:

- Konsta Virtanen, komppanian päällikkö
- Oskar Puisto, komppanian apulaispäällikkö ja plutoonanpäällikkö
- Johannes Kajander, plutoonanpäällikkö
- Otto Siekkinen, plutoonan- tai osastonpäällikkö
- Jalmari Vuorisalo, plutoonanpäällikkö
- Otto Haapa, plutoonanpäällikkö
- Lambert Päiviö, plutoonanpäällikkö
- Otto Hintikka, osastopäällikkö
- Reino Blomqvist, osastopäällikkö
- Juho Hartikainen, osastopäällikkö
- Aarnet Sinisalo, osastopäällikkö
- Sulo Nissilä, osastopäällikkö
- Kaarlo Maaheimo, toimikunnan puheenjohtaja 25.3. asti
- Juho Edvin Salmi, toimikunnan puheenjohtaja 25.3. lähtien
- Heikki Heikkilä, toimikunnan jäsen, osastonpäällikkö

- Kalle And, toimikunnan jäsen
- Juho Kustaa Luoto, toimikunnan jäsen
- Alfred Tikkanen, toimikunnan jäsen
- Kalle Salonen, toimikunnan jäsen 25.3. asti
- Kustaa Vesa, toimikunnan jäsen, varusmestari
- Oskar Anders Hagström, toimikunnan jäsen 25.3. asti
- Otto Armas Hintikka, toimikunnan jäsen 25.3. lähtien
- Matti Manninen, harjoituspäällikkö
- Johan Arvid Salonen, muonitusvarusmestari

Näistä 24 henkilöstä kymmenen ei koskaan joutunut valtiorikosoikeuteen (2 karkasi, 4 katosi, 3 kaatui, 1 kuoli vankileirillä). Kaksi johdon jäsentä (Konsta Virtanen, Juho Kustaa Luoto) sai kuolemantuomiot maanpetossyytteellä, molempien tuomiot alennettiin valtiorikosylioikeudessa elinkautiseksi. Kymmenen vuoden kuritushuonetuomion saivat plutoonanpäällikkö Otto Haapa, osastopäällikkö Reino Blomqvist, toimikunnan puheenjohtaja (25.3. asti) Kaarlo Maaheimo ja harjoituspäällikkö ja elintarvikekomissaari Matti Manninen. Mannista syytettiin myös aseharjoitusten opettajaksi ja itään päin ajaneen ”karkujunan” päälliköksi. Suojeluskunnan lausunnon mukaan ”johtohenkilö kapinallisessa Helsingin pitäjän Pakinkylän kylässä”. Loput joutoon kuuluvista saivat 4-5 vuoden tuomiot, paitsi Hartikainen, Sinisalo ja Salonen, jotka saivat ehdolliset tuomiot.

Reino Blomqvistin ja Otto Haapan tavallisia rivimiehiä huomattavasti kovempien tuomioiden (kymmenen vuotta kummallekin) taustalla on varmaankin toiminta plutoonanpäällikkönä ja rintamalla sekä aktiivisuus olla monessa mukana: ”ryöstöissä”, ase- ja ampumatarvikekuljetuksissa, kotitarkastuksissa jne. Haapan todettiin suojeluskunnan lausunnossa olevan ”työtelijäs vaan innoikas punanen”. Samantapaisia syitä löytyy myös Aapeli Hintikan (6 vuotta) ja Erkki Mattssonin (8 vuotta) tuomioiden taustalla.

Heikki Merisaari sai valtiorikosoikeudessa kovan 12 vuoden

tuomion ”ottaen raskauttavana asianhaaran huomioon vastaajan vangitsemisen jälkeen osoittaman uppiniskaisuuden, joka on ilmennyt m.m. valehtelemisena kuulustelussa ja väärien todistusten hankkimisessa ja käyttämisessä”. Valtiorikosylioikeus alensi tuomion kahdeksaan vuoteen.

Oskar Lindforsin 9 vuoden tuomiota on vaikea ymmärtää ainakaan asiakirjojen pohjalta. Ehkä hänen olemuksensa ei vain miellyttänyt kuulustelijoita, syyttäjää tai tuomareita?

Arvo Hämäläisen kahdeksan vuoden tuomio on osoitus pystytetyn tutkinto- ja tuomitsemisjärjestelmän ongelmista. 22-vuotista Hämäläistä syytettiin muun muassa kuulumisesta helsinkiläiseen posteljoonien salaliittoon, joka olisi perustettu jo vuonna 1904 ja jonka tarkoituksena olisi ollut kuljettaa Venäjältä aseita. Hämäläinen, joka oli ammatiltaan niittaaja, sai maanpetossyytteen eivätkä lakimies Eino Pekkalan (Väinö Hakkilan asianajotoimistosta) laatima armonanomus tai Hämäläisen äidin ja vaimon kirjeet saaneet tuomiota muuttumaan valtiorikosylioikeudessa. Syyte perustui ainoastaan suojeluskunnan esikunnan tiedusteluosaston Niilo Jalavan 8.6. allekirjoittamaan lausuntoon, että Hämäläinen olisi muun muassa ollut Posteljoonien Helsingin osaston ylimääräisessä kokouksessa 29.1.1918 asetetun, hallituskysymystä suunnittelevan komitean jäsen; olisi ollut läsnä Helsingin työväen toimeenpanevan komitean kokouksessa 17.2.1918; hänet mainittaisiin erään konekiväärimiehistön joukossa hevosmiehenä; ja olisi ollut rakennuskonttorin henkilökuntaa kapinan aikana. Hämäläinen kiisti kaikki nämä syytteet. Mitkään asiakirjat eivät viittaa siihen, että Hämäläisellä olisi ollut tärkeä asema Helsingin punaisten toiminnassa tai aseiden hankinnassa.

Tuomas Junttila oli ollut kaksi viimeistä vuotta Helsingin pitäjän sosialidemokraattisen kunnallistoimikunnan puheenjohtaja. Hän oli myös pitäjän punaisen kunnanvaltuuston ja elintarvelautakunnan jäsen. Junttila oli koko kapinan ajan paikkakunnalla eikä kantanut asetta. Tutkintotuomarin mukaan hän kuului kuitenkin

I luokkaan, ”tekee epäluotettavan vaikutuksen. Tietää nähtävästi paljon enemmän kuin mitä kertoo. Nähtävästi ollut pääjohtajia paikkakunnalla vaikei julkisesti esiintynyt.” Suojeluskunnan lausunnossa tuodaan vahvasti esille toiminta yleislakon aikana.

Heikki Heikkilän valtiorikosylioikeusakti on kadonnut Kansallisarkistosta. Tiedetään vain, että valtiorikosoikeuden antama 9 vuoden tuomio aleni valtiorikosylioikeudessa kuuteen vuoteen.

Armas Vilo oli toiminut miliisinä, mikä lienee pääsyy kahdeksan vuoden tuomioon.

Kun valtiorikosoikeuksissa ehdollisen tuomion saaneet oli päästetty vapauteen, jäi leireihin ja vankiloihin eri puolella Suomea ehdottomia vapausrangaistuksia kärsimään vielä noin kaksikymmentäviisituhatta vankia. Tähän joukkoon kohdistuivat loppuvuodesta 1918 säädetyt ensimmäiset armahdukset. Armahduspäätöksensä valtionhoitaja Svinhufvud teki vuoden 1772 hallitusmuodon mukaan monarkille kuuluvien valtuuksien. Hän oli siinä vaiheessa luopumassa tehtävästään ja Gustaf Mannerheim oli tulossa hänen tilalleen. Valtionhoitajan armahduksella päästettiin 30. lokakuuta 1918 (korkeintaan neljän vuoden tuomion saaneet) ja 7. joulukuuta 1918 (korkeintaan kuuden vuoden tuomion saaneet) ehdonalaiseen vapauteen noin seitsemäntoistatuhatta vankia. Toinen osa valtionhoitajan joulukuussa tekemää armahduspäätöstä olikin siinä, että valkoiset lainrikkijat vapautettiin rikosoikeudellisesta vastuusta heidän punaisiin kohdistamistaan rikoksista.²³⁷

Vuoden 1919 alkaessa Pakinkylän kaartilaisia oli tuomiotaan kärsimässä vielä 12 henkeä.

Joulukuun 1918 armahdusten jälkeen vankileireillä oli keväällä 1919 yhteensä 6 000 vankia. Myöhemmät punaisiin kohdistuneet armahdukset etenivät asteittain, niin että vuoden 1921 lopussa punavankeja oli vielä tuhatkunta. Viimeiset punavangit armahdettiin 1927. Armahdukset eivät tavoittaneet enää niitä, jotka ennen valtiorikosoikeuksien toimintaa oli eri syistä, välittömin toimin tai laittomien päätösten nojalla surmattu tai jotka olivat menehtyneet vankileireillä nälkään ja sairauksiin.²³⁸

Finlands Folkkommisariat. *)

Kullervo Manner.
Ordförande i Finlands Folkkommisariat.

Yrjö Sirola.
Kommisarie för sträikesrenden.

Oskari Tokoi.
Kommisarie för husemedicinerend.

Eero Haapalainen.
Kommisarie för järkeiserend.
Röda Gardets chef.

J. H. Lumivuokko.
Kommisarie för arbetarrenden.

Jalo Kohonen.
Kommisarie för finansrenden.

Antti Kiviranta.
Kommisarie för ränsrenden.

Emil Elo.
Kommisarie för post- och telegrafrenden.

Kuusinen.
Kommisarie för upplysningrenden.

Evert Eloranta.
Kommisarie för jordbruksrenden.

Lauri Letonmäki.
Kommisarie för rättsrenden.

Adolf Taimi.
Kommisarie för livsmedelsrenden.
Röda Gardets chef för Röda Gardet.

Matti Turkia.
Prokurator.

Arbetet-lehti julkaisi 23.2.1918 kuvan punaisen Suomen hallituksesta eli Suomen kansanvaltuuskunnasta. SDP:n, SAK:n, Punakaartien ja Helsingin työväenjärjestöjen eduskunnan edustajien valitsema valtuuskunnan puheenjohtaja oli Kullervo Manner, ulkoasiainvaltuutettu Yrjö Sirola, elintarvikeasiain valtuutettu Oskari Tokoi, aluksi sisäasiain- ja 8.3. alkaen sota-asiainvaltuutettu, punakaartin komentaja Eero Haapalainen, työasiainvaltuutettu J. H. Lumivuokko, raha-asiainvaltuutettu Jalo Kohonen, oikeusasiainvaltuutettu Antti Kiviranta, posti- ja tiedotusasiain valtuutettu Emil Elo, valistusasiain valtuutettu Otto Wille Kuusinen, maatalousasiain valtuutettu Evert Eloranta, oikeusasiain valtuutettu Lauri Letonmäki, sisä- ja sitten sota-asiain valtuutettu, punakaartin apulaiskomentaja Adolf Taimi sekä prokuraattori Matti Turkia. Kuvasta puuttuvat liikenneasiain valtuutettu Konsta Lindqvist, helmikuun alussa valittu raha-asian valtuutettu Edvard Gylling sekä maaliskuun alussa valitut sisäasiain valtuutettu Hanna Karhinen ja sosiaali- ja kouluasiain valtuutettu Hilja Pärssinen.

8

”Hyvin vaarallinen henkilö! ja lopetettava” – Ihmisiä ja kohtaloita

K Herra Tutkintotuomari Tammisaaren vankileiri

Nöyryimmästi saan täten Herra Tutkintotuomarilta anoa että veljeni Juho Augusti And ehdollisesti vapautettaisiin vankeudesta auttamaan minut hänen siskonsa elättämään neljä meidän alakäisten siskojemme joiden ainoa tuki hän nyt on kun isä ja vanhempi veli ovat kuolleet vankeudessa ja äitimme kuoli 24 päivänä tätä Elokuuta. Ollen veljeni valmis aina K Herra Tutkintotuomarin määräyksestä saapumaan asiansa vastaamaan.

Pakinkylä Elokuun 26 päivänä 1918

Martha Sofia And

Huvilanomistajan tytär

Päivätessään Tammisaaren vankileirin tutkintotuomarille 26. elokuuta 1918 lähettämänsä kirjeen Martta And ei tiennyt, että hänen 16-vuotias pikkuveljensä Juho August oli runsas viikko aikaisemmin 17. elokuuta jo kuollut Tammisaaren vankileirillä. Juho Augustin (papintodistuksen mukaan August Johannes) kuolema on esimerkki tuomio- ja vankileirijärjestelmän byrokraatian aiheuttamasta, täysin turhasta ja mielettömästä kuolemasta.

Vasta 15-vuotias ”hiljainen ja siivo” Juho August oli liittynyt Pakinkylän punakaartiin maaliskuussa. Hän oli ensin ollut halkoja hakkaamassa ja sen jälkeen – kun miehiä oli lähtenyt runsain mitoin Lempäälän rintamalle – ollut Pakinkylässä vahtipalvelu-

ksessa, vahtien tykkipattereita. Vahtipalveluksessa hänellä oli kivääri, jonka jätti Pakinkylään, kun lähti saksalaisten lähestyessä 12. huhtikuuta muitten mukana pakoon. Juho August päätyi lopulta Kotkaan, missä hänet vangittiin 4. toukokuuta. Missään vaiheessa hän ei joutunut käyttämään asetta.

Kotkasta Juho Aukusti siirrettiin 13. toukokuuta Haminan vankileirille ja sieltä 29. toukokuuta Tammisaareen. Jo Haminan vankileirillä alkoivat sekaannukset: vankiluetteloon hänet merkittiin nimellä Anti August Kallenpoika. Tammisaarella 21. kesäkuuta pidetyn kuulustelun pöytäkirjaan on kirjattu Ante Johan August. Tutkintotuomari pitää lausunnossaan Juho Aukustia luotettavana ja ehdottaa häntä vapautettavaksi. Mutta vankia ei voida vapauttaa ennen kuin on saatu suojeluskunnan lausunto.

Ja tästä alkoi pallottelu Tammisaaren tutkintoviranomaisten ja Äggelbyn suojeluskunnan välillä. Tammisaaresta lähtee 26. kesäkuuta lausuntopyyntö Oulunkylään. Suojeluskunta vetää lausuntopyynnössä yli Anten (aivan oikein) ja kirjoittaa tilalle And. Suojeluskunta ei näe mitään syytä miksi Juho Augustia ei voisi vapauttaa. Lausunto saapuu Tammisaareen, jossa lausuntoa ei kuitenkaan osata liittää oikeaan Juho Aukusti Andiin.

Oulunkylään lähtee uusi lausuntopyyntö, johon suojeluskunta vastaa korjaten sukunimen kuten edellisessäkin vastauksessa (ja vääntää rautalangasta että ”And” kuten ”Sorsa”). Eikä lausunto vieläkään kohtaa Juho Aukustia. Tammisaaren paikallinen tutkintoasiain päällikkö Olli Tulenheimo lähettää 27. elokuuta suojeluskuntaan kiireelliseksi (!) leimatun kirjeen, että ”oheenliitettyissä kaavakkeissa mainituista henkilöistä saan, koska vankeja ei voida jättää valtiorikosoikeuksille tuomittaviksi ennenkuin heistä on saatu tiedustelukaavakkeessa luetellut tiedot kotipaikkakunnalta ja kun valtiorikosoikeuksien työt keskeytyvät ja viivästyvät, jollei kaikista vangeista piakkoin saada pyydettyjä tietoja, lähettää tämän ohella Esikunnalle tiedustelukaavakkeet pyynnöllä: 1) että ne ensi tilassa täytetään merkitsemällä kaavakkeihin mahdolli-

simman tarkat tiedot vangeista; ... 3) että kaavakkeet papintodistuksineen palautatte minulle 2 päivää kuluttua kirjeen saatuanne osoitteella: Paikallinen Tutkintoasiain Päälikkö, Tammisaari. Huomautan vielä, että kaavakkeet ovat täytettävät ja palautettavat aivan huolimatta siitä, oletteko ehkä aikaisemmin joko minulle tai jollekin muualle Paikalliselle Tutkintoasiain Päälikölle lähettänyt samoista vangeista lausuntonne.”

Suojeluskunta täyttää ”Kiireelliseksi” leimatun kaavakkeen ja kirjoittaa päälle ”vastattu kaksi kertaa Tammisaareen 5.7. ja 10.8.”

Juho Augusti ei koskaan ehdi tutkintotuomarin eteen, sillä hän oli jo kuollut siinä vaiheessa, kun tutkintotuomarin viimeinen tietopyyntö suojeluskunnalle lähti. Juho Aukustia koskevat paperit ovat kirjekuoressa, jonka päälle on korjattu hänen oikea nimensä. Tutkintotuomarin lausunnosta, että Juho Aukusti olisi päästettävä vapaaksi, on Juho Aukustin kuolemaan mennessä kulunut neljä päivää vaille kaksi kuukautta.

Andin sukukunta oli aktiivisimpia Pakinkylän punaisia. Juho Aukustin isä, 44-vuotias kirvesmies Kalle Juhonpoika And oli Pakinkylän punakaartin toimikunnan/esikunnan jäsen, jonka tehtävänä oli vastata Pakinkylän punakaartin käytössä olevien hevosten ajoista kaartin tarpeisiin. Hänellä ja hänen vaimollaan Eeva Sofia Korkeakoskella oli seitsemän lasta, joista nuorin oli vasta kolmevuotias. Kalle And oli liittynyt Baggbölen kirvesmiesten ammattiosastoon vuonna 1910, oli työväenyhdistyksen aktiiveja ja mukana jo syksyn 1917 järjestyskaartissa. Hän ei osallistunut taisteluihin, vaan kävi vahtipalveluksessa pattereilla ja ruutikellareilla. Suojeluskunnan lausunnon mukaan Kalle And oli kuitenkin ”paikkakunnan hirmuhenkilö” ja I-luokan mies (=ansaitsisi kuolemantuomion).

Kalle And lähti 12. huhtikuuta muitten pakolaisten mukaan saksalaisten lähestyessä Pakinkylää. Hänet vangittiin Kotkassa 4. toukokuuta ja toimitettiin Haminan vankileirin kautta Tam-

misaareen, missä hän kuoli 7. elokuuta 1918.

Kalle Andin lapsista myös Antton Jalmari, s. 1899 ja Martta And, s. 1897 olivat mukana Pakinkylän punakaartissa. Antton And oli syntynyt Jokioisissa, kuten kaikki muutkin tässä mainittu Andin sukukunnan jäsenet, ja edusti punakaartin nuorta sotilaspuolta. Antton oli ainakin Lempäälän rintamalla ja perääntyi sieltä punaisten joukkojen mukana kohti itää, osallistuen Lahden seudulla käytyihin taisteluihin. Antton vangittiin Hollolassa vapun päivänä ja siirrettiin Lahden kautta Riihimäen vankileirille. Suojeluskunnan mielestä oli ”innokas punikki”, koska liittyi jo järjestyskaartiin marraskuussa ja hankki Helsingistä aseiden. Kun suojeluskunta ei ollut ”tilaisuudessa saada And’ista silmän näkijöitä todistajia, niin on vaikea sanoa olisiko hän I luokan mies”. Varmuuden vuoksi oletettiin kuitenkin, että ”luultavaa että ollut kunnan valtuustoa Malmilla 13.8. piirittämässä ja kuuluisalla Sipoon retkellä” ja ”kai vallesmannia K.J. Blomqvistia vangitsemassa ja aseet riisumassa kaikilta piirin poliiseilta”. Suojeluskunta kehotti tutkintotuomaria kysymään Anttonilta ”onko ollut Hämeenkylässä kartanoa ahdistamassa? Onko ollut 60 hehtaon vehnäviljaa Tomtbackan kartanosta ryöstämässä? Onko heiniä, lanttuja eli perunoita väkisi ottanut kaartille?”

Antton tuomittiin viiden vuoden kuritushuonerangaistukseen. Hän oli kuitenkin onnekas ja säilytti henkensä Riihimäen vankileirillä, toisin kuin niin moni muu pakinkyläläinen. Antton vapautettiin toisen yleisen armahduksen perusteella 14.12.1918.

Martta Sofia And toimi Pakinkylän punakaartin muonitustoimikunnassa, todennäköisesti laittaen ruokaa tai siivoten. Hänestä ei ole vankikorttia eikä muitakaan arkistolähteitä, muonitus-toimikunnan palkkalistoja lukuun ottamatta.

Myös Kalle Andin veljet Juuso And ja Juho Kustaa Luoto sekä Juho Kustaan poika Kustaa Rudolf toimivat Pakinkylän punakaartissa. Veljekset asuivat kivenheiton päässä toisistaan, Kalle ja Juho Kustaa Väitalonttiellä ja Juuso Elonttiellä.

Kirvesmies, 35-vuotias Juuso And muutti Pakinkylään vuonna 1910. Hänellä ja hänen vaimollaan Ida Aleksandralla oli kuusi lasta, joista nuorin oli yksivuotias. Myös hän oli työväenyhdistyksen miehiä ja ollut mukana jo järjestyskaartissa syksyllä 1917. Juuso jätti sotimisen nuoremmilleen ja oleskeli kotipaikkakunnalla tehden vahtipalvelusta saksalaisten tuloon saakka, jolloin lähti pakoon. Juuso oli vahtivuorossa, kun saksalaiset tulivat. Toverinsa Nikander vaati Juusoakin lähtemään pakoretkelle ja ajamaan toista Tuomarinkylän hevosista. Varusmestari Kustaa Vesa teki kuormat päämajalla (työväentalolla?) porsliineista ja muista tavaroista. Lieneekö samaan kuormaan laitettu Pakinkylän kaartin paperitkin? Pakolla matkaan otettu Hämläinen ajoi edellä, Juuso keskellä ja Nikander perässä. Uudessakylässä Juuso joutui ketjuun, viinaakin tarjottiin ”että paremmin lähtisivät hän niinkuin toisetkin sotimaan”. Juuso sanoo kieltäytyneensä. Hän joutui vielä ”tykkiä vahtiin”, ennen kuin vangittiin Kotkassa 4. toukokuuta ja Haminan vankileirin kautta lähetettiin Tammisaaren vankileirille 2. kesäkuuta.

Tammisaarella tutkintoviranomaiset panivat Juuson tiukoille. Suojeluskunta katsoi Juuson kuuluneen Pakinkylän punakaartin esikuntaan ja sitä kautta osalliseksi Pakinkylässä ja Oulunkylässä tapahtuneisiin murhiin. Myös osallistuminen elintarvikkeiden takavarikoihin seudun kartanossa ja ase-etsintöihin seudulla katsottiin raskauttavaksi. Juuso myönsi olleensa mukana takavarikoissa ja ase-etsinnöissä, mutta kieltää kivenkovaan olleensa esikunnan jäsen tai millään tavalla sekaantuneensa väkivallanteikoihin. Tutkintotuomarikin katsoo tukea tälle antavan ”jonkun verran se seikka, että molemmat veljensä, Kalle And ja Johan Gustaf Luoto, jotka ovat kuuluneet esikuntaan ja joita tänä päivänä samalla kertaa kuulustellaan, täällä ovat ilmoittaneet että kuulusteltava ei ole kuulunut.”

Juuso myönsi olleensa mukana vangitsemassa nimismies Blomqvistia ja yhdeksää Huopalahden nimismiespiirin poliisia

yleislakon aikana. Juuso luokiteltiin I luokan mieheksi. Hän kuoli 17.8.1918 Tammisaaren vankileirillä vatsatautiin ja kuumeeseen.

Veljeksistä 47-vuotiaalla kirvesmiehellä ja mekaanikoksikin mainitulla Juho Kustaa Luodolla oli vaimonsa Josefinan kanssa viisi lasta, joista kaksi alaikäisiä. Kuten jo edellä mainittiin, hän oli Pakinkylän punakaartin toimikunnan/esikunnan jäsen. Veljiensä tavoin hänkin oli työväenyhdistyksessä ja ollut mukana perustamassa järjestyskaartia. Kapina-ajan hän vietti Pakinkylässä ja oli keskeisiä hahmoja Pakinkylän siviilipuolen, kuten esimerkiksi elintarvikehuollon järjestämisessä. Juho Kustaa lähti pakoon saksalaisten tullessa, oli ketjussa Uudessakylässä, vangittiin Kotkassa 4. toukokuuta, josta Haminan vankileirin kautta lähetettiin 29. toukokuuta Tammisaareen.

Åggelbyn suojeluskunnan tutkijalautakunta katsoi Juho Kustaan olleen yllyttäjä, ase- ja kotitarkastusten tekijä, kiihottaja, osallinen Pakinkylän murhiin ja levittäneen vääriä huhuja sota-toimista ja uhkauksia laillisen hallituksen kannattajia vastaan. Myös tutkintotuomari katsoi, että Juho Kustaa ”on ylen vaarallisen lujasti vangittuna edelleen säilytettävä täällä, kunnes hänestä selvemmin määrätään”.

Valtiorikosoikeus tuomitsi 25. syyskuuta Juho Kustaan maanpetoksesta ja yllytyksestä murhaan kuolemanrangaistukseen. Valtiorikosylioikeus lievensi 28. lokakuuta tuomion elinkautiseksi. Luoto vapautui yleisen armahduksen perusteella 18.10.1924.

Juho Kustaan poika, maalarinoppilas Kustaa Rudolf oli vasta 18-vuotias kuollessaan 27. elokuuta 1918 Tammisaaren vankileirillä. Hänen kuulustelupöytäkirjansa on kovin lyhyt verrattuna isänsä ja setiensä vastaaviin. Kustaa Rudolf ei myöskään ollut ollut rintamalla, tehnyt vain vahtipalvelusta kiväärin kanssa Pakinkylässä. Uudessakylässä pakomatalla itään hän oli ollut ketjussa. Hänetkin vangittiin 4. toukokuuta Kotkassa ja passitettiin Haminan kautta Tammisaaren vankileirille. Suojeluskunnan esikunnan arvio oli, että ”näyttää Luoto lapselliselta ja kai vaikutet-

tuna isänsä punaisiin liittymisestä”.

On kohtalon ivaa, että Pakinkylän punakaartissa olleista kolmesta veljeksestä ja heidän kolmesta pojastaan henkiin jäivät vain valtiorikososoikeudessa kuolemantuomion saanut Juho Kus-
taa ja rintamalla sotinut Antton. Muut neljä menehtyivät Tam-
misaaren vankileirillä.

Miten Martan perhe selvisi tästä katastrofista? Kuten Martan kirjeestä ilmenee, äiti ja Kalle Andin vaimo Eeva Sofia Korkea-
koski kuoli vain pari viikkoa miestänsä myöhemmin. Sanoivat
että kuoli suruun. Martta asui Pakinkylässä vielä vuoden 1918
jälkeenkin, mutta muutti myöhemmin Punkalaitumelle. Antton
And muutti takaisin Jokioisiin vankila-ajan jälkeen. Nuorin Kal-
len pojista Aleksi joutui Rekolan poikakotiin. Tytöt Aili ja Anna
Liisa And jäivät Pakinkylään ja pääsivät joihinkin taloihin pikku-
piioksi. Nuorin tytär Annikki pääsi Jokioisille äitinsä siskon per-
heeseen asumaan. Vaikka sisarukset menettivätkin molemmat
vanhempansa ja yhden veljistään, niin perhe pysyi kuitenkin yh-
teydessä toisiinsa ja kaikilla oli katto pään päällä, vaikka joutu-
vatkin eri perheisiin asumaan.²³⁹

Vallankumouksellinen vai suuri roisto?

Pakinkylän punakaartin komppanian apulaispäällikkö ja miliisi
Oskar Puiston elämäntarina on hyvin erilainen kuin edellä kuvat-
tujen perheiden.

Johan Oskar Puisto syntyi Jokioisilla 18.7.1889, silloin vielä
sukunimellä Örn. Ottaessaan 25-vuotiaana Helsingistä maineto-
distuksen 8.9.1914 ilmoittautuakseen komendanttihakemustensa
vapaaehtoisena Venäjän sotaväkeen, hän oli jo Puisto. Hänet
kirjoitettiin 197. Lesnoin jalkaväkirykmenttiin 25.9.1914. Puisto
joutui saksalaisten sotavangiksi 14.11.1914, mutta karkasi sota-
vankeudesta.²⁴⁰

Suomalaisia vapaaehtoisia palveli maailmansodan aikana Venäjän armeijassa yhteensä noin 500 rivimestä, arviolta 130 sotakoululaista, viisi upseeria ja kolme lääkäriä. Värväytymisen syyt olivat useimmiten sosiaalisia: massatyöttömyyden ja uhkaavan talvityöttömyyden vuoksi työmiehet näkivät yhdeksi ratkaisuksi värväytyä Venäjän armeijaan, joka tarjosi turvatun elämän jok-sikin aikaa eteenpäin. Lähes kaikki suomalaiset vapaaehtoiset joutuivat Saksan ja Itävalta-Unkarin vastaisille rintamille. Ennen rintamalle siirtämistä vapaaehtoisia koulutettiin tavallisesti noin kuukauden ajan Pietarissa tai sen lähialueilla. Kaiken kaikkiaan yli 160 suomalaista vapaaehtoista sai surmansa maailmansodan aikana, haavoittuneita oli vähintään 250 henkeä ja Keskusvaltain sotavangiksi joutui 80-90 vapaaehtoista, joista toistakymmentä menehtyi.²⁴¹

Vuoden 1918 sisällissodassa sotilaskoulutusta saaneille miehille olisi ollut tarvetta, mutta punaisilta puuttui organisaatio, joka olisi kyennyt laajemmin käyttämään hyväksi maailmansodassa armeijassa palvelleita. Ilman sitäkin yksittäisillä vapaaehtoisilla oli paikallista merkitystä joukkojen kouluttajina ja johtajina. Punakaartin riveissä oli noin 110 Venäjän armeijaan vapaaehtoisina värvätynyttä suomalaista. Vaikka yli kaksikymmentä heistä toimi vähintään komppanian päällikkönä punakaartin yksiköissä ja toinen samansuuruinen joukko plutoona- tai osastonpäällikkönä, heidän osuutensa punakaartin aktiiviseen taistelutoimintaan jäi vähäiseksi. Venäjän armeijassa palvelleiden vapaaehtoisten suurin anti punaisten sodankäynnille oli konekiväärikoulutuksen antaminen sekä kyky kommunikoida punaisten sotatoimia tukeneiden venäläisten kanssa. Kummassakin asiassa punakaartilla oli huomattavia ongelmia koko sodan ajan, ja vapaaehtoiset kykenivät tätä jossain määrin lievittämään.²⁴²

Oskar Puiston ohella Venäjän armeijassa olivat vapaaehtoisina palvelleet pakinkyläläisistä ainakin Aukusti Vihtori Niemiö sekä merisotilaana kolmen ja puolen kuukauden ajan Matti Manni-

nen. Kuten edellä on kerrottu, Manninen mainittiin useassakin kuulustelupöytäkirjassa Pakinkylän kaartin harjoituspäälliköksi.

Pakinkylään Oskar Puisto tuli vallitöihin, mutta viimeiseksi työpaikaksi mainitaan kuulustelupöytäkirjoissa Elannon Backaksen tila neljän kuukauden ajan jouluuun 1917 asti ja ammatiksi maatyöläinen tai kivityöläinen.

Yleislakon alla marraskuussa 1917 Puisto oli mukana perustamassa Pakinkylän järjestyskaartia. Pakinkylän työväenyhdistykseen hän liittyi joulukuussa 1917. Joulukuussa hänet valittiin Huopalahden nimismiespiirin miliisiksi (Pakinkylä kuului Huopalahden nimismiespiiriin).

Äggelbyn suojelukunnan mielipide Oskar Puistosta oli selvä: ”Lakkoin yllyttelijä, yhteiskunnalle hyvin vaarallinen, kiihottaja ja väkivallan tekijä, murhien ja vangitsemisien määrääjä. Valityöläinen ja laiskuri niin kuin järjestyksen työläisten miliisit ainakin. Paikkakunnamme hirviö, murha listojen tekijä ja murha käskyjen antaja”.

Suojeluskunnan laatima Puiston syytöslista oli pitkä:

- aseisti jo suurlakon aikana 25-miehisen ”ryöstö osaston”, jolle maksettiin 15 markkaa päivässä ryöstöistä, asetarkastuksista ja vangitsemisista;
- suurlakon aikana sulkenut Äggelbyn puhelinkeskuksen;
- ollut syksyllä venäläisten sotilaitten ja vallimiesten kanssa ryöstämässä Tuomarinkylän kartanosta aseita, satoja kiloja sokeria ja suuren varaston väkijuomia;
- ollut mukana tekemässä kotitarkastusta nimismies K.J. Blomqvistin luona ja vanginnut hänet sekä yhdeksän Huopalahden piirin poliisia;
- vanginnut puutarhuri Herrmanin ja urakoitsija Henrikssonin ja lähettänyt heidät Helsinkiin vangeiksi;
- ollut kotitarkastuksella talollisella Viktor Weckillä Oulunkylässä ja takavarikoinut aseita ja ammuksia herra Mietalalla Pakinky-

lässä;

- punakapinassa Pakinkylän punakaartin esikunnan jäsen ja valkoisten vankien tutkija;
- ollut mukana Sipoon retkellä syksyllä;
- Kirkkonummen taisteluissa;
- harjoitti Helsingissä ja Tampereella Pakinkylän komppaniaa ja vei sen Lylyn rintamalle;
- mukana Uudenkylän taisteluissa;
- antanut käskyn Kalle Ojalalle ja Antti Laineelle murhata ajuri Tuomas Meriläisen;
- antanut liikemies Myrsky Wibergin Eino Sepposelle ja Aarne Wilolle ammuttavaksi;
- vanginnut veljekset Karl ja Berndt Hägerströmin ja määrännyt Karl Hägerströmin ammuttavaksi;
- antanut miliisi Urho Dahlbomille kirjallisen käsky murhata kunnanvaltuuston jäsen Otto Wilhelm Nyström;
- uhannut ampua tuomari Akseli Kustaa Kivalon kun hänellä tehty asetarkastus ”ei antanut tulosta ja ei sanonut Kivali minne oli hänen aseet kätketty”;
- varusti valtakirjalla vartioston, joka vei venäläisten ruutivarastoista Toijalan rintamalle kaksi vaunulastia ampumatarvikkeita ja räjähdysaineita
- ”Puiston listalle oli noin 21 murhattavaa vaan hänen kätyrinsä kyllästyivät panna kaikkia täytäntöön ja eivät myöskään heitä saaneet käsiinsä”;
- syyllinen kaikkiin kiihotuksiin.

Åggelbyn suojeluskunnan esikunnan lausunto ei jätä tilaa epäilyille: ”Hyvin vaarallinen henkilö! ja lopetettava, niin että ei yhteiskunta hänen kauttaan uudelleen tule kärsimään.”

Kysymystä Puiston ja koko Pakinkylän punakaartin toimikunnan osuudesta Pakinkylässä tehtyihin valkoisten murhiin ja murhattavien listaan on edellä jo käsitelty, eikä siihen löydy kaikin

osin yksiselitteistä vastausta. Muuten suojeluskunnan syntilista ei ole mitenkään kummallinen työväenvaltaa lujittavalle kaartin varajohtajalle ja miliisille: miesten kouluttamista ja johtamista rintamalla, vastustajien aseiden etsimistä ja takavarikoimista, vastustajien kuulustelua, asetoimituksia.

Puisto oli Pakinkylän punakaartin varapäälikkö, joka kuitenkin ei ollut kaartin toimikunnan/esikunnan jäsen, kuten ei ollut komppanian päällikkö Virtanenkaan. Hän ei myöskään ollut Pakinkylän punakaartin lentävän osaston jäsen.

Puisto vei 48 Pakinkylän kaartilaisista Lylyn rintamalle. Olisiko punakaartin amatöörimäinen sodankäynti ja sekava perääntyminen Tampereelle ollut Puistolle liikaa, kun hän Tampereella kysyi, ”onko kahta sataa miestä, lähdetään Helsinkiin”. Vai liittyikö Helsinkiin lähteminen johonkin suunnitelmalliseen, sodankäyntiin liittyvään linjaan? Puiston johdolla kuitenkin jokunen sata miestä tuli Vesilahden kautta Lempäälään ja sieltä junalla Riihimäelle.²⁴³

Kun Pakinkylän kaartilaiset seuraavan kerran lähtivät rintamalle, heitä johti komppanianpäällikkö Konsta Virtanen. Mitä Puisto teki Pakinkylässä, siitä ei kukaan ole ollut kertomassa. Seuraavat arkistomerkinnot kertovat jo saksalaisten lähestyvän Pakinkylää. ”Nyt on piru merrassa”, muisteli eräs punakaartilainen komppanianpäällikkönsä Oskari Puiston kauhistelleen, kun he kuulevat lukkojen poistamisesta Suomenlinnan tykeistä. Lukkojen poistaminen liittyi Saksan ja Venäjän rauhansopimukseen ja teki mahdolliseksi käyttää tykkeitä Helsingin puolustukseen. Puisto oli ollut Venäjän armeijassa ja sotavankina Saksassa ja osasi saksaa sen verran, että pystyi tulkitsemaan saksalaisten viestejä.²⁴⁴

Kun saksalaiset tulivat, oli Pakinkylän kaartilaisia ketjussa ”Torpparin mäellä”. Sieltä tuli Puisto määräämään pakoon lähdettäväksi.²⁴⁵ Taisteluun pakinkyläläiset joutuivat Nastolan Uudessaakylässä, jossa ”päälikkö miliisi O. Puisto kulki ratsunselässä siellä edes takaisin”. Uudessaakylässä Puisto joko haavoittui tai sairastui, sillä hän joutui kolmeksi päiväksi sairashuoneelle Kou-

volaan.²⁴⁶ Kouvolasta lähdettiin junalla Kotkaan, missä Puisto muiden pakinkyläläisten kanssa antautui saksalaisille 4. toukokuuta. Toukokuun lopulla, 26.5. Puisto siirrettiin Kyminlinnan vankileiriltä Riihimäen vankileirille.

Riihimäen sotavankileiriltä tuntemattomalla tavalla kadonneiden vankien luettelosta²⁴⁷ löytyy Oskar Puisto merkinnällä ”karannut”. Puisto karkasi yhdessä Pakinkylän kaartilaisen Väinö Silmälän kanssa 16. heinäkuuta 1918. Puisto ja Silmä²⁴⁸ ostivat rautatieliiput Liminkaan, jossa olivat kahdeksan ja puoli päivää heinänteossa. Sen jälkeen he kulkivat jalkaisin Iisalmelle ja Iisalmesta junalla Kajaaniin. Sieltä he kulkivat Repolan kautta Neuvosto-Karjalaan. Karjalan legioonan miehet vangitsivat heidät ja veivät Sorokkaan ja luovuttivat Muurmannissa liittoutuneiden joukoissa palveleville serbialaisille. Nämä veivät heidät Vianan Kemiin ja sieltä Kantalahden kautta Knäsöön, johon saavuttiin elokuun lopulla. Knäsössä he liittyivät Muurmannin legioonaan ja sieltä ainakin Silmä lähetettiin Kanaseen, missä hän palveli aina legioonan poislähtöön asti.

Karjalan legioona ja Muurmannin legioona²⁴⁹ olivat brittien Suomen sisällissodan aikana Neuvosto-Venäjän puolelle paenneista punakaartilaisista muodostamia yksiköitä, jotka taistelivat muun muassa Suomen valkoisten lähettämiä Vianan retkikuntia vastaan. Brittijoukot olivat nousseet maihin pohjoisessa miehittämään Arkangelia ja Muurmannin rataa estääkseen sinne satamiin ensimmäisen maailmansodan aikana laivattujen tarvikkeiden joutumisen saksalaisten ja heidän kanssaan Brest-Litovskin rauhansopimuksen tehneiden bolševikkien puna-armeijan käsiin. Pääpaikkaansa Knäsössä pitäneeseen legioonaan ilmoitautui 1918 kesäkuussa 1 500 suomalaista, joista ensi vaiheessa vain kenttäkelpoisin kolmasosa hyväksyttiin palvelukseen. Suurimmillaan Muurmannin legioona oli helmikuussa 1919, jolloin legioonan miesvahvuus oli 1 200 ja taisteluvahvuus 900 miestä.

Muurmannin legioonan poliittinen neuvonantaja oli brittiar-

meijan everstiluutnantin arvoiseksi nimitetty entinen Suomen senaatin puhemies ja punaisten kansanvaltuuskuntaan kuulunut, Venäjälle paennut Oskari Tokoi. Toinen legioonan suomalaisista johtohahmoista oli entinen punakaartin Tampereen rintaman ylipäällikkö Verner Lehtimäki, joka sai brittiarmeijan everstin arvon. Tokoi joutui napit vastakkain Venäjälle siirtyneiden ja bolševikkeja kannattaneiden punakaartilaisten johtajien kanssa, Lehtimäki puolestaan pyrki värväämään suomalaisia siirtymään taistelemaan Venäjän sisällissodassa punaisten puolelle ja elokuussa perustettuun Suomen kommunistiseen puolueeseen. Tässä kiistassa pääsi Oskar Puistokin Muurmannin legioonan historiaan: Lehtimäki pyysi briteiltä 20.4.1919 eron ja vapaan kulun punaisten luo, minkä brittien rintamaa komentava kenraali Maynard myönsikin. Lehtimäen mukana menivät hiihtokompanian päällikkö Väinö Salovaara, kolme muuta eli August Dufva, Oskar Puisto ja Anselm Tapio sekä rouvat Lehtimäki ja Salovaara.

Brittien vetäytyessä Muurmannin legioona laivattiin Britanniaan, ja sieltä edelleen Suomeen. Osan suomalaisista oli Suomen valkoinen hallitus jo etukäteen laittanut 100 hengen mustalle listalle, jolla olevien ei kannattanut edes yrittää päästä Suomeen. Tähän joukkoon kuuluivat muun muassa Oskari Tokoi ja Emil Elo.

Suomeen tulleet joutuivat valtionrikosoikeuden kuulusteluihin, jolloin pääosa heistä brittien kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti vapautettiin. Osa joutui vankileirille ja osa kieltäytyttiin päästämästä maahan. Viimeksi mainittuun joukkoon kuului Pakinkylän kaartin Väinö Silmälä. Häntä kuulusteltiin 22.10.1919 Itä-Villingissä ja ”oikeuskanslerin lausunnon perusteella 20.11.1919 ei ole voitu päästää palaamaan Suomeen”. Nimismies Blomqvist oli toimittanut valtiorikosoikeuden käyttöön useita Pakinkylässä vuonna 1918 laatimiaan kuulustelupöytäkirjoja. Silmälä joutui palaamaan Isoon Britanniaan, josta suurin osa niistä, joita Suomen hallitus ei päästänyt palaamaan Suomeen, jatkoi matkaa Kanadaan. Hänen myöhemmistä kohtaloistaan ei

ole tietoa.

Oskar Puisto siirtyi Neuvosto-Venäjän puolelle. Verner Lehtimäen muistelmien mukaan²⁵⁰ legioonan hajottua Puisto osallistui Viron taisteluihin, joissa haavoittui. Toivuttuaan ja Pietarin punaupseerikoulun käytyään Puisto taisteli vielä ”Suomen lahtareita vastaan niitten hyökätessä Karjalaan ja sai surmansa vahingossa tapahtuneessa pommiräjähdyksessä.”

Suomalaisia Venäjän sisällissodassa 1917–1922 tutkineen Mirko Harjulan mukaan²⁵¹ Puisto erosi legioonasta Lehtimäen kannattajana huhtikuussa 1919 ja tuli Neuvosto-Venäjälle tämän mukana. Puisto meni komentajakursseille Pietariin ja haavoittui kurssijoukoissa Inkerissä kesäkuussa. Valmistuttuaan punakomentajaksi kolmansilta jalkaväen neuvostolaisilta suomalaisilta komentajakursseilta 28. huhtikuuta 1920 Puisto oli 6. jalkaväkirykmentin 2. komppanian joukkueenjohtajana ja kuoli tapaturmassa kalastaessaan pommeilla Paanajärven Valkeakoskella 2.6.1920.

Puna-armeijan 6. suomalainen rykmentti oli saanut tehtäväksi puhdistaa viholliset Vienasta ja se siirtyi rajavartiotehtävistä aktiiviseen toimintaan. Rykmentti aloitti 30. maaliskuuta 1920 marssin rajalta Petroskoihin ja siirtyi edelleen Sorokan kautta Vienan Kemiin sekä 25. huhtikuuta Usmanaan. Konekiväärijoukkueella sekä sapööri- (pioneer-) ja yhteys- (viesti-) osastoilla vahvistettu 4. komppania aloitti 30. huhtikuuta raskaan etenemisen veneillä ja kahlaten jäisessä Kemijoessa kohti Uhtuaa. 2. komppania seurasi perässä 10. toukokuuta. Uhtua miehitettiin ilman vastustusta 18. toukokuuta valkoisten vetäytyessä.²⁵²

Miten olisi vastattava otsikon kysymykseen Oskar Puistosta: vallankumouksellinen vai roisto? Ehkä ei kumpakaan, ehkä Puisto oli ennen kaikkea sotilas ja kapinallinen, joka noissa oloissa valitsi puolensa niiden joukkoon, jotka marssivat punalippujen alla?

Emil Elo

Emil Elo oli poliittisesti merkittävin Pakinkylässä vuosina 1917-1918 asunut punainen: hän toimi Suomen kansanvaltuuskunnan posti- ja tiedotusasiain valtuutettuna eli punaisten hallituksen ministerinä.

Emil Nestor Elo (vuoteen 1907 asti Emil Viktor Hytönen) syntyi 18. joulukuuta 1879 Rautalammilla. Hänen isänsä oli pienviljelijä, käräjäkirjuri August Tahvonpoika Hytönen Rautalammilta ja äitinsä Agatha Charlotta Pohjolainen Karttulan Lyytikälästä.²⁵³

Elo tuli mukaan työväenliikkeen toimintaan jo ennen vuoden 1905 suurlakkoa, jonka aikana hänet valittiin suurlakon keskuskomitean jäseneksi. Hän kuului SDP:n vasemmistosuuntaukseen, ns. siltasaarelaisiin. Suurlakon jälkeen Elo työskenteli Työmies-lehden ammatillisen osaston vastaavana toimittajana vuodesta 1910 lähtien. Vuonna 1911 hän sai kirjoittamansa artikkelin johdosta kuuden kuukauden vankeustuomion majesteettirikoksesta. Vuodesta 1916 lähtien Elo oli myös pilalehti Kurikan päätoimittaja aina sisällissodan syttymiseen saakka. Toimittajana hän käytti myös nimimerkkejä E. E. ja Hörökorva.²⁵⁴

Emil Elo asui puolisonsa Maria Sofian (os. Malmström, s. 1884) Pakinkylässä osoitteessa Alkutie 56, omistaen myös palstan 54. He olivat avioituneet vuonna 1903 ja tytär Helvi Kyllikki syntyi vuonna 1905.

Vuonna 1912 pidetyssä Helsingin pitäjän kuntakokouksessa suomettarelais-perustuslailliset olisivat ottaneet listoilleen Pakinkylän työväenyhdistyksen edustajan, toimittaja Emil Elon, mutta hän kieltäytyi menemästä toisen puolueen listalle, koska kunnallisjärjestö ei ollut antanut sellaiseen lupaa.²⁵⁵

Helsingin pitäjän sosialidemokraattisen puolueen Uudenmaan piirikokousedustajaksi ja puoluekokousedustajaksi Elo valittiin

vuonna 1917. Elo toimi myös kunnallisjärjestön sihteerinä.²⁵⁶

Lokakuun 1917 eduskuntavaalien jälkeen Elo valittiin valtion elintarvikekomitean jäseneksi. Sen tehtävänä oli pohtia Suomessa vallinnutta elintarvikepulaa. Samana syksynä hän kannatti aktiivisesti työväen järjestyskaartien perustamista, tehden asiasta esitykset sekä SDP:n että Suomen Ammattijärjestön johdoille.²⁵⁷

Elo kuului vuonna 1917 punakaartin johtoryhmään ja otettiin siksi Sdp:n puoluetoimikuntaan, kun puolue päätti kokouksessaan 19.–22. tammikuuta valita puoluetoimikuntaan lisäjäseniä.²⁵⁸ Päätös tarkoitti Helsingin punakaartin päällikkökunnan vaatiman vallankumouksellisen komitean asettamista. Kokouksessaan 23. tammikuuta puoluetoimikunta jakaantui kahteen osaan: varsinaiseen puoluetoimikuntaan ja toimeenpanevaan komiteaan. Viimeksi mainitun muodostivat vasta valitut lisäjäsenet. Heihin kuului myös Emil Elo.²⁵⁹

Työväenvallankumouksen alettua tammikuussa 1918, Elo valittiin kansanvaltuuskunnan posti- ja tiedotusasioiden valtuuteksi. Ensitöikseen hän erotti postin pääjohtajan Pietari Jamalaisen ja vaati lakossa olleita virkailijoita palaamaan työpaikoilleen erottamisen uhalla. Maaliskuussa kansanvaltuuskunta hyväksyi Elon tekemän ehdotuksen suurimpiin kaupunkeihin asetetusta sotasensuurista. Sodan loppuvaiheessa huhtikuussa punaisten hallintoa uudistettiin ja Elo nimitettiin työasiainosaston johtoon. 25. huhtikuuta hän pakeni muiden Viipuriin siirtyneiden kansanvaltuuskunnan jäsenien tavoin Neuvosto-Venäjälle, juuri kun valkoiset olivat valtaamassa kaupunkia.

Venäjällä Elo matkusti Oskari Tokoin kanssa Arkangeliin, jossa he tutkivat mahdollisuuksia Suomesta saapuvien pakolaisten työllistämiseen ja neuvottelivat samalla amerikkalaisten kanssa vilja-avun saamisesta. Molemmat liittyivät myös brittien kokoomaan Muurmannin legioonaan, jossa Elo toimi yleisesikunnan tiedusteluosastossa kapteenin arvoisena.²⁶⁰

Muurmannin legioonassa toimivien suomalaisten keskinäi-

sessä poliittisessa kädenväännössä suhteessa Neuvosto-Venäjään Elo liittoutui Oskari Tokoin kanssa. Tokoi kannattajineen julkaisi 6.8.1918 Suomalaisille kaikkialla -otsikoidun julistuksen, jonka ajatus oli, että oli rikos sotkea suomalaisia venäläisten sisäisiin sotiin. He pitivät 8. elokuuta ”Arkangelin suomalaisten kokouksen”. Sen valtuuttamina he laativat päätöslauselman, jossa kehoittivat Venäjän suomalaisia tukemaan brittejä. Tokoi ilmoitti 13. elokuuta eroavansa suomalaisten pakolaisten johtoryhmästä ja perusti Elon ja näyttelijä Aarne Orjatsalon kanssa Arkangelissa oman Suomen työläisten komitean.²⁶¹

Muurmannin legioonan lakkauttamisen jälkeen syksyllä 1919 Elo kuului ns. mustalistolaisiin, joita ei laskettu takaisin Suomeen. Hän oli mukana joukossa, jonka englantilaiset kuljettivat laivalla Iso-Britanniaan.

Elo vietti loppuelämänsä maanpaossa Britanniassa, jossa hän toimi ulkomaankirjeenvaihtajana ja työskenteli myöhemmin myös maalarina. Hänen toinen puolisonsa oli Jenny Marie Kiviahon (1886–1975). Emil Elo kuoli Lontoossa vuonna 1953.²⁶²

Pakinkylään jäänyt Elon perhe joutui taloudellisiin vaikeuksiin ja joutui myymään palstansa vuonna 1920.²⁶³ Jo tätä ennen oli Oulunkylän suojeluskunnan tutkimuskomisario kääntynyt maaherran puoleen kysymyksellä olisiko Elon huvila ja huvilapalsta Pakinkylässä takavarikoitava valtiolle.²⁶⁴ Nimismies Blomqvist kuulusteli Maria Eloa toukokuussa 1918. Tämä kertoi, ettei ollut ottanut osaa punaisten toimintaan. Kotoa ei löydy mitään papereja, leimoja tms. lukuun ottamatta joitain kunnallispapereja, muista huolehti Emilin sihteeri. Emil oli muuttanut tammikuussa 1918 kaupunkiin ja kävi perheen luona vain silloin tällöin. Vaimo kertoi olleensa puhelinyhteydessä mieheensä (Elannon kautta), ilman että keskus olisi asettanut esteitä tälle. Hän oli pyytänyt miestänsä palaamaan, mutta tämä oli sanonut sellaisen olevan mahdotonta, koska hänet oli asettanut asemaansa kansa. Huhtikuun 6. päivänä tavoitti miehensä viimeksi, sen jälkeen ei

Sosialistisen nuorisoliiton Pakinkylän osaston jäseniä ryhmäkuvassa vuonna 1924.

Kuvassa alarivissä vasemmalta:

- tuntematon; Joku Kokkosen pojista (isä sai 4 vuoden tuomion valtiorikosylioikeudessa VRYO:ssa, selvisi hengissä Katajannokan vankileirillä); Martti Laine (veli sai 6 vuoden tuomion VRYO:ssa, selvisi hengissä Suomenlinnan vankileirillä); Viljo Virta (veli sai 17-vuotiaana ehdollisen 3 vuoden tuomion VRO:ssa, selvisi hengissä Suomenlinnan vankileirillä)

Keskirivissä vasemmalta:

- Lahja Virta (veli sai 17-vuotiaana ehdollisen 3 vuoden tuomion VRO:ssa, selvisi hengissä Suomenlinnan vankileirillä); Yrjö Vehteri; Anna Fischer (isä kuoli Lahden vankileirillä); Vilho Helenius (veli sai 15-vuotiaana 3 vuoden ehdollisen tuomion VRO:ssa, selvisi hengissä Riihimäen vankileirillä); Ida Jokinen (veli sai 6 vuoden tuomion, selvisi hengissä Suomenlinnan vankileirillä); Arvo Hämmäläisen puoliso; Yrjö Partanen (isä sai 3 vuoden ehdollisen tuomion, selvisi hengissä Tammisaaren vankileirillä)

Ylärivissä vasemmalta:

- tuntematon; Lauri Helinen; Anni Eriksson (veli teloitettiin 16-vuotiaana Hollolassa); Eino Vehteri; Kerttu Laine (veli sai 6 vuoden tuomion VRYO:ssa, selvisi hengissä Suomenlinnan vankileirillä); Hilja Fischer (isä kuoli Lahden vankileirillä); Arvo Hämmäläinen (punakaartilainen, sai 8 vuoden tuomion); Lauri Viikari; Helmi Viikari; Viljo Viikari (punakaartilainen).

**”Pakinkylän työläisiä kehoitetaan liittymään
runsaslukuisasti yhdistykseensä”
– Punainen Pakinkylä nousee uudelleen**

Pakinkylä 30/12 18

Arv Toveri!!

Olemme aikoneet jos suinkin mahdollista järjestää tänne kokouksen toiminnan aloittamiseksi ensi sunnuntaiksi 5 p Tamm, arvaan että olette kyllä ylenmääräisesti työllä lastattu, mutta sittenkin rohkenen esittää jos olisi mahdollista että voisitte silloin tulla meitä auttamaan pystyyn sillä olemme hyvin pahasti kaatuneet ja vielä pahemmin säikähtäneet että emme ole oikeen selvillä miten nousta ja alkaa, jos se ei sovi sunnuntaina niin ehkä jonain muuna pyhänä sillä onhan nyt pyhiä. Samalla kun lähetätte vastauksenne niin ehkä ilmoitatte minkälainen ilmoitus siitä kokouksesta on tehtävä viranomaisille.

*Tervehtien Hulda Seikkala
osoite Alkutie N:o 55²⁶⁶*

Pakinkylä 30/12-18

Kunjoitettava Puoluetoveri

Täten saan lähettää tämän tervehdykseni Teille samalla kuin ilmoitan että me olemme aikoneet saada ensi sunnuntaina 5.p. Tammikello 3.j.p.p. koolle Pakinkylän T.Y.n kokous puoluetoveri A.W. Urhon huvilalla Huvilatie N:o 9

Emme tosin vielä ole tehneet ilmoitusta nimismiehelle vaan aijon sen tehdä tänään. Keskustelukysymykset joita on aijottu ovat Talon ja irtaimiston takavarikosta ja myynti ja hukkaamiskiellosta vapaak-

si haku, kuin myös ehdokkaiden asettaminen yhdistyksen johtokunnaksi sekä yhdistyksen sisäisestä toiminnasta jäsenmaksuista y.m.

Jos jotain erityistä olisi niin voitte ilmoittaa osoitteella GA Sini-kallio, Alkutie 10, Oulunkylä.

Kunjoittaen Puoluetervehdyksellä ja Hauskaa ja onnellista Uutta vuotta toivoo GA. Sinikallio

*Huom!!! Olin jo tänään Nimismiehen luona ja sain luvan kokouksen pitoa varten vaan Ehdonalaiset eivät saa ottaa osaa j.n.e.p.
sama²⁶⁷*

Suomen työväenvallankumous ja sisällissota päättyivät huhtikuussa 1918 punaisten tappioon. Viimeiset punakaartilaiset antautuivat toukokuun alkupäivinä. Valkoiset voittajat aloittivat vainotoimet, jotka eivät rajoittuneet vain niihin henkilöihin, jotka katsottiin osalliseksi ”kapinaan”. Vaino suunnattiin yleisesti työväen järjestötoimintaa vastaan. Pakinkylän työläiskodeissa suoritettiin kotitarkastuksia, työläisiä vangittiin, työväentalo takavarikoitiin ja omaisuus julistettiin hukkaamiskiellon alaiseksi ja yhdistyksen toiminta kiellettiin... ”Porvarilliset lehdet kirjoittelivat, että järjestynyt työväen liike on ainakin 25 vuodeksi tuhottu”, muisteli pakilalainen Kaisa Junttila, Tuomas Junttilan tytär.²⁶⁸

Pakinkyläläiset uunintekijä Kustaa Seikkala, hänen vaimonsa Hulda ja peltiseppä Anders Urho eivät olleet syytettynä tai tuomittuna punakaartiin kuulumisesta, eivätkä siis olleet menettäneet kansalaisluottamusta. He olivat myös kirjoittaneet valtiorikos oikeudessa syytettynä oleville mainetodistuksia ja Anders Urho sitoumuksia ottaa vapautuvia Oy A. Urho Ab:n palvelukseen.

Sisällissodan seuraukset Pakinkylän seudun työläisyhteisössä olivat murheelliset. Henkensä menettäneitä oli 64 miestä, mikä tarkoittaa joka viidettä (22 %) Pakinkylän punakaartilaista. Heidän jakautumisensa taisteluissa kaatuneisiin, teloitettuihin ja vankileirillä kuolleisiin noudatti melko hyvin koko Suomen keskiarvoa,

vain vankileireillä kuolleiden määrä oli suhteellisesti suurempi.

Menehtyneet Pakinkylän punakaartilaiset

Taisteluissa kaatuneita 15:

Ekberg Wäinö Waldemar, 22 v
Eriksson Adolf Wilhelm, 32 v
Heinäranta Johan Emil, 19 v
Heinäranta Sulo Edvard, 21 v
Kajander Juho/Johannes/Jussi, 22 v
Kiiskinen Konsta
Lehmusvaara Johan Viktor, 41 v
Lindgren Kalle/Karl Brynolf, 17 v
Lindgren Wäinö Johannes, 18 v
Mäkinen Paavo Henrik, 27 v
Nikander August, 42 v
Nissilä Sulo Johannes, 24 v
Oittinen Oskar, 38 v
Tapola Oskar
Vuorisalo Hjalmar/Jalmari, 40

Teloitettuja 15:

Eriksson Aarne Erland, 16 v
Grönberg Walter Edvard, 15
Hämeenranta Hjalmar/Jalmari, 34 v
Lindström Karl/Kaarlo August, 14 v
Malinen Armas Fredrik, 24 v
Nissilä August Ferdinand, 23 v
Ojala Kalle/Kaarlo Evert, 30 v
Paldan Lauri Anton, 30 v
Palin Juho/Johan Svante, 14 v
Roth Anders Valfrid, 29 v
Sinisalo Onni Richard, 16 v
Stålberg Karl Vilhelm, 38 v

Virta Väinö Vihtori, 28 v
Virtanen Jalmari, 34 v
Wuori Kalle Werner, 28 v

Vankileirillä menehtyneitä 28:

Hennalassa:

Fischer Oskar Kustaanpoika, 53 v
Kollin Johan Fredrik, 44 v
Lehtonen Johan Viktor, 55 v

Hämeenlinnassa:

Lähteenmäki David W. /Taavetti Vihtori, 43 v
Tapola Toivo, 27 v

Lappeenrannassa:

Autio Juho Vihtori, 33 v
Heikkilä Mikko August, 48 v
Kallonen Oskari W, 44 v
Salonen Kaarlo Kustaa, 35 v

Riihimäellä:

Jansson Anders Viktor, 37 v
Jokimies Aleksander, 39 v
Kärkkäinen Onni W, 17 v
Lindström Leevi Sakari, 18 v
Liukkonen Otto, 39 v
Paasikivi Johan Fredrik, 64 v
Salmi Karl Herman, 36 v
Toivonen Juho Gustaf, 55 v

Suomenlinnassa:

Metsävuori Viktor, 25 v

Peräaho Matti Eeronpoika, 37 v
Virtanen Konsta, 45 v

Tammisaarella:

And August Johannes, 16 v
And Joose/Josef/Juuso, 35 v
And Kalle/Karl Juhonpoika August 44 v
Laine Antti Armas Antinpoika, 32 v
Luoto Kustaa Rudolf, 18 v
Nyman Otto Jalmari, 17 v
Nyman Toivo Johannes, 19 v
Vainio Villehard Rafael, 22 v

Kotonaan heti vankileiriltä vapauduttuaan menehtyi kolme miestä:

Alku Karl/Kalle Mikonpoika, 43 v
Hako Oskar Ananias, 48 v
Karola Juho Kustaa, 58 v

Kadonneita:

Hirvonen Elias, 19 v
Järvinen Johan, 45 v
Lehtonen Veikko Kalervo, 16 v

Monet muutkin perheet kuin edellä kerrotut Andit kärsivät kovia. Tammelasta kotoisin olevat 23- ja 24-vuotiaat Nissilän veljekset August Ferdinand ja Sulo Johannes menehtyivät molemmat. Sulo kaatui Vilppulan rintamalla Seppälässä maaliskuussa 1918 ja August oli Malmin suojeluskunnan Kotkan vankileirillä toukokuussa teloittaman 68 miehen joukossa. Suomen sotasurmat 1914-1922 -tietokannan mukaan Tammelassa asuneet Nissilän poikien isä Juho Rikhard Nissilä kaatui Sääksmäellä ja veli Toivo Mikael Nissilä kuoli Tampereen vankileirillä nälkään.

Nymanin 17- ja 19-vuotiaat veljekset Otto Jalmari ja Toivo Johannes kuolivat molemmat Tammisaaren vankileirillä; Toivo Johannes 14.8. ”heikkouteen”, Otto Jalmarille ei löydy edes kuolinpäivää tai kuolinsyytä. Heinärannan veljekset Johan Emil ja Sulo Edvard kaatuivat molemmat Lahden taisteluissa. Lindströmin veljeksistä 14-vuotias Karl August teloitettiin Kotkan vankileirillä ja 18-vuotias Leevi Sakari kuoli Riihimäen vankileirillä.

Pakinkylään ja Oulunkylään tuli muutamassa kuukaudessa 34 leskeä ja 120 lasta jäi ilman isää.

Vuonna 1919 hyväksytty laki eläkkeistä leskille ja orvoille koski vain sisällissodan voittajien perheitä. Suurin osa sotaorvoista oli kuitenkin punaisten lapsia. Punaisten leskien tuli löytää töitä tai hakea köyhäinapua, joka oli huomattavasti eläkettä pienempi ja vain lyhytaikainen tukimuoto. Köyhäinapuun turvautuvat henkilöt luokiteltiin holhouksenalaisiksi ja he menettivät äänioikeutensa. Äidit eivät aina pystyneet elättämään kaikkia lapsiaan ja joutuivat antamaan osan heistä lastenkotiin tai kasvatiksi. Työväenliike pyrki itse auttamaan punaisia perheitä perustamalla avustuskomiteoita.²⁶⁹

Vaikeata ei ollut vain leskillä ja isättömillä lapsilla. Kaisa Junttila, jonka isä oli Suomenlinnan vankileirillä, kävi vuoden 1918 syksyllä veljensä Jaakon kanssa syömässä Oulunkylässä Turpan-nimisessä perheessä. Koulun toimesta lähetettiin suuriperheisten lapsia ”herrasväkiin” syömään. Oli useita perheitä, jotka olivat tarjoutuneet antamaan joka arkipäivä aterian koulutuntien jälkeen köyhien perheiden lapsille. Rouva Turpan Kaisan ja Jaakon äidille lähettämä kirjelappunen on säilynyt:

”Lähetän Teille lasten mukana 20 mk. Antaisin enemmän mutta en parhaalla tahdollanikaan nyt voi. Emme ole ensinkään varakkaita, kaukana siitä. Olen kuitenkin suuresti iloinen voidessani omasta osastani jakaa tarvitseville. Älkää vaipuko epätoivoon, huominen päivä voi jo poistaa kaikki

murheen syyt. Ja lapsenne ovat kilttiä ja hyvinkasvatettuja. Semmoisille ei tule koskaan hätää maailmassa. Toivoisin voivani antaa Teille uskoa ja toivoa tuleviin parempiin päiviin. Tervehtien Lyyli Turppa”²⁷⁰

Nimimerkki Pakinkyläläinen kirjoitti Suomen Sosialidemokratissa 15.10.1918:

”Pakinkylä Helsingin pitäjässä on paikkakunta, jossa elämä nykyään on kaikkea muuta kuin siedettävää. Leipä on tässä kylässä harvinaista. Syyskuun alkupuolella ei jauhoja saatu ollenkaan. Sitten vihdoinkin niitä saapui, jotta parin kolmen viikon annos jaettiin, vaan viime viikolla ei taas enää saatu jauhosta tomua. Muita elintarpeita ei kylässä myöskään ole saatavana, paitsi maitoa vähän, vaan väkilukuun nähden ei riittävästi sitäkään. Ainoa millä eletään ovat perunat, joita jokainen on koettanut kasvattaa, sillä maatilalla on ja ken keväällä siementä sai. Mutta alinomaan perunallakin eläminen käy vaikeaksi, kun ruumiin elimistö jo on menettänyt kaiken varavoimansa kuluneina nälkäkuukausina. Ei edes silakkaakaan ole paikkakunnalla saatavissa. Elannon myymälästä niitä tosin o l i, vaan ne loppuivat, ja uusia ei ole ainakaan tähän mennessä saapunut.

Tätä elintarvekurjuutta täydentämässä on vielä pimeys, sillä mitään valaistuskeinoa pitkinä ja pimeinä syysiltoina ei ole, lukuunottamatta jotain kynttilänpätkää mikä jollakulla vielä on, kaikilla ei sitäkään.

Sitä n.s. ”espanjantautia” eli influenssaa on paikkakunnalla myös, jopa kansakoulun oppilaistakin on suuri määrä sairaana. Luonnollista on että tautikin käy käsiksi, onhan puutteellisen ravinnon heikentämissä ihmisissä otollinen maaperä taudillekin.

Milloinkahan tämä kaikki kurjuus loppuneeksi ja – ken sen tulee näkemään.”

Sisällissodan saldo oli Helsingin pitäjässä huono myös kunnallistalouden kannalta. Kuolleiden, vangittujen ja maasta poistuneiden perheet tarvitsivat avustusta ja orpoja varten oli perustettava kolme uutta lastenkotia. Köyhäinhoidon menot ylittivät kaikki ennakkoarviot. Vuoden 1917 veroista saatiin kannetuksi alle kuusikymmentä prosenttia eli paljon tavallista vähemmän. Kunta joutui ottamaan miltei saman määrän lainaa, minkä punaiset kunnallismiehet olivat talousarvioonsa merkinneet, ja velkaantui tuntuvasti.²⁷¹

Kalliin laskun maksoivat myös punaiset kunnallismiehet. Kunnan punaisella johdolla oli ollut periaatteessa hyvät mahdollisuudet pysytellä tilanteen tasalla, ellei muuten niin posti- ja tiedotusministeri Elon avulla. Silti vain Elo itse ja kaksi tai kolme muuta kunnanvaltuutettua lähti pakomatkalle niin ajoissa että ennättivät poistua maasta. Muutamat piilottautuivat lähiseudulle, mutta useimmat tyytyivät odottelemaan, mitä tulossa oli. Osa lähti pois saksalaisten tullessa ja jäi vangiksi Kotkan seudulla.

Ennen kesäkuun loppua kymmenkunta Helsingin pitäjän punaisen valtuuston jäsentä tai varajäsentä oli menettänyt henkensä. Yhteensä 19 punaista kunnanvaltuutettua sai valtiorikosoikeuksissa eripituisia vankeusrangaistuksia. Kovin kosto ja ankarimmat rangaistukset eivät aiheutuneet yksistään osallistumisesta kunnalliseen toimintaan. Monella oli ollut siviilihallinnon lisäksi asema myös punakaartissa. Pelkkä kunnallinen toiminta ei välttämättä johtanut rangaistukseen ja kolmannes joukosta välttikin suoranaiset rangaistukset.²⁷²

Helsingin maalaiskunnan punaisen kunnanvaltuuston pakinkyläläiset jäsenet 1918 ja heidän tuomionsa:

- Elo, Emil Viktor toimittaja s. 18. 12.1897 Rautalampi. Punaisen hallituksen posti- ja tiedotusministeri. Pakeni Venäjälle, eli lopuelämänsä Englannissa.

- Junttila, Tuomas kirvesmies s. 15. 1.1876 Nastola. Tuomittiin 6 vuodeksi kuritushuoneeseen.
- Ojala, Rikhard kivenhakkaaja s. 27. 9.1881 Jokioinen. Tuomittiin ehdollisesti 3 vuodeksi kuritushuoneeseen.
- Sinisalo, Arndt kivenhakkaaja s. 16.12.1877 Asikkala. Tuomittiin ehdollisesti 2 vuodeksi kuritushuoneeseen.
- Vesa (Gustafsson), Kustaa Ferdinand kirvesmies s. 28.5.1874 Karkku. Pakilan punakaartin esikunnan pj. Pakeni ulkomaille, kuoli 5.5.1931.
- Lehtonen, Juho Svante maalari s. 6.5.1878 Kokemäki. Ei seuraamuksia.
- Pohjanvuori, Severus kirvesmies s. 14.4.1876 Nurmijärvi. Järjestyspäällikön apulainen Huopalahden piirissä nimismiespiirissä. Tuomittiin ehdollisesti 3 vuodeksi kuritushuoneeseen.

Työväenyhdistys Salama elpyy

Ankarat vainot eivät tukahduttaneet työväenliikettä. Työväen pyrkimystä parantaa olojaan ja työväenaatetta ei voitu tehdä olemattomaksi. Pakinkylän Työväenyhdistys Salamassa, jossa oli vuoden 1917 lopulla ollut satoja jäseniä, oli vuonna 1919 jäseniä kirjoilla enää 20, mutta vuonna 1920 jo 59.

Se osa jäsenistä, joka oli välttynyt vankilatuomiolta, ryhtyi jo joulukuun 1918 lopulla käynnistämään yhdistystoimintaa uudelleen. Eduskunnan hyväksymät armahduslait vapauttivat loppuvuodesta useimmat kuuden vuoden ja sitä lyhyemmän tuomion saaneet punaiset vankileiriltä. Pakinkyläkin sai takaisin monia työväenliikkeen ihmisiä. Armahduksen saaneet olivat kuitenkin vielä vailla kansalaisluottamusta ja vaalikelpoisuutta. Kun monet miehet olivat kuolleet, vankileirillä tai vailla kansalaisluottamusta, korostui naisten osuus toiminnan käynnistämisessä uudelleen.

Salaman huvitoimikunta piti ensimmäisen kokouksensa

22.1.1919 ja päätti pitää toiminnan avajaiset 26. tammikuuta. Iltamat aloitettiin klo 17 ja ne jatkuivat aina puoleen yöhön asti. Yhdistyksen vuosijuhla pidettiin 9.3. ja luokkasodassa menehtyneiden surujuhla 12.4. Työväentalon takavarikko peruutettiin ja yhdistys sai talon haltuunsa vapun aattona 1919. Huvitoimikunta järjesti omalla talolla ensimmäisen tapahtuman 15. toukokuuta. Tupaantuliaisten valoksi päätettiin ostaa kynttilöitä, koska muuta valoa ei tuolloin ollut saatavilla.²⁷³

Helsingin pitäjässä saivat eräät SDP:n ”jällelle jääneet puolue-toverit” useiden yritysten jälkeen viranomaisilta luvan järjestää 22. joulukuuta 1918 kokouksen, jossa keskusteltaisiin kunnallisvaaleihin osallistumisesta. Kokous pidettiin ”Malmilla Elävien kuvien teatterihuoneistossa” ja siinä päätettiin osallistua kunnallisvaaleihin ”puhtaalla työväen listalla”. Samassa kokouksessa valittiin Helsingin pitäjän väliaikainen sosialidemokraattinen kunnallistoimikunta.

Kunnallistoimikunta ryhtyi ”kunnallisvaaliagitatsioniin” muun muassa julkaisemalla Suomen Sosialidemokraatissa ”tämä tästä lyhyitä agitatsioonikirjoituksia” ja painattamalla ympäri pitäjää levitettäväksi suomen- ja ruotsinkielisiä vaalikehotuksia, joissa julkaistiin myös ehdokkaiden nimet.

Pitäjän väliaikainen sosialidemokraattinen kunnallistoimikunta päätti kokouksessaan 25. joulukuuta 1918 missä järjestyksessä puolueen ehdokkaat laitetaan listalle. Ensimmäiseksi asetettiin toimitsija Svante Lehtonen Pakinkylästä. Muita pakinkyläläisiä ehdokkaita olivat kuudenneksi listalle asetettu rouva Hulda Seikkala, 13. asetettu maalari Jalmari Siivonen, 19. asetettu kultaseppä Juho Simpanen ja 26. asetettu peltiseppä A.W. Urho.

Kunnallisvaalit Helsingin pitäjässä pidettiin 31. tammikuuta 1919. Valtiorikosoikeuden tuomiolla kansalaisluottamuksensa menettäneet eivät voineet olla ehdokkaina tai äänestää vaaleissa. Noin 500:sta Pakinkylän äänestysikäisestä²⁷⁴ asukkaasta 82 eli noin 16 % oli saanut valtiorikosoikeuden tuomion eli oli ilman kan-

salaisluottamusta. Kun äänestysaktiivisuus koko maassa jäi 24,5 prosenttiin²⁷⁵, ei vallankumouksen jälkeisiä ensimmäisiä ”yleisiä ja yhtäläisiä” vaaleja voi juuri demokratian riemuvoittona pitää.

Pakinkyläläisistä valtuuston tulivat valituiksi Svante Lehtonen, Hulda Seikkala ja Jalmari Siivonen. Sosialidemokraattien lista sai yhteensä 13 valtuutettua porvareiden saadessa 29 valtuutettua. Tulosta ei pidetty loistavana, mutta ”katsoen joukkojen harvennukseen ja hajallaan oloon, kuitenkin tyydyttävänä”.²⁷⁶

SDP:n puoluekokousedustajaehdokkaina olivat Helsingin pitäjstä Pakinkylästä Helmi Jalovaara, Richard Ojala ja Alfred Walkonen. Pitäjän edustajaksi tuli valituksi kunnallistoimikunnan puheenjohtaja K. Siimes.

Suomen Sosialidemokraatti uutisoi 19.2.1919:

”Pakinkylän t.y. Salaman vuosikokous pidettiin sunnuntaina t.k. 16 pñä vuokrahuoneustossa Alkutie 51. Kokouksen alussa piti opettajatar Salovaara lennokkaan esitelmän. Käsiteltiin varsinaisia vuosikokoukselle kuuluvia asioita. Tilinpäätös siirrettiin siksi kunnes yhdistyksen omaisuus vapautuu myymis- ja hukkaamiskiellonalaisuudesta, josta johtokunta on asiamiehensä välityksellä jättänyt anomuksen maaherralle. Johtokuntaan valittiin entisistä rouva H.H. Seikkala, K. Seikkala, M. Hakala ja Hiltunen uudelleen sekä uusia rouva Hintikka. Varalle Wallenius, rouvat Elo ja Parviainen. Puheenjohtajaksi valittiin väliaikaisesti toiminut Alfr. Walkonen uudelleen.

Kuukausikokoukset päätettiin pitää joka kuukauden ensimmäisenä sunnuntaina ja ilmoitetaan siitä sen sunnunt. edellisenä perjantaina Suomen Sosialidemokraatissa.

Pakinkylän työläisiä kehoitetaan liittymään runsaslukuisesti yhdistykseensä ja toimimaan siellä innolla oman asian sa hyväksi.

Jäsenmaksut ovat entiset.”

Kun kunnallisjärjestön edustajiston kokous 4.4.1920 hyväksyi kunnallisjärjestölle SDP:n uudelleen perustetun ja 1918 työväen vallankumouksen tuominneen kunnallisjärjestön säännöt, joiden mukaan kunnallisjärjestön jäsenyhdistysten tulee hyväksyä SDP:n säännöt ja puolueohjelma, ilmoittivat kokouksessa olevat Pakinkylän työväenyhdistyksen edustajat, etteivät he voi sitä hyväksyä ja poistuivat kokouksesta. Tämän jälkeen kunnallisjärjestön kokous totesi Pakinkylän työväenyhdistyksen eronneen kunnallisjärjestöstä ja puolueesta.²⁷⁷

Pakinkylän työväenyhdistys piti työväentalolla vuonna 1922 kokouksen, jossa runsaan jäsenjoukon toimesta yksimielisesti tehtiin päätös erota Sosialidemokraattisesta puolueesta ja liittyä Suomen Sosialistiseen työväenpuolueeseen, jonka kommunistit ja monet muut SDP:stä eronneet olivat perustaneet 1920 jatamaan vanhan työväenpuolueen luokkataistelun perinteitä. Jo vuonna 1920 oli Pakilassa osallistuttu aktiivisesti SSTP:n kunta-vaalikamppailuun.²⁷⁸

Vuonna 1923 Pakinkylän työväenyhdistyksen toiminta kuitenkin kiellettiin, kun SSTP kiellettiin ja lakkautettiin. Työväenliikkeen toiminta Pakinkylässä jatkui lähinnä nuoriso-, urheilu- ja sivistysjärjestöjen voimin.

Vuonna 1926 Pakinkylän työväenyhdistys hyväksyttiin uusilla säännöillä yhdistysrekisteriin, kunnes vuonna 1932 kaikki Pakinkylän työväenjärjestöt lakkautettiin Lapuanliikkeen vaatimuksesta eduskunnassa hyväksytyjen ns. kommunistilakien nojalla. Toiminta siirtyi maan alle sekä ammatti-, urheilu-, kulttuuri- ja nuorisojärjestöihin. Useat pakinkyläläiset työväenliikkeen aktiivit tuomittiin 1930-luvulla eripituisiin vankeusrangaistuksiin. Työväenyhdistyksen omaisuus eli työväentalo tuomittiin valtiolle menetetyksi. Erinäisten vaiheiden jälkeen valtio myi työväentalon Pakinkylän Kirkon Kannatusyhdistykselle ja työväentalossa toimi kirkko vuoden 1947 alkuun asti, jolloin työväentalo hankittiin takaisin työväenjärjestöille.

Historia jatkuu

Toisen maailmansodan päätyttyä Neuvostoliiton ja liittoutuneitten voittoon ja fasistisen Saksan häviöön, koitti työväenjärjestöille Suomessakin vapaampi aika. Vuoden 1945 lopulla pidettyihin kunnallisvaaleihin pakinkyläläiset – tai nyt pakilalaiset – osallistuivat pääkaupungin asukkaina, kun Pakinkylä liitettiin Helsinkiin. Uusi poliittinen toimija, SKDL eli Suomen kansan demokraattinen liitto, sai Pakilassa noin puolet annetuista äänistä. Sirkka Lehtonen tuli valituksi Helsingin kaupunginvaltuustoon ensimmäisenä pakilalaisena.

Marraskuun 3. päivänä 1944 perustettiin Pakinkylään SKP:n eli Suomen kommunistisen puolueen paikallisosasto – vain muutama päivä sen jälkeen, kun SKP oli saanut lailliset toimintaoikeudet. Se oli ensimmäinen SKP:n alueellinen osasto Helsingissä.

Pakinkylän punaisten perinteet ja tavoitteet elävät yhä monin tavoin. Vaikka punaisesta Pakinkylästä on tullut viime vuosikymmeninä varsin porvarillinen Pakila, jatkuu vasemmistolainen, kulttuuri- ja nuorisotoiminta Pakilan työväentalolla. Siellä kokoonnutaan edelleen keskustelemaan ja järjestämään toimintaa elinolojen parantamiseksi ja yhteiskunnan uudistamiseksi, SKP:n seminaareihin ja perinteisille vappulounaille. Samalla työväentalon ympärille on muodostunut laajempaa yhteisöllistä toimintaa, kuten nuorisotalo, lasten muskarit ja perhekahvilat.²⁷⁹

Monet työväenliikkeen tavoitteet ovat vuosikymmenten kuluessa edenneet, mutta hyvinvointi ja vaikutusmahdollisuudet jakautuvat yhä eriarvoisesti. Vaikka rahaa on Suomessa ja maailmassa enemmän kuin koskaan, on myös paljon työttömyyttä, köyhyyttä ja osattomuutta. Ympäristökriisit ja sodat varjostavat tulevaisuutta.

Vuoden 1918 punaisten historiaa ja pyrkimyksiä oikeudenmukaiseen, tasa-arvoiseen, kansanvaltaiseen ja sosialistiseen

yhteiskuntaan on muistettu vuosittain työväenvallankumouksen alkamisen vuosipäivänä ja vappuna käymällä kukkien ja punaisten lippujen kanssa punaisten hautamuistomerkillä Pohjois-Haagassa, lähellä Pakilaa.

Paikalle on haudattu 28 vieraspaikkakuntalaista niistä 40-45 miehestä, jotka Helsingin vallanneet saksalaiset joukot teloittivat 12. huhtikuuta 1918.

Saapuessaan Huopalahteen 11.4. saksalaiset olivat löytäneet puutarhuri Wardin kellarista 60-70 henkilöä, pääosin lännestä Leppävaaran suunnasta vetäytyneitä punaisia. Nämä olivat nostaneet valkoisen lipun, mutta pimeydestä oli kuitenkin ammuttu laukauksia, jolloin kaksi saksalaista oli kaatunut. Saksalaiset olivat kiihtyneinä välittömästi sulloneet kaikki lähistöltä tavatut uudelleen kellariin.

Tilanne Huopalahdessa pysyi koko yön sekavana. Pimeydestä kuului jatkuvasti laukauksia, eivätkä saksalaiset eivätkä punaisetkaan voineet olla varmoja ampujista. Saksalaisten suhtautuminen kiristyi edelleen, kun saksalaisten komentajan kenraali von der Goltzin autoon rapsahti kaksi luotia.

Yön aikana puutarhan kellari muuttui vankilaksi. Jotkut päätettiin pois, mutta uusia tuli tilalle. Paikalliset suojeluskuntalaiset kiersivät tuntemiensa punaisten ovilla ja toivat heitä kuulusteltaviksi. Suojeluskuntalaiset puolustautuivat myöhemmin, etteivät he tienneet etsivänsä ammuttavia, vaan punaisten johtohenkilöitä, jotka kuulusteluissa voisivat kertoa alueella olevista aseista. Toisaalta Väinö Tannerin mukaan hänen kyytiin ottamansa, Helsinkiin pyrkinyt saksalainen upseeri oli kertonut, että ampumiset tapahtuivat paikkakuntalaisten vaatimuksesta.²⁸⁰

Saksalaiset kuulustelivat tulkkien välityksellä vangit, jotka sitten jaettiin kahteen ryhmään. Toisessa oli 45, toisessa noin 25 henkilöä. Tulkit olivat kysyneet, miksi kaksi eri ryhmää, ja miten vankien kanssa meneteltäisiin. Saksalaiset olivat vastanneet, että 45 ammuttaisiin ja loput luovutettaisiin Huopalahden suojelus-

kunnalle.

Saksalaiset marssittivat 45 vankiaan suolle nykyisen Pitäjänmäen liikenneympyrän ja Riistavuoren palvelutalon puoleenväliin, jossa teloitus tapahtui. Ruumiit annettiin suojeluskunnan hoitoon, ja nämä sallivat huopalahtelaisten hakea omaisensa pois. Paikalta haettiin 17 ruumista. Tunnistamattomat 28 ruumista kuljetettiin linnoitustöissä syntyneeseen maakuoppaan.

Sisällissodan kuolleita ja kadonneita tutkineen Tauno Tukisen mielestä ammutut oli tarkkaan valittu. Valinnan tekivät valkoiset ja ampumisen suorittivat saksalaiset. Uhrien joukossa oli niin paljon työväenyhdistyksen kellokkaita ja vallankumousoikeuden jäseniä, että heidän joutumisensa sinne ei voinut olla sattumaa.²⁸¹

Silloin 14-vuotias tyttö muisteli myöhemmin, 1960-luvulla: ”Pohjois-Haagassa on vieläkin se hauta, sinne meni sellainen kinttupolku, niin nämä muijat, joitten ukot oli siellä punasten haudassa, toivat mukeja ja vettä ja ne pisti mun aina keräämään kukkia... Pistettiin mukiin ne kukkaset haudalle, mutta sitten kun tultiin illalla takaisin, ne mikit oli korjattu pois ja kukkaset heitetty hajalleen.”²⁸²

Työväenyhdistyksen jäsenet ja Helsingin kivimiehet pystyttivät hautapaikalle vuonna 1919 kivipaaden, jossa lukee vain ”1918”. Hautakivi kaadettiin 30-luvun alussa, mutta nostettiin uudelleen paikalleen. Pakinkylän nuorisoliittolaiset kävivät 20- ja 30-luvulla hoitamassa hautapaikkaa ja siitä pitivät huolta myös Huopalahden (sittemmin Haagan) työväenyhdistyksen jäsenet. Nykyisin hautapaikka on Helsingin kaupungin hoidossa.

Punaisten hautajaisissa laulettiin usein vanhaa virttä ”Valittaa täytyy totta”, joka tunnetaan myös nimillä ”Jo vääräys vallan saapi” ja ”Kapinavirsi”. Se poistettiin 1980-luvulla virsikirjasta, mutta tarve herätellä ihmisiä toimintaan oikeudenmukaisuuden puolesta on nostanut ”Kapinavirren” uudelleen 2000-luvulla esille:²⁸³

Valittaa täytyy totta
ja surra suuresti,
Kun vääritys vallan ottaa
ja pahuus paisuupi.
Mykäkskö tuli kerran
jo kaikki maailma,
Kun oikeutta Herran
ei kenkään julista?

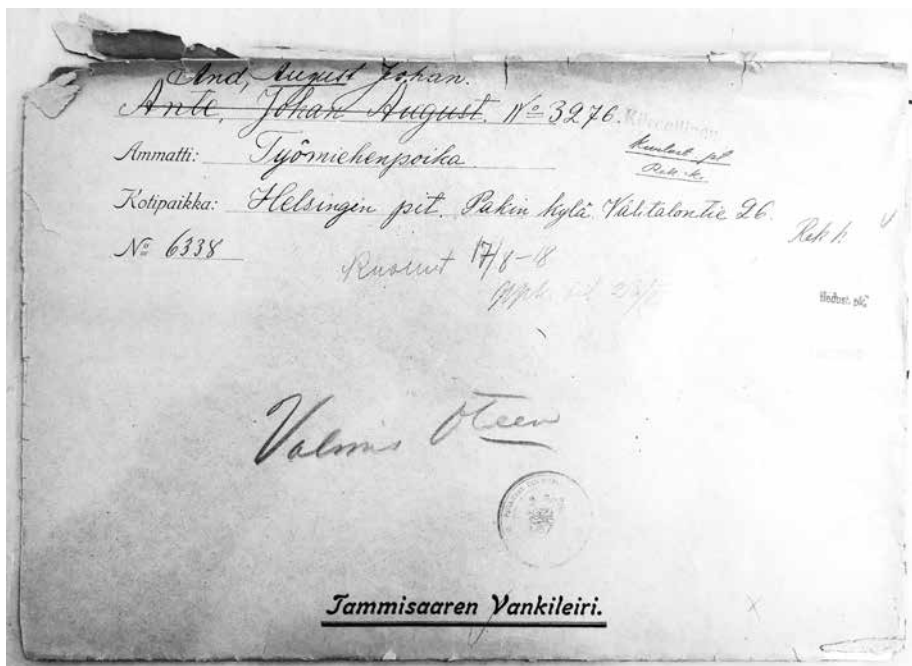
Nyt petos, vilppi täällä
on noussut kunniaan,
on valhe vallan päällä
ja vääritys voimassaan;
Ei köyhän, kurjan ääntä
viattomuudessaan
kuunnella, rikas vääntää
lain myöten tahtoaan.

Kas lähimmäistään syövät
nuo jumalattomat,
viekkaudella vievät
sen elot ainoat;
kuin käärme kiukussansa
he korvat lummessa,
ahdistelevat kansaa,
sortavat vaivaista.

Mut kerran Herra kostaa
työt jumalattomat,
rankaisee ansiosta
ryöstäjät viekkahat,
ne, jotka täällä veivät

*orvolta oikeuden
ja leskein leivän söivät,
vaivaisen osuuden.*

*Vaan siviät ne kerran
ilolla näkevät
vanhurskauden Herran,
työt Herran väkevät:
hän kuinka voimassansa
omansa vapahtaa,
suuressa kunniassansa
pahasta pelastaa.*

Tammisaaren vankileirin kirjekuori, jossa ovat August Andia koskevat asiakirjat.

LIITE. Pakinkylän punakaartin matrikkeli

Pakinkylän Punaisen Kaartin matrikkeli on koottu tähän kirjaan julkisten arkistotietojen avulla. Nimitiedoston pohjana ovat Pakinkylän vuosien 1917–1919 henkikirjat. Asukkaiden nimiä on verrattu Suomen Sotasurmat 1914–1922 -tietokantaan, Tauno Tukksisen em. tietokantaa täydentäviin selvityksiin, Helsingin sotasurmat -tietokantaan, valtiorikos- ja valtiorikosylioikeuksien akteihin, vankileirikortistoihin ja muihin vankileirien aineistoihin. Muonituskomiteasta on ollut käytettävissä kolme palkkaluettelo.

Edellä mainituista arkistolähteistä matrikkeliin kertyi runsaat 200 nimeä. Matrikkeliä täydennettiin tiedoilla, jotka saatiin Huopalahden nimismies K.J. Blomqvistin laatimasta ”Register över upprorsmän Tombacka, Domarby, Baggböle, Äggelby och Kottby byar m.m.” eli Haltialan, Tuomarinkylän, Pakinkylän, Oulunkylän ja Käpylän kumousmiehiä koskevasta rekisteristä.²⁸⁴ Rekisterin tietojen perusteella pystyttiin jäljittämään lisää valtiorikosoikeuden asiakirjoja ja henkilöitä Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokannasta.

Rekisteriin nimismies on erinomaisella käsialallaan kirjannut Pakinkylän kaartiin, Käpylän kaartiin ja muihin punakaarteihin kuuluvat henkilöt. Jokaisen henkilön osalta on sarakkeeseen merkitty etu- ja sukunimen lisäksi, oliko:

- komppanianpäällikkö, henkilöstöä, plutoonapäällikkö, komissaari, sanitääri, telefonisti tai miliisi;
- kuulunut lentävään osastoon;
- osallinen murhiin;
- osallistunut vangitsemisiin
- osallistunut ryöstöihin, kotietsintöihin tai ”taloudelliseen toimintaan”;
- ollut mukana taisteluissa;
- agitaattori tai pakkovärvääjä;
- kova vallankumouksellinen;
- kaatunut
- tehnyt itsemurhan;
- kuollut vankeudessa;
- kuollut vapaudessa;
- tuomittu vapausrangaistukseen;

- tuomittu kuolemaan;
- vapautettu;
- kadonnut;
- karannut;
- jätetty syyttämättä;
- muuttanut pois;
- kantanut asetta;
- ollut mukana hankkimassa aseita.

Nimismies Blomqvist oli todellakin järjestyksen mies myös paperiasioissa. Edellä mainitun rekisterin lisäksi hän laati luetteloita myös vähemmän syyllisistä kapinaan osallistujista tai Oulunkylän suojeluskunnan vapauttamista henkilöistä ("Förteckning över sådana deltagare i upproet, hemma från Äggelby, Kottby, Baggböle och Domarby byar i Helsinges socken, vilka som mindre skyldiga ej häktats eller efter häktning av skyddskåren i Äggelby frigivits") sekä muualla vangituista ja kuulustelluista alueen punakaartilaisista.²⁸⁵

Edellä selostetulta pohjalta matrikkelissa olevien 284 Pakinkylän punakaartilaisien tiedot perustuvat seuraaviin dokumentteihin:

- valtiorikosylioikeuden aktit	55 nimeä
- valtiorikosoikeuden aktit	62 nimeä
- sellaisten henkilöiden kuulustelupöytäkirjat, jotka eivät karkaamisen, kuoleman tai vapauttamisen takia joutuneet valtiorikosoikeuteen	24 nimeä
- Suomen sotasurmat 1914–1922 -tietokanta	43 nimeä ²⁸⁶
- muonituskomitean palkkalistat	30 nimeä ²⁸⁷
- vankikortti	4 nimeä ²⁸⁸
- nimismies Blomqvistin / suojeluskunnan vapauttamien listalla	35 nimeä ²⁸⁹
- muulla tavalla luotettavasti esille tulleita	34 nimeä ²⁹⁰

Matrikkelissa on lisäksi esitetty 11 Pakinkylässä asuvan, mutta johonkin muuhun punakaartin kuluvan tai muuten punakaarteihin kytköksissä olevan henkilön tiedot.

Blomqvistin listan 288 nimestä 34 henkilöä ei ole sisällytetty tähän matrikkeliin. Näistä 17 henkilön kohdalla on merkintä aseiden kantamisesta (todennäköisesti vartiointitehtävissä kotiseudulla) ja 17 kohdalla

ei ole mitään muita merkintöjä kuin kuuluminen Pakinkylän punakaartiin.

Asetta kantaneeksi merkityt, matrikelista pois jätetyt 17 nimeä (joiden sisällyttäminen matrikkeliin olisi saattanut olla perusteltua) ovat: Matti Hakala, Verner Hurme, Vilho Huuskanen, Rikhard Karppinen, Hjalmar Koskinen, Juho Viktor Laine, Oskar Laine, Antti Laitinen, Gerhard Lieviö, Kustaa Luik, Lauri Lähteenmäki, Viljo Palin, Kustaa Siekkinen, Johan Kustaa Wallenius, Kalle Vihtori Leonard Wuorentausta ja Yrjö Jalmari Wuori.

Ilman mitään muita merkintöjä kuin kuuluminen Pakinkylän punakaartiin ovat nimismiehen luettelossa seuraavat 17 henkilöä: Felix Ekberg, Artur Flink, Kalle Hummer, Einari Jokinen, K.J. Kinnunen, Otto Koivu, Viktor Nurminen, Fabian Pakkanen, August Ranta, Timo Saarainen, Johan E. Salin, Kustaa Salminen, Gabriel Sievä, Johan Vaksam, Kalle Willberg ja Einari Virtanen. Koska on täysin mahdollista, että nimismies on merkinnyt listaan henkilöitä, jotka yleisesti tiedettiin työväenliikkeen miehiksi ja ”punaisiksi”, mutta jotka eivät välttämättä kuuluneet punakaartiin, näiden nimien jättäminen pois matrikelista on perusteltua. Jotkut näistä mainituista henkilöistä ovat saattaneet olla mukana Pakinkylän punakaartissa, mutta tätä koskevia dokumentteja ei ole löytynyt.

Jos kaikki tässä edellä mainitut 34 henkilöä olisivat kuuluneet Pakinkylän punakaartiin, nousisi sen jäsenmäärä yli kolmensadan.

Kunkin Pakinkylän punakaartilaisen osalta on matrikelissa esitetty seuraavat tiedot:

- nimi (etunimestä usein erilaisia versioita kuten esimerkiksi Gustaf/Kustaa);
- syntymäaika ja -paikka, ikä vangittaessa;
- kuolinaika sekä paikka ja tapa, jos se oli tiedossa ja tapahtunut vuonna 1918;
- ammatti;
- osoite 1918 (suluissa ko. kohteen osoite nykyisin²⁹¹) ja missä oli kirjoilla (Hp=Helsingin pitäjä, H=Helsinki, muu), alaikäisistä isän nimi;
- puoliso ja alaikäisten lasten lukumäärä;
- rooli kaartissa;
- millä rintamalla ollut;
- vangitsemispaikka ja vankileiri(t)
- tuomio

- onko Suomen sotasurmat -tietokannassa ja/tai Suomen Sosialidemokraatin 3.1.1920 kuolinilmoituksessa
- onko Äggelbyn suojeluskunnan laatimassa luettelossa "vaarallisimmista" punaisista.

Kuten tässä kirjassa aikaisemmin esitetystä ilmenee, matrikkeliin kirjatut valtiorikosoikeuden tuomiot ja suojeluskunnan luonnehdinnat edustavat valkoisten voittajien näkemyksiä.

Arkistolähteet ja lyhenteet matrikkelissa:

- VRYO ja numero = valtiorikosylioikeuden akti;
- VRO ja numero = valtiorikostuomioistuimen akti;
- SSS = Suomen Sotasurmat 1914-1922 -tietokanta;
- VROSyA ja tunnus = valtiorikosoikeuden syyttäjän arkiston mappi, josta kuulustelupöytäkirja löytyy;
- SSD = Helsingin pitäjän sos.dem. kunnallisjärjestön julkaisema kuolinilmoitus Suomen Sosialidemokraatissa 3.1.1920;
- Bvap = nimismies Blomqvistin vapauttamien punakaartilaisien luettelo;
- Brek = nimismies Blomqvistin rekisteri Pakinkylän punakaartilaisista;
- SK vaarall. = Äggelbyn (Oulunkylän) suojeluskunnan laatima luettelo Pakinkylän vaarallisimmista punakaartilaisista;
- SK vap. = suojeluskunnan vapauttama;
- ehd. = ehdollinen tuomio;
- TT = Tauno Tukkinen (etenkin kuolleeksi julistamispäivämäärien osalta).

Matrikkeli

Aalto Maiju; muonituskomitea.

Aaltonen Ida; muonituskomitea.

Aaltonen Väinö Henrik s. 18.1.1890 Tammelassa, 28 v; sekatyömies; Kunnantie 27 (Yhdyskunnantie 33); kirj. Hp; vaimo Ingrid Maria, 1 lapsi; vahtipalvelus; vangittiin 16.4. Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRYO 9843, tuomio 4 v.

Ahonen Juho s. 17.6.1877, 41 v; tallirenki; Tuomarinkylä; vaimo Alma s. 1876, 4 lasta; vahtipalvelus; Bvap.

- Ahti Edith Aleksandra s. 29.3.1897 Helsingissä, 19 v; kirjansitoja; Elontie 60 (Elontie 72); kirj. H; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Okeroisissa; Hämeenlinnan vankileiri; VRO 100/100, tuomio 3 v ehd.
- Alku Ellen Sofia s. 13.6.1899 Helsingissä, 19 v; sekatyöläinen; Alkutie 8 (Kansantie 36-40); kirj. H; muonituskomitea; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Okeroisissa; Hämeenlinnan vankileiri; VRO 42/162, tuomio 2 v ehd.
- Alku Kalle Mikonpoika (ent. Mickelsson) s. 13.5.1875, k. 9.8.1918 kotoaan Pakinkylässä Riihimäen vankileiristä vapauduttuaan, 43 v; kivi-työmies; Alkutie 8 (Kansantie 36-40); kirj. H; vaimo Hulda, s. 1877, 2 lasta; Lempäälän rintama?, Lahden taistelut?; vangittiin 1.5. Hollolassa; Lahden ja Riihimäen vankileirit; VROSyA Ag:1, vap; SSS; SSD.
- Allik Oskar; seppä; vaimo Olga (Alfred Tikkasen sisar); virolaissyntyinen Venäjän armeijan sotilas, johti kaartin harjoituksia; Valtiorikosasiain tiedusteluosaston Luettelo C 25.10.1918; kaatui Lempäälän rintamalla.²⁹²
- And Anton Jalmari s. 11.10.1899 Jokioisilla, 18 v; sekatyömies; Välitä-lontie 26 (Välitalontie 21), isä Kalle And; kirj. Hp; Lempäälän rintama, Lahden taistelut; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRYO 16454, tuomio 5 v.
- And August Johannes s. 27.7.1902 Jokioisilla, k. 28.8.1918 Tammisaaren vankileirillä, julistettu kuolleeksi 8.6.1939²⁹³, 15 v; sekatyömies; Välitä-lontie 26 (Välitalontie 21), isä Kalle And; kirj. Hp; vangittiin 4.5. Kotkassa; Haminan ja Tammisaaren vankileirit; VROSyA Ak:2; SSD; SSS; SK vaarall; TT 2017.
- And Joose/Juuso/Josef/Juhonpoika (Ketola) s. 9.12.1883 Jokioisilla, k. 17.8.1918 Tammisaaren vankileirillä vatsatautiin ja kuumeeseen, 35 v; kirvesmies; Elontie 15 (Elontie 1); kirj. Hp; vaimo Ida Aleksandra, s. 1881, 6 lasta; Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Haminan ja Tammisaaren vankileirit; VROSyA Ak:2; SSD; SSS; SK vaarall.
- And Kalle/Karl Juhonpoika (Ketola) s. 28.4.1874 Jokioisilla k. 7.8.1918 Tammisaaren vankileirillä, 44 v; kirvesmies; Välitä-lontie 26 (Välitalontie 21); kirj. Hp; vaimo Eeva Sofia Korkeakoski, s. 1872, 7 lasta; Pakinkylän punakaartin toimikunta/esikunta; vangittiin 4.5. Kotkassa; Haminan ja Tammisaaren vankileirit; VROSyA Ak:2; SSD; SSS; SK vaarall.
- And Martta Sofia s. 30.11.1897 Jokioisilla, 20 v; Välitä-lontie 26 (Välitalontie 21), isä Kalle And; kirj. Hp; muonituskomitea.
- Autio Juho Vihtori/Viktor Wilhelmiinanpoika s. 16.5.1885, k. 23.6.1918 Lappeenrannan vankileirillä suolitulehdukseen, 33 v; renki; Tuomarin-

- kylä; kirj. Akaa; vaimo Amanda s. 1884, 3 lasta; SSS.
- Björk Johan²⁹⁴ s. 1884; maalari; Elontie 57 (Elontie 45); vaimo Emilia s. 1881, 2 lasta; Brek.
- Blomqvist Julius Valdemar s. 21.10.1902, 15 v; maatyöläinen, Tomtbackan (Haltialan) kartano, isä Julius Blomqvist; kirj. Hp; Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Haminan, Tammisaaren ja Suomenlinnan vankileirit; VRYO 27063, tuomio 5 v.
- Blomqvist Reino/Reinhold Aleksander s. 3.5.1897 Helsingin pitäjässä, 21 v; työmie; Pakinkylä; kirj. Hp; Vilppulan rintama; vangittiin 4.5. Kotkassa, Riihimäen vankileiri; VRYO 17857, tuomio 10 v; SK vaarall.
- Blomqvist Väinö Axel; Brek.
- Dahlbom Urho August s. 23.10.1890 Tammelassa, 28 v; ajuri; Tuomarinkylä; kirj. H; miliisi; Vilppulan rintama; vangittiin 16.4. Helsingin pitäjässä; Katajannokan Merikasarmi ja Suomenlinnan vankileiri, josta karkasi. VROSyA Ab:19; SK vaarall.
- Ekberg Väinö Valdemar s. 2.4.1896 Tuusulassa, kaatui Lahdessa 1.5., julistettu kuolleeksi 8.6.1939²⁹⁵, 22 v; sekatyömie; Tuomarinkylä; kirj. Hp; Lempäälän rintama?, Lahden taistelut?; SSS; SSD; TT 2010.
- Eliasson Oskar Wilhelm s. 8.6.1881 Lohjalla, 37 v; puuseppä; Puistotie 5 (Lepolantie 21); vaimo Aura s. 1875; vahtipalvelus; Bvap.
- Elo Emil s. 18.12.1879 Rautalammilla; toimittaja; Alkutie 56 (Alkutie 53); vaimo Maria Sofia s. 1884, 1 lapsi; posti- ja tiedotusasiain kansanvaltuutettu; pakeni Venäjälle; Muurmannin legioonaa; vuodesta 1919 Iso-Britanniassa.
- Enroth Ellen; muonituskomitea.
- Eriksson Aarne/Arne Erland s. 11.6.1901 Helsingissä, teloitettu 30.4. Hollolan Hatsinan kylässä, 16 v; sekatyömie; Huvilatie 24 (Lepolantie 4), isä Juho Eriksson; Lempäälän rintama?, Lahden taistelut?; SSS; SSD; TT 2010²⁹⁶.
- Eriksson Adolf Wilhelm s. 20.3.1886 Porvoon maalaiskunnassa, kaatunut Uudessakylässä 1918, 32 v; Tomtbacka; kirj. Hp; vaimo Anna, s. 1888, 3 lasta; Uudenkylän taistelut; SSS; SSD; TT 2010.
- Fischer Oskari Kustaanpoika s. 10.3.1865 Loimaalla, k. Lahden vankileirillä 30.7.1918, 53 v; kirvesmie; Huvilatie 20; kirj. Jokioinen; vaimo Saima, s. 1878, 6 alaikäistä lasta; Lempäälän rintama?, Lahden taistelut?; vangittiin 4.5. Orimattilassa; Lahden vankileiri; VROSyA Ac:2; SSS; SSD.
- Forssell Otto Emmanuel s. 25.5.1891 Helsingin pitäjässä, 27 v; poliisi; Ou-

- lunkylä, Solberg huvila 2; kirj. Hp; vaimo Anna Aliina, 2 lasta; vangittiin 27.4. Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRO 36/235, vap.
- Gadd Aune Irene s. 17.6.1900 Pyhäjärvellä, 17 v; Tölle N:o 4, Oulunkylä; kirj. Hp; ensiapuosaston sairaanhoitaja; Brek.
- Grönberg Walter Edvard s. 11.5.1902 Helsingin pitäjässä, teloitettiin Hololassa 28.4.1918, julistettu kuolleeksi 19.12.1939²⁹⁷, 15 v; sekatyömies; Pakinkylä, isä August Grönberg; Lempäälän rintama?; Lahden taistelut?; SSS; SSD; TT 2013.
- Grönroos Karl/Kalle Wilhelm s. 17.1.1899 Lohjalla, 19 v; puutarhatyömies; Huvilatie 6 (Manttaalitie 19), isä Berndt Grönroos; kirj. Hp; Vilppulan ja Lempäälän rintamat; vangittu Mustialassa 20.4.1918; Tampereen vankileiri; VRYO 22397, tuomio 3 v.
- Gustafsson Lauri; kuitannut ja valtuutettu hoitamaan muonituskomitean palkkalistan rahoja²⁹⁸; Brek.
- Haapa Otto s. 23.11.1878 Rengossa, 40 v; laturi, kivityömies; Tuomarinkylä; kirj. H; vaimo Enda Elisabeth o.s. Saarinen, 1 lapsi; plutoonanpäällikkö?; Vilppulan rintama, Uudenkylän taistelut; vangittiin Kotkassa 4.5.; Haminan ja Tammisaaren vankileirit; VRYO 26654, tuomio 10 v; SK vaarall.
- Haapanen Väinö Vihtori s. 30.12.1897 Jämsässä, 21 v; ajuri; Huvilatie 19 (palsta jäänyt Tuusulanväylän alle); kirj. H; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRO 109/42, tuomio 3 v ehd.
- Hagström J. B., muonituskomitea.
- Hagström Oskar Anders s. 8.12.1885, 32 v; muurari; Puistotie 54, 56 (Lepolantie 98); vaimo Hilja, 1 lapsi; toimikunnan jäsen; Lempäälän rintama?; vangittiin Lahdessa; karkasi Riihimäen vankileiriltä; SK vaarall.
- Hakala Kalle Oskari s. 28.1.1891, 27 v; sekatyömies; Välitalontie 14b (Uudentuvantie 39, 41, 43); kirj. Hp; vaimo Josefina, s. 1887; vangittiin 4.5. Kotkassa; Haminan vankileiri; Bvap.
- Hakala Vihtori Fabian s. 23.2.1895, 23 v; työmies; kirj. Kangasala; Vilppulan rintama; vangittiin 6.4.1918 Pispalassa; Tampereen vankileiri; VRYO 3303, tuomio 3 v.
- Hakanen Ananias s. 14.9.1867 Hauholla, 51 v; vesijohtotyöläinen; Huvilatie 13 (Manttaalitie 29); kirj. H; vaimo Edla Haga, s. 1864; muonituskomitea; vangittiin Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRO 2/764, tuomio 3 v ehd.
- Hako Oskari Ananias (ent. Heldán) s. 26.7.1870 Kalvolassa, 48 v; k. 21.1.1919 vankileiriltä vapauduttuaan; muurari; Huvilatie 11a (Mant-

taaltie 27); kirj. Hp; vaimo Ida Mietonen, s. 1877; muonituskomitea; vangittiin Helsingin pitäjässä 22.4.; Merikasarmin ja Suomenlinnan vankileirit; VRYO 4459, tuomio 3 v.

Hanhinen Eino, Brek.

Hanhinen Emil Idanpoika, s. 29.7.1895 Jämsässä, 24 v; sekatyömies; Pakinkylä; kirj. Jämsä; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Lahden vankileiri; VRO 124/106, tuomio 3 v ehd.

Hanhinen Kalle Idanpoika, s. 4.8.1889 Jämsässä, 29 v; Huvilatie 19 (palsta jäänyt Tuusulanväylän alle); kirj. Hp; Vilppulan ja Lempäälän rintamat; vangittiin 1.5. Hollolassa; VRO 106/778, tuomio 3 v ehd.

Hartikainen Johan Birger s. 1902, 16 v; Alkutie 49 (Alkutie 41), isä Juho Hartikainen; Bvap.

Hartikainen Juho/Johan Henrik s. 24.9.1865 Kuopiossa, 53 v; muurari; Alkutie 49 (Alkutie 41); kirj. H; vaimo Augusta Emilia, 3 lasta; plutoonanpäällikkö?; vangittiin Helsingin pitäjässä; VRYO 24187, tuomio 3 v ehd.

Heikkilä Heikki s. 1.9.1884, 34 v; kirvesmies; Väliatalontie 33 (Väliatalontie 24, 26); kirj. H; vaimo Hilda, s. 1881, 1 lapsi; toimikunnan jäsen; karannut Katajanokan vankileiristä; VRYO 25885 (hävinnyt), tuomio 9 v; SK vaarall.

Heikkilä Mikko August Tobiaksenpoika s. 16.9.1870 Jokioisilla, k. 6.7.1918 Lappeenrannan vankileirillä nälkään, 48 v; kivityömies; Kunnantie 39 (Yhdyskunnantie 41); kirj. Hp; SSS; Brek.

Heikkilä Sofia s. 1878, 40 v; Alkutie 35 (Alkutie 20); muonituskomitea.

Heino August/Aku Ananiaksenpoika s. 19.2.1886 Jokioisilla, 32 v; kirvesmies; Oulunkylä, Dammen 10,²⁹⁹ kirj. H; vaimo Hilja Aurora Helin, 1 lapsi; muonituskomitea, elintarvikekomissaari, muonituspäällikkö; Lempäälän rintama; vangittu 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRYO 24586, tuomio 12 v; SK vaarall.

Heinonen Jalmari, Brek.

Heinonen Kalle Vihtori s. 29.3.1896 Humppilassa, 22 v; maatyömies; Tuomarinkylä; kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittu 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRYO 16331, tuomio 4 v.

Heinonen Oskar Mikonpoika, s. 9.9.1873 Jokioisilla, 45 v; renki; Tuomarinkylä; kirj. Hp; vaimo Vilhelmiina Jaakkola, 7 lasta; vahtipalvelus; vangittiin 5.5. Helsingin pitäjässä; vankileiri Rysskär; VRO 5/706, tuomio 3 v ehd.

Heinäranta Alma Maria s. 1.11.1901 Tuusulassa, 17 v; Pakinkylä, Murmäs-

- tars, isä Johan Heinäranta; muonituskomitea.
- Heinäranta Juho/Johan Emil s. 21.1.1899 Tuusulassa, kaatui huhtikuussa 1918 Lahden rintamalla, julistettu kuolleeksi 8.6.1939³⁰⁰, 19 v; Pakinkylä, Murmāstars, isä Johan Heināranta; SSD; TT 2010.
- Heināranta Sulo Edvard s. 26.2.1897 Tuusulassa, kaatui 1.4.1918 Lahden rintamalla, 21 v; sekatyömies; Pakinkylä, Murmāstars, isä Johan Heināranta; SSS; TT 2010.
- Helander Matti/Matts s. 18.11.1879 Pernajalla, 39 v; ulkotyöläinen; Väli­talontie 22 (Välitalontie 13); vaimo Gustaava s. 1881, 7 lasta; vahtipal­velus; Bvap.
- Helenius Harald Valdemar (ent. Pylvänäinen) 4.4.1897 Helsingin pitäjässä, 21 v; kirvesmies; Oulunkylä; kirj. H; Vilppulan rintama; Vangittu Hatan­päässä 3.4.; Kuopion vankileiri; VRYO 13747, tuomio 4 v.
- Helenius Johan Albert s. 4.12.1874 Sammatissa, 44 v; työmies; Peltotie 32; vaimo Hilda s. 1879, 2 lasta; Bvap.
- Helenius Karl Viktor s. 2.12.1875 Helsingin pitäjässä, 43 v; porari; Ou­lunkylä Tölli 4; kirj. H; vaimo Hilma Karoliina Eklund, 7 lasta; Lempää­län rintama; vangittiin 1.5. lähellä Lahtea; vankileiri Riihimäki; VRO 106/45, tuomio 3 v ehd.
- Helenius Klaus Gunnar s. 8.6.1902 Helsingissä, 15 v; sekatyömies; Peltotie 32, isä Johan Helenius; kirj. H; Lempäälän rintama; vangittu 1.5. Lah­den edustalla; Riihimäen vankileiri; VRO 84/296, tuomio 3 v ehd.
- Hellgren Gustaf/Kustaa Viktor s. 21.2.1882 Nurmijärvellä, 36 v; verhoili­ja; Puistotie 54-56 (Lepolantie 98); kirj. H; vaimo Lempi, 3 lasta; Lem­pälän rintama; vangittiin Lahden edustalla; Riihimäen vankileiri; VRO 107/340, tuomio 3 v ehd.
- Hellsten Elis Albert Idanpoika s. 27.9.1893 Tammelassa, 24 v; työmies; Tomtbacka; kirj. Hp; Pakinkylän työkomppaniassa; vangittiin Kotkassa; vankileiri Tammisaari; VRO 5/720, tuomio 5 v.
- Himberg Johan Artur s. 23.11.1875 Tammisaaressa, 43 v; merimies; Elon­tie 87; kirj. H; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRO 31/320, tuomio 3 v ehd.
- Hinkkanen Abel s. 18.4.1872 Rautalammilla, 36 v; maanviljelystyöläinen; Koivutie 16 (palsta jäänyt Tuusulanväyän alle); kirj. Hp; vaimo Otte­liana, s. 1871, yhdeksän lasta; muonituskomitea; vangittu 23.4.1918 Helsingin pitäjässä; Katajannokan ja Suomenlinnan vankileirit; VRYO 4808, tuomio 4 v.
- Hinkkanen Elis s. 30.4.1900 Porvoossa, 17 v; sekatyömies; Koivutie 16

- (palsta jäänyt Tuusulanväylän alle), isä Abel Hinkkanen; kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittiin 17.4. Helsingin pitäjässä; Suomenlinnan vankileiri; VRYO 17852, tuomio 2 v.
- Hinkkanen Emil Valdemar s. 29.1.1902 Porvoon maaseurakunnassa, 16 v; sekatyöläinen; Koivutie 16, (palsta jäänyt Tuusulanväylän alle), isä Abel Hinkkanen; kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittiin Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRO 108/87, tuomio 2 v ehd.
- Hintikka Abel s. 14.5.1864 Rautalammilla, 54 v; kivityöntekijä; Etupeltotie 10 (Klaukkalantie 10); vaimo Erika Kauppinen, s. 1863, viisi lasta; muonituskomitea.
- Hintikka Abel/Aapeli s. 26.9.1892 Rautalammilla, 26 v; lämmittäjä, porari; Peltotie 8 (Klaukkalantie 8); kirj. H; vaimo Iida Johanna; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahden lähellä; Riihimäen vankileiri; VRYO 6999, tuomio 6 v; SK vaarall.
- Hintikka Aino Elina s. 20.10.1897 Rautalammilla, 21 v; telefonisti; Etupeltotie 10 (Klaukkalantie 10); vankileirit Katajannokka ja Iso-Mjölö; vap; VROSyA Ab:25.
- Hintikka Ida Johanna; Pakinkylä, Peltotie 8 (Klaukkalantie 8); puoliso Abel Hintikka, s. 1892; muonituskomitea.
- Hintikka Otto Armas s. 10.4.1895 Rautalammilla, 23 v; peltiseppä; Etupeltotie 10 (Klaukkalantie 10); kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittu 1.5. lähellä Lahtea; Riihimäen vankileiri; VRYO 10390, tuomio 4 v; (SSS virheellinen tieto, että olisi kaatunut).
- Hintikka Riikka/Fredrika s. 20.10.1897; Etupeltotie 10 (Klaukkalantie 10); muonituskomitea.
- Hirvonen Elias s. 17.4.1899 Helsingissä, katosi huhtikuussa rintamalla, kuolleeksi julistamisen välipäätös 11.6.1945³⁰¹, 19 v; sekatyömies; Väli­talontie 27-31 (Välitalontie 12, 14, 16, 18, 20, 22), isä Pekka Hirvonen; kirj. Hp; SSD; SSS; TT 2017.
- Holmström Karl Oskar s. 26.2.1895 Askolassa, 23 v; sekatyöläinen; kotipaikka ja kirj. Askola; vaimo Sohvi, 2 lasta; vahtipalvelus; Lempäälän rintama, Uudenkylän taistelut; vangittiin 29.4. Viipurissa; Tammisaaren vankileiri; VRO 114/304, tuomio 3 v ehd.
- Hämeenranta Jalmari/Hjalmar s. 8.9.1883, teloitettiin Kouvolan kasarmien luona toukokuussa 1918, 34 v; sekatyömies; Elontie 30 (Elontie 24); kirj. H; vaimo Selma, s. 1879, 3 lasta; SSS, SSD; TT 2013.
- Hämäläinen Aarne Akseli s. 12.3.1900 Helsingissä, 18 v; työläinen; Alkutie 78 (Alkutie 85), äiti leski Anna Hämäläinen; vahtipalvelus; Bvap.

- Hämäläinen Albert s. 1.8.1900 (tai 1901), 17 (tai 16) v; tallirenki; Tuomarinkylä, isä Albert Hämäläinen; vahtipalvelus; Bvap.
- Hämäläinen Arvo Ilmari s. 14.9.1895 Helsingissä, 22 v; niittari; Oulunkylä, Läntinen huvilyryhmä 15 b, kirj. H; vaimo Ida, s. 1895; Lempäälän rintama; vangittiin 11.5. Helsingin pitäjässä; Helsingin vankileiri; VRYO 1746, tuomio 8 v.
- Hämäläinen Eelis³⁰² s. 28.9.1895, 22 v; Tuomarinkylä; siirtyi Pakinkylän kaartiin Porvoon kaartista.
- Hämäläinen Otto Ville s. 18.?.1890, 28 v; tallirenki; Tuomarinkylä; vahtipalvelus; Brek.
- Hämäläinen William s. 8.3.1898, 20 v; tallirenki, Tuomarinkylä; vahtipalvelus; Brek.
- Hätinen Wilhelm Juhonpoika s. 19.1.1887 Kuopion pitäjässä; työmies; Mäkitie 8; kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittiin Hollolassa 1.5.; Riihimäen ja Suomenlinnan vankileirit; VRO 31/398, tuomio 3 v ehd; SK vaarall.
- Ilola Salomon Juhonpoika s. 8.6.1902 Sääksmäellä, 15 v; ollut Pakinkylässä työmies Vasili Sabatierin luona hevosmiehenä; kotipaikka Sääksmäki; juoksupoika Sääksmäen punakaartissa; vangittiin 30.4. Hauholla, Hämeenlinnan vankileiri; VRO 100/204, vap.
- Janhunen Akseli s. 25.5.1874, 44 v; tallirenki; Tomtbackan kartano; vaimo Agatha s. 1874, 4 lasta; vahtipalvelus; Bvap.
- Janhunen Arvid Mikael s. 8.5.1900 Porvoossa, 17 v; renginpoika, sekatyömies; Tomtbackan kartano, isä Akseli Janhunen; kirj. Hp; Tampereen taistelut; vangittiin Pispalassa 6.4.; Tampereen vankileiri; VRO 52/362, tuomio 3 v ehd.
- Janhunen Karl/Kalle Aksel/Akseli s. 20.6.1902 Porvoon pitäjässä, 16 v; sekatyömies, rengin poika; Tomtbackan kartano, isä Akseli Janhunen; kirj. Hp; vangittiin Hollolassa 1.5.; Lahden vankileiri; VRO 72/332, tuomio 1 v ehd.
- Jansson Anders Viktor s. 5.10.1881 Helsingissä, k. 3.7.1918 Riihimäen vankileirillä sairauteen, 37 v; kirvesmies; Elontie 42 (Elontie 42); kirj. H; vaimo Aina Cesilia Sveholm, s. 1875, 3 lasta; ensiapuosasto, sanitääri; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahdessa; Riihimäen vankileiri; SSD; SSS; VROSyA Ag:3.
- Jokimies Aleksander Joelinpoika s. 7.9.1878 Viipurissa, k. 8.7.1918, Riihimäen vankileirillä aliravitsemukseen, 39 v; verhoilija; Puistotie 28 (Leplantie 52); kirj. H; vaimo Henriikka Luukko, s. 1881, 2 lasta; Lempääl-

län rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; SSD; SSS; VROSyA Ag:3.

Jokimies Henriikka s. 1881, 37 v; Puistotie 28; muonituskomitea.

Jokinen Eino Erik s. 4.7.1899 Helsingissä, 19 v; sekatyömies; Huvilatie 17 (Manttaalitie 35), kirj. H; palveli Pakinkylässä; vangittiin Helsingin pitäjässä; Suomenlinnan vankileiri; VRYO 27044, tuomio 6 v.

Junttila Tuomas s. 15.1.1876 Nastolassa, 44 v; kirvesmies; Alkutie 58 (Alkutie 59); kirj. H; vaimo Ida Maria (Nieminen), s. 1873, 7 lasta; muonituskomitea; kunnanvaltuuston ja elintarvelautakunnan jäsen; sos.dem. kunnallistoimikunnan pj; vangittiin 23.4. Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRYO 5528, tuomio 6 v; SK vaarall.

Järvinen Johan/Johannes s. 15.6.1873, k. tai kadonnut Riihimäen vankileirillä kesällä 1918, julistettu kuolleeksi 23.5.1939,³⁰³ 45 v; puuseppä; Elontie 28 (Elontie 22); kirj. H; vaimo Wilhelmina, s. 1890, 3 lasta; vangittu Kotkassa; Riihimäen vankileiri; SSD; SSS.

Järvinen Kustaa Aleksanteri s. 1.2.1871, 47 v; tallirenki, Tuomarinkylä; vaimo Ulrika s. 1867, 1 lapsi; vahtipalvelus; Bvap.

Kajander Juho/Johannes/Jussi s. 30.12.1895 Elimäellä, kaatui 31.3.1918 Lempäälässä ("ammuttu päähän"), 22 v; miliisi; Tomtbackan kartano; kirj. H; komppanian osastonpäällikkö; Lempäälän rintama; SSD; SSS; SK vaarall; TT 2010.

Kajander Kalle/Karl Edvard s. 9.3.1900 Espoossa, 18 v; sekatyömies; Tomtbackan kartano, isä Vihtori Kajander; kirj. Hp; Vilppulan rintama; vangittiin 4.5. Kotkassa; Tammisaaren vankileiri; VRYO 26297, tuomio 5 v.

Kallonen Eino Johannes s. 17.11.1900 Mäntsälässä, 17 v; sekatyömies; Koivutie 5 (Maanmittarintie 17), isä Oskari Kallonen; kirj. Hp; Vilppulan rintama, Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Tammisaaren vankileiri; VRO 111/91, tuomio 3 v ehd; SK vaarall.

Kallonen Martha/Martta s. 3.5.1899 Mäntsälässä, 19 v; sekatyöläinen; Koivutie 5 (Maanmittarintie 17), isä Oskari Kallonen; muonituskomitea; Lempäälän rintama; vangittiin Hollolassa; Hämeenlinnan vankileiri; VRO 42/140, tuomio vap.

Kallonen Oskar Erhard s. 24.3.1874 Mäntsälässä, k. 4.7.1918 Lappeenrannan vankileirillä isorokkoon, 44 v; hevosmies; Koivutie 5 (Maanmittarintie 17); kirj. Hp; vaimo Maria Wilhelmina Palander, s. 1875, 8 lasta; muonituskomppaniassa hevosmies; SSD; SSS; SK vaarall.

Karola Juho Kustaa s. 13.12.1860 Padasjoella, 58 v; kuoli Lahden vankilei-

- riltä päästyään; leipuri, yövahti; Pakinkylä; kirj. H; leski, 6 lasta; välskäri; sairasjunan mukana Lempäälän rintama; vangittiin Hollolassa; Lahden vankileiri; VRO 126/258, tuomio 3 v ehd; SSS.
- Karp Kalle Verner s. 13.5.1903, 14 v; Alkutie 63 (Alkutie 52), isä muurari Verner Karp; Malmin punakaartissa, jonka kanssa pakeni Lahteen asti; nimismies Blomqvistin kuulustelupöytäkirja.
- Katainen Olli Aukustinpoika s. 5.5.1892 Lapinlahdella, 25 v; maatyömies; Pakinkylä; kirj. Lapinlahti; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Lappeenrannan vankileiri; VRO 136/266, tuomio 3 v ehd.
- Ketola Karl Oskar s. 24.3.1872 Loimijoella, 46 v; Alkutie 28 (Alkutie 15a); muonituskomitea.
- Ketovirta Alli Emilia s. 20.3.1898 Lopella, 20 v; paperikorityöntekijä; Alkutie 8 (Kansantie 36-40); kirj. H; muonituskomitea, sairaanhoitaja; Lempäälän rintama; vangittiin Hollolassa; Hämeenlinnan vankileiri; VRO 41/500, tuomio 2 v ehd.
- Ketovirta Kustaa/Gustaf Robert (ent. Lindström) s. 16.2.1871 Vihdissä; työmies; Alkutie 8 (Kansantie 36-40); kirj. H; vaimo Emilia Vilhelmina s. 1874, 7 lasta; Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Riihimäen vankileiri; VRYO 4615, tuomio 3 v.
- Kiiskinen Konsta/Konstantin, kaatui Vilppulan rintamalla Lylyn taistelussa³⁰⁴, Brek.
- Kinnunen Johan Brynolf s. 6.9.1881 Helsingissä, 37 v; levyseppä; Elontie 87 (Elontie 95); kirj. H; vaimo Josefina, 5 lasta; Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Riihimäen vankileiri; VRO 84/219, tuomio 3 v ehd.
- Kokkonen Matti s. 17.12.1879 Parikkalassa, 39 v; sekatyömies; Puistotie 17 (Lepolantie 39, 41); kirj. H; vaimo Hanna, 6 lasta; muonituskomitea; vangittiin Helsingin pitäjässä 25.4.; Katajannokan vankileiri; VRYO 9418, tuomio 4 v.
- Kollin Johan Fredrik, s. 3.11.1874 Mäntsälässä, k. 15.6.1918 Lahden vankileirillä isorokkoon, 43 v; sihtari; Oulunkylä Itäinen huvilakompleksi huvila 39; kirj. H; vaimo Tilda s. 1884, 2 lasta; SSS.
- Koponen Heikki s. 15.4.1877 Leppävirralla, 41 v; kivityömies; kirj. H; Lempäälän rintama; vangittiin Lahdessa; Riihimäen vankileiri; VRO 91/235, tuomio 3 v ehd.
- Koski Kalle Verner Heikinpoika s. 3.5.1887 Janakkalassa, 31 v; lämmittäjä; Pakinkylä; kirj. H; vaimo Aino Lydia, 1 lapsi; vahtipalvelus; vangittiin Hämeenlinnassa; vankileiri Hämeenlinna; VRO 41/556, tuomio 3 v ehd.

- Kotisalo Eino Wolmar s. 18.2.1900 Urjalassa, 18 v; sekatyöläinen; Kårbölen Malmgård; kirj. Hp; Vilppulan rintama; vangittiin Kirurgisessa sairaalassa Helsingissä; vankileiri Suomenlinna; VRYO 27249, tuomio 5 v.
- Kärkkäinen Onni Viljam Aapelinpoika s. 30.12.1900, k. 6.6.1918 Riihimäen vankileirillä sairauteen, 17 v; sekatyömies; Pakinkylä Eskelsmossaskifet; kirj. Hp; SSD; SSS.
- Kääpä Johannes s. 4.7.1879 Mäntyharjulla, 39 v.; räätäli; Puistotie 20 (Lepolantie 44); vaimo Ilta, 2 lasta; Bvap.
- Lahtinen Aleksanteri s. 1879 Ruovedellä, 39 v; rappari; Etupeltotie 20 (Klaukkalantie 22), vaimo Tilda s. 1871; vahtipalvelus; Bvap.
- Lahtinen Karl/Kalle Lennart s. 23.5.1893 Hauholla, 25 v; kirvesmies; Väli-talontie 32 (Välitalontie 35); kirj. H; vaimo Selma s. 1887; vahtipalvelus; Bvap.
- Laine Antti Armas s. 1.10.1886 Jokioisissa, k. 21.9.1918 Tammisaaren vankileirillä kuumeeseen, 32 v; sekatyömies; Kunnantie 21; kirj. Jokioisissa; Vilppulan rintama; vangittiin 4.5. Kotkassa; Tammisaaren vankileiri; VROSyA Ak:13; SK vaarall.
- Laine Benjamin (ent. Knuutti) s. 7.1.1871 Sysmässä, 47 v; muurari; Alkutie 61b (Alkutie 50/Pakilantie 47-49); kirj. H; vaimo Eva, 2 lasta ja kasvattityttö; vahtipalvelus; vangittiin Hausjärvellä; Riihimäen vankileiri; VRO 106/351, tuomio 3 ehd.
- Laine Gösta Viktor s. 17.11.1900 Kärkölässä, 18 v; puutarhatyöläinen; Alkutie 11 (Kansantie 42, 44), isä Juho Laine; kirj. Hp; Vilppulan ja Lempäälän rintamat; vangittiin Kärkölässä; vankileiri Suomenlinna; VRYO 6570, tuomio 6 v.
- Laine Paavo s. 25.6.1898 Helsingissä, 20 v; sekatyömies; Alkutie 61; kirj. H; vangittiin Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRYO 15409, tuomio 3 v.
- Lehikoinen Erik/Erkki s. 1871, 47 v; maalari; Alkutie 46 (Elontie 48); muonituskomitea.
- Lehmusvaara Hilja s. 1901, 17 v; Peltotie 18 (Klaukkalantie 20), isä Johan Lehmusvaara; muonituskomitea.
- Lehmusvaara Johan Viktor s. 6.3.1877, kaatunut 30.4.1918 Hollolassa, 41 v; sekatyömies; Peltotie 18 (Klaukkalantie 20); kirj. H; vaimo Henrika, s. 1876, 1 lapsi; Lempäälän rintama?; SSD; SSS; SK vaarall; TT 2010.
- Lehtonen Arvida s. 1866, 52 v; Huvilatie 31; muonituskomitea.
- Lehtonen Ester s. 1901, 17 v; Huvilatie 31 (Lepolantie 15), isä Johan Leh-

tonen; muonituskomitea.

Lehtonen Johan Viktor synt. 11.8.1863 Nastolassa, k. 30.6.1918 Lahden vankileirillä, 55 v; kivityö mies; Huvilatie 31 (Lepolantie 15); kirj. H; vaimo Arvida Elisabet, s. 1866, 4 lasta; vahtipalvelus; vangittiin Orimattilassa; Lahden vankileiri; VSOSyA Ac:10; SSD; SSS.

Lehtonen Juho Edvard s. 13.6.1889 Kangasalla, 29 v; työ mies; Alkutie 68 (Alkutie 67); kirj. H; Lempäälän rintama; vangittiin Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRYO 8473, tuomio 4 v.

Lehtonen Kalle/Karl/Kaarlo s. 14.9.1871 Lammilla, 47 v; verhoilija; Huvilatie 14 (Manttaalitie 34, 36); vaimo Eva, 6 lasta; muonituskomitea; Bvap.

Lehtonen Kerttu s. 1898; Huvilatie 31 (Lepolantie 15), isä Johan Lehtonen; muonituskomitea.

Lehtonen Veikko Kalervo s. 28.8.1901, kuoli todennäköisesti Lappeenrannan vankileirillä, julistettu kuolleeksi 2.8.1994, 17 v; juoksupoika; Huvilatie 14 (Manttaalitie 34, 36), isä Karl Lehtonen s. 1871; vangittiin Hollolassa; Lappeenrannan vankileiri; SSS.³⁰⁵

Lehtonen Yrjö Vilho s. 13.4.1897 Helsingissä, 21 v; viilari; Huvilatie 31 (Lepolantie 15); kirj. H; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahden lähistölä; vankileiri Riihimäki; VRO 107/313, tuomio 3 v ehd.

Leino Bernhard s. 3.3.1874 Asikkalassa, 44 v; kirvesmies; Kunnantie 51 (Lukupolku 7); kirj. H; vaimo Josefina, 2 lasta; vahtipalvelus; vangittiin Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRO 3/211, tuomio 3 v ehd.

Leino Karl Oskar s. 28.12.1874 Janakkalassa, 44 v; kirvesmies; Alkutie 51 (Alkutie 40); vaimo Ida s. 1876, 1 lapsi; vahtipalvelus; vangittiin Helsingin pitäjässä, passitettu Helsinkiin. Blomqvistin kuulustelupöytäkirja.

Leino Matti s. 23.12.1880 Punkalaitumella, 38 v; maalari; Elontie 17 (Elontie 1); vaimo Amanda s. 1876, 1 lapsi; sanitääri; Bvap.

Leinonen Jaakko Annanpoika s. 29.12.1878 Limingalla, 40 v; levyseppä; Huvilatie 8 (Manttaalitie 28); kirj. H; vaimo Eva, 4 lasta; punakaartissa Helsingissä; Vilppulan rintama, Juupajoen ja Tampereen taistelut; vangittu Tampereella sairaalassa; Tampereen vankileiri; VRO 21/889, tuomio 3 v ehd.

Leinonen Vieno Armas Jaakoppi s. 27.8.1902 Oulussa, 15 v; kirjansito-
mo-oppilas; Huvilatie 8 (Manttaalitie 28), isä Jaakko Leinonen; kirj. H; Lempäälän rintama; vangittu 1.5. Lahdessa; Riihimäen vankileiri; VRO 88/124, tuomio 1 v ehd.

Leinonen Vihtori; muonituskomitea.

- Lindberg Johan Viktor s. 2.3.1892 Helsingin pitäjän Pakinkylässä, 26 v; työ-
mies; Mäkitie 6 (Vähäkaski 5); kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittiin
1.5. Lahden lähellä; vankileiri Riihimäki; VRO 106/289, tuomio 3 v ehd.
- Lindblad Elias s. 1861, 57; maalari; Alkutie 35 (Alkutie 20); Bvap.
- Lindfors Oskar Robert s. 27.3.1882 Tuusulassa, 36 v; kirvesmies; Väitalon-
tie 3 (Koulumestarintie 19), Stenbacka; kirj. H; vangittiin 4.4. Kotkassa;
vankileiri Tammisaari; VRYO 24819, tuomio 9 v; SK vaarall.
- Lindgrén Karl/Kalle Brynolf s. 26.11.1900 Jokioisilla, ammuttiin 11.4. Mal-
min asemalla³⁰⁶, toisen tiedon mukaan Vantaan sillalla³⁰⁷; 17 v; sekatyö-
mies; Tuomarinkylä? Isä Justus Lindgren?; kirj. Hp; SSD; SSS; TT 2010.
- Lindgrén Wäinö Johannes s. 21.5.1899 Jokioisilla, kaatui 30.3. Lempää-
lässä, 18 v; sekatyömies; Tuomarinkylä, isä Justus Lindgren; kirj. Hp;
Lempäälän rintama; SSD; SSS; TT 2010.
- Lindholm Gustav Albert s. 2.6.1885 Perniössä, 33 v; työmies; Väitalontie,
Weurlanderin palsta; kirj. H; vaimo Fredrika, s. 1893, 2 lasta; Vilppulan
rintama; vangittiin Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRYO
17537, tuomio 2 v.
- Lindström Gunnar Viktor (syntyneitten kirjassa Viktor Gunnar) s. 9.5.1903,
15 v; hevosmies; Pakinkylä Landmätars, isä Karl Viktor Lindström; kirj.
Hp; vangittiin 4.5. Kotkassa; Lahden vankileiri; vap.
- Lindström Karl/Kaarlo August s. 21.8.1903 Helsingissä, teloitettiin Kot-
kassa toukokuussa 1918, 14 v; sekatyömies; Alkutie 8, isä Karl Johan
Lindström; kirj. H; SSD; SSS; T 2013.
- Lindström Karl Viktor s. 10.5.1877, 41 v; ajuri; Pakinkylä, Weurlanderin
palsta; vaimo Hilda, 7 lasta; vahtipalvelus; vangittiin Helsingin pitäjäs-
sä, lähetettiin Helsinkiin.
- Lindström Leevi Sakari s. 24.2.1900, kuoli Riihimäen vankileirillä suolitu-
lehdukseen 6.7.1918, 18 v; sekatyömies; Alkutie 8, isä Karl Johan Lind-
ström; kirj. Hp; Lempäälän rintamalla; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihi-
mäen vankileiri; SSS; VROSyA Ag:5.
- Liukkonen Otto s. 15.1.1879 Kangasniemellä, k. Riihimäen vankileirillä
1918, 39 v; suutari; Oulunkylä; kirj. H; Lempäälän rintama; vangittiin
1.5. Lahden lähellä; Riihimäen vankileiri; SSD; SSS; VROSyA Ag:5.
- Louhi Viktor s. 7.3.1864 Laitilassa, 54 v; maalari; Alkutie 35; vahtipalvelus;
Bvap.
- Lumivaara Kustaa s. 1854, 64 v; kivityömies; Puistotie 23 (Lepolantie 49,
51, 53); vaimo Matilda s. 1855, 2 lasta; muonituskomitea.

- Lundström Hemming Rafael s. 4.12.1896, 21 v; tallirenki; Tuomarinkylä; vahtipalvelus; Bvap.
- Luoto Juho/Johan Kustaa/Gustaf s. 25.5.1871 Jokioisilla, 47; kirvesmies, mekaanikko; Väitalontie 28 (Väitalontie 23, 25); kirj. Hp; vaimo Josefina, 5 lasta; Pakinkylän punakaartin toimikunnan jäsen, vahtipalvelus; vangittiin 4.5. Kotkassa; Tammisaaren vankileiri; VRYO 27466, tuomio elinkautinen; SK vaarall.
- Luoto Kustaa Rudolf s. 26.7.1900 Tammelassa, k. Tammisaaren vankileirillä 27. 8.1918, 18 v; maalarinoppilas; Väitalontie 28 (Väitalontie 23, 25), isä Juho Kustaa Luoto; kirj. Hp; Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Tammisaaren vankileiri; SSD; SSS; VROSyA Ak:17.
- Lähde Juho Richard Anselm s. 9.4.1901, 16 v; tallirenki; Tuomarinkylä; vahtipalvelus; vangittiin Kärkölässä; Bvap.
- Lähde Juho Kustaa s. 1.5.1874, 44 v; tallirenki, Tuomarinkylä; vaimo Amanda 1881, 6 lasta; vahtipalvelus; Bvap.
- Lähteenmäki David/Taavetti Vihtori s. 17.11.1876, k. Hämeenlinnan vankileirillä 19.8.1918, 42 v; pannuseppä; Mäkitie 8 (Vähäkaski 8); kirj. H; vaimo Alexina, s. 1877, 4 lasta; SSD; SSS; SK vaarall.
- Maaheimo Kaarlo Herman (ent. Manninen) s. 21.10.1876 Tyrvällä, 42 v; satulaseppä, verhoilija; Puistotie 11 (Lepolantie 27, 29); kirj. H; vaimo Anna Lydia Kääriäinen, s. 1882, 1 lapsi; Pakinkylän punakaartin toimikunnan puheenjohtaja, Helsingin pitäjän vallankumousoikeuden jäsen; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahden lähellä; Suomenlinnan vankileiri; VRYO 3246, tuomio 10 v; SK vaarall.
- Malinen Armas Fredrik s. 28.6.1893 Viipurissa, teloitettiin Hämeenlinnan vankileirillä 20.5.1918, julistettu kuolleeeksi 29.5.1985, 24 v; näyttelijä, kirjailija; Oulunkylä; kirj. Hp; Pakinkylän komppanian kirjuri; Lempäälän rintama?; vangittiin Lahdessa; vankileiri Hämeenlinna; SSD; SSS; SK vaarall; TT 2013.
- Manninen Adrian Aleksander s. 7.3.1889 Helsingin pitäjässä, 29 v; sekatyömieh; Oulunkylä, Björkqvistin huvila; kirj. HP; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahdessa; Riihimäen vankileiri; VRO 89/215, tuomio 3 v ehd.
- Manninen Matti s. 2.1.1883 Joutsassa, 35 v; konstaapeli, miliisi; Pakinkylä, Mustosen huvila, Koivutie 3 (Maanmittarintie 11, 13); kirj. Mikkelin pitäjässä; vaimo Esteri Hilma Sofia, 1 lapsi; Pakinkylän komppanian harjoituspäällikkö, Helsingin pitäjän elintarvekomissaari; ehdolla Helsingin pitäjän rykmentinpäälliköksi, Pakinkylästä lähteneen "karkujan" ja Lahden radalla liikkuneen junan päällikkö; vangittiin Helsingin pitäjäs-

- sä; Iso Mjölön vankileiri; VRYO 22788, tuomio 10 v; SK vaarall.
- Manninen Vilho/Vilhelm s. 22.3.1883 Kuhmoisissa, 35 v; leipuri; Pakinkylä, palsta Metsola; vaimo Hilma s. 1888; vangittiin 4.5. Kotkassa; Bvap.
- Marjanen Aaretti s. 1880 Mäntsälässä, 38 v; ajuri; Välitalontie 20 (Välitalontie 9); kirj. Mäntsälä; vaimo Katri s. 1880, 3 lasta; vahtipalvelus; kuu-
lusteltu ja vapautettu Oulunkylässä.
- Mattila Enni; muonituskomitea.
- Mattila Herman Juhonpoika s. 10.3.1880 Kauhajoella, 38 v; ajuri; Kunnantie 43 (Unilukkarintie 16); kirj. H; vaimo Hilma Sofia, s. 1882, 5 lasta; muonituskomitea, hevosajossa omalla hevosella; vangittiin 4.5. Kotkassa; vankileiri Tammisaari; VRO 113/144, tuomio 3 v ehd.
- Mattila Jaakko s. 18.8.1878 Kurikan pitäjässä, 40 v; kivityömies; Puistotie 10 (Lepolantie 28); kirj. H; vaimo Ida Aino Viik, s. 1881, 5 lasta; Lempäälän rintama; vangittiin Helsingin pitäjässä; vankileiri Katajannokka; VRO 25/103, tuomio 3 v ehd; SK vaarall.
- Mattson Matti Erkki s. 6.6.1884 Jokioissa, 34 v; kivenhakkaaja; Oulunkylä; kirj. H; vaimo Aleksandra, 1 lapsi; Vilppulan rintama; vangittiin Jaalassa 5.5.1918; vankileiri Lahti; VRYO 12713, tuomio 8 v; SK vaarall.
- Mendelin Edvin Erik s. 14.2.1897 Multialla, 21 v; renki, maatyöläinen; Puistotie 4; kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahden luona; Riihimäen vankileiri; VRO 85/197, tuomio 2 v ehd.
- Merisaari Anna s. 1896; Elontie 51 (Elontie 39); muonituskomitea.
- Merisaari Heikki/Henrik Viktor/Vihtori s. 8.6.1888 Hattulassa, 30 v; yövahti; Alkutie 63 (Alkutie 52/Pakilantie 48); kirj. H; vaimo Lydia Josefina Lehtonen, 2 lasta; Vilppulan rintama; vangittiin 25.4. Luhdinnmaellä; vankileiri Katajannokka; VRYO 14632, tuomio 8 v.
- Metsävuori Vihtori/Viktor Simonpoika s. 17.9.1892 Tammelassa, k. keuhkokuumeseen 30.7.1918 Suomenlinnan vankileirillä, 25 v; suutari; Tuomarinkylä; kirj. H; vangittiin Helsingin pitäjässä; Suomenlinnan vankileiri; SSD; SSS.
- Mickelsson Richard³⁰⁸ s. 1891, 27; Huvilatie 21 (Lepolantie 13); Brek.
- Mickelsson Urho William/Viljam s. 11.2.1899 Helsingin pitäjässä, 19 v; sekatyömies; Huvilatie 21 (Lepolantie 13), äiti Amalia Matilda Michelsson; kirj. Hp; Vilppulan ja Lempäälän rintamat; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRO 107/297, tuomio 3 v ehd.
- Miettinen Juho/Johannes (ent. Davidsson) s. 25.5.1873 Tuusniemellä, 45 v; verhoilija; Puistotie 12 (Lepolantie 30, 32), leski, 3 lasta; kirj. H;

- Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; vankileiri Lappeenranta; VRO 137/19, tuomio 3 v ehd.
- Myllymäki Karl/Kalle Viktor s. 23.6.1872 Mouhijärvellä, 42 v; sekatyömiehes; Alkutie 6 (Kansantie 34), vaimo Amanda s. 1870, yksi lapsi; kirj. Akaa; Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Riihimäen vankileiri; VRO 84/277, tuomio 3 v ehd.
- Mäki Hannes Adolf s. 28.4.1890, 28 v; tallirenkki; Tomtebacka; vahtipalvelus; Brek.
- Mäkinen David/Taavetti Vilho Oskarinpoika s. 28.6.1886 Mouhijärvellä, 32 v; kirvesmies; Alkutie 6 (Kansantie 34), vaimo Edla; kirj. H; Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Tammisaaren ja Helsingin vankileirit; VRYO 26992, tuomio 4 v.
- Mäkinen Frans Johannes s. 24.6.1881 Jalasjärvellä, 37 v; sekatyömiehes; Alkutie 68 (Alkutie 67), leski, 3 lasta; kirj. Jalasjärvi; Vilppulan ja Lempäälän rintamat; vangittiin Lahdessa; vankileiri Riihimäki; VRO 106/944, tuomio 3 v ehd.
- Mäkinen Paavo Henrik s. 17.1.1891 Humppilassa, kaatui Tikkurilassa 12.4.1918, 27 v; Oulunkylä, Niemisen huvila; kirj. H; vaimo Hanna, 1 lapsi; SSD; SSS; TT 2010.
- Mäkinen Nestor s. 15.3.1873 Hartolassa, 45 v; työmiehes; Alkutie 66 (Alkutie 65/Pakilantie 52); kirj. Hp; vaimo Gustava s. 1865, 2 lasta; vahtipalvelus; vangittiin Helsingin pitäjässä 22.4.1918, lähetettiin Helsinkiin.
- Mäkinen Pentti Nestor s. 1901, 17 v; valuri; Alkutie 61 (Alkutie 65/Pakilantie 52), isä Nestor Mäkinen; kirj. Hp; vangittiin Koski (H.L.); vankileiri Lahti; vapautettu 22.6.1918.³⁰⁹
- Nefedoff Olga; venäläinen sanitääri Pakinkylän sairaalassa.³¹⁰
- Niemimäki Antti Eerikinpoika s. 14.4.1879 Haapavedellä, 39 v; sekatyöläinen, ajomiehes; Kunnantie 21 (Yhdyskunnan tie 23?); kirj. H; vaimo Maria, 3 lasta; Lempäälän rintama; vangittiin Helsingin pitäjässä 19.4.1918; vankileiri Suomenlinna; VRO 32/63, tuomio 2 v ehd.
- Niemio August/Aukusti Vihtori s. 11.2.1889 Hämeenlinnassa, 29 v; ajuri; Oulunkylä, Sundberg 3; kirj. H; vaimo Johanna, 1 lapsi; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; vankileiri Riihimäki; VRYO 15140, tuomio 3 v.
- Nikander August Abrahaminpoika s. 28.3.1876 Urjalassa, kaatui Nastolas-
sa 15.4.1918, 42 v; työmiehes; Puistotie 26 (Lepolantie 52); kirj. H; vaimo Rakel, s. 1871, 3 lasta; SSD; SSS; TT 2010.
- Niklander Teodor Robert s. 22.2.1901 Helsingin pitäjässä, 17 v; sekatyö-

- mies; Pakinkylä, Toivosen palsta, isä työmies/renki Kustaa Niklander; kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahdessa; vankileiri Suomenlinna; VRO 28/204, tuomio 3 v ehd.
- Nissilä August Ferdinand s. 5.5.1895 Tammelassa, teloitettu Kotkan vankileirillä toukokuussa 1918, julistettu kuolleeksi 30.6.1987, 23 v; sekatyömies; Pakinkylä; kirj. Hp; Vilppulan rintama; vangittiin Kotkassa 4.5.1918; Kotkan vankileiri; SSD; SSS³¹¹; TT 2013.
- Nissilä Sulo Johannes s. 30.6.1893 Tammelassa, kaatui Vilppulan rintamalla maaliskuussa 1918, julistettu kuolleeksi 19.11.1984; 25 v; sekatyömies; Pakinkylä; kirj. Hp; Vilppulan rintama; SSD; SSS.³¹²
- Nurmi (Nystedt) Juho/Johan s. 27.10.1861 Kalvolassa, 57 v; ajuri; Pakinkylä, palsta Eskelsmossaskiftet, Murmestars; kirj. Hp; vaimo Ida Lovisa s. 1869, 8 lasta; vahtipalvelus, ajurina; vangittiin Helsingin pitäjässä 28.4.1918; vankileiri Katajannokka; VRO 22/699, tuomio 2 v ehd.
- Nurmi (Nystedt) Karl Brynolf Juhonpoika s. 13.1.1898 Helsingin pitäjässä, 20 v; huonekalupuuseppä; Pakinkylä, palsta Eskelsmossaskiftet, Murmestars; kirj. Hp; oli Viipurin punakaartissa; vangittiin 29.4.1918 Viipurissa; vankileiri Tammisaari; VRO 112/148, tuomio vap.
- Nurmi Matti Anselm s. 19.2.1885 Eurassa, 33 v; vaunutarkastaja, ulkotyöläinen; Alkutie 28 (Alkutie 15a); vaimo Lempi, 1 lapsi; vahtipalvelus, hakannut halkoja ym.; Bvap.
- Nyberg Karl Gustaf s. 5.12.1887, 31 v; vouti; Tuomarinkylä; vaimo Alma s. 1887, 3 lasta; vahtipalvelus; Bvap.
- Nyholm Kustaa Evert s. 9.5.1878 Tammelassa, 40 v; renki; Tuomarinkylä; vaimo Matilda Myllybackan s. 1876, 9 lasta, kirj. Hp; vahtipalvelus; vangittiin Helsingin pitäjässä 5.5.1918; vankileiri Rysskär; VRO 22/701, tuomio 2 v ehd.
- Nyholm Kustaa Jalmari s. 10.8.1898 Tammelassa, 20 v; sekatyömies; Tuomarinkylä; kirj. HP; Vilppulan ja Lempäälän rintamat; vangittiin 1.5. Hollolassa; Lahden vankileiri; VRYO 18117, tuomio 4 v.
- Nyman Gunnar Hemming s. 1.12.1897 Askolassa, 21 v; räätäli; Oulunkylä Dammen 10; kirj. Askola; vaimo Aino; räätälien työhuoneella; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRO 83/168, tuomio 3 v ehd.
- Nyman Otto (vanhempi), s. 1873, 45 v; työmies; Koivutie 3 (Maanmittarintie 11, 13); vaimo Eerika s. 1876, 2 lasta; Brek.
- Nyman Otto Jalmari (nuorempi) s. 9.6.1901 Janakkalassa, kuollut Tammisaaren vankileirillä kesällä 1918, julistettu kuolleeksi 8.6.1939³¹³, 17

- v; sekatyömies; Koivutie 3 (Maanmittarintie 11, 13), isä Otto Nyman; kirj. Hp; vangittiin Kotkassa; vankileiri Tammisaari; SSD; SSS.
- Nyman Toivo Johannes/Juho s. 27.8.1898, kuoli 14.8.1918 Tammisaaren vankileirillä heikkouteen, 19 v; maatyömies; Koivutie 3 (Maanmittarintie 11, 13), isä Otto Nyman; kirj. Hp; vangittiin Kotkassa; vankileiri Tammisaari; SSD; SSS.
- Näppi Armas s. 10.3.1894 Säkijärvellä, 24 v; työmies; Alkutie 61B (Alkutie 50/Pakilantie 47-49); kirj. H; Lempäälän rintamalla; Bvap.
- Oittinen Oskar s. 18.3.1880 Rautalammilla, kaatui Tikkurilassa 12.4.1918, 38 v; sekatyömies; Huvilatie 20 (palsta jäänyt Tuusulanväylän alle); kirj. H; vaimo Ida, s. 1879, 2 lasta; SSS; TT 2010.
- Ojala Kalle Evert s. 2.9.1888 Punkalaitumella, teloitettiin Viipurin vankileirillä 21.10.1918, 30 v; Alkutie 34 (Alkutie 25); kirj. H; vaimo Hilda os. Tuominen, s. 1890, 3 lasta; Vilppulan rintamalla, Lempäälän rintama?; vangittiin 1.5. Lahden lähellä; Lappeenrannan ja Viipurin vankileirit; VRYO 15194, tuomio kuolemanrangaistus; SSD; SSS; TT 2013.
- Ojala Richard Joosenpoika s. 27.9.1881 Jokioisilla, 37 v; kivityömies; Kunnantie 39 (Yhdyskunnantie 41); kirj. Hp; Pakinkylän työväenyhdistys Salaman puheenjohtaja, miliisi, Helsingin pitäjän punaisen kunnanvaltuuston jäsen; vangittiin Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRO 2/960, tuomio 3 v ehd; SK vaarall.
- Oksanen (Karl Viktor?) Viktor/Vihtori s. 6.8.1873, 45 v; työmies; Puistotie 48 (Lepolantie 95), vaimo Anna s. 1879, 4 lasta; karkasi Suomenlinnan vankileiristä; Brek; SK vaarall.³¹⁴
- Paasikivi Johan Fredrik s. 11.11.1853 Mäntsälässä, kuollut 13.6.1918 Riihimäen vankileirillä sairauteen, 64 v; ulkotyöläinen, koneenkäyttäjä; Alkutie 34 (Alkutie 25); kirj. H; vankileiri Riihimäki; SSS; Brek.
- Pakkanen Tobias 10.4.1879 Vehkalahdella, 39 v; työmies; Huvilatie 15 (Manttaalitie 31); kirj. H; vaimo Anna s. 1876, 2 lasta; vartiopalvelus; vangittiin 20.4. Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRO 22/746, tuomio 2 v ehd.
- Paldán Lauri Anton s. 16.1.1888 Tampereella, teloitettiin Kotkan vankileirillä toukokuussa 1918, 30 v; muurari; Alkutie 8 (Kansantie 36-40); kirj. Hp; vaimo Vieno, s. 1886, 3 lasta; vangittiin 4.5.1918 Kotkassa; Kotkan vankileiri; SSD; SSS; SK vaarall; TT 2013.
- Palin Juho/Johan Svante s. 10.6.1903 Helsingin pitäjässä, teloitettiin 25.4.1918³¹⁵ Hollolassa, julistettu kuolleeksi 8.6.1939³¹⁶ 14 v; Tuomarin kylä, isä Johan Vilhelm Palin; kirj. Hp; Lempäälän rintama?; SSD; SSS.

- Partanen Johan/Juho Antinpoika s. 13.1.1864 Tohmajärvellä, 51 v; kirvesmies; Väliatalontie 30 (Väliatalontie 31); kirj. H; vaimo Hilma, os. Hammar, s. 1873, 3 lasta; vangittiin 4.5. Kotkassa; Tammisaaren vankileiri; VRO 120/51, tuomio 3 v ehd.
- Partanen Juho Jalmar s. 27.7.1898 Helsingissä, 20 v; sekatyömies; Väliatalontie 30 (Väliatalontie 31); kirj. H; Vilppulan rintama, Uudenkylän taistelut; vangittiin Kotkassa; Tammisaaren vankileiri; VRYO 24097, tuomio 5 v; SK vaarall.
- Parviainen Matti s. 1892; Alkutie 11 (Kansantie 42, 44); vaimo Alexandra; Brek.
- Peräaho Matti Eeronpoika s. 8.7.1881 Viipurin maaseurakunnassa, kuoli 1.8.1918 Suomenlinnan vankileirillä, 37 v; uunintekijä; Elontie 15, (Elontie 1); kirj. H; vaimo Anna Lumme, s. 1880, 3 lasta; Vilppulan rintama; vangittiin Helsingin pitäjässä; Suomenlinnan vankileiri; SSS.
- Pettinen Johan s. 2.5.1877 Puumalassa, 41 v; kivimies; Puistotie 29 (Lepolantie 59); kirj. H; vaimo Ida Hulda, os. Laukkanen, 1 lapsi; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. lähellä Lahtea; Riihimäen vankileiri; VRO 86/164, tuomio 3 v ehd.
- Pohjanvuori Severi/Severus (ent. Nordberg) s. 14.4.1876 Nurmijärvellä, 42 v; kirvesmies; Alkutie 82 (Alkutie 93); kirj. Hp; vaimo Edla Erika, s. 1874, 5 lasta; miliisi, Helsingin pitäjän punaisen kunnanvaltuuston jäsen; vangittiin 28.4.1918 Helsingin pitäjässä; Helsingin vankileiri; VRO 32/300 ja 305, tuomio 3 v ehd; SK vaarall.
- Puisto Johan/Juho Oskar (ent. Örn) s. 18.7.1889 Jokioisilla, 29 v; maa-työmies, kivityömies; Alkutie 8 (Kansantie 36-40); kirj. Hp; miliisi, Pakinkylän komppanian varapäällikkö; Vilppulan rintama, Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5. Kotkassa; Riihimäen vankileiri, josta karkasi, Muurmännin legioona, Puna-armeija; VROSyA Ag:7; SK vaarall.
- Pyhtilä Matti s. 3.3.1876 Saloisissa, 42 v; työmies; Alkutie 59a (Alkutie 48); kirj. Hp; vaimo Eva, 2 lasta; ensiupuosasto; Brek; vap.
- Pyhtilä Yrjö Valdemar s. 6.5.1895 Helsingissä, 23 v; muurari; Alkutie 59a (Alkutie 48); kirj. Hp; vaimo Anni Amanda, 1 lapsi; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahden lähistöllä; Riihimäen vankileiri; VRYO 4875, tuomio 4 v.
- Päiviö Lambert Agabetus s. 14.5.1884, 34 v; Oulunkylä(?); plutoonanpäällikkö; Lempäälän rintama; Brek "Åtalas ej"; SK vaarall; "tietämättömissä".
- Ranta Johan Konstantin s. 1875, 43 v; räätäli; Elontie 19, vaimo Beda s. 1875, 4 lasta; Brek; Johannes Kääpän mukaan oli mobilisoituna Pakin-

- kylän punakaartin räätälinverstaaseen.³¹⁷
- Rantala Kalle; tulkki; Oulunkylä, Gärdobacka 18.³¹⁸
- Rantala Väinö Uuno s. 3.11.1893 Tuusulassa, k. 12.7.1918 Outokummun vankileirillä³¹⁹, 25 v; rautatietyöläinen; Oulunkylä; Vilppulan rintama; Kuopion vankileiri ja Outokummun vankileiri; BREK; SK vaarall.
- Rantanen Laino Vihtori s. 31.7.1896 Humppilassa, 22 v; sekatyömies; Pakinkylä, kultaseppä Karjalaisen huvila Mäkitie 4; kirj. Humppila; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen ja Suomenlinnan vankileiri; VRO 24/410, tuomio 3 v ehd.
- Rinne (Rinskoi) Juhani, 32 v; kauppa-apulainen; Oulunkylä; kirj. Helsinki; vangittu Hämeenlinnassa, vankileiri Hämeenlinna, jossa nimismies Blomqvistin mukaan kuulusteltu; Brek.
- Ritvanen August s. 22.3.1884 Karttulassa, 34 v; suutari, jalkinetyöntekijä; Oulunkylä, Kallion huvila; kirj. H; vaimo Lempi s. 1886; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen ja Helsingin vankileirit; VRYO 11580, tuomio 4 v.
- Ritvanen Jalmari/Hjalmar August; s. 1894; Brek.
- Rosendahl Aleksander s. 13.3.1869 Suomusjärvellä, 49 v; työmies; Alkutie 33 (Alkutie 18); kirj. H; vaimo Emilia, 6 lasta; Lempäälän rintama; vangittiin Lahden edustalla; Riihimäen vankileiri; VRO 110/1, tuomio 3 v ehd.
- Roth Anders Valfried, s. 15.10.1890 Myrskylässä, teloitettiin Kotkan vankileirillä toukokuussa 1918, 29 v; kivityömies; Kunnantie 27 (Yhdyskunnantie 33); kirj. H; vaimo Elina, s. 1889; komppanian osastonpäällikkö;³²⁰ SSS; TT 2013.
- Ruoho Kaarlo Henrik (ent. Vilppu) s. 20.11.1881 Pöytyällä, 37 v; maalari, miliisi; Elontie 2 (Taulutie 20); kirj. H; vaimo Selma s. 1887, 2 lasta; VRO 22/737, tuomio vap.
- Rönholm Kalle Vilhelm s. 17.1.1899 Helsingin pitäjässä, 19 v; puutarhatyöläinen; Pakinkylä; Lempäälän rintama; vangittu 24.4.1918 Musialassa; Tampereen vankileiri; VROSyA Ai:12.
- Saari Kaarle Pietari Johannes s. 24.6.1901 Tampereella, 16 v; koululainen (Tampereen lyseo), veturinkuljettajan poika; Pakinkylä; kirj. Tampere; Pakinkylän kansliassa; Lempäälän rintama; vangittiin Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VRYO 3570, tuomio 1 v ehd.
- Saarinen Kustaa Adolf s. 12.?.1869, 49; tallirenki; Tuomarinkylä; vaimo Olga 1872, 3 lasta; vahtipalvelus; Bvap.
- Saaristo Otto August 29.12.1889 Jokioisilla, 29 v; maatyöläinen; Välistalon-

- tie 14b (Uudentuvantie 39, 41, 43); kirj. Hp; vaimo Hilma; 2 lasta; Vilpulan ja Lempäälän rintamat; vangittiin 1.5. lähellä Lahtea; Riihimäen vankileiri; VRYO 9215, tuomio 4 v.
- Salmi Johan Edvin (ent. Henriksson) s. 10.4.1883 Vesilahdella, 35 v; leipuri; Oulunkylä, Dammen 21; kirj. H; vaimo Elviira, 5 lasta; Pakinkylän Punaisen Kaartin toimikunnan puheenjohtaja ("kansliapäällikkö") maaliskuun lopulta; vangittiin 16.4.1918 Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRYO 5499, tuomio 5 v.
- Salmi Karl Herman (ent. Ilander) 11.7.1882 Tuusulassa, kuollut 16.7.1918 nälkään Riihimäen vankileirillä, 35 v; kirvesmies; Alkutie 63 (Alkutie 52/Pakilantie 48); kirj. Tuusula; vaimo Matilda, 4 lasta; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; vankileiri Riihimäki; VROSyA Ag:9; SSS.
- Salonen Johan Arvid s. 2.3.1882 Heinolassa, 36 v; lihakauppias; Huvilatie 30 (Lepolantie 12); kirj. H; vaimo Hilma, 1 lapsi; muonituskomitea, muonitusvarusmestari; vangittiin Helsingin pitäjässä 9.5.1918; Helsingin vankileiri; VRO 25/80, tuomio 3 v ehd.
- Salonen Kalle s. 21.8.1879 Korpilahdella, 39 v; räätäli; Puistotie 20 (Lepolantie 44); kirj. H; vaimo Wilhelmina s. 1879, 3 lasta; Pakinkylän punakaartin toimikunnan jäsen; vangittiin 4.5. Kotkassa; Lahden vankileiri; VROSyA Ac:20; v. 1925 Turun HO/KKO, tuomio 12 v.
- Salonen Kaarlo Kustaa s. 4.1.1883 Jokioisilla, kuoli 18.7.1918 nälkään Lappeenrannan vankileirillä, 35 v; sekatyömies; Huvilatie 19 (palsta jäänyt Tuusulanväylän alle); kirj. Jokioinen; vaimo Emma, 4 lasta; muonituskomitea, hevostenhoitaja; Lempäälän rintama?; vangittiin 1.5.1918 Hollolassa; Lappeenrannan vankileiri; SSD; SSS.
- Salonen Matti Jalmari s. 24.2.1886, 32 v; tallirenki; Tuomarinkylä; vaimo Amalia s. 1889, 3 lasta; vahtipalvelus; Bvap.
- Savinen Aleksi s. 10.1.1884 Korpilahdella; sementtityömies; Pakinkylä, Nymanin asunto; kirj. Hp; vaimo Maimi, 4 lasta; Lempäälän rintama; vangittiin 29.4. Mustialassa; Tampereen vankileiri; VRYO 8539, tuomio 4 v.
- Sepponen Abel Adolf 28.12.1876 Pieksämäellä, 42 v; muurari; Oulunkylä, Dammen 10; kirj. H; vaimo Ida Kovanen, 6 lasta; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Lahden lähetyksillä; vankileirit Santahamina ja Suomenlinna; VRYO 2088, tuomio 4 v.
- Sepponen Eino s. 15.5.1900 Helsingissä, 18 v; kivityömies; Oulunkylä, Dammen 10; kirj. H; kuularuiskuosasto; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; vankileirit Santahamina ja Suomenlinna; VRYO 24714, tuomio 10 v.

- Seppälä Otto Joonanpoika s. 12.4.1876 Korpilahdessa Hl, 42 v; ulkotyömies; Kunnantie 39 (Yhdyskunnantie 41); kirj. Hp; vaimo Maria, 4 lasta; vartiopalvelus; vangittiin Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VRYO 14285, tuomio 3 v.
- Siekkinen Otto s. 18.4.1885 Laukaalla, 33 v; puuseppä; Alkutie 35 (Alkutie 20); kirj. Hp; plutoonapäällikkö, maaliskuusta punakaartin toimikunnan jäsen, komppanian rahastonhoitaja komppanianpäällikön ollessa rintamalla; SSD ja SSS merkitty kadonneeksi, mutta ei kuollut kesällä 1918, sillä muutti 5.6.1919 takaisin Laukaalle.³²¹
- Sievinen Kustaa Johan / Juho Kustaa 28.12.1874, 44 v; muurari; Etupeltotie 5 (Etupeltotie 11); kirj. H; vaimo Ida, 6 lasta; muonituskomitea, Lemppälän rintama; vangittiin 1.5. Lahden lähellä; vankileirit Santahamina ja Suomenlinna; VRO 33/777, tuomio 3 v ehd.
- Siivonen Hjalmar/Jalmari s. 1877, 41 v; maalari; Etupeltotie 3 (Etupeltotie 9); vaimo Serafina, s. 1878, 4 lasta; muonituskomitea.
- Silander Olga Kristiina s. 29.6.1893 Jyväskylässä, 25 v; parturi ja kauppias; Hämeenkatu 2 A; kirj. H; muonituskomitea; vangittu Kotkassa; vankileiri Tammisaari; VRO 38/938, tuomio 2 v ehd.
- Silmälä Matti Erland s. 29.4.1879 Tammelassa, 39 v; seppä, tallirenki; Tuomarinkylä; vaimo Aino s. 1885, 3 lasta; vahtipalvelus; Bvap.
- Silmälä Väinö Aleksander 17.10.1888 Tammelassa, 30 v; työmies; Kunnantie 37 (Yhdyskunnantie 39); kirj. Hp; lentävä osasto; Vilppulan rintama; vangittu 4.5. Kotkassa; vankileiri Riihimäki, josta karkasi, Muurmannin legioona; VROSyA Ag:9, Aä 518; SK vaarall.
- Sinisalo Aarnet/Arndt s. 16.12.1877 Asikkalassa, 41 v; kivityömies; Puistotie 30 (Lepolantie 58); kirj. H; vaimo Matilda, s. 1879, 4 lasta; vahtipalvelus, Helsingin pitäjän punaisen kunnanvaltuuston ja kunnallislautakunnan (kunnanhallitus) jäsen; vangittiin Helsingin pitäjässä 18.4.1918; vankileiri Suomenlinna; VRO 23/63, tuomio 2 v ehd. SK vaarall.
- Sinisalo Onni Richard s. 17.3.1902 Helsingissä, ammuttu haavoittuneena toukokuussa Hollolan Hatsinan kylässä, julistettu kuolleeksi 30.5.1944, välipäätös 19.7.1943³²², 16 v; sekatyömies; Elontie 40 (Elontie 40), isä Rikhard Sinisalo; kirj. Hp; SSD; SSS; TT 2013.
- Sinisalo Toivo Hjalmar s. 1.7.1900 Helsingissä, 18 v; malliveistäjäoppilas; Elontie 40 (Elontie 40), isä Rikhard Sinisalo; kirj. Hp; Helsingin punakaartin I I I tykistöosasto; Viipurin rintamalla; vangittiin 29.4.1918 Tienhaarassa, Viipurissa; vankileirit Viipuri ja Tammisaari; VRO 119/124, tuomio 3 v ehd.

Sivula Lauri Kallenpoika s. 9.8.1896, 21 v; työmies; Tomtbackan kartano; kirj. Pirkkala; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; vankileiri Riihimäki; VRO 105/106, tuomio 3 v ehd.

Skog Johan; Brek.

Snygg Fanny s. 1883; Kunnantie 23 (Yhdyskunnantie 27); leski; muonituskomitea.

Stålberg/Ståhlberg Karl Vilhelm s. 5.5.1880 Pernajassa, teloitettiin Kotkan vankileirillä toukokuussa 1918, julistettiin kuolleeksi 16.4.1973, 38 v; sekatyömies; Alkutie 63 (Alkutie 52/Pakilantie 48); kirj. Pernaja; vangittiin Kotkassa; vankileiri Kotka; SSS; TT 2013.

Suominen Heikki s. 15.1.1870 Ypäjällä, 48 v; työmies; Väitalontie 45 (Väitalontie 50); kirj. Loimaa; vaimo Hilma Maria (asuu Loimaalla), 7 lasta; vahtipalvelus; vangittiin Helsingin pitäjässä; vankileiri Katajannokka; VRO 33/785, tuomio vap.

Taipale Edvard s. 10.5.1867, 51 v; uunintekijä; Alkutie 48 (Alkutie 41); vaimo Matilda s. 1871, 5 lasta; ajanut tavaraa; Bvap.

Taisto Hilja s. 1891, 27 v; Alkutie 59a (Alkutie 48); leski, 3 lasta; muonituskomitea.

Takala Kaarlo/Kalle Gustav³²³ s. 18.2.1875; viilaaja; Huvilatie 11 (Manttaalitie 8); vaimo Isa os. Mäkinen, 2 lasta; pakeni Venäjälle.

Tapola Oskar; kaatui Vilppulan rintamalla Lyyssä,³²⁴ Brek.

Tapola Toivo Nikolai Villenpoika s. 1.6.1891 Jokioisilla, kuoli 29.7.1918 Hämeenlinnan vankileirillä, 27 v; kirj. Jokioinen; Vilppulan rintamalla; Hämeenlinnan vankileiri; SSS; SK vaarall.

Tikkanen Alfred Kalle Pietarinpoika s. 19.2.1875 Pielavedellä, 43 v; Singerin agentti; Väitalontie 41 (Väitalontie 40); kirj. H; vaimo Josefina, s. 1870; punakaartin toimikunnan jäsen; vangittiin 17.5.1918 Helsingissä; vankileiri Iso-Mjölö; VRYO 25717, tuomio 4 v; SK vaarall.

Toivonen Juho Gustaf s. 5.3.1863 Joutsassa, kuoli Riihimäen vankileirillä 27.11.1918, 55 v; työmies; Alkutie 28 (Alkutie 15a); kirj. H; vaimo Alexandra/Sandra os. Laukkanen, s. 1880, 5 lasta; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri; VROSyA Ag:10; SSS.

Toivonen Robert Alarik s. 15.4.1901 Helsingissä, 16 v; sekatyömies; Alkutie 28 (Alkutie 15a), isä Juho Gustaf Toivonen; kirj. H; Vilppulan rintamalla; vangittiin Tampereella sairaalassa; Tampereen vankileiri; VRO 52/604, tuomio 2 v ehd.

Tuominen Liisa s. 1866; Alkutie 74 (Alkutie 75); muonituskomitea.

- Tuuha Matti/Matias s. 23.4.1862 Jääskellä; tulkki, kirjanpitäjä; Oulunkylä; kirj. H; punaisten kirjanpitäjänä Helsingissä Tilgmannin kivipainossa, jossa painettiin Työmiestä; vangittiin Helsingin pitäjässä 18.4.1918; vankileiri Suomenlinna; VRO 29/276, tuomio 3 v ehd.
- Tyrvönen Kalle Henrik Kallenpoika s. 20.4.1884 Tyrvällä, 34 v; työ mies; Alkutie 68 (Alkutie 67); kirj. Tyrvää; vaimo Tilda Pauliina Salonen, 2 lasta; Lempäälän rintama; vangittiin 3.5. Hollolassa; vankileirit Santahamina ja Suomenlinna; VRYO 24865, tuomio 3 v.
- Törnkvist August Vilhelm s. 4.5.1894 Tuusulassa, 24 v; sekatyö mies; Alkutie 33 (Alkutie 18); kirj. Hp; vaimo Hilda Maria, 1 lapsi; Lempäälän rintamalla; vangittiin 1.5.1918 Kärkölässä; Suomenlinnan vankileiri; VRYO 12953, tuomio 8 v.
- Utter Matti Paavali s. 27.5.1891 Mouhijärvellä, 27 v; työ mies; Lempäälän rintama; vangittiin 27.4.1918 Mustialassa; Turun vankileiri; VRYO 2810, tuomio 8 v.
- Vainio Villehad/Vilhard Rafael s. 6.1.1896, kuollut 31.7.1918 Tammisaaren vankileirillä heikkouteen, 22 v; työ mies; Oulunkylä; kirj. Hp; vangittiin Viipurin Tiehaarassa; Viipurin ja Tammisaaren vankileirit; SSS.
- Valve Frans s. 1872, 46 v; Puistotie 18 (Lepolantie 52); vaimo Isa, 3 lasta; muonituskomitea.
- Vesa/Wesa Gustaf/Kustaa s. 28.5.1874 Karkussa, 44 v; kirvesmies; Alkutie 88 (Alkutie 103); kirj. Hp; vaimo Olga, s. 1877, 3 lasta; punakaartin toimikunta, Helsingin pitäjän punaisen kunnanvaltuuston jäsen; SSD ja SSS merkitty kadonneeksi, mutta kuoli vasta 5.5.1931 Helsingissä; SK vaarall; TT 2017.
- Vesa Hulda s. 1899, 19 v; Alkutie 88 (Alkutie 103), isä Kustaa Vesa; muonituskomitea.
- Vesa/Wesa Sulo Ferdinand s. 29.10.1902, 15 v; Alkutie 88 (Alkutie 103), isä Kustaa Vesa; kuori perunoita, siivosi, postinkantajana; vangittiin 12.5. Helsingin pitäjässä; vankileiri Suomenlinna; VROSyA Ak:60, syyte rauennut; SSD ja SSS merkitty kadonneeksi, mutta kuoli vasta 11.8.1977 Helsingissä; TT 2017.
- Vesanto Ida Josefina s. 12.8.1879 Nurmijärvellä, 39 v; sekatyöläinen; Parkinkylä, Fredrissonin huvila; kirj. Nurmijärvi; työkomppania; vangittiin Helsingin pitäjässä 14.5.1918; vankileiri Iso-Mjölö; VRO 30/362, tuomio vap.
- Vigren Karl Vilhelm s. 1884, 34 v; maalari; Puistotie 3 (Lepolantie 4, 6, 8); vaimo Aino s. 1875, 2 lasta; muonituskomitea.

- Viikari Vilho s. 20.9.1900 Helsingissä, 17 v; jalkinetyöläinen, maatyöläinen; Alkutie 8 (Kansantie 36-40), isä Juho Viikari s. 1872; kirj. Ylöjärvi; Ylöjärven punakaarti; vangittiin 6.4.1918 Pispalassa; Tampereen vankileiri; VROSyA Ai:15, tuomio vap.
- Viikari Kalle s. 4.3.1902, 16 v; Alkutie 8 (Kansantie 36-40), isä Juho Viikari s. 1872; kirj. Ylöjärvi; Ylöjärven punakaarti; vangittiin Pispalassa, Tampereen vankileiri.
- Viinikka Anders; muonituskomitea.
- Vilo/Wilo Aarne Anselm s. 4.7.1897 Loimaalla, 21 v; maatyömies; Välitalontie 20 (Välitalontie 9); kirj. Hp; Lempäälän rintama; vangittiin 1.5. Hollolassa; Riihimäen vankileiri, josta karkasi; v. 1925 Turun HO/KKO, tuomio 8 v; SK vaarall.
- Vilo Armas Adam s. 24.12.1890 Humppilassa, 28 v; työmies, autonkuljettaja; Huvilatie 25 (Lepolantie 7); kirj. H; vaimo Fanny Oksanen s.1895, 1 lapsi; miliisi; vangittiin Helsingin pitäjässä; Helsingin vankileiri; VRYO 5767, tuomio 8 v; SK vaarall.
- Vilo/Wilo Toivo Johannes s. 7.7.1894 Humppilassa, 24 v; kivityömies; Välitalontie 20 (Välitalontie 9); kirj. Hp; vaimo Vilma Albertiina s. 1898, 1 lapsi; miliisi; vangittiin 11.5.1918 Helsingin pitäjässä; Katajannokan vankileiri; VRYO 7875, tuomio 5 v; SK vaarall.
- Virta Väinö Johannes Johaninpoika s. 12.2.1901 Keuruulla, 17 v; kirjaltaja; Huvilatie 29 (Lepolantie 13), isä Johan Wirta; kirj. H; Vilppulan rintama; vangittiin Fennian sairaalassa; Suomenlinnan vankileiri; VRO 38/35, tuomio 3 v ehd.
- Virta Väinö Vihtori (ent. Blyg) s. 20.4.1890 Jokioisissa, teloitettiin Kotkan vankileirillä toukokuussa 1918, 28 v; Alkutie 8 (Kansantie 36-40); kirj. Hp; vangittiin Kotkassa; Kotkan vankileiri; SSS; SK vaarall; TT 2013.
- Virtanen Emil Gustaf/Kustaa/Kustu Oskarinpoika s. 7.11.1887 Lammilla, 31 v; kirvesmies; Huvilatie 10 (Manttaalitie 30), vaimo Anna, 6 lasta; vangittiin Kotkassa 4.5.1918; nimismies Blomqvistin mukaan kuulus-teltu Tammisaaren vankileirillä; Brek.
- Virtanen Juho Jaakko s. 1872, 46 v; tallirenki; Tuomarinkylän kartano; vaimo Alvina 1871, 4 lasta; Brek "ätalas ej".
- Virtanen/Wirtanen Konsta s. 24.9.1873 Lammilla, k. Suomenlinnan vankileirillä 28.8.1918, 44 v; kirvesmies; Puistotie 13,15 (Lepolantie 31); kirj. H; vaimo Amanda Kyttä, s. 1873, 1 lapsi; Pakinkylän komppanian päällikkö; Lempäälän rintama, Uudenkylän taistelut; vangittiin 4.5.1918 Kotkassa; Haminan, Tammisaaren ja Suomenlinnan vankileirit; VRYO

- 10268, tuomio elinkautinen; SSD; SSS; SK vaarall.
- Vuorisalo Hjalmar s. 5.3.1878, kaatui Lempäälässä 30.3.1918, 40 v; tulkki; Oulunkylä, Dammen 20; kirj. H; vaimo Hilda s. 1882, 2 lasta; plutoonanpäällikkö; Lempäälän rintama; SSS; SK vaarall.
- Wilander Martta s. 2.5.1897 Mäntsälässä, 20 v; neiti; Oulunkylän kartano; kirj. Hp; ensiapuosasto, sairaanhoitajatar; Bvap.
- Wirtanen Jalmari/Hjalmar Vihtorinpoika s. 6.11.1884 Mäntsälässä, teloitettiin Kotkan vankileirillä 22.5.1918, julistettu kuolleeksi 7.4.1931, 33 v; sekatyömies; Pakinkylä; vangittiin 4.5.1918 Kotkassa; Kotkan vankileiri; SSD; SSS; TT 2013.
- Wuori Kalle Verner Kallenpoika s. 27.3.1890 Humppilassa, teloitettiin Kotkassa 22. tai 23. toukokuuta 1918, 28 v; sekatyömies; SSD; SSS; TT 2013.
- Wuorinen Karl Viktor; Brek.
- Wärri Viktor Eliaanpoika s. 20.10.1874 Virolahdella, 44 v; räätäli, Alkutie 8 (Kansantie 36-40); kirj. Vehkalahdella; vaimo Ida, 3 lasta; Haminan kaarti; vangittiin 4.5.1918 Haminassa; taisteluissa Mäntyharjulla; Lahden vankileiri; VRYO 24921, tuomio 4 v.

Viitteet

Kun tässä tutkimuksessa Pakinkylän punakaartilaisesta esitetty tieto perustuu hänen omaan kuulustelupöytäkirjaansa, ei lähdettä esitetä erikseen, koska se löytyy liitteenä olevasta matrikkelista ko. henkilön kohdalta. Kun tieto perustuu jonkun muun kaartilaisen kuulustelupöytäkirjaan, lähde esitetään viitteessä.

- 1 Vapaussodan historian arkisto F121, 4 Huopalahden nimismiespiiri.
- 2 Pakinkylän asutuksen synnystä tarkemmin Timo Kortteinen, Kylästä kehittyväksi kaupunginosaksi ja Maija Pettinen, Pakilan seudun maanjako-oloista. Julkaisussa Pettinen Kaarlo toim. (1985) Pakilan seudun historia. Helsinki.
- 3 Kansallisarkisto, Uudenmaan läänin henkikirjat, U:361.
- 4 Harvia 1936.
- 5 Esko Kokkosen haastattelu vuonna 1984. Kansanarkistossa säilytettävän Pakilan työväenjärjestöjen vaiheista kertovan diasarjan tekstiosuus. Haastattelija Eeva-Liisa Lehto.
- 6 Anttila 2015.
- 7 Julkaisussa Piholla ja ploteilla: lapsuusmuistoja Pakilasta 1930-1950-luvuilta, 2003, Pakila-seura ry.
- 8 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 9 <http://www.salonseudunsotaveteraanit.fi/maaheimo-aares/>.
- 10 Yhdistyksen ja Pakilan työväentalon historiasta lähemmin Hakanen 2017.
- 11 Tahvanainen 2000.
- 12 Larni Martti, Muistelmia ja muistiinpanoja Pakinkylästä. Julkaisussa Pettinen Kaarlo toim. (1985) Pakilan seudun historia. Helsinki.
- 13 Sama kuin edellinen.
- 14 Alapuro 2017.
- 15 Puoluetilastot 1899–1942, Sosialidemokraattinen puolue Suomessa, tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluneista yhdistyksistä, Työväen arkisto.
- 16 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto. Luku todennäköisesti sisältää myös alaosastojen kuten ammattiosastojen jäsenet.
- 17 Laine 1996.
- 18 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.

- 19 Parikka 1994.
- 20 Tahvanainen 2008.
- 21 Tahvanainen 2000.
- 22 Parikka 1992.
- 23 Sama kuin edellinen.
- 24 Salkola 1, 1985.
- 25 Piilonen 1987.
- 26 Tapahtumien selostus Parikka 1992.
- 27 Tahvanainen 2000.
- 28 Lainaus Parikka 1992.
- 29 Parikka 1992.
- 30 Sama kuin edellinen.
- 31 Tahvanainen 2000.
- 32 Parikka 1992.
- 33 Työmies 19.8.1917.
- 34 Parikka 1992.
- 35 Työmies 4.5.1917.
- 36 Tahvanainen 2000.
- 37 Parikka 1992, Leskelä 2008.
- 38 Vapaussodan historian arkisto F121, 4 Huopalahden nimismiespiiri.
- 39 Parikka 1992.
- 40 Tahvanainen 2000. Suojeluskuntien historian (Hersalo 1965) mukaan Åggelbyn eli Oulunkylän suojeluskunta perustettiin 19. elokuuta 1917.
- 41 Alapuro 2017.
- 42 Tahvanainen 2000.
- 43 Parikka 1992.
- 44 Laino Rantanen, Työväen Muistotietotoimikunta 172:172, Työväen arkisto.
- 45 Työmies 10.11.1917.
- 46 Maaheimon VRYO-akti.
- 47 Kuulustelupöytäkirja N:o 189, Huopalahden nimismiespiirin arkisto Cc:19, KA.
- 48 Konsta Virtasen VRYO-akti.
- 49 Parikka 1992.
- 50 Joose Andin kuulustelupöytäkirja.
- 51 Nimismiehen selonteko vuoden 1918 tapahtumista, VHKA F121, 4 Huopalahden nimismiespiiri.

- 52 Oulunkylän yhdyskuntavaltuuston pöytäkirjat 1917, Helsingin kaupunginarkisto, Oulunkylän huvilayhdyskunta Cc:3.
- 53 https://fi.wikipedia.org/wiki/Sipoon_kahakka.
- 54 Oskar Lindforsin VRYO-akti.
- 55 Kaarlo Maaheimon, Konsta Virtasen ja Lindforsin VRYO-aktit, Joose Andin kuulustelupöytäkirja.
- 56 Alapuro 2017.
- 57 Salkola 1 1985.
- 58 VapSA 128b, KA.
- 59 Maaheimon VRYO-akti.
- 60 Oheinen vallankumouksen käynnistymistä koskeva selostus perustuu Lappalainen 1, 1981.
- 61 <http://hdl.handle.net/10138/154117>.
- 62 Venäjän valtion sosiaalipoliittisen historian arkisto RGASPI, Fondi 516 (1:158), KA.
- 63 Luhtakanta 1938.
- 64 Maanheimon VRYO-akti.
- 65 Kalle Salosen kuulustelupöytäkirja, Korkein oikeus 943 S.D. 1925 E vi 63, KA.
- 66 VROSyA Aä 427, KA.
- 67 Marko Tikka julkaisussa Tepora, Roselius toim. 2018.
- 68 Tahvanainen 2000.
- 69 Seuraava Helsingin pitäjän punaista valtuustoa koskeva selostus perustuu Piilonen 1987.
- 70 Julkaistu Työmies-lehdessä 5.2.1918
- 71 Piilonen 1987.
- 72 Tahvanainen 2000.
- 73 Lappalainen 1, 1981.
- 74 Toivo Vilon VRYO-akti.
- 75 Joose Andin kuulustelupöytäkirja.
- 76 Antti Laineen kuulustelupöytäkirja. Tavastkullan ”retkestä” ei asiakirjoissa valittavasti ole ajoitusta.
- 77 VapSA I5 133a, KA.
- 78 Lindforsin kuulustelupöytäkirja.
- 79 VHKA F121, 4 Huopalahden nimismiespiiri.
- 80 Kalle Kajanderin VRYO-akti.
- 81 Oskar Puiston pakoa Riihimäen vankileiriltä koskeva uutinen Uusimaa-lehdessä

- 31.7.1918.
- 82 Tikkasen VRYO-akti.
- 83 Paavolainen 1971.
- 84 Lahden sotavankileiri, Luettelo vapautetuista vangeista 1918, Ae:42, KA.
- 85 Lappalainen 2, 1981.
- 86 VROSyA Aå 427, KA.
- 87 VAPSA 15 128b Helsingin pitäjän punakaarti, KA.
- 88 Konsta Virtasen VRYO-akti, myös muutamaa muu kuulusteltava mainitsee asiasta.
- 89 Laino Rantanen, Työväen Muistotietotoimikunta 172:172, Työväen arkisto.
- 90 VROSyA Ca:10 Suomen punakaartin yleisesikunnan määräyksiä, Suomen punakaartin ylipäällikön käskyjä, KA.
- 91 Johannes Kääpän kuulustelupöytäkirja, Huopalahden nimismiespiirin arkisto Cc:19, KA.
- 92 Laino Rantanen, Työväen Muistotietotoimikunta 172:172, Työväen arkisto.
- 93 Lappalainen 2, 1981.
- 94 Nieminen toim. 2015.
- 95 VapSA 15 128b Helsingin pitäjän punakaarti, KA.
- 96 Pohjanvuoren VRYO-akti.
- 97 Ylikangas 1993.
- 98 Laino Rantanen, Työväen Muistotietotoimikunta 172:172, Työväen arkisto.
- 99 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 100 Lindforsin VRYO-akti.
- 101 Maaheimon VRYO-akti.
- 102 Tikkasen VRYO-akti.
- 103 Konsta Virtasen, Lindforsin ja Toivo Vilon VRYO-aktit.
- 104 Maaheimon VRYO-akti.
- 105 Joose Andin kuulustelupöytäkirja.
- 106 Maaheimon VRYO-akti.
- 107 Maaheimon ja Konsta Virtasen VRYO-aktit.
- 108 Johan Edvin Salmen ja Jalmari Partasen VRYO-aktit.
- 109 Lindforsin VRYO-akti.
- 110 VROSyA Ca:10 Suomen punakaartin yleisesikunnan määräyksiä, Suomen punakaartin ylipäällikön käskyjä, KA.
- 111 VapSA I5 128b, KA.

- 112 Venäjän väliaikaisen hallituksen perustama salainen poliisi.
- 113 VROSyA El:18b Sekalaisia Suomen punakaartin asiakirjoja, KA.
- 114 Käpylän kaartiin kuuluneen Niilo Suikkasen kuulustelupöytäkirja, VRO 118/126, KA.
- 115 Alfred Tikkasen VRYO-akti.
- 116 Martti Larni julkaisussa Pettinen Kaarlo toim. (1985) Pakilan seudun historia. Helsinki.
- 117 Blomqvistin luettelo Pakinkylän kaartilaisista, Huopalahden nimismiehen arkisto Cc:19, KA.
- 118 Oulunkylän kuulustelupöytäkirja, Huopalahden nimismiehen arkisto Cc:19, KA.
- 119 Parikka 1994 Paavolaisen 1967 laskelmien mukaan.
- 120 Joose Andin ja Aarne Alselt Vilon kuulustelupöytäkirjat, Alfred Tikkasen, Kaarlo Maaheimon ja Eino Sepposen VRYO-aktit, Aarne Anselm Vilon ja Kalle Salosen oikeudenkäynti Korkein oikeus 943 S.D. 1925 E vi 63, KA.
- 121 Suojeluskunnan kuulustelijoiden oman ilmoituksen mukaan Joose Andin ja Kalle Salosen kuulustelupöytäkirjoissa.
- 122 Antti Laineen, Kalle Ojalan ja Alfred Tikkasen kuulustelupöytäkirjat 1918.
- 123 Venäjän valtion maalinnoitustöissä käytettiin paljon venäjäntaitoisia tulkkeja.
- 124 Alfred Tikkasen kuulustelupöytäkirja.
- 125 VROSyA Ca:10 Suomen punakaartin yleisesikunnan määräyksiä, Suomen punakaartin ylipäällikön käskyjä, KA.
- 126 RGASPI, Fondi Suomen kommunistisen puolueen arkisto, luettelo 1, Helsingin toimeenpanevan komitean ja pk-esikunnan asiakirjoja, KA.
- 127 VROSyA Ca:10 Suomen punakaartin yleisesikunnan määräyksiä, Suomen punakaartin ylipäällikön käskyjä, KA.
- 128 Konsta Virtasen kuulustelupöytäkirja.
- 129 Hoppu, Nieminen, Tukkinen 2018.
- 130 Roselius 2006.
- 131 Sama kuin edellinen.
- 132 Roseliuksen 2006 mukaan Tolvanen Matti, Rintamamiesliiton muistelmat. Kansan Arkisto.
- 133 Roselius 2006.
- 134 Gösta Laineen ja Juho Partasen kuulustelupöytäkirjat.
- 135 Laino Rantanen, Työväen Muistotietotoimikunta 172:172, Työväen arkisto.
- 136 Jalmari Partasen VRYO-akti.
- 137 Lappalainen 2 1985.
- 138 Vuonna 1968 tehty punakaartilaiskysely, Työväen arkisto.

- 139 Hämäläinen tuli rintamalle Porvoon maalaiskunnan kaartin mukana, Karjalainen oli ilmeisesti sen kaartin päälliköitä tai sitten Riihimäen Erkki Karjalainen.
- 140 Roselius 2006.
- 141 Luhtakanta 1938.
- 142 Lehen 1978.
- 143 VROSyA Ca:10 Suomen punakaartin yleisesikunnan määräyksiä, Suomen punakaartin ylipäällikön käskyjä, KA.
- 144 Oskar Heinosen kuulustelupöytäkirja.
- 145 Halonen toim. 1928.
- 146 Työmies-lehdessä 12.4.1918 olleen kuolinilmoituksen mukaan. Suomen Sotasurmat -tietokannan mukaan kuolinpäivä olisi ollut 4.4., mutta kuolinilmoituksen päivämäärää lienee todennäköisemmin oikea.
- 147 Aarne Vilon kuulustelupöytäkirja, Korkein oikeus 943 S.D. 1925 E vi 63, KA.
- 148 VROSyA El:18b, Sekalaisia Suomen punakaartin asiakirjoja, KA.
- 149 Laino Rantanen, Työväen Muistotietotoimikunta 172:172, Työväen arkisto.
- 150 Vapsa I5:135b Paikallisuuden punakaartien asiakirjat, Viialan punakaarti, KA.
- 151 Gösta Laineen kuulustelupöytäkirja.
- 152 Arvo Hämäläisen kuulustelupöytäkirja.
- 153 Luhtakanta 1938.
- 154 Muun muassa Aalto 2018.
- 155 RGASPI, Fondi 516, luettelo 1, Punakaartin johdon käskyjä ja muita asiakirjoja, KA.
- 156 VapSa 128b, KA.
- 157 Lappalainen 2, 1985.
- 158 Kaisa Junttilan mukaan Kalle Lindgrén ammuttiin Vantaan sillalla, eikä saatu selville kuka hänet ampui. Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 159 Eelis Hämäläinen, Muistitieto, sidos 24, 355 Hämäläinen Eelis, 6 s., 41/139, Työväen arkisto.
- 160 Nimismies Blomqvistin suorittama kuulustelu Oulunkylässä 25.4.1918, Huopalahden nimismiespiirin arkisto Cc:19, KA.
- 161 Herman Mattilan kuulustelupöytäkirja.
- 162 Verner Rainio nimismies Blomqvistin kuulustelussa, Vapaussodan historian arkisto F121, 4 Huopalahden nimismiespiiri, KA.
- 163 Kokko 1935.
- 164 Kustaa Rudolf Luodon kuulustelupöytäkirja.
- 165 VROSyA Aä 427, KA.

- 166 Heinon VRYO-akti ja Hätisen VRO-akti.
- 167 Törnkvistin VRYO-akti.
- 168 Takala 2018.
- 169 Paavolainen 1967.
- 170 Paavolainen 1967.
- 171 Paavolainen 1974.
- 172 Oikeuskansleriviraston arkisto 1919 Aa:1, Db:1, Kd 545/115, KD 5/2, KA.
- 173 Esko Kokkosen haastattelu vuonna 1984. Kansanarkistossa säilytettävän Pakilan työväenjärjestöjen vaiheista kertovan diasarjan tekstiosuus. Haastattelija Eeva-Liisa Lehto.
- 174 Keskisen rintaman päällikkökuntaan kuulunut Sundan julkaisussa Lehtosaari 1929.
- 175 J.E. Salmen kuulustelupöytäkirja.
- 176 Aares Maaheimo <http://www.salonseudunsotaveteraanit.fi/maaheimo-aares/>
- 177 Harjula 2006.
- 178 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansanarkisto.
- 179 Geust julkaisussa Westerlund toim. 2004.
- 180 Kuulustelupöytäkirja, Huopalahden nimismiespiirin arkisto Cc:19, KA.
- 181 Juho Partasen VRO-akti.
- 182 Vieno Paldanin VRO-akti 32/582.
- 183 Lindholm 2017.
- 184 Paavolainen 1971.
- 185 Roselius 2007.
- 186 Hämeenlinnan sotavankileirin arkisto Bb 14, KA.
- 187 Sotavankilaitoksen arkisto Eb 3, KA.
- 188 Reijo Kanerva, Kronikka 15-22. toukokuuta 1918, Raimo Parikalta saatu tieto.
- 189 Paavolainen 1967.
- 190 Valituskirjelmässä hänet on mainittu asuvaksi Helsingin pitäjän Mosabakassa, mutta vuoden 1918 henkikirjassa perhe vielä asuu Pakinkylässä, Alkutie 8. Samassa henkikirjassa yhden palstan Staffansby Parcel Br Egna Hem omistajaksi on merkitty huvilanomistaja Karl Lindström.
- 191 Oikeuskanslerinviraston arkisto 1918 Aa:1 D N:o 345/101 1918; N:o 1114.
- 192 Oikeuskanslerinviraston arkisto 1918 D N:o 529.
- 193 Paavolainen 1967.
- 194 Roselius 2007.

- 195 Sohkanen 2017.
- 196 Roselius 2007.
- 197 Korjus 2009.
- 198 Linaus on otettu Lindholm 2017.
- 199 Lindholm 2017.
- 200 Lindholm 2017.
- 201 Jyränki 2014.
- 202 Riihimäen sotavankileirin arkisto Kb 1, KA.
- 203 Riihimäen sotavankileirin arkisto, hautauskirja, Bb 19, KA.
- 204 Silmälän Muurmannin kuulustelupöytäkirja, VROSyA Ab:79, KA.
- 205 Korkein oikeus 943 S.D. 1925 E vi 63, KA.
- 206 Sama kuin edellä.
- 207 Riihimäen sotavankileirin arkisto Ad 1, KA.
- 208 Riihimäen sotavankileirin arkisto Ea 1, KA.
- 209 Tuukka Pirttilahti julkaisussa Nieminen toim. 2015.
- 210 Huopalahden nimismiespiirin arkisto, CC:19, KA.
- 211 Suomenlinnan sotavankileirin arkisto Ec:2, KA.
- 212 Puhtaaksikirjoitettuna kirjeet löytyvät Kaisa Junttilan arkistosta, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 213 Tauno Tukkiselta 10.6.2019 saatu tieto.
- 214 Tikka 2004.
- 215 Viipurin sotavankileirin arkisto Ca 2.2, KA.
- 216 Kekkonen 2016.
- 217 Nämä suomalaisten menetyksiä koskevat luvut perustuvat Tauno Tukkinen tutkimuksiin julkaisussa Hoppu, Nieminen, Tukkinen 2018.
- 218 Oheinen tarkastelu Jyrängin 2014 mukaan.
- 219 Jyränki 2014.
- 220 Roselius 2007.
- 221 Jyränki 2014.
- 222 Kansallisarkiston luettelo 150, Valtiorikosoikeuksien syyttäjistö.
- 223 Kyseistä matrikkelia ei ole onnistuttu löytämään tätä tutkimusta varten. Äggelbyn suojeluskunnan vuosia 1918-1919 koskevia papereita ei arkistoissa ole. Ne on todennäköisesti tuhottu kun suojeluskunnat lakkautettiin Suomen ja Neuvostoliiton välirauhansopimuksen velvoittamana vuonna 1944.
- 224 Jyränki 2014.
- 225 Hersalo 1965.

- 226 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/08/11/rakastumista-rikastumista-ja-tragedia-taman-tarinan-paalla-lepaa-maj-lind>
- 227 Åggelby Villasamhälle. Samhällsstämmans och Samhällsfullmäktiges protokoll för 1917-1920. Helsingin kaupunginarkisto, Oulunkylän huvilayhdyskunta Cc:3.
- 228 Tikka 2006.
- 229 Venäläinen kyynärä oli 71 cm ja ruotsalainen 60 cm eli Silmälä oli huomiota herättävän pitkä mies: vähän yli 3 kyynärää oli vähintään 180-210 cm.
- 230 Huopalahden nimismiespiirin arkisto Cc:19, KA.
- 231 Kekkonen 2016.
- 232 Sama kuin edellä.
- 233 Sama kuin edellä.
- 234 Jyränki 2014.
- 235 Kekkonen 2016.
- 236 Pakinkylän Konsta Virtasta ei pidä sekoittaa virolahtelaiseen, 1875 syntyneeseen Konsta (Konstantin) Kallenpoika Virtaseen. Molemmat saivat Tammissaarella kuolemantuomion, ja kuljetettiin tuomion jälkeen Suomenlinnan vankileirille, Konstantin Virtanen 14.8.1918 ja Konsta Virtanen 21.8. Molemmat kuolivat Suomenlinnassa, Konsta 28.8.1918 ja hänen ruumiinsa lähetettiin 31.8.1918 omaisille, Konstantin 15.9.1918 ja hänet haudattiin Santahaminaan 20.9.1918 paalu 29 n:o 21 (kuolemaa ja hautausta koskevat tiedot Nieminen 2015).
- 237 Jyränki 2014.
- 238 Sama kuin edellä.
- 239 Siru Andilta vuonna 2018 saadut tiedot.
- 240 Tuomas Hopulta saadut tiedot.
- 241 Hoppu 2005
- 242 Sama kuin edellä.
- 243 Hämäläinen Eelis; Työväen Muistitietotoimikunta, 1240, TMT 24/41 Työväen arkisto.
- 244 Sama kuin edellä.
- 245 Haapan VRYO-akti.
- 246 Kalle Kajanderin VRYO-akti.
- 247 Riihimäen vankileirin arkisto Bb 19, KA.
- 248 Silmälän Muurmannin kuulustelupöytäkirja, VROSyA Ab:79, KA.
- 249 https://fi.wikipedia.org/wiki/Muurmannin_legioona.
- 250 Lehtimäki 2005.

- 251 Harjula 2006.
- 252 Geust julkaisussa Westerlund toim. 2004.
- 253 Pieni on Suomi: tätä tutkimusta tehdessään minulle selvisi, että isoäitini Heta Elisa Pohjolainen oli Emil Elon pikkuserkku.
- 254 https://fi.wikipedia.org/wiki/Emil_Elo.
- 255 Työmies 24.9.1912.
- 256 Työmies 31.5., 1.6. ja 12.6.1917.
- 257 https://fi.wikipedia.org/wiki/Emil_Elo.
- 258 Harjula 2006.
- 259 Salkola 1 1985.
- 260 https://fi.wikipedia.org/wiki/Emil_Elo.
- 261 Harjula 2006.
- 262 https://fi.wikipedia.org/wiki/Emil_Elo.
- 263 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 264 Työn valta -lehti 25.07.1918.
- 265 Vapaussodan historian arkisto F121, 4 Huopalahden nimismiespiiri.
- 266 Pakinkylän työväenyhdistys Salama H:92, Työväen arkisto.
- 267 Sama kuin edellä.
- 268 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 269 Tiina Lintunen ja Tauno Saarela julkaisussa Tepora, Roselius 2018.
- 270 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 271 Piilonen 1987.
- 272 Sama kuin edellä.
- 273 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 274 Vuoden 1919 kunnallisvaaleissa 20 vuotta.
- 275 Pakinkylän tai Helsingin pitäjän osalta tietoa ei ole saatavissa, koska kunnittaisia tietoja kunnallisvaaleista on julkaistu vain vuosilta 1921-28 ja sen jälkeen vasta vuoden 1964 vaaleista lähtien.
- 276 Pöytäkirja Helsingin pitäjän väliaikaisen sos.dem. kunnallistoimikunnan kokouksesta 25.12.1918 ja Kertomus Helsingin pitäjän väliaikaisen kunnallistoimikunnan toiminnasta 24.12.1918-6.4.1919, Työväen arkisto.
- 277 Tahvanainen 2000.
- 278 Pakinkylän/Pakilan työväenliikkeen kehityksestä Hakanen 2017.

- 279 Tiedonantaja 22.9.2017.
- 280 Leskelä 2012 ja Lappalainen 2018.
- 281 Sama kuin edellä.
- 282 Pelttonen 2003.
- 283 Vuonna 2017 Tero Jartin Kapinaorkesteri, jossa ovat mukana myös Mariska, Remu Aaltonen ja Sami Yaffa, levytti virrestä version Kapinavirsi.
- 284 Huopalahden nimismiespiirin arkisto Cc:19, KA.
- 285 Huopalahden nimismiespiirin arkisto Cc:19, KA.
- 286 Suomen sotasurmat 1914-1922 tietokannassa on yhteensä 64 Pakinkylän kaartilaisen tiedot, mutta näistä muut kuin tässä mainitut 43 nimeä sisältyvät jo aikaisempiin kategorioihin.
- 287 Muonituskomitean palkkalistoilla on yhteensä 47 eri nimeä, mutta näistä muut kuin tässä mainitut 30 nimeä sisältyvät jo aikaisempiin kategorioihin.
- 288 Vankikortti henkilöstä, jonka nimi ei jo sisälly aikaisempiin kategorioihin. Siinä pakinkyläläisten vankikortteja on kymmeniä.
- 289 Neljä nimismies Blomqvistin listan vapautetuista henkilöistä sisältyy edellisiin kategorioihin.
- 290 Peruste esitetään kunkin henkilön kohdalla matrikkelissa. Näistä 34 nimestä 11 henkilön sisällyttäminen matrikkeliin perustuu ainoastaan nimismies Blomqvistin laatimaan listaan Pakinkylän punakaartilaisista niin, että heidän kohdallaan on merkintä sekä asean kantamisesta ja että taisteluihin osallistumisesta. Tätä on pidetty riittävänä perusteluna matrikkeliin sisällyttämiselle.
- 291 Ko. kohteen nykyinen osoite on saatu hyödyntäen vuoden 1955 kiinteistöluettelosta saatua kiinteistörekisteritunnusta sekä vertailemalla vuoden 1945 ja nykyistä kiinteistökarttaa. Helsingin kaupungin karttapalvelussa <https://kartta.hel.fi/> kartat on mahdollista laittaa päällekkäin ja tällä tavalla saada selville kohteen nykyinen osoite.
- 292 Aarne Vilon oikeudenkäynti, Korkein oikeus 943 S.D. 1925 E vi 63, KA.
- 293 Helsingin tuomiokunnan Helsingin kärjäkunnan varsinaisiasiain pöytäkirjat 1939 tk III istunto § 98, CaII:33, KA; välipäätökset 10.6.1938 tk III istunto § 102, CaII:25, KA ja sk 5.10.1938 I istunto § 189, CaII:26, KA.
- 294 Kalle Andin kuulustelupöytäkirja.
- 295 Helsingin tuomiokunnan Helsingin kärjäkunnan varsinaisiasiain pöytäkirjat 1939 tk III istunto § 95, CaII:33, KA; välipäätökset 10.6.1938 tk III istunto § 99, CaII:25, KA ja sk 5.10.1938 I istunto § 186, CaII:26, KA.
- 296 Tukaisen julkaisussa taistelutappioista, todennäköisesti kuitenkin teloitettu, vrt. Suomen Sosialidemokraatin ilmoitus 3.1.1920.
- 297 Helsingin raastuvanoikeus 19.12.1939 § 16, CaII:421, Ka. Välipäätös 20.5.1939 § 16, CaII:414, KA.

- 298 VROSyA Aä 427, valtakirja, KA.
- 299 Vuoden 1917 henkikirjan mukaan huvilan omistaa ”Senator Paasikivi”.
- 300 Helsingin tuomiokunnan Helsingin kärjäkunnan varsinaisiasiain pöytäkirjat 1939 tk III istunto § 97, CaII:33, KA; välipäätökset 10.6.1938 tk III istunto § 101, CaII:25, KA ja sk 5.10.1938 I istunto § 188, CaII:26, KA.
- 301 Helsingin tuomiokunnan Helsingin kärjäkunnan varsinaisiasiain pöytäkirjat 11.6.1945 § 188, CaII:82, KA.
- 302 Työväenarkiston muistitieto ETO SIDOS 59, 51/67, 1240 ja sidos 24, 355 Hämläinen Eelis, 6 s., 41/139
- 303 Tauno Tukkiselta 10.6.2019 sähköpostilla saatu tieto.
- 304 Juho Jalmari Partasen VRYO akti.
- 305 Tauno Tukkiselta 10.6.2019 sähköpostilla saatuja tietoja.
- 306 Suomen Sosialidemokraatti 3.1.1920.
- 307 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 308 Eino Sepposen VRYO-akti.
- 309 Lahden vankileiri, Luettelo vapautetuista vangeista 1918, VSOSyA Ac:42.
- 310 Oulunkylän kuulustelupöytäkirja, Huopalahden nimismiehen arkisto Cc:19.
- 311 Suomen Sosialidemokraatin 3.1.1920 tieto koskee Augustin veljeä Suloa.
- 312 Suomen Sosialidemokraatin 3.1.1920 ja Suomen Sotasurmat 1914-1922 tiedot koskevat Sulon veljeä Augustia.
- 313 Helsingin tuomiokunnan Helsingin kärjäkunnan varsinaisiasiain pöytäkirjat 1939 tk III istunto § 93, CaII:33, KA; välipäätökset 10.6.1938 tk III istunto § 96, CaII:25, KA ja sk 5.10.1938 I istunto § 184, CaII:26, KA.
- 314 Oksasen henkilöllisyys on epävarma. Nimismies Blomqvistin listalla on kaksi Oksasta, toinen on Karl Viktor ja toinen Vihtori. Karl Viktor on merkitty olemaan jossain muussa kuin Pakinkylän kaartissa, Vihtori on merkitty Pakinkylän kaartiin. Suojeluskunnan tekemässä Pakinkylän pahimpien punaisten listassa on 6.8.1873 syntynyt Viktor Oksanen. Kivimies Oksanen tai Viktor Oksanen mainitaan myös useassa aktissa. Valtiorikosasiain tiedusteluosaston C-luettelossa on Oksanen, Karl Viktor, Oulunkylä, kapinallinen, karannut Suomenlinnan vankileiristä. Myös vankikortti <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=12131428> saattaa olla ”Pakinkylän Viktorin”. Tai sitten molemmat ovat Pakinkylästä, toinen ammuttiin Kotkassa ja toinen pakeni Suomenlinnasta.
- 315 Mahtaako olla oikea kuolinpäivä, 30.4.1918 tuntuisi uskottavammalta. Kuolleeksi julistamisen pöytäkirjassa sisar Ida Palin kertoo ”jostain saaneensa tiedon, josta olikin pannut ilmoituksen sanomalehteen”. Sama lähde kuin seuraavassa viittauksessa 5.10.1938.

- 316 Helsingin tuomiokunnan Helsingin kärjäkunnan varsinaisiasiain pöytäkirjat 1939 tk III istunto § 99, CaII:33, KA; välipäätökset 10.6.1938 tk III istunto § 104, CaII:25, KA ja sk 5.10.1938 I istunto § 191, CaII:26, KA.
- 317 Oulunkylässä tehty Johannes Kääpän kuulustelupöytäkirja, Huopalahden nimismiespiirin arkisto Cc:19, KA.
- 318 Konsta Virtasen VRYO-akti.
- 319 Tauno Tukkiselta 10.6.2019 saatu tieto.
- 320 Ketovirran VRYO-akti, Hakasen VRO-akti.
- 321 Tauno Tukkiselta 10.6.12019 saatu tieto.
- 322 Helsingin tuomiokunnan Helsingin kärjäkunnan varsinaisiasiain pöytäkirjat 8.10.1943 § 314, CaII:65, KA.
- 323 Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia, 5 Junttila, Vuokko Kaarina (Kaisa), Ca 11, Kansan Arkisto.
- 324 Juho Jalmari Partasen VRYO-akti.

Lähteet ja kirjallisuus

- Aalto Seppo (1918) Kapina tehtaalla. Kuusankoski 1918. Siltala, Helsinki.
- Alapuro Risto (2017) Valtio ja vallankumous Suomessa. Vastapaino, Tampere.
- Anttila Erkki (2015) Esikaupunkien vuosisata. Paikallinen yhteisöllisyys Helsingin seudun vanhoissa työväen esikaupungeissa 1900-luvulla. Väitöskirja, sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154056/Esikaupu.pdf?sequence=1>
- Hakanen Maija (2017) Salamasta se kaikki alkoi. Pakilan työväentalon 100 vuotta. Pakilan demokraattinen kulttuurisäätiö, Helsinki.
- Halonen Alex toim. (1928) Suomen luokkasota. Historiaa ja muistelmia. Amerikan Suom. Sos. Kustannusliikkeiden Liiton Kustantama. Printed in U. S. A. Työmies Society Print, Superior, Wis. <https://www.marxists.org/suomi/historia/suomen-luokkasota/index.htm>
- Harjula Mirko (2006) Suomalaiset Venäjän sisällissodassa 1917-1922. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Helsingin kaupungin karttapalvelu <https://kartta.hel.fi/>.
- Hentilä Marjaliisa ja Hentilä Seppo (2018) Saksalainen Suomi 1918. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki.
- Hernberg Nils: Luettelo Suomalaisista punaupseereista, sotakoululaisista ja erikoistoimissa olevista Venäjällä. Helsinki 1924, Valtioneuvoston kirjapaino 1924 (oikovedos, 317 sivua) ”Erittäin salainen”. EK-Valpo. Mappi 116 (2506). III E 5 e 1, Kansallisarkisto.
- Harvia Yrjö (1936) Erikoisselvitys Pakinkylän liitosalueesta. Helsingin kaupungin esikaupunkiliitos. Mietintö n:o 7. Helsinki.
- Hersalo N.V. (1965) Suojeluskuntain historia I. Kustantaja Hata Oy, Vaasan kirjapaino.
- Hoppu Tuomas (2005) Historian unohtamat. Suomalaiset vapaaehtoiset Venäjän armeijassa 1. maailmansodassa 1914-1918. Bibliotheca Historica 100. Tampere.
- Hoppu Tuomas (2017) Sisällissodan naiskaartit. Suomalaisnaiset aseissa 1918. Gummerus, Helsinki.
- Hoppu Tuomas, Nieminen Jarmo, Tukkinen Tauno (1918) Sisällissodan taistelut: kaatunut, kadonnut, teloitettu. Gummerus, Helsinki.
- Jyränki Antero (2014), Kansa kahtia, henki halpaa. Oikeus sisällissodan

- Suomessa. Art House, Helsinki.
- Kapinaorkesteri (2017) Kapinavirsi. Aspen Music / Lasso Entertainment Oy.
- Kekkonen Jukka (2016) Kun aseet puhuvat. Poliittinen väkivalta Espanjan ja Suomen sisällissodissa. Art House, Helsinki.
- Kokko Mikko (1935) Muistelmani Suomen vallankumouksesta vuonna 1918. Julkaisussa Proletaarisen vallankumouksen rintamilta, toimittanut E. Nissinen, Valtion Kustannusliike Kirja, Leningrad.
- Korjus, Olli (2014) Kuusi kuolemaantuomittua, Atena, Jyväskylä.
- Korjus Olli (2008) Hamina 1918. Nimi nimeltä, luoti luodilta. Atena, Porvoo.
- Lahti-Argutina Eila (2001) Olimme joukko vieras vaan. Venäjänsuomalaiset vainouhrit Neuvostoliitossa 1930-luvun alusta 1950-luvun alkuun. Siirtolaisinstituutti, Vammala.
- Laine Sirkku (1996) Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 1996:3.
- Lappalainen Jussi T. (1981) Punakaartin sota 1 ja 2. Punaisten Suomen historia 1918. Opetusministeriö, Punakaartin historiakomitea. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Lappalainen Tuomo (2018) Kuolema suolla, Suomen Kuvalehti 15/2018.
- Lehén Tuure (1978) Punaisten ja valkoisten sota. Kansankulttuuri Oy, Helsinki.
- Lehtimäki Kimmo toim. (2005) Verner Lehtimäki. Punapäällikkö. Jyväskylä 2005.
- Lehtosaari J. toim. (1929) Punakaarti rintamalla. Luokkasodan muistoja. Leningrad. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159478>
- Leskelä Ilkka (2008) Oman tiensä kulkijat. Haagan työväenyhdistyksen 100-vuotinen historia. Haagan työväenyhdistys.
- Leskelä Anssi (2012) Pohjois-Haagan Punaisten Hauta "Punaisten gravuri". Esitelmä Helsingin työväenopistossa 13.9.2012.
- Lindholm Sture (2017) Vankileirihelvetti Draksvik. Tammisaaren joukko-kuolema 1918. Atena Kustannus Oy.
- Litzen Aulikki, Vuori Jukka (1997) Helsingin maalaiskunnan historia 1865-1945. Vantaan kaupungin juuret, Vantaan kaupunki, Jyväskylä.
- Luhtakanta Arvid (1938) Suomen punakaarti. Tampereen työväen kirjapaino.

- Nevakivi Jukka (1970) Muurmannin legioona / suomalaiset ja liittoutuneiden interventio Pohjois-Venäjälle 1918-1919. Tammi.
- Nevalainen Pekka (2002) Punaisen myrskyn suomalaiset. Suomalaisten paot ja paluumuutot idästä 1917-1939. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 867. Vammalan kirjapaino Oy.
- Nieminen Jarmo toim. (2015) Helsinki ensimmäisessä maailmansodassa. Sotasurmat 1917-1918. Helsingin kaupungin tietokeskus ja Gummerus Oy.
- Paavolainen Jaakko (1966) Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa I. Punainen terrori. Tammi, Helsinki.
- Paavolainen Jaakko (1967) Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa II. Valkoinen terrori. Tammi, Helsinki.
- Paavolainen Jaakko (1971) Vankileirit Suomessa 1918. Tammi, Helsinki.
- Parikka Raimo (1990) Malmin menetetty maine. Työläisyhteisö ja vallankumous 1917. Teoksessa Arki ja murros. Tutkielmia keisariajan lopun Suomesta, toim. Matti Pelkonen. Jyväskylä.
- Parikka Raimo (1992): Vallankumous Helsingin pitäjässä. Helsingin pitäjä – Helsinge 1992, Vantaa.
- Parikka Raimo (1994) Helsingin pitäjän punakaarti 1918. Helsingin pitäjä – Helsinge 1994, Vantaa.
- Pekkalainen Tuulikki (2014) Lapset sodassa 1918. Tammi, Helsinki.
- Pekkalainen Tuulikki, Rustanius Seppo (2008) Punavankileirit. Suomalainen murhenäytelmä 1918. Tammi, Porvoo.
- Peltonen Ulla Maija (2003) Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Pettinen Kaarlo toim. (1985) Pakilan seudun historia. Helsinki.
- Piilonen Juhani (1982) Vallankumous kunnallishallinnossa. Punaisen Suomen historia 1918. Opetusministeriö, Punakaartin historiakomitea, Helsinki.
- Piilonen Juhani (1987) Punaista kunnallishallintoa Helsingin maalaiskunnassa 1918. Helsingin pitäjä – Helsinge 1987, Vantaa.
- Roselius Aapo (2006) Amatöörien sota. Rintamataisteluiden henkilötapiot Suomen sisällissodassa 1918. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2006.
- Roselius Aapo (2007) Teloittajien jäljillä. Valkoisten väkivalta Suomen sisällissodassa. Tammi, Helsinki.
- Salkola Marja-Leena (1985) Työväenkaartien synty ja kehitys punakaartik-

- si 1917-18 ennen kansalaissotaa, osat 1 ja 2. Opetusministeriö. Puna-
kaartin historiakomitea. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Salomaa Markku (1992) Punaupseerit. WSOY, Juva.
- Salomaa M. (1993) Suomalaisrykmentit Venäjän kansalaissodassa. Artik-
keli Sotilaallisessa aikakauskirjassa 12. Sotahistoriallisen seuran ja Sota-
tieteen laitoksen julkaisuja. Helsinki, Gummerus.
- Salomaa Markku (2018) Punaupseerien nousu ja tuho. Otava 2018.
- Sohkanen Viljo (2017) Punakaartilaisen päiväkirja. Teos sisältää näköispai-
noksena muistelmien 1. p. 1967 ja siihen myöhemmin tehdyn lisäyksen
Tikkurilan Punakaartin välskäri muistelee (1987). Kirjokansi, Helsinki.
- Tahvanainen Aarno H. (2008) Vuosisata käten ja hengen työtä. Tapanilan
Työväenyhdistys sata vuotta 1908-2008. Tapanilan Työväenyhdistys.
- Tahvanainen, Aarno H. (2000) Yhteistyöllä parempaan huomiseen. Van-
taan sosialidemokraattisen kunnallisyhdistyksen historia. Vantaa.
- Takala, Hannu (2018) Taistelu Lahdesta 1918. Lahden kaupunginmuseo,
Keuruu.
- Tepora Tuomas ja Roselius Aapo toim. (2018) Rikki revitty maa. Suomen
sisällissodan kokemukset ja perintö. Gaudeamus, Tallinna.
- Tiedonantaja (2017) Satavuotias työväentalo nuortui. 34/22.9.2017.
- Tikka Marko (2004) Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen
sisällissodassa 1918. Bibliotheca Historica 90, Helsinki.
- Tikka Marko (2018), Valkoisen hämärän maa? Suojeluskunnat, virkavalta ja
kansa 1918-1921. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki
- Toijala Anneli (1999) Punainen maa, valkea meri. Tammi, Helsinki.
- Tukkinen Tauno (2004) Kumpujen yöstä: kuolleiksi julistettujen punaisten
kohtaloita: opas tutkijoille. TT, Karjalohja.
- Tukkinen Tauno (2010) Punaisten taistelutappiot kaatuneina 1918. TT,
Karjalohja.
- Tukkinen Tauno (2013) Punaisten teloitustappiot 1918. TT, Karjalohja.
- Tukkinen Tauno (2017) Tietääkö kukaan?: kadoksiin joutuneet punasoti-
laat 1918. TT, Karjalohja.
- Tukkinen Tauno (2017) Tammisaaren vankileirillä kuolleet punaiset 1918.
TT, Karjalohja.
- Ylikangas Heikki (1993) Tie Tampereelle. WSOY, Helsinki.
- Westerlund Lars toim. (2004) Suomalaiset ensimmäisessä maailmansodas-
sa. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 6/2004.

Kansallisarkisto (KA)

EK-Valpon luettelo suomalaisista valtiollisista pakolaisista 11.6.1921

<https://arkisto.fi/fi/kansallisarkisto/hankkeet/suomen-sotasurmat-1914-1922-tietokanta>

Huopalahden nimismiespiirin arkisto

Oulunkylän suojeluskunnan arkisto

Sotavankilaitoksen (SVL) arkisto

Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto (VROSyA)

Valtiorikosylioikeuden (VRYO) ja valtiorikosoikeuksien (VRO) arkisto

Vapaussodan arkisto (VapSA)

Vapaussodan historian arkisto

Venäjän valtion sosiaalipoliittisen historian arkisto RGASPI, Fondi 516
Suomen kommunistinen puolue

Kansan Arkisto

Kaisa Junttila, julkaisemattomia käsikirjoituksia

Muistitietokokoelma

Pakinkylän työväenyhdistys Salaman asiakirjoja

Työväen arkisto

Helsingin pitäjän sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön pöytäkirjoja

Ns. terroritilasto, Helsingin pitäjä, osat 1-4

Pakinkylän työväenyhdistys Salaman asiakirjoja

Työväen muistitietokokoelma

Helsingin kaupunginarkisto

Helsingin kaupungin vuoden 1955 kiinteistöluettelo

Oulunkylän huvilayhdyskunta

Kansanrunousarkisto

Vuoden 1918 muistitietokokoelma

Muita julkaisuja

Helsingin Sanomat 1917-1919

Kansanvaltuuskunnan Tiedonantoja 1918.

Työmies 1917-1918.

Uuden ajan Aura

Uusi Suometar 1917-1918.

www.helsinginsotaturmat.fi

Tässä kirjassa julkaistut kuvat

Kannen kuva Kansan Arkisto, KansA299-1969, Kotimainen Valokuvain
Suurenusliike Matti Roine, Helsinki 1918

Sivu 6 Andin suvun arkisto

Sivu 20 Museovirasto – Musketti, Historian kuvakokoelma, Suomen Kuva-
lehti 52/1917

Sivu 41 Työmies 15.1.1918

Sivu 42 Kansallisarkisto VRO 31/320 ja VROSyA Aå 427 (kuvat asiakirjoista
Maija Hakanen)

Sivu 87 Vantaan karttapalvelu <https://kartta.vantaa.fi/>, pitäjänkartan
1933 pohjalle tehnyt Maija Hakanen

Sivu 88 Kansallisarkisto, Korkein oikeus 943 S.D. 1925 E vi 63 (kuva asia-
kirjasta Maija Hakanen)

Sivu 107 Kansallisarkisto VRYO 15194 (kuva asiakirjasta Maija Hakanen)

Sivu 108 Kansan Arkisto, KansA116910, Kotimainen valokuvain suuren-
usliike Matti Roine, Helsinki 1918

Sivu 138 Kansan Arkisto, KansA105751

Sivu 164 Hämeenlinnan kaupunginmuseon kokoelmat

Sivu 192 Kansalliskirjasto, Arbetet 23.2.1918, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/>

Sivu 212 Kansan Arkisto, KansA39-1977

Sivu 228 Kansallisarkisto, VROSyA Ak:2

Takakannen kuva Kansan Arkisto, KansA318-1978

TA-TIETO Oy:n julkaisuja

MAIJA Hakanen: Pakinkylän Punainen Kaarti. Vaasa 2019

OUTI Mentula: Epäluottamus mies. Ihan epistä. Vaasa 2018

YRJÖ Hakanen (toim.): Asukkaiden vai yhtiöiden valta. Sote- ja maakuntauudistus puntarissa. Helsinki 2017

RITA Dahl: Suuri kaivospeli, Helsinki 2016

YRJÖ Hakanen (toim.): Marxin Pääoman ajankohtaisuus, Helsinki 2015

HARRI Kiiskinen: Reunahuomautus, Helsinki 2015

KARL Marx: Pääoma. Poliittisen taloustieteen arvostelua. 3.osa, Vaasa 2015

KARL Marx: Pääoma. Poliittisen taloustieteen arvostelua. 2.osa, Vaasa 2014

KARL Marx: Pääoma. Poliittisen taloustieteen arvostelua. 1.osa, Vaasa 2013

LINDA Heinonen: "Chilen kansa ei ole yksin", Helsinki 2013

ELVI Sinervo: Runot 1931-1956, Helsinki 2013

YRJÖ Hakanen (toim.): Toisenlainen kuntakartta – demokraattiset hyvinvointikunnat, Helsinki 2012

YRJÖ Hakanen (toim.): Nykyinen kriisi ja Marx, Helsinki 2009

YRJÖ Hakanen ja Emmi Tuomi (toim.): Vastavirtaan. Pamfletti, Helsinki 2008

YRJÖ Hakanen ja Emmi Tuomi (toim.): Kolme kirjainta. SKP:n yhdeksän vuosikymmentä, Helsinki 2008

YRJÖ Hakanen (toim.): Kuntapamfletti, Helsinki 2006

VEIKKO Koivusalo ja Marko Korvela: Rauhan ja toivon lapset. Valokuvia sodanvastaisesta toiminnasta 1980-2005, Helsinki 2005

SEPPO Ruotsalainen: Syrjäytyminen – syrjäyttäminen, Helsinki 2005

MAIJA Hakanen ja Leo Partanen (toim.): Kuka maksaa ympäristölaskut? Helsinki 2004

YRJÖ Hakanen (toim.): Imperialismi ja sosialismi tänään, Helsinki 2004

YRJÖ Hakanen, Veikko Koivusalo, Mikko Perkoila, Ari Sardar, Anne Semi (toim.): Agitprop-laulukirja, Helsinki 2002

YRJÖ Hakanen (toim.): Marxismi ja 2000-luku, Helsinki 2001

JUKKA Heiskanen (toim.): Marx ja ekologia, Helsinki 2001

TIMO Kallinen ja Veikko Koivusalo: Pitkä 70-luku. Valokuvia ja muistikuvia, Helsinki 2000

JARI Heinonen: Hyvinvointimalli murroksessa, Helsinki 1999

JARI Heinonen, Pertti Honkanen, Teuvo Junka, Pertti Koistinen ym: Työaika uusiksi. Työajan lyhentäminen, työllisyys ja perusturva, Helsinki 1998

TIMO Kallinen: Brecht goes hiphop! Kiistakirjoituksia taiteesta, tieteestä ja politiikasta, Helsinki 1998

JARI Heinonen: Katseita suomalaisuuteen. Vastarinta ja luopuminen suomalaisessa kansanomaisessa kulttuurissa, Helsinki 1997

JUKKA Heiskanen (toim.): Marx ja villi länsi, Helsinki 1997

TEUVO Junka, Pertti Honkanen, Arto Viitaniemi ym: Emu kriittisessä puntarissa, Helsinki 1997

Tiedonantaja. Kuukausilehti. Tilattavissa sekä painettuna että digi-lehtenä.

Kirjojen ja lehden tilaukset:

Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy

(09) 7743 810, fax (09) 7743 8160

toimisto@tiedonantaja.fi

www.tiedonantaja.fi/kauppa

Pakinkylän Punaisen Kaartin vaiheet kertovat paikallisesta näkökulmasta, miksi ja miten työväki nousi Suomessa vallankumoukseen vuonna 1918. Ne kertovat myös sisällissodan ja vankileirien julmuudesta.

Pakinkylä oli työväen asuinalue, jonka työväenyhdistyksellä oli iso rooli silloisen Helsingin maalaiskunnan työväenliikkeessä. Kun vanhat valtarakenteet murtuivat ja taistelu vallasta Suomessa kärjistyi, työväenyhdistys perusti Pakinkylän Punaisen Kaartin. Sen puitteissa järjestettiin paikallisia asioita. Pakinkylän komppania kuului punaisten parhaisiin ja lähetettiin taisteluihin monille rintamille.

Maija Hakanen on löytänyt paljon uutta aineistoa Pakinkylän ja naapurialueen, Oulunkylän tapahtumista. Samalla kun kuva vuodesta 1918 tulee lähemmäs, se saa uusia vivahteita. Kirjaan on koottu myös tiedot 284:stä taisteluissa kaatuneesta, teloitetusta, vankileireille tuomitusta, maanpakoon joutuneesta ja muusta Pakinkylän punakaartilaisesta.

Kustannusyhtiö TA-Tieto Oy
ISBN 978-952-68705-3-3

